

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ

9-2-1

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
(1453 - 1821)

ΔΙΑ ΤΗΝ Ε' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΕΞΑΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΝΕΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1948

19811

01

ΒΙΒΛΙΟΤΗΚΕΙΟΝ
ΒΑΣΙΛ. Ν. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΧΑΡΙΛΑΟΥ ΤΡΙΚΟΠΗ 24
— ΑΘΗΝΑΙ —

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

(1453 - 1821)

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ

Α. Λαζάρου
1948.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ

(1453 - 1821)

ΔΙΑ ΤΗΝ Ε΄ ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΕΞΑΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΝΕΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΠΛΗΘΕΙΟΝ
ΒΑΣΙΛ. Π. ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗ
ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΡΟΣΧΩΡΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1948

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Τὴν ἱστορίαν τῶν λαῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον ὀνομάζομεν **Γενικὴν Ἱστορίαν**. Ἡ Γενικὴ Ἱστορία διαιρεῖται συνήθως εἰς τρεῖς μεγάλας περιόδους, τὴν **Ἀρχαίαν**, τὴν **Μεσαιωνικὴν** καὶ τὴν **Νεωτέραν**.

ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἡ **Ἀρχαία Ἱστορία** ἀρχίζει ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους καὶ φθάνει μέχρι τοῦ ἔτους 476 μ.Χ., δηλαδὴ μέχρι τῆς καταλύσεως τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους. Ἡ περίοδος αὕτη περιλαμβάνει τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων. Ἡμεῖς ἐμελετήσαμεν κυρίως τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν, διότι αὕτη εἶναι ἡ ἐθνικὴ μας ἱστορία, καὶ ἰδίως διότι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἔχει σημαντικωτάτην θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Οἱ Ἕλληνες πρῶτοι μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἀνεπτύχθησαν διανοητικῶς, προήγαγον τὰς τέχνας εἰς μεγάλην τελειότητα, ἔθεσαν τὰς βάσεις τῆς ἐπιστήμης καὶ γενικῶς ἐδημιούργησαν ἀξιοθαύμαστον πολιτισμόν.

Ἐμελετήσαμεν ἐπίσης τὴν Ρωμαϊκὴν Ἱστορίαν, διότι οἱ Ρωμαῖοι εἶναι μετὰ τοὺς Ἕλληνας ὁ δεῦτερος ἀνεπτυγμένος λαὸς τῆς ἀρχαιότητος. Οἱ Ρωμαῖοι ἵδρυσαν μεγάλην αὐτοκρατορίαν, ἐτελειοποίησαν τὴν διοίκησιν καὶ τὴν νομοθεσίαν, ἤλθον εἰς στενωτάτας σχέσεις μετὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, παρέλαβον τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν καὶ ἄφησαν βαθύτατα ἴχνη τῆς διαβάσεώς των εἰς τὸν βίον τῶν νεωτέρων λαῶν.

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἡ **Μεσαιωνικὴ Ἱστορία** ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἔτος 476 μ.Χ., ἀπὸ τὸ ἔτος δηλαδὴ τῆς καταλύσεως τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ

Κράτους, καὶ φθάνει μέχρι τοῦ ἔτους 1492, δηλαδή μέχρι τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς ὑπὸ τοῦ Κολόμβου (476 - 1492 μ.Χ.). Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἐμάθομεν, πῶς οἱ γερμανικοὶ λαοὶ μετὰ τὴν μεγάλην μετανάστευσιν τῶν λαῶν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους καὶ πῶς διὰ τῆς συγχωνεύσεώς των μετὰ τοὺς παλαιοὺς κατοικοὺς τῶν ρωμαϊκῶν χωρῶν ἀπετέλεσαν τοὺς νέους λαοὺς τῆς Εὐρώπης, Γάλλους, Ἰσπανοὺς, Ἄγγλους, Ἰταλοὺς, Γερμανοὺς κτλ. Τοιοῦτοτρόπως εἰσέρχονται εἰς τὴν ἱστορίαν νέοι λαοί.

✕ **Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ Μεσαίωνος.** — Οἱ νέοι λαοί, ὅταν εἰσῆλθον εἰς τὰς χώρας τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, δὲν κατῴρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἐνότητα τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, ἀλλ' ἀπετέλεσαν διάφορα μικρὰ κράτη. Καὶ τὰ κράτη ὅμως αὐτὰ διεσπάσθησαν εἰς πολλὰ μικρότερα κρατίδια, τῶν ὁποίων οἱ ἄρχοντες μόνον κατὰ τύπους ἦσαν ὑποτελεῖς εἰς τὸν βασιλέα. Ἐγεννήθη λοιπὸν κατὰ τὸν Μεσαίωνα νέον εἶδος διοικήσεως τῶν κρατῶν, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο φεουδαρχικὸν ἢ τιμαριωτικὸν σύστημα.

Δεύτερον χαρακτηριστικὸν τῶν Μέσων Χρόνων εἶναι ἡ διαίρεσις τῶν κατοικῶν εἰς ἰδιαιτέρας κοινωνικὰς τάξεις. Ὁ βασιλεὺς μαζί με τοὺς μικροτέρους φεουδαρχικοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς πολεμιστὰς ἀπετέλεσαν τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν, ἐνῶ οἱ ἀρχιεπίσκοποι, οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ἡγούμενοι τῶν μοναστηρίων καὶ ὄλοι οἱ ἱερωμένοι ἀπετέλουν τὴν τάξιν τοῦ κλήρου. Εὐγενεῖς καὶ κληρὸς ἀπετέλουν τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις, εἶχον μεγάλα κτήματα καὶ αὐτοὶ εἶχον τὴν διοίκησιν εἰς χεῖρας των. Τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ λαοῦ, οἱ περισσότεροι, ἀπετέλουν τὴν τρίτην τάξιν, ἢ ὅποια εἶχε μόνον ὑποχρεώσεις καὶ κανὲν δικαίωμα, οὔτε ἐλάμβανε μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας.

Σπουδαῖον ἐπίσης χαρακτηριστικὸν τῶν Μέσων Χρόνων ἦτο ἡ θρησκευτικότης τῶν ἀνθρώπων. Οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως εἶχον ἀπερίοριστον σεβασμὸν εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, διότι αὐτὴ συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐξημέρωσιν των. Ἡ Ἐκκλησία ἐπίσης διέσωσε τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ καὶ ἐκαλλιέργησε τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, καθὼς καὶ

τὴν ἐπιστήμην. Οἱ ἄνθρωποι λοιπὸν τοῦ Μεσαίωνος εἶχον μεγάλον σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἄρχοντας, τὸν Πάπαν καὶ τοὺς ἐπισκόπους, καὶ εἰς ὅλας τῶν τὰς πράξεις ἐξηρῶντο ἀπὸ αὐτούς. Ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς Πάπας ἀπέκτησαν μεγάλην δύναμιν κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ κοσμικοὶ ἄρχοντες ἐξηρῶντο ἀπὸ τὸν κληρὸν.

Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς καὶ διότι οἱ ἄνθρωποι τοῦ Μεσαίωνος εἶχον καὶ ἄλλους περιορισμούς, ὁ μεσαιωνικὸς βίος ἦτο βραδυκίνητος καὶ ἡ πρόοδος ἐγίνετο πολὺ ἀργά. Οἱ λαοὶ ὅμως τῆς Δύσεως εἶχον μεγάλην ζωτικότητα καὶ εἶχον ὄρεξιν νὰ προοδεύσουν. Ἀφοῦ ἔγινε μακρὰ προπαρασκευῆ κατὰ τοὺς Μέσους Χρόνους, τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα παρατηροῦμεν ἐξαιρετικὴν κίνησιν καὶ δραστηριότητα, ἡ ὁποία ὡδηγεῖ εἰς τοὺς Νέους Χρόνους.

Η ΝΕΩΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἡ **Νεωτέρα Ἱστορία** ἢ Ἱστορία τῶν Νέων Χρόνων ἀρχίζει ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς (1492) καὶ φθάνει μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

Τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῶν Μέσων Χρόνων εἰς τοὺς Νεωτέρους ἐπροκάλεσαν μερικὰ σημαντικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα συνέβησαν κατὰ τὸ τέλος τῶν Μέσων Χρόνων. Τὸ σημαντικώτατον ἐκ τῶν γεγονότων αὐτῶν εἶναι ἡ ἀνακάλυψις ἀγνώστων χωρῶν. Οἱ λαοὶ δηλαδή, οἱ κατοικοῦντες εἰς τὰ παράλια τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἀνεκάλυψαν ὀλόκληρον νέον κόσμον ἐκεῖθεν τοῦ ὠκεανοῦ.

Ἀποτέλεσμα τῶν ἀνακαλύψεων ἦτο κατὰ πρῶτον ἡ πρωτοφανῆς ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ πλοῦτου τῶν χωρῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Αὐτὴ πάλιν εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν δημιουργίαν πολυαρίθμου καὶ πλουσίας τάξεως ἐμπόρων καὶ ἐφοπλιστῶν, ἡ ὁποία ἤρχισε νὰ προοδεύῃ πνευματικῶς. Ἦκμασαν τὰ γράμματα καὶ ἡ τέχνη καὶ ἔχομεν τοιοῦτοτρόπως πνευματικὴν ἀναγέννησιν.

Σημαντικὴ ἐπίσης ἦτο ἡ μεταβολὴ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κρατῶν. Πολλοὶ βασιλεῖς ἐπλούτησαν ἀπὸ τὴν φορολογίαν τῶν πλουσίων ἐμπόρων, κατήρτισαν ἰσχυροὺς στρατούς, ἰδίως μισθοφορικὸν πεζικόν, τὸ ὁποῖον ὥπλισαν μὲ τὰ νεώτερα πυροβόλα ὄπλα, καὶ ἐξηνάγκασαν τοὺς μικροτέρους ἄρχοντας εἰς ὑπο

ταγήν. Ἐνισχύθη δηλαδή τοιοῦτοτρόπως ἡ ἐξουσία τοῦ βασιλέως, ἡ κεντρικὴ ἐξουσία, καὶ ἡ δύναμις πολλῶν βασιλείων ἡ-
ἐξήθη σημαντικῶς. Ἀποτέλεσμα τούτου ἦτο, ὅτι εἰς πολλὰ κρά-
τη ἤρχισε νὰ καταλύεται ἡ φεουδαρχία.

Τέλος εἰς πολλὰ μέρη τῆς Δύσεως ἔγινεν ἐξέγερσις κατὰ
τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα, οἱ λαοὶ ἐπόθησαν μεγαλυτέραν θρησκευ-
τικὴν ἐλευθερίαν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη κίνησις με-
ταρρυθμιστικὴ, τῆς ὁποίας ἀποτέλεσμα ἦτο νὰ διασπασθῇ ἡ ἐνό-
της τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Τὰ γεγονότα λοιπόν, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν τὴν μετάβασιν
εἰς τοὺς Νεωτέρους Χρόνους, εἶναι:

- 1) Ἀνακάλυψις νέων χωρῶν.
- 2) Ἀναγέννησις γραμμάτων καὶ τεχνῶν.
- 3) Ἐνίσχυσις τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας καὶ
δημιουργία νέου συστήματος κρατῶν εἰς τὴν
Εὐρώπην καὶ
- 4) Θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις.

Αἱ περίοδοι τῆς Ἱστορίας τῶν Νέων Χρόνων. — Οἱ Εὐ-
ρωπαῖοι ὡς ἀρχὴν τῆς Ἱστορίας τῶν Νέων Χρόνων θεωροῦν τὸ
ἔτος 1492 μ.Χ., τὸ ἔτος δηλαδή τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερι-
κῆς, καὶ διαιροῦν αὐτὴν εἰς δύο μεγάλα τμήματα. Τὸ πρῶτον
ἐξ αὐτῶν φθάνει μέχρι τοῦ ἔτους 1815, δηλαδή μέχρι τοῦ τέλους
τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος καὶ τῆς Συνθήκης τῆς Βιέννης, τὸ
δὲ δεύτερον ἀπὸ τῆς Συνθήκης τῆς Βιέννης μέχρι σήμερον. Τὸ
δεύτερον τοῦτο τμήμα ὀνομάζουσι καὶ Νεωτάτην ἢ Σύγχρονον
Ἱστορίαν.

Ἡμεῖς εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ θὰ διδαχθῶμεν τὸ πρῶτον τμη-
μα μέχρι τοῦ 1815, τὸ ὅποιον διαιροῦν συνήθως ὡς ἑξῆς:

1) Ἀναγέννησις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, 15ος καὶ 16ος
αἰών. — Ὁ πολιτισμὸς, ὁ ὅποιος κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρό-
νους εἶχε καθυστερήσει, ἤρχισε νὰ προοδεύῃ πολὺ κατὰ τὸν
15ον καὶ 16ον αἰῶνα καὶ τοιοῦτοτρόπως δημιουργεῖται ὁ νεώτε-
ρος εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς.

2) Χρόνοι τῆς ἀπεριορίστου μοναρχίας, 17ος αἰών. — Εἰς
πολλὰς δηλαδή χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν

Γαλλίαν οἱ βασιλεῖς κατώρθωσαν νά ἐπιβληθοῦν καί κατέστησαν τήν ἀρχήν των ἀπεριόριστον. Ἐπεβλήθη δηλαδή νέον σύστημα διοικήσεως εἰς τὰ κράτη, τὸ ἀπολυταρχικόν.

3) Ἐπικράτησις λαοκρατικῶν πολιτευμάτων, 18ος αἰών. — Εἰς σημαντικὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατ' ἀρχὰς καί κατόπιν εἰς τὴν Γαλλίαν, οἱ λαοὶ ἐξηγέρθησαν κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας τῶν βασιλέων καί ἐπέβαλον τὴν λαϊκὴν κυριαρχίαν.

Διὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος οἱ Νέοι Χρόνοι εἶναι περίοδος περιπετειῶν καί ἰσχυρᾶς προσπαθείας νά ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν δουλείαν καί νά ἀνακτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του. Σταθμὸς σημαντικὸς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν εἶναι ἡ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ἔτος 1453, ὁ δὲ δεύτερος μετ' αὐτὸν ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1821. Ἡ Νεωτέρα Ἑλληνικὴ Ἱστορία περιλαμβάνει τὴν μακρὰν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας, 1453-1821. Εἰς τὴν ἀνωτέρω λοιπὸν διαίρεσιν πρέπει νά προστεθῇ ὡς:

4) Πλήρης ὑποταγὴ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καί προπαρασκευὴ τῶν Ἑλλήνων διὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα.

(ΟΧΙ)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

(ΙΣΤ' ΑΙΩΝ)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΥΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗΝ ΔΕΣΠΟΤΕΙΑΝ

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΩΣ

Τὸ 1453, ὅπως γνωρίζομεν, ἡ Κωνσταντινούπολις ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων καὶ ἀπὸ τότε ἔπαυσε νὰ ὑφίσταται ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία τοῦ Μεσαίωνος. Οἱ Τοῦρκοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον συνεπλήρωσαν τὴν κατάκτησιν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ ἤρχισεν ὁ βίος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ὑπὸ τὸν βαρὺν ζυγὸν τοῦ κατακτητοῦ.

Ἡ τουρκικὴ κατάκτησις ὑπῆρξεν ἡ μεγαλυτέρα συμφορὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία του παρεδόθησαν εἰς τὴν διάκρισιν ἀλαζόνων πολεμιστῶν, οἱ ὅποιοι ἐθεώρουν τοὺς ἡττημένους ὑπηκόους (ραγιαδες) ὡς τὸ εὐτελέστατον πρᾶγμα τοῦ κόσμου. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως ἦσαν πολλά:

1) Ὅσοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους κατάρθωσαν, ἔφυγον δρομαίως πρὸ τῆς τουρκικῆς καταγίδος καὶ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης ἐσκέπασαν πλοῖα καὶ ἀκάτια, τὰ ὅποια ἔφερον τὰς γυναῖκας, τὰ παιδιά καὶ τὴν περιουσίαν τῶν Ἑλλήνων εἰς χώρας εὐτυχεστέρας. Οἱ Τοῦρκοι κατέστρεψαν τὴν βυζαντινὴν ἀριστοκρατίαν, τὴν στρατιωτικὴν καὶ τὴν τιμαριωτικὴν τῶν ἐπαρχιῶν. Οἱ Ἑλληνας εὐγενεῖς ἢ ἐσφάγησαν ἢ ἔφυγον εἰς τὴν Εὐρώπην. Διὰ

τοῦτο ἡ πρώτη καὶ σημαντικὴ συνέπεια τῆς κατακτῆσεως ἦτο ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα, ἡ ὁποία ἐκυριάρχει ἄλλοτε εἰς τὴν Ἀνατολήν, περιορίσθη εἰς ὀλίγα ἑκατομμύρια ἀνθρώπων.

2) Κατεστράφη ἡ περιουσία τῶν Ἑλλήνων. Ὁ σουλτᾶνος ἀφῆρεσεν ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς τὰς καλυτέρας γαίας καὶ τὰς διεμοίρασεν εἰς τοὺς Τούρκους πολεμιστάς, ἄλλας δὲ ἔδωκεν εἰς τὰ τζαμιά ὡς βακούφια. Μόνον μικρὰ κτήματα εἰς ἀπόκεντρα ὄρεινὰ μέρη ἔμειναν εἰς τοὺς ὑποδούλους, οἱ ὅποιοι ὑπεχρέωθησαν νὰ δίδουν εἰς τὸν κατακτητὴν τὸ πέμπτον ἢ καὶ περισσότερον τῶν προϊόντων των. Διὰ τοῦτο διετηρήθησαν Ἑλληνες γαιοκτῆμονες κυρίως εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὰς νήσους, εἰς τὴν Στερεάν καὶ εἰς τὴν Μεσημβρινὴν Ἡπειρον.

3) Κατεστράφη ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἀσιατικὴ βαρβαρότης ἐκάλυψε τὰς κατακτηθείσας χώρας. Ὅτι εἶχεν ἀπομείνει ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴν παιδείαν κατεστράφη, τὰ γράμματα ἐλησημονήθησαν καὶ ἡ τέχνη παρήκμασεν. Ἀκόμη καὶ ὁ χαρακτήρ τῶν ὑποδούλων ἔπαθε θλιβεράν μεταβολήν, διότι ἐπεκράτησεν ἡ ροπή πρὸς τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ὑποκρισίαν ἀπέναντι τοῦ κατακτητοῦ.

4) Ἐπαθε καὶ αὐτὴ ἡ χώρα ὑπὸ τὴν μακρὰν τουρκικὴν κυριαρχίαν. Αἱ ὁδοὶ παρημελήθησαν καὶ ἡ καταστροφὴ τῶν δασῶν καὶ ἡ ἀποχέρσωσις τῆς γῆς, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀρχίσει ἀπὸ τὸ τέλος τῶν κλασσικῶν χρόνων, ἔλαβον μεγαλυτέρας διαστάσεις.

Ἄλλ' ἡ τεραστία αὐτὴ καταστροφὴ εἶχε καὶ τὸ καλόν της. Τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον εἶχε διαμελισθῆ διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων τὸ 1204, συνήνωθη πάλιν. Οἱ Τούρκοι, καταλύσαντες τὰ διάφορα φραγκικὰ ἢ ἐλληνικὰ κρατίδια, ἐπανάδωκαν εἰς τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος τὴν πολιτικὴν καὶ πνευματικὴν ἐνότητα.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ. Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

Οἱ Ὄθωμανοί, ὅταν κατέλαβον τὰς ἐλληνικὰς χώρας, ἦσαν κυρίως πολεμισταί, οἱ ὅποιοι εἶχον ἀνάγκην ἀπὸ παραγωγούς, γεωργούς καὶ τεχνίτας. Ἀφ' ἑτέρου ἡ μωαμεθανικὴ θρησκεία

ἀπηγόρευε τὸν ἐξισλαμισμὸν τῶν Χριστιανῶν καὶ ἐπέβαλλε τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸ χριστιανικὸν θρήσκευμα. Ὁ σουλτάνος λοιπὸν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ σκεφθῆ οὔτε νὰ ἐξολοθρεύσῃ τὸ χριστιανικὸν στοιχεῖον οὔτε νὰ τὸ ἀναγκάσῃ νὰ δεχθῆ τὸν ἰσλαμισμὸν. Διὰ τοῦτο διειρηθήσαν ὅλαι αἱ χριστιανικαὶ ἐθνότητες καὶ ἡ πρώτη φροντίς τοῦ κατακτητοῦ σουλτάνου ἦτο νὰ κανονισθῇ τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸ μέγα πλῆθος τῶν Χριστιανῶν.

Ἡ μεγαλυτέρα ἐκ τῶν χριστιανικῶν ἐθνοτήτων ἦτο ἡ ἑλληνική. Ὁ Μωάμεθ ὄχι μόνον ἀνεγνώρισε τὸ Ἑλληνικὸν Πατριάρχειον, ἀλλ' ἀπεφάσισε νὰ δώσῃ τὸν θρόνον τοῦ Πατριάρχου εἰς ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος θὰ ἦτο ἐχθρὸς τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, θὰ ἐξησφάλιζε τὸ χάσμα καὶ τὴν ψυχρότητα μεταξὺ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ θὰ ἐματαίωνε σταυροφορίαν τῆς Δύσεως κατὰ τῶν Τούρκων. Ἐπειδὴ ἐχῆρευεν ὁ πατριαρχικὸς θρόνος, διέταξε νὰ ἐκλέξουν Πατριάρχην τὸν Γεώργιον Σχολάριον, ἀρχηγὸν τῆς ἀνθενωτικῆς μερίδος, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὸ ὄνομα **Γεννάδιος**.

Ὁ νέος Πατριάρχης ἐγκαθιδρύθη εἰς τὸν θρόνον μετὰ ὅλην τὴν ἐπί τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων λαμπρότητα. Ἐχειροτονήθη εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ὅπου εἶχε καταφύγει τὸ Πατριαρχεῖον. Κατόπιν μετέβη εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Μωάμεθ, ὅπου παρεκάθησεν εἰς μεγαλοπρεπῆς δεῖπνον. Ὁ σουλτάνος ὑπεσχέθη εἰς αὐτόν, ὅτι θὰ ἔχῃ τὴν φιλίαν καὶ τὴν εὐνοίαν του καὶ θὰ ἐξακολουθῆ νὰ ἀπολαύῃ τὰ δικαιώματα καὶ τὰ προνόμια, ὅπως ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων. Τοῦ ἐχάρισε βακτηρίαν χρυσοῦν κεκοσμημένην μετὰ πολυτίμους λίθους καὶ μαργαρίτας, ἀπαράλλακτα ὅπως ἔκαμνον προηγουμένως οἱ Ἕλληνες βασιλεῖς, ὡς σύμβολον τῆς ἐξουσίας, τὴν ὁποίαν ἐλάμβανεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς Πίστεως. Ἐπειτα συνώδευσεν αὐτόν μέχρι τῆς ἀλλῆς τῶν ἀνακτόρων, τὸν ἐβόηθησε νὰ ἀναβῆ ἐπὶ ἐκλεκτοῦ ἵππου, ἐξόχως κεκοσμημένου, καὶ διέταξε τοὺς μεγιστάνους του νὰ τὸν συνοδεύσουν μέχρι τῶν Πατριαρχείων ἐν παρατάξει, ὅπως ἄλλοτε ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων βασιλέων ἔκαμνεν ἡ Σύγκλητος, ἡ ὁποία περιεστοίχιζε καὶ ἐπευφήμει τὸν Πατριάρχην, ὅταν ἔφευγεν ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα.

Τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀφοῦ ἐξεδιώ-

χθη ἀπὸ τὸν ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων καὶ ἀπὸ ἄλλους ναοὺς, ἤδρευεν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 16ου αἰῶνος εἰς τὸ Φανάριον, τὸ ὁποῖον εἶναι συνοικία κτισμένη ἐπὶ τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ Κερατίου κόλπου. Τὸ Πατριαρχεῖον ἦτο τὸ ἐκκλησιαστικὸν κέντρον τῶν Ὀρθοδόξων τῆς Τουρκίας. Αἱ θρησκευτικαὶ τελεταὶ διετηρήθησαν καὶ ἡ ἡμέρα τοῦ Πάσχα εἰς τὸ Φανάριον ὑπενθύμιζεν ἡμέρας ἀρχαίας λαμπρότητος. Κυρίως ὅμως ἦτο τὸ ἐθνικὸν κέντρον τῶν Ἑλλήνων, περὶ τὸ ὁποῖον εἶχε συγκεντρωθῆ τὸ ἔθνος μετὰ τὴν τραγικὴν καταστροφὴν. Ἐκεῖ, ἐντὸς τοῦ σκιεροῦ καὶ λαβυρινθώδους πατριαρχικοῦ μεγάρου καὶ εἰς τὰς περὶ αὐτὸ συνοικίας μὲ τὴν ἀνατολικὴν ὄψιν, ἐξειλίχθη ὁ ἐκκλησιαστικὸς βίος τοῦ τουρκοκρατουμένου Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ Μωάμεθ διετήρησεν ἐπίσης καὶ τοὺς θρησκευτικοὺς ἀρχηγούς τῶν ἄλλων, τῶν μὴ μουσουλμανικῶν ἔθνοτήτων, καὶ ἐχορήγησεν εἰς αὐτοὺς πολιτικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ποιμνίων των, καταστήσας αὐτοὺς ὑπευθύνους διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως μὲ κίνδυνον τῆς κεφαλῆς των. Ἦλπιζε δέ, ὅτι παρέχων εἰς αὐτοὺς τιμὰς καὶ πλοῦτον θὰ εἶχεν αὐτοὺς ἀφωσιωμένους εἰς τὸν οἶκον τῶν Ὀσμανιδῶν καὶ προθύμους νὰ ἀποκοιμίζουσι τὸ ποιμνιὸν των μὲ τὴν διδασκαλίαν ἐλευθερίας ἐνοῦραν φ καὶ ὑποταγῆ ἐπὶ τῆς γῆς.

Η ΔΥΝΑΜΙΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΛΗΡΟΥ

Ὁ πορθητῆς σουλτᾶνος ἀνεγνώρισε τὸν Πατριάρχην ὡς ἀρχηγὸν τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων. Διὰ τοῦτο οἱ ἴδιοι οἱ Τούρκοι ὠνόμαζον αὐτὸν Μιλέτμπασην, δηλαδὴ Ἐθναρχην, ἀρχηγὸν δηλαδὴ τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους. Τὸ πρῶτον ἐπίσημον σουλτανικὸν ἔγγραφον, τὸ βεράτιον ὅπως ἔλεγον οἱ Τούρκοι, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ Μωάμεθ ἐχορήγησεν ὠρισμένα δικαιώματα εἰς τὸν Πατριάρχην, δὲν ἐσώθη. Γνωρίζομεν ὅμως, ὅτι ὁ Πατριάρχης εἶχεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν κληρὸν, τοὺς ναοὺς καὶ τὰ μοναστήρια μετὰ τῆς περιουσίας των, τὰ θρησκευτικά, ἐκπαιδευτικά καὶ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα. Εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ συλλέγῃ τακτικῶς ἢ ἐκτάκτως εἰσφοράς διὰ τὴν συντήρησίν των καὶ ἐκάνονιζεν ἐλευθέρως ὅλα, ὅσα εἶχον σχέσιν μὲ τὸν οἰκογενειακὸν βίον τῶν Χριστιανῶν.

Τὰ αὐτὰ δικαιώματα μὲ τὸν Πατριάρχην εἶχον εἰς τὰς ἐπαρχίας οἱ Ἀρχιερεῖς. Ἐκεῖ, συνεργαζόμενοι οἱ Ἀρχιερεῖς μὲ τοὺς κοινοτικούς ἄρχοντας, τοὺς δημογέροντας, διωργάνωσαν τὴν αὐτοδιοίκησιν τῶν κοινοτήτων μὲ τρόπον θαυμάσιον. Ἐνεκα δὲ τῶν μεγάλων ἐλλείψεων, τὰς ὁποίας κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἶχεν ἡ τουρκικὴ διοίκησις, ἡ αὐτοδιοίκησις τῶν κοινοτήτων παρουσίαζε πραγματικῶς ὑπόδειγμα τάξεως καὶ πειθαρχίας.

Ἄφου τοιοιουτρόπως ὁ Πατριάρχης ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν σουλτάνων ὡς ἀνώτατος ἀρχηγὸς τοῦ ὑποδουλωμένου Γένους, παρουσιάζετο ὡς ἀνωτάτη ἀρχή, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικοινωνῇ μὲ τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν διὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, τοῦ Ρεῖς ἐφέντη, ὅπως ἔλεγον οἱ Τοῦρκοι, εἶχεν ἀλληλογραφίαν μὲ τοὺς ξένους βασιλεῖς καὶ ἔφερον ὡς σῆμα τὸν δικέφαλον ἀετόν, τὸ σῆμα δηλαδὴ τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων. Διὰ τὸ ὑπόδουλον λοιπὸν ἔθνος ὁ Πατριάρχης ἦτο ὁ «κύριος καὶ βασιλεὺς» καὶ κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ ἐκλιπόντος αὐτοκράτορος, οἱ δὲ ὑπόδουλοι, συγκεντρωμένοι ὡς ἰδιαίτερος ὀργανισμὸς γύρο ἀπὸ τὸν Πατριάρχην καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ἀπετέλεσαν μὲ τὸν καιρὸν κράτος ἐν κράτει.

Ἄλλ' ἀπέναντι τῶν μεγάλων αὐτῶν δικαιωμάτων, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ὁ Πατριάρχης ἀπὸ τὸν κατακτητὴν, ἦτο ὑπεύθυνος ἀπέναντι τοῦ σουλτάνου διὰ τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν εἰρήνην τῶν Χριστιανῶν. Οἱ Τοῦρκοι συνήθιζον νὰ πλήττουν σκληρότατα πᾶσαν ἀνταρσίαν τῶν Χριστιανῶν, ὄχι τιμωροῦντες τοὺς ὑπευθύνους, ἀλλὰ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους, τὸν Πατριάρχην καὶ τοὺς Ἀρχιερεῖς.

ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ

Ἄφου τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος διετηρήθη καὶ ἐτέθη μάλιστα ὑπὸ τὴν πνευματικὴν κυριαρχίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Πατριάρχου, ὠργανώθη καὶ διοικητικῶς συμφώνως πρὸς τὴν νέαν κατάστασιν. Οἱ Τοῦρκοι δηλαδὴ διετήρησαν τὴν κοινοτικὴν διοίκησιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἄλλων χριστιανικῶν κοινοτήτων, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ὠργανωμέναι ὅπως τὰ ὑπόδουλα ἔθνη κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους, οἱ ὑποτελεῖς λαοὶ τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, τοῦ Βυζαντινοῦ καὶ τοῦ Ἀραβικοῦ.

Αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις καὶ τὰ χωρία ἦσαν ὠργανωμένα ἀνεκαθεν εἰς κοινότητες. Ἐξέλεγον δηλαδή ἐπιτροπὴν, ἡ ὁποία ἐφρόντιζε διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ναῶν, τῶν κρηνῶν, τῶν νεκροταφείων κτλ. Οἱ Τοῦρκοι ἀνεγνώρισαν καὶ διετήρησαν αὐτάς διὰ τοὺς ἰδίους λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους εἶχον διατηρήσει αὐτάς οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ Βυζαντινοί, διότι ἡ κυβέρνησις, ἀντὶ νὰ ἀποτείνεται εἰς ἰδιώτας, εἶχεν ὑπεύθυνα σωματεῖα, μετὰ τῶν ὁποίων συνεννοεῖτο διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων. Τὰ μέλη τῶν ἐπιτροπῶν αὐτῶν ὠνομάζοντο προύχοντες ἢ ἐπίτροποι ἢ προεστοὶ ἢ δημογέροντες ἢ κοτζαμπάσηδες. Ἐφρόντιζον πρὸ παντός διὰ τὴν εἴσπραξιν τοῦ ὀριζομένου ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν φόρου καταθέτοντες αὐτὸν εἰς τοὺς κατόικους ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς τῶν καταστάσεως.

Οἱ κοινοτικοὶ ἄρχοντες δὲν ἐξελέγοντο εἰς ὄλας τὰς κοινότητας κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον οὔτε εἶχον παντοῦ τὰ ἴδια δικαιώματα. Εἰς ὄλας ὅμως τὰς κοινότητας οἱ ἄρχοντες ἐλαμβάνοντο ἀπὸ τὴν λεγομένην ἀρχοντικὴν τάξιν, ἀπὸ τοὺς ἰσχυρότερους δηλαδή εἰς πλοῦτον καὶ ἐπιρροὴν πολίτας. Εἰς ἄλλας κοινότητας τὴν τάξιν αὐτὴν ἀπετέλουν ἀρχαιόταται οἰκογένειαι, αἱ ὁποῖαι εἶλκον τὴν καταγωγὴν τῶν ἀπὸ μεγάλους καὶ ἱστορικοὺς βυζαντινοὺς οἴκους, ὅπως εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὴν Χίον κ.ά., εἰς ἄλλας οἱ πλοῦσοι γαιοκτῆμονες, ὅπως εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεάν, ἄλλοῦ οἱ πλοῦσοι ἔμποροι καὶ ναυτικοὶ (Ἵδρα, Σπέτσαι κτλ.) καὶ εἰς ἄλλας τέλος οἱ ἰσχυρότεροι εἰς τὰ στρατιωτικά. Τοῦτο συνέβαινε κυρίως εἰς τὰς στρατιωτικὰς κοινότητας, ὅπως εἰς τὴν Μάνην, τὸ Σούλι, τὰ Σφακιά τῆς Κρήτης κτλ.

ΠΡΟΝΟΜΙΟΥΧΟΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ

Μερικαὶ ἐκ τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων εἶχον μεγαλύτερα προνόμια καὶ ἔγιναν γνωσταὶ διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀκμὴν τῶν.

Αἱ κοινότητες τῆς Χαλκιδικῆς εἰς τὴν Μακεδονίαν ὠνομάζοντο Μαδεμοχώρια καὶ ἀπετέλουν ὁμοσπονδίαν αὐτόνομον, ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο ἀπὸ 12 κώμας καὶ ἀπὸ 300 περίπου χωρία. Αἱ κοινότητες αὗται εἶχον τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν μεταλλείων ἀργύρου, τὰ ὁποῖαν ἦσαν περίφημα καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότη-

τα. Ἡ ὁμοσπονδία ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ τέσσαρας ἄρχοντας ὀνομαζομένους βεκίληδες, τοὺς ὁποίους ἐξέλεγον κατ' ἔτος οἱ δώδεκα ἀντιπρόσωποι τῶν κωμῶν. Αὐτοὶ εἶχον τὴν ἀνωτάτην δικητικὴν καὶ δικαστικὴν ἐξουσίαν ὅλης τῆς ὁμοσπονδίας. Οἱ μόνοι Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι ἔμενον εἰς τὰ Μαδέμοχώρια, ἦσαν εἰς ἀξιοματικὸς καὶ περὶ τοὺς 20 στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι ἐξετέλουν ἀπλῶς τὰς διαταγὰς τῶν βεκίληδων. Οἱ χωρικοὶ εἰργάζοντο δι' ἴδιον λογαριασμὸν τὰ μεταλλεῖα καὶ ἐπλήρωνον εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν ὡς ἐτήσιον φόρον 220 ὀκάδας ἀργύρου καθαροῦ, ἐκάστη δὲ οἰκογένεια ἐπλήρωνε τὴν ἀξίαν ὠρισμένου ποσοῦ σίτου καὶ κριθῆς διὰ τὸν Τοῦρκον ἀξιοματικὸν καὶ τοὺς στρατιώτας του. Ἦσαν ἀπηλλαγμένοι παντὸς ἄλλου φόρου. Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως τὰ μεταλλεῖα ἐξηντλήθησαν καὶ ἡ ὁμοσπονδία οἰκονομικῶς παρήκμασε.

Περίφημος ἐπίσης ἦτο μία θεσσαλικὴ κοινότης, τὰ Ἀμπελάκια, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ, μεταξὺ Λαρίσης καὶ θαλάσσης. Ἡ μικρὰ αὐτὴ κοινότης εἶχεν ὅλως ἰδιαιτέρα προνόμια, διότι καὶ δὲν ἐπετρέπετο νὰ κατοικήσῃ Τοῦρκος εἰς αὐτὴν καὶ ἐκυβερνᾶτο ἀποκλειστικῶς ἀπὸ ἰδικούς τῆς ἄρχοντας. Εἰς τὴν κοινότητα αὐτὴν διέλαμψε τὸ ἐμπορικὸν δαιμόνιον τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι κατῶρθωσαν νὰ λύσουν τὸ πρόβλημα τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ νὰ ἀποκτήσουν τὸ μονοπώλιον σχεδὸν τοῦ εἴδους, τὸ ὁποῖον κατεργάζοντο. Ὅλοι οἱ Ἀμπελακιῶται, συμποσοῦμενοι εἰς 4.000 ἄνδρας καὶ γυναῖκας, κατεγίνοντο εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ βάμβακος. Οἱ μὲν ἄνδρες ἔβαφον, αἱ δὲ γυναῖκες ἔκλωθον. Ὁ παρασκευαζόμενος τοιοῦτοτρόπως βάμβαξ ἐστέλλετο εἰς τὴν Γερμανίαν κυρίως, τὰ δὲ κέρδη ἦσαν σημαντικά. Διὰ τοῦτο ὅλοι οἱ Ἀμπελακιῶται, κεφαλαιοῦχοι καὶ ἐργάται, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὸν καταστρεπτικὸν συναγωνισμὸν, ἀπετέλεσαν μίαν μεγάλην ἐμπορικὴν ἐταιρείαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ καθεὶς εἶχε τὰ ἀνάλογα κέρδη ἐκ τῆς ἐργασίας καὶ ἐκ τῶν κεφαλαίων, τὰ ὁποῖα διέθετεν. Ἡ ἐταιρεία κατεστράφη, ὅταν τὸ 1811 ἐχρεωκόπησεν ἡ Αὐστρία, καὶ τὰ Ἀμπελάκια ἔχασαν τὰ μεγαλύτερα κεφάλαια, 10 ἑκατομμύρια φράγκα, τὰ ὁποῖα εἶχον κατάτεθειμένα εἰς αὐστριακὰς τραπεζάς. Ἐπίσης πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν παρακμὴν τῆς κοινότητος ἡ ἀ-

Ἡ Κῶρος. Σελ. 22

νάπτυξις καὶ ὁ συναγωνισμὸς τῆς βιομηχανίας τοῦ Μάντσεστερ.

Ὅμοίως τὰ 24 χωρὶά τοῦ Πηλίου ἀπετέλουν καὶ αὐτὰ εἶδος ὁμοσπονδίας, ἡ ὁποία ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ δημογέροντας καὶ ἐξηρτᾶτο ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὰ χωρὶά τοῦ Πηλίου ἐκτὸς τῶν γεωργικῶν προϊόντων καὶ τῶν ὀπωρικῶν, τὰ ὁποῖα ἄφθονα καὶ ἐκλεκτὰ παρήγεν ἡ εὐφορος χώρα των, ἀνέπτυξαν ἀξιόλογον ἐμπόριον μετᾶξης καὶ μαλλίνων σκεπασμάτων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐπρομήθευον ὅλην τὴν Ἀνατολήν.

Ἡ Ὑδρα, αἱ Σπέτσαι, τὰ Ψαρά, ἡ Χίος, ἡ Νάξος, ἡ Τήνος καὶ ἄλλαι νῆσοι εἶχον καὶ αὐταὶ ἰδιαιτέρα προνόμια. Ἡ δὲ Μάνη, εἰς τὸ νοτιώτατον ἄκρον τῆς Πελοποννήσου, ἡ ὁποία οὐσιαστικῶς οὐδέποτε ὑπετάχθη εἰς τοὺς Τούρκους, ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ τοῦ 1770 ὑπὸ ἐντοπίου ἄρχοντος διοριζομένου ὑπὸ τοῦ σουλτάνου καὶ ὀνομαζομένου Μπέη.

ΤΑ ΠΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Τὴν αὐτοδιοίκησιν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ θρησκευτικὰ καὶ κοινωτικὰ πράγματα ὠνόμασαν Προνόμια τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἐκ τούτων ἄλλα παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς Ἑλληνας δι' ἐπίσημων διαταγμάτων τῶν σουλτάνων, ἄλλα καθιερώθησαν ἀπὸ τὴν μακρὰν συνήθειαν.

Οὐσιαστικῶς τὰ προνόμια ἦσαν τὰ ἑξῆς:

- 1) Ἐλευθερία θρησκείας καὶ γλώσσης.
- 2) Προστασία καὶ ἀπαραβίαστον τοῦ κλήρου.
- 3) Πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ δικαιοδοσία τοῦ κλήρου. Οἱ ἐπίσκοποι δηλαδὴ ἐδικαιοῦντο νὰ τιμωροῦν συμφῶνως πρὸς τοὺς χριστιανικοὺς νόμους, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρχον πρὸ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως, τοὺς παρεκτρεπομένους εἰς θρησκευτικὰ ἢ καὶ οἰκονομικὰ ζητήματα ἀφορῶντα τὴν κοινότητα δι' ἐξεκκλησιασμοῦ, ἀναθέματος, ἀφορισμοῦ ἢ καὶ παραδόσεως αὐτῶν εἰς τὰς πολιτικὰς ἀρχάς. Ὁ δὲ Πατριάρχης ἐδικαιοῦτο νὰ καταδικάσῃ εἰς φυλάκισιν ἢ καὶ εἰς θάνατον.

4) Πνευματικὸν Δικαστήριον. Ὅλαι δηλαδὴ αἱ περὶ γάμου καὶ κληρονομίας δίκαι-ὕπαγονται εἰς τὸν κλῆρον. Τὰς δίκας αὐτάς διεξάγει τὸ Πνευματικὸν Δικαστήριον, τοῦ ὁποῖου προεδρεύει ὁ ἐπίσκοπος. Αἱ ἀποφάσεις αὐτοῦ ἐφεισιβάλλ-

λονται μόνον ἐνώπιον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τοῦ Πατριάρχου. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ διαδικασία τῶν τουρκικῶν δικαστηρίων ἦτο δαπανηρὰ καὶ δὲν ἐνέπνεε πολλὴν ἐμπιστοσύνην, οἱ Χριστιανοὶ ὑπέβαλλον εἰς τὸ Πνευματικὸν Δικαστήριον καὶ τὰς ἀστικὰς ὑποθέσεις. Πολλάκις μάλιστα Τοῦρκοι καὶ Ἑβραῖοι κατέφευγον εἰς τὴν διαιτησίαν τῶν ἐπισκόπων, διότι εἶχον μεγαλυτέραν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἀμεροληψίαν αὐτῶν παρά τοῦ Μουφτῆ (τούρκου δικαστοῦ).

5) Ἐλευθερία τῆς δημοτικῆς διοικήσεως, δηλαδὴ τῆς αὐτοδιοικήσεως τῶν κοινοτήτων ὑπὸ δημογεροντίας, ἡ ὁποία ἐξελέγετο ἐλευθέρως ὑπὸ τῶν κατοίκων ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀναμείξεως τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν.

Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΑΥΘΑΙΡΕΣΙΑ

Ἄλλ' ἐνῶ, ὅπως εἶδομεν, τὸ ὑπόδουλον Γένος διετήρησε τὴν θρησκευτικὴν καὶ κοινοτικὴν του ἐλευθερίαν, εὐρίσκετο διαρκῶς ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῆς τουρκικῆς βαρβαρότητος καὶ αὐθαιρέσιας. Ὁ τυχὼν Τοῦρκος πασαῶς ἠδύνατο νὰ ἐπεμβαίη αὐθαιρέτως εἰς τὰς κοινοτικὰς ὑποθέσεις καὶ νὰ παραβιάζῃ κάθε πρόνομιον, διότι ἡ αὐθαιρέσια ἦτο σύνηθες πρᾶγμα εἰς τὸν ἀγέρωχον κατακτητὴν.

Οἱ ὑπόδουλοι ἀφ' ἐτέρου ἐστερήθησαν παντὸς ἀνθρωπίνου δικαιώματος. Ὁ ραγιᾶς (ὑπόδουλος) ἔθεωρεῖτο κατώτερον ὄν, ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ πληρῶνῃ τὸν κεφαλικὸν φόρον πρὸς ἐξαγοράν τῆς ζωῆς του, τὸν στρατιωτικὸν φόρον, διότι ἦτο ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὴν στρατολογία, τὸν κτηματικὸν καὶ ἀπείρους ἄλλους τακτικούς καὶ ἐκτάκτους φόρους. Ὁ φοβερώτερος ὅμως ὄλων τῶν φόρων ἦτο τὸ παιδομάζωμα διὰ τὸ τάγμα τῶν Γενιτσάρων, ὁ ὁποῖος, καθὼς γνωρίζομεν, ἀφῆρεσεν ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων ἐπὶ πολὺν καιρὸν τὸ ἄνθος τῶν τέκνων των, διὰ νὰ πυκνώσῃ τὰ στρατιωτικὰ τάγματα τῶν Γενιτσάρων.

Οἱ πασάδες καὶ οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἠδύναντο νὰ ἀρπάσσουν ὄχι μόνον τὴν περιουσίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν σύζυγον καὶ τὰς θυγατέρας καὶ τὴν ζωὴν τῶν ὑποδούλων. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἀμφίβολος ζωὴ τῶν Ἑλλήνων ἦτο διαρκὲς μαρτύ-

ριον. Μόνον κατὰ τὰς τρεῖς ἡμέρας τοῦ Πάσχα οἱ Χριστιανοὶ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ διασκεδάζουσι δημοσίᾳ. Κατὰ τὰς ἄλλας ἡμέρας τοῦ ἔτους προσεπάθουν νὰ κρύπτονται ἀπὸ τὰ βλέμματα τῶν Τούρκων. Δὲν εἶχον δικαίωμα νὰ φοροῦν χρωματιστὰ ἐνδύματα, ὅπως οἱ Τούρκοι, ἀλλὰ πένθιμα, αἱ οἰκίαι τῶν δὲν ἐπετρέπετο νὰ εἶναι ὑψηλότεραι ἀπὸ τὰς τουρκικὰς γειτονικὰς ἢ νὰ ἔχουσι παράθυρον, τὸ ὅποιον νὰ βλέπη εἰς κεντρικὸν δρόμον ἢ εἰς τὸ τζαμί. Δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἵππεύουσι ἢ νὰ κάθηνται, ὅταν διήρχετο Τούρκος.

Κατὰ τοὺς δεινοὺς αὐτοὺς χρόνους ἡ Ἐκκλησία μὲ μυρίουσι τρόπους κατῶρθωνε πολλάκις νὰ προλαμβάνη τὴν καταστροφὴν. Διὰ τοῦτο τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τὴν σωτηρίαν τοῦ ὤφειλεν εἰς τοὺς πνευματικoὺς τοῦ ἄρχοντος, τὸν Πατριάρχην καὶ τοὺς Ἀρχιερεῖς, οἱ ὅποιοι πολλάκις ἐπροτίμων νὰ θυσιασθοῦν αὐτοὶ παρά νὰ πάθῃ κάποιαν ἀνεπανόρθωτον συμφορὰν τὸ Ἔθνος.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

Ὅταν συνεπληρώθη ἡ κατάκτησις τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, διηρέθησαν αὗται εἰς τέσσαρας μεγάλας διοικήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἀρχηγοὶ φέροντες διάφορα ὀνόματα εἶχον τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν διοίκησιν. Αἱ διοικήσεις αὗται ἦσαν: 1) ἡ Μακεδονία, 2) ἡ Θεσσαλία, 3) ἡ Εὐβοία, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπήγοντο ἡ Ἀττικὴ, ἡ Βοιωτία, ἡ Φωκίς καὶ τὰ παράλια τῆς Αἰτωλίας καὶ 4) ἡ Πελοπόννησος.

Εἰς τὸ ὀθωμανικὸν ὅμως κράτος κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς δὲν ὑπῆρχεν ὀργάνωσις κυβερνητικὴ ὅπως εἰς τὰ σημερινὰ κράτη. Δὲν ὑπῆρχον δηλαδὴ οὔτε ὑπουργοὶ οὔτε ὑπουργικὸν συμβούλιον. Ὅλην τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν κυβέρνησιν εἶχεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Ὁ Μεγάλου Βεζύρη, ὁ ὅποιος διὰ μὲν τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις εἶχεν ὡς βοηθὸν τὸν Κιαιγιὰ βέην, διὰ δὲ τὰς ἐξωτερικὰς τὸν Ρεῖς ἐφέντην. Διὰ τὰ στρατιωτικὰ εἶχεν ἐπίσης δύο ἄλλους βοηθοὺς, τὸν Σερασκέρην, ἀρχηγὸν καὶ διοικητὴν τοῦ στρατοῦ, καὶ τὸν Καπετὰν πασᾶν, ἀρχηγὸν καὶ διοικητὴν τοῦ στόλου. Τὰ οἰκονομικὰ διηύθυνεν ὁ λεγόμενος Δεφτερδάρης, τὰ δὲ δικαστικὰ ὁ Σεῖχουλισλάμη. Ὅλοι οἱ ἀνώτατοι αὐτοὶ λειτουργοὶ τοῦ κράτους ἀπε-

τέλουν τὸ Διβάνιον, ἦτοι τὸ Αὐτοκρατορικὸν Συμβούλιον.

ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗΝ ΔΙΟΙΚΗΣΙΝ

Ἐφ' ὅσον οἱ Τούρκοι εἶχον μεγάλην δύναμιν, δὲν εἶχον ἀνάγκην ὀργανωμένης κυβερνητικῆς μηχανῆς, ἢ ὅποια νὰ διαχειρίζεται τὰ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ ζητήματα. Ἡ τουρκικὴ σπάθη ἔλυεν αὐτὰ κατὰ τὸν ἀπλούστερον καὶ ταχύτερον τρόπον. Ὅταν ὅμως αἱ σχέσεις τοῦ τουρκικοῦ κράτους πρὸς τὰ εὐρωπαϊκὰ ἐγίναν περιπλοκώτεροι καὶ οἱ Τούρκοι δὲν εἶχον τὴν προτέραν στρατιωτικὴν δύναμιν, εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην, ἐπειδὴ οἱ ἴδιοι ἦσαν ἀμόρφωτοι, νὰ καταφύγουν κυρίως εἰς τοὺς Ἑλληνας, οἱ ὅποιοι διεκρίνοντο διὰ τὴν μόρφωσιν, τὴν πεῖραν καὶ τὴν ἐπιτηδειότητά των.

Κατὰ πρῶτον οἱ Τούρκοι ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ προσλάβουν ἀνθρώπους εἰδικούς διὰ τὴν τακτοποίησιν τῶν οἰκονομικῶν καὶ διὰ τὴν σύνταξιν τῶν συνθηκῶν πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις, αἱ ὅποια ἐγίνοντο συνήθως ἑλληνιστί. Πολλοὶ Ἑλληνες τότε προσελήφθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Τούρκων ὑπὸ τὸν τίτλον Γραμματεῖς. Τοιοῦτος Γραμματεὺς ἦτο κατ' ἀρχὰς καὶ ὁ περίφημος πρῶτος Μέγας Διερμηνεὺς τῆς Πύλης Παναγιώτης Νικουσίος, ὁ ὅποιος, ὅπως θὰ ἴδωμεν, διεξήγαγε τὰς διαπραγματεύσεις μεταξὺ Τούρκων καὶ Βενετῶν διὰ τὴν παράδοσιν τῆς Κρήτης. Ἀλλὰ τὸ ἀξίωμα τοῦτο δὲν ἦτο ἐκ τῶν ἀνωτέρων τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, διότι οἱ Τούρκοι κατὰ τὰς δύο πρώτας ἑκατονταετηρίδας μετὰ τὴν κατάκτησιν τὰς ἀνωτάτας θέσεις ἐδίδον μόνον εἰς Ὀθωμανοὺς ἢ εἰς ἐξισλαμισθέντας Χριστιανούς.

Πολὺ περισσότεραν σημασίαν ἀπέκτησαν δύο μεγάλα ἀξιώματα, τὰ ὅποια ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος ἐδίδοντο κανονικῶς εἰς Ἑλληνας. Τὰ ἀξιώματα αὐτὰ εἶναι τῶν Ἡγεμόνων Βλαχίας καὶ Μολδαβίας καὶ τοῦ Μεγάλου Διερμηνέως, Δραγουμάνου, ὅπως τὸν ἔλεγον οἱ Τούρκοι, ἄρχοντος δηλαδή, ὁ ὅποιος ἔργον εἶχε νὰ μεταφράζη τὰ πρὸς τὴν Τουρκίαν ἔγγραφα τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ νὰ παρίσταται ἐπίσης ὡς διερμηνεὺς εἰς τὰς προφορικὰς συνεννοήσεις.

Ἡ ἑλληνικὴ ἀριστοκρατία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως γνωρίζομεν, εἶχεν ἐξαφανισθῆ. Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως ἤρχισε νὰ

δημιουργῆται νέα ἀριστοκρατικὴ τάξις τῶν Ἑλλήνων περίε τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς. Οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν εὐγενῶν τῆς τάξεως αὐτῆς εἶχον ἔλθει ἀπὸ διάφορα μέρη τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ μὲ τὸν καιρὸν ἀπέκτησαν ἀνωτέραν κοινωνικὴν θέσιν καὶ ἀξίωμα. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοῦς ἦσαν εὐφυεῖς, ἐμάνθανον ξένας γλώσσας, ἐφοίτων εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης καὶ ἐγνώριζον τὰ εὐρωπαϊκὰ πράγματα καλύτερον ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Διὰ τοῦτο ὁ σουλτᾶνος μετεχειρίζετο αὐτοὺς εἰς ἀνωτέρας κρατικὰς ὑπηρεσίας καὶ πολλοὶ διεκρίθησαν ὡς Μεγάλοι Διερμηνεῖς καὶ ὡς Ἡγεμόνες τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, τῶν δύο μεγάλων παραδουναβίων ἡγεμονιῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχον αὐτόνομον διοίκησιν ὑπὸ ἰδιαίτερον ἡγεμόνα διοριζόμενον ὑπὸ τῆς Πύλης.

ΦΑΝΑΡΙΩΤΑΙ

Οἱ εὐγενεῖς τῆς νέας αὐτῆς ἑλληνικῆς ἀριστοκρατίας ὠνόμασθησαν Φαναριῶται ἀπὸ τὴν συνοικίαν, ὅπου ἔκειτο τὸ Πατριαρχεῖον καὶ εἰς τὴν ὁποῖαν συνήθως εἶχον τὰς κατοικίας των. Πολλοὶ ἐκ τῶν Φαναριωτῶν ἀνεμειγνύοντο εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα καὶ εἰς τὰς ἄλλας ὑποθέσεις τοῦ ἔθνους. Οἱ περισσότεροι ὅμως ἐξ αὐτῶν ἐπεζήτουν τὰ ἀξιώματα τοῦ Διερμηνέως καὶ τῶν Ἡγεμόνων τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν. Περίφημοι οἰκογένειαι Φαναριωτῶν ἦσαν οἱ Μαυροκορδάτοι, οἱ Ὑψηλάνται, οἱ Σοῦτσοι, οἱ Καρατζάδες, οἱ Μουροῦζαι, οἱ Καλλιμάχαι καὶ ἄλλαι.

Αἱ ὑπηρεσίαι, τὰς ὁποίας πολλοὶ ἐξ αὐτῶν προσέφεραν εἰς τὸ ὑπόδουλον Γένος κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς ἐκείνους χρόνους, εἶναι μέγισται. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοῦς ἔσωσαν κυριολεκτικῶς τὸ ἔθνος εἰς στιγμὰς τραγικὰς, ἄλλοι δὲ πάλιν διὰ τῆς ποικίλης καὶ ἐμπνευσμένης δράσεώς των ἐτόνωσαν τὸ φρόνημα τῶν ὑποδούλων, ἐφρόντισαν διὰ τὴν μὀρφωσιν αὐτῶν, ἴδρυσαν σχολεῖα καὶ παντοιοτρόπως εἰργάσθησαν διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν ὄρων τῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων. Ὅχι ὀλίγοι δια τὴν ἔθνικὴν αὐτὴν δρᾶσιν των εὗρον τὸν θάνατον ἐπὶ τῆς ἀγχόνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

ΑΙ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΩΝ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΩΝ

Ἐνῶ τὸ ἔθνος μας ἐβυθίζετο εἰς τὸ σκότος καὶ ὑφίστατο τὰ δεινὰ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως, εἰς τὴν Εὐρώπην ἐτελεῖτο σημαντικὴ πρόοδος. Συνέβησαν ἐκεῖ γεγονότα σημαντικώτατα, διὰ τῶν ὁποίων ἤρχισε νὰ ἀναγεννᾶται ὁ ἀρχαῖος πολιτισμὸς καὶ ὁ κόσμος νὰ εἰσέρχεται εἰς νέαν περίοδον ἀκμῆς. Πρέπει λοιπὸν νὰ ρίψωμεν πρῶτον ἕν βλέμμα εἰς τὰ γεγονότα αὐτὰ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ θὰ ἐπανέλθωμεν κατόπιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος μας.

Κατὰ τοὺς Μέσους Χρόνους κέντρον τοῦ ἀνατολικοῦ ἐμπορίου ἦτο εἰς τὰς ἀρχὰς ἡ Κωνσταντινούπολις, ὅπου συνεκεντρῶνοντο ὅλα τὰ ἐμπορεύματα καὶ ἐκεῖθεν ἀπεστέλλοντο εἰς τὰς ἄλλας χώρας. Συνίστατο δὲ τότε τὸ ἀνατολικὸν ἐμπόριον εἰς ὠρισμένα εἶδη προερχόμενα ἀπὸ διαφόρους χώρας τῆς μακρινῆς Ἀνατολῆς, τὰς ὁποίας οἱ σύγχρονοι ὠνόμαζον μὲ τὸ κοινὸν ὄνομα Ἰνδίας. Τὰ ἐμπορεύματα αὐτὰ ἦσαν βαμβακερὰ καὶ μεταξωτὰ ὑφάσματα, ἐλεφαντοστοῦν, ἔβενος, πολύτιμοι λίθοι καὶ εὐγενῆ μέταλλα, χρυσὸς καὶ ἄργυρος, καὶ πρὸ πάντων τὰ λεγόμενα μπαχαρικά, πιπέρι, κανέλλα, μοσχοκάρυδον, γαρύφαλλον κτλ., μὲ τὰ ὁποῖα συνήθιζον τότε νὰ ἀρωματίζουν τὰ φαγητὰ καὶ τὰ ὁποῖα ἦσαν περιζήτητα εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην.

Δύο ἦσαν οἱ δρόμοι, διὰ τῶν ὁποίων τὰ ἐμπορεύματα αὐτὰ μετεκομίζοντο εἰς τὴν Εὐρώπην, ὁ εἰς θαλασσινὸς καὶ ὁ ἄλλος διὰ τῆς ξηρᾶς. Ἄραβες κυρίως ἔμποροι μετέφερον μὲ πλοῖα τὰ ἐμπορεύματα διὰ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἄπ' ἐκεῖ πλοῖα βενετικὰ μετεκόμιζον αὐτὰ εἰς τοὺς λιμένας τῆς Εὐρώπης. Διὰ τῆς ὁδοῦ αὐτῆς μετέφεροντο κυρίως τὰ μπα-

χαρικά. Ἄραβες πάλιν ἔμποροι ἐφόρτωνον καραβάνια ὀλόκληρα καὶ διὰ τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας μετέφερον τὰ πολύτιμα ἐμπορεύματα μέχρι τῆς Τραπεζούντος, εἰς τὸν Εὐξεινον Πόντον. Ἐκεῖ πλοῖα τῶν Γενοατῶν παρελάμβανον αὐτὰ καὶ τὰ μετέφερον εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην.

Ὅστε οἱ Εὐρωπαῖοι δὲν ἐπήγαινον οἱ ἴδιοι εἰς τὰς χώρας τῆς παραγωγῆς. Ἐπειδὴ δὲ μόνον οἱ Βενετοὶ καὶ οἱ Γενοᾶται διέθετον ἐμπορικὰ πλοῖα, εἶχον σχεδὸν τὸ μονοπώλιον τοῦ ἀνατολικοῦ ἐμπορίου, ἐπώλουν τὰ ἐμπορεύματα εἰς μεγάλας τιμὰς καὶ ἀπεκόμιζον τοιοῦτοτρόπως μεγάλα κέρδη. Διὰ τοῦτο κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἐσημειώθη μεγάλη ἀκμὴ τῶν Ἰταλικῶν ναυτικῶν πόλεων καὶ ἰδίως τῆς Βενετίας καὶ τῆς Γενοῦης.

Ἡ δίψα λοιπὸν τοῦ κέρδους, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἡ κυριώτερη αἰτία τῶν ἀνακαλύψεων, ὤθησε τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης νὰ ἀναζητήσουν νέας ὁδοὺς, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἠδύναντο νὰ προμηθεύωνται τὰ πολύτιμα ἐμπορεύματα ὄχι διὰ τῶν μεσαζόντων, τῶν Ἀράβων δηλαδὴ καὶ τῶν Βενετῶν καὶ Γενοατῶν, ἀλλὰ μεταβαίνοντες οἱ ἴδιοι εἰς τὰς Ἰνδίας, τὰς ὁποίας ἐφαντάζοντο ὡς χώραν μυστηριώδη καὶ πλουσιωτάτην.

Αἱ Γεωγραφικαὶ Γνώσεις Κατὰ τὸν Μεσαίωνα

Διὰ νὰ ἀναλάβουν ὅμως οἱ Εὐρωπαῖοι τοιαύτην ἐπιχείρησιν, ἦτο ἀνάγκη προηγουμένως νὰ τροποποιήσουν καὶ νὰ εὐρύνουν τὰς γεωγραφικὰς τῶν γνώσεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν περισσότερο περιωρισμέναι ἀπὸ τὰς γεωγραφικὰς γνώσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων. Ἐκτὸς τῆς Μεσογείου καὶ τῶν περὶ αὐτὴν χωρῶν καὶ τῶν λιμένων τῆς αἰ γνῶσεις τῶν δὲν ἐξετείνοντο περαιτέρω.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ὅμως τοῦ 13ου αἰῶνος αἱ γεωγραφικαὶ γνώσεις ἤρχισαν νὰ εὐρύνωνται, διότι ἀνεκάλυψαν μέρος τῆς Ἀσίας. Βραδύτερον ὁ Βενετὸς **Μάρκος Πόλος** ἐπεχείρησε ταξίδιον εἰς τὴν Ἀσίαν, τὸ ὁποῖον διήρκεσεν εἴκοσιν ἔτη (1271-1291). Παρέμεινε δεκαεπτὰ ἔτη εἰς τὴν Κίναν, ἐπεσκέφθη τὴν Ἰαπωνίαν καὶ διὰ τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Περσίας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου ἐδημοσίευσεν τὰς ἐντυπώσεις του εἰς τὸ πε-

ρίφημον Βιβλίον τῶν θαυμασιῶν, ὅπου περιγράφει τὰς χώρας, τὰς ὁποίας περιηγήθη.

Συγχρόνως ἤρχισαν νὰ τροποποιῶνται αἱ ἰδέαι τῶν ἀνθρώπων καὶ περὶ τοῦ σχήματος τῆς Γῆς. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τῶν Σταυροφορίων. Κατ' αὐτὰς οἱ Σταυροφόροι ἦλθον εἰς πολλὰς σχέσεις μὲ τοὺς Ἀραβας καὶ δι' αὐτῶν ἐγνώρισαν τὰς γεωγραφικὰς ἐργασίας τῶν Ἑλλήνων γεωγράφων. Οἱ Ἕλληνες ἐφαντάζοντο τὴν γῆν σφαιρικὴν. Ἐπίστευον λοιπόν, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ κάμῃ κανεὶς τὸν γύρον αὐτῆς καί, πλέων διαρκῶς πρὸς δυσμάς, νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Ἀσίαν, διότι ὑπέθετον, ὅτι ὁ ἴδιος ὠκεανὸς περιβάλλει τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἀσίαν. Ἦτο ἐπομένως δυνατόν, περιπλέων κανεὶς τὴν Ἀφρικὴν, νὰ φθάσῃ εἰς τὰς Ἰνδίας. Ἡ γνώμη ἰδίως αὐτὴ ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς Πορτογάλους τὴν ἰδέαν τῶν ἐξερευνητικῶν ταξιδίων κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 15ου αἰῶνος.

Η ΚΑΡΑΒΕΛΛΑ - ΝΑΥΤΙΚΗ ΠΥΞΙΣ

Συγχρόνως καὶ ἡ τελειοποίησις τῆς ναυτικῆς τέχνης ἐπέτρεψε τὴν πραγματοποίησιν τῶν μεγάλων ταξιδίων. Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἐχρησιμοποιήθη ἡ ναυτικὴ πυξίς. Εἶναι γνωστόν, ὅτι οἱ Σίνοι ἐγνώριζον δύο καὶ πλέον αἰῶνας π.Χ. τὴν ιδιότητα τῆς μαγνητικῆς βελόνης νὰ στρέφεται πρὸς βορρᾶν, οἱ δὲ Ἀραβες τὴν παρέλαβον ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τὴν μετέδωκαν εἰς τοὺς ναυτικούς τῆς Μεσογείου. Τὸν πρῶτον εὐχρηστον τύπον ναυτικῆς πυξίδος ἐπενόησαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ 14ου αἰῶνος εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν (bussola). Πλήρῃ ὁμως πυξίδα μετὰ ἀνεμολογίου κατεσκεύασαν οἱ Πορτογάλοι ναυτικοὶ τὸ 1483. Ἡ τελειοποίησις αὐτῆς ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ναυτικούς νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τὰς ἀκτὰς εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν, νὰ ὀρίζουν τὴν θέσιν τῶν πλοίων εἰς τὸ πέλαγος καὶ νὰ διευθύνουν αὐτὰ μὲ ἀκρίβειαν.

Ἐπίσης σημαντικωτάτη ἦτο ἡ τελειοποίησις τῶν πλοίων τῆς ἐποχῆς, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα μὲν ἦσαν ταχέα καὶ ἐλαφρά, ἄλλα πολὺ χαμηλά καὶ ἀκατάλληλα νὰ ἀντιμετωπίζουν τὰ κύματα τοῦ ὠκεανοῦ, ἄλλα δὲ βαρέα καὶ δυσκίνητα. Τὸν 14ον αἰῶνα οἱ Βενετοὶ ἀνεκάλυψαν νέον τύπον πλοίου, τὴν καρραβέλλαν (caravella, ἀπὸ τὸ ὁποῖον καὶ τὸ ἑλληνικὸν κ α ρ ᾶ

βι), μήκους τριάκοντα περίπου μέτρων, με ὑψηλὰς πλευράς, ἐφωδιασμένον με τρεῖς ἰστούς καὶ πέντε τριγωνικά ἰστία, ἐλαφρόν, ταχύ καὶ στερεόν, τὸ ὁποῖον ἐπέτρεπε νὰ ἀντιμετωπίῃ τὴν τρικυμίαν τοῦ ὠκεανοῦ.

ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΤΩΝ ΠΟΡΤΟΓΑΛΩΝ

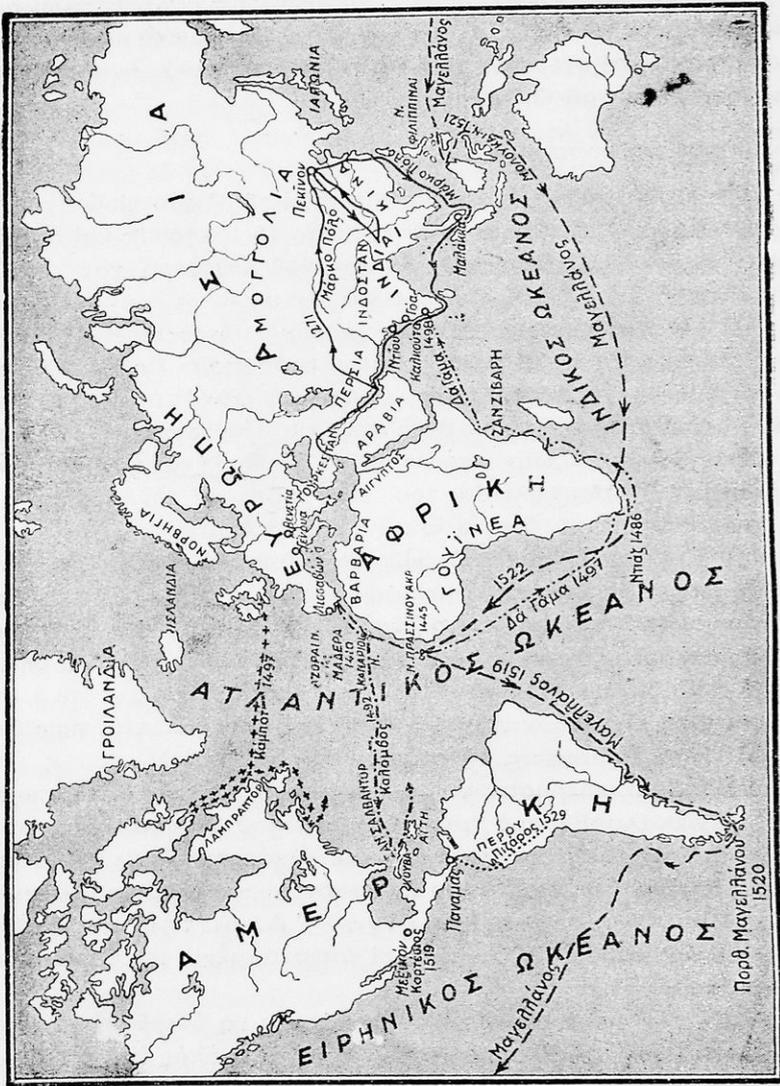
Τὸν 14ον αἰῶνα διάφοροι ναυτικοὶ τῆς Μεσογείου εἶχον ἐπιχειρήσει νὰ ἐξερευνησοῦν τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἀνεκάλυψαν μερικὰς νήσους τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, τὰς Ἀζόρας, τὴν Μαδέραν, τὰς Καναρίους.

Ἡ Πορτογαλία κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἶχεν ἐπιδοθῆ εἰς τὴν θάλασσαν. Οἱ ναυτικοὶ τῆς ἐστράφησαν εἰς τὴν ἀλιεῖαν καὶ ἤρχισαν νὰ ἐμπορεύωνται. Ὁ πρίγκιψ Δὸν Ἐρρίκος (1394-1460), τέταρτος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Πορτογαλίας Ἰωάννου Α', ἀφιέρωσε τὴν ζωὴν του εἰς τὸ νὰ διευθύνῃ τὰς ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις τῶν συμπολιτῶν του. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν ἱστορίαν εἶναι γνωστὸς μετὰ τὸ ὄνομα Θαλασσοπόρος.

Ὁ Ἐρρίκος ὥθησε τοὺς Πορτογάλους ναύτας πρὸς τὰς κατευθύνσεις, τὰς ὁποίας ἀπὸ καιροῦ εἶχον ἐγκαταλείψει οἱ θαλασσινοί. Κατῶρθωσε νὰ διαλύσῃ ὅλους τοὺς μύθους, οἱ ὁποῖοι ἐφόβιζον τοὺς ναυτικούς, διὰ τὰς ἀγνώστους χώρας, ὅτι δηλαδὴ εἰς τὴν διακεκαυμένην ζώνην ἢ θάλασσα βράζει, ὅτι ἄνθρωπος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ζῆσῃ καὶ μεταβάλλεται εἰς αἰθίοπα, ὅτι ἐκεῖ εὐρίσκεται τὸ στόμιον τοῦ Ἄδου κτλ.

Τὸ 1434 ὑπερέβησαν τὸ ἀκρωτήριο Βογιαδόρ, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνακαλυφθῆ πρὸ πολλοῦ, καὶ ἀφοῦ ἔκαμψαν τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σενεγάλη, παρετήρησαν μετὰ εὐχάριστον ἔκπληξιν ἀκρωτήριον κατάφυτον ἐκεῖ, ὅπου ἀνέμενον χώραν ξηρὰν καὶ ἔρημον, τὸ ὁποῖον ὠνόμασαν Πράσινον Ἀκρωτήριο (1447). Πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἐρρίκου οἱ ἀπεσταλμένοι του εἶχον προσεγγίσει τὰς ἀκτὰς τῆς Γουϊνέας.

Ἀλλὰ τὸ 1472, ἀφοῦ εἶχον τὸ θάρρος νὰ ὑπερβοῦν τὸν Ἰσημερινόν, οἱ Πορτογάλοι πλέοντες πρὸς ἀνατολὰς ἐντὸς τῆς γωνίας, τὴν ὁποῖαν σχηματίζει ἡ δυτικὴ ἀκτὴ τῆς Ἀφρικῆς, ἦσαν βέβαιοι, ὅτι διηθύνοντο πρὸς τὰς Ἰνδίας. Ὅταν ὁμοῦς εἶδον, ὅτι ἡ ἀφρικανικὴ ἀκτὴ ἐκάμπετο πρὸς νότον, κατελήφθησαν ἀπὸ

Χάρτης τών Ανακαλύψεων.

Παθ. Μαγελάνου 1520

ἀπογοήτευσιν. Ἐπὶ δέκα ἔτη δὲν ἐτόλμησαν νὰ διακινδυνεύσουν ταξίδιον πρὸς νότον, ὅπου ὁ πολικὸς ἀστὴρ δὲν ἦτο ὁρατός. Ἀλλὰ τὸ 1485 ἔφθασαν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Κογκὸ καὶ κατόπιν τοῦ Ὁράγγη.

Τέλος τὸ 1485 ὁ **Βαρθολομαῖος Διάζ** (Bartholomeo Diaz), ἐνῶ μὲ τρία ἐλαφρὰ πλοῖα συνέχιζε τὸν πλοῦν πρὸς νότον, ἐμεινεν ἐκπληκτος βλέπων αἴφνης τὴν ξηρὰν πρὸς τὴν Δύσιν. Τί εἶχε συμβῆ; Τρικυμία εἶχε ρίψει τὰ πλοῖα του ὀπισθεν τοῦ 1485 νοτιωτάτου ἄκρου τῆς Ἀφρικῆς καὶ εὐρέθη αἴφνης εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ κακοκαιρία δὲν τοῦ ἐπέτρεψε νὰ προχωρήσῃ καὶ εἰς τὴν ἐπιστροφὴν του διέκρινε τὸ νοτιώτατον ἀκρωτήριο τῆς Ἀφρικῆς νὰ δέρεται κυριολεκτικῶς ἀπὸ τὰ κύματα. Ὁ ἴδιος τὸ ὠνόμασεν Ἀκρωτήριο τῆς Τρικυμίας, ἀλλὰ ὁ βασιλεὺς τῆς Πορτογαλίας Ἰωάννης τὸ ὠνόμασεν Ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, ὅπως ὀνομάζεται καὶ σήμερον.

✕ Η ΑΝΑΚΑΛΥΨΙΣ ΤΗΣ ΟΔΟΥ ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΙΝΔΙΑΣ (1498)

Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ὁδοῦ πρὸς τὰς Ἰνδίας εἶχεν ἤδη ἀνακαλυφθῆ. Ὑπελείπετο τὸ διάστημα ἀπὸ τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος μέχρι τῶν Ἰνδιῶν. Τὸ μέρος τοῦτο κατώρθωσε νὰ διανύσῃ ὁ Βάσκο δᾶ Γάμα.

Ὁ **Βάσκο δᾶ Γάμα** (Vasco da Gama), υἱὸς ναυτικοῦ καὶ ἀπὸ βασιλικὴν οἰκογένειαν, ἀνεχώρησε μὲ τέσσαρα πλοῖα, ὑπερέβη τὸ τέρμα τοῦ ταξιδίου τοῦ Διάζ, τοῦ ὁποίου εἶχε παραλάβει μαζί του τὸν πλοηγόν, καὶ τὴν 15 Ἀπριλίου 1498 εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀφρικανικὴν ἀκτὴν ἀπέναντι τῆς νήσου Μαδαγασκάρης. Ἀπ' ἐκεῖ παρέλαβεν Ἀραβας ὁδηγοὺς καὶ βοηθούμενος ἀπὸ τὸν περιοδικὸν ἄνεμον τοῦ Ἰνδικοῦ (μουσίμ, mousson) τὴν 20 Μαΐου προσήγγισεν εἰς τὰς Ἰνδίας, κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Καλκὸυταν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Γόαν.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πορτογαλίαν διὰ τοῦ Ἀκρωτηρίου καὶ ἔγινε δεκτὸς μὲ ἐξαιρετικὰς τιμάς. Εἶχεν ἐπιτύχει ὅ,τι ἡ Εὐρώπῃ ὠνειρεύετο ἐπὶ ἓνα καὶ πλέον αἰῶνα. Δὲν ἤργησαν ὅμως νὰ πέσῃ εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν βασιλέων καὶ αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς παρεγνωρίσθησαν.

Χ ΑΝΑΚΑΛΥΨΙΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ (1492)

Ἐνῶ οἱ Πορτογάλοι ἐζήτουν νά φθάσουν εἰς τὰς Ἰνδίας πλέοντες πρὸς ἀνατολάς, ἄλλοι ἐσκέφθησαν, ὅτι ἦτο δυνατόν νά ἐπιτύχουν τοῦτο πλέοντες πρὸς δυσμὰς. Ὁ Κολόμβος πρῶτος ἀπεφάσισε νά πραγματοποιήσῃ τοῦτο.

Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος (Christoforo Colombo, 1446 - 1506) ἐγεννήθη περί τὸ 1446 εἰς τὰ περιχώρα τῆς Γενοῦης ἀπὸ πατέρα ὕφαντουργόν, ἔλαβε μικρὰν μόρφωσιν καὶ μέχρι τοῦ 25ου ἔτους κατεγίνετο εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρὸς του. Ἀλλὰ αἱ διηγήσεις καὶ τὰ ἀναγνώσματα περί ἀγνώστων καὶ περιέργων χωρῶν ἐτάραξαν τὴν φαντασίαν του. Ἐγκατέλειψε τὸ ἐπάγγελμά του, ἔγινε ναυτικός, ἐσχεδίαζε χάρτας καὶ ἐταξίδευσεν εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς θαλάσσας, ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς μέχρι τῆς Βορείου θαλάσσης, καθὼς καὶ εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Ἀνατολῆς. Βραδύτερον ἐγκατεστάθη εἰς Λισσαβῶνα, ἣ ὅποια τότε ἦτο κέντρον μεγάλων ταξιδίων. Ὁ Κολόμβος εἶχεν ἐπιστημονικὴν διορατικότητα καὶ ζωηρὰν φαντασίαν.

Χριστόφορος Κολόμβος.

Ἐπειδὴ ἡ πορτογαλικὴ κυβέρνησις δὲν ἐδέχθη τὴν τολμηρὰν του πρότασιν νά ἐπιχειρήσῃ ἐξερευνητικὸν ταξίδιον πρὸς δυσμὰς, κατέφυγεν εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἰσπανίας Φερδινάνδου καὶ Ἰσαβέλλαν. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1492 ὑπέγραψαν συμβόλαιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐδέχοντο τοὺς ὄρους τοῦ ἐξερευνητοῦ, νά χορηγήσουν δηλαδὴ τὸν τίτλον τοῦ εὐγενοῦς καὶ τοῦ Μεγάλου Ναυάρχου εἰς τὸν ἴδιόν καὶ τοὺς ἀπογόνους του, νά τὸν διορίσουν ἀντιβασιλεὰ τῶν ἀνακαλυφθησομένων χωρῶν καὶ νά τοῦ δίδουν τὸ δέκατον ἀπὸ τὴν φορολογίαν αὐτῶν.

Τὴν 3 Αὐγούστου 1492 ἀπέπλευσεν ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς Πάλου μὲ τρία πλοῖα καὶ πλήρωμα 90 περίπου ἄνδρας. Ὁ ἴδιος ἐπέβαινε τοῦ μεγαλυτέρου πλοίου, τὸ ὁποῖον εἶχε μῆκος 23 μέτρων καὶ ὠνομάζετο Σάντα Μαρία. Μέχρι τῶν Καναριῶν νήσων ἠκολούθησε τὴν γνωστὴν ὁδὸν καί, ἀφοῦ ἀνεπαύθη ὀλί-

γον, εἰσῆλθεν εἰς τὸν ἀχανῆ Ὠκεανόν. Οἱ ναῦται ἦσαν ἀνήσυχοι, διότι ἐνόμιζον, ὅτι δὲν θὰ ἐπανίδουν τὴν Εὐρώπην, καὶ ἐγόγγυζον, δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅμως, ὅτι ἐστασίασαν. Ὁ ἴδιος ὁ Κολόμβος ἦτο πλήρης θάρρους καὶ πεποιθήσεως.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας διέκριναν ξηρὰν καὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς μίαν ἀπὸ τὰς νήσους τοῦ Βαχαμικοῦ λεγομένου πελάγους, 1492 τὴν ὁποίαν ὁ Κολόμβος ὠνόμασεν "Α γ ι ο ν Σ ω τ ῆ ρ α (San Salvador). Κατόπιν ἀνεκάλυψε τὴν Κ ο ὑ β α ν καὶ τὴν Χα ῖ τ η ν.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1493 ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ὅπου τοῦ ἔγινε θριαμβευτικὴ ὑποδοχή. Ἡ ἀνακάλυψις ἐπροκάλεσε κατὰ πληξιν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Πολλοὶ εἶπον, ὅτι ὁ Κολόμβος ἐδώρησεν ὀλόκληρον κόσμον εἰς τὴν Ἰσπανίαν.

✱ ΤΑ ΑΛΛΑ ΤΑΞΙΔΙΑ ΤΟΥ ΚΟΛΟΜΒΟΥ

Ὁ Κολόμβος ἐπεχείρησεν ἄλλα τρία ταξίδια. Κατὰ τὸ δευτέρον ταξίδιον (1493 - 1496) ἀνεκάλυψε τὰς Ἀ ν τ ῖ λ λ α ς, τὰς νήσους δηλαδὴ τοῦ ἀρχιπελάγους, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται πρὸ τῆς ἀμερικανικῆς ἀκτῆς. Τὰ ἀποτελέσματα ὅμως τοῦ ταξιδίου αὐτοῦ δὲν ἦσαν ὅποια τὰ ἀνέμενον οἱ βασιλεῖς τῆς Ἰσπανίας συμφώνως πρὸς τὰς περιγραφὰς τοῦ Μάρκου Πόλου καὶ τὰς ὑποσχέσεις, τὰς ὁποίας εἶχε δώσει ὁ ἴδιος ὁ Κολόμβος. Δὲν ἔφερον εἰς τὴν Ἰσπανίαν οὔτε μπαχαρικά οὔτε ἀρώματα οὔτε πρὸ πάντων χρυσόν.

Εἰς τὸ τρίτον ταξίδιον (1498-1500) προσήγγισε τέλος εἰς τὴν ἀμερικανικὴν ἡπειρον παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Ὀρενόκου (βόρεια παράλι Ἰσπανίας) καὶ κατόπιν εἰς τὴν Βενεζουέλαν. Ἀλλὰ δυσαρέσκαι καὶ ἐξεγέρσεις εἰς τὴν Χαίτην ἐναντίον τοῦ ἠνάγκασαν τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἰσπανίας νὰ ἀφαιρέσουν ἀπὸ τὸν Κολόμβον τὴν ἀντιβασιλείαν, ὃ δὲ ἀντικαταστάτης τοῦ ἐθεώρησε καλὸν ἄνευ διαταγῆς νὰ συλλάβῃ αὐτὸν καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ σιδηροδέσμιον εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Οἱ βασιλεῖς καὶ ὁ λαὸς συνεκινήθησαν πρὸ τοῦ θεάματος αὐτοῦ, ἀπεζημίωσαν τὸν Κολόμβον, τὸν περιέβαλον πάλιν μὲ τιμὰς καὶ ἐμπιστοσύνην καὶ τοῦ ἀνέθεσαν μάλιστα καὶ τέταρτον ταξίδιον.

Τὸ τέταρτον ταξίδιον (1502-1504) ἦτο ἀτυχέστερον. Ὁ

Κολόμβος ήκολούθησε την άκτην της Κεντρικής 'Αμερικής και έφθασεν εις τον ίσθμόν του Παναμά εις απόστασιν 25 λευγών από τον Ειρηνικόν ώκεανόν. 'Αλλά τρικυμιαί και έξέγερσις των ίθαγενών, προς τους όποιους οί έξερευνηταί συμπεριφέροντο άπανθρώπως, τον ήνάγκασαν νά έπιστρέψη εις την 'Ισπανίαν. 'Η 'Ισαβέλλα ειχεν άποθάνει όλίγας ήμέρας πρό της έπιστροφής του, ό δέ Φερδινάνδος δέν ήσχολήθη πλέον με τον Κολόμβον. 'Ο μέγας έξερευνητής απέθανε την 20 Μαΐου 1506, λυπημένος και σχεδόν λησμονημένος.

Κατήλθεν εις τον τάφον με την πλάνην, ότι ειχεν άνακαλύψει την άνατολικήν παραλίαν της 'Ασίας και ότι αί νήσοι, τās όποιās ειχεν άνακαλύψει, ήσαν πολύ πλησίον των 'Ινδιών. Διά τοϋτο ώνόμασεν αϋτάς Δ υ τ ι κ ά ς ' Ι ν δ ί α ς και τους κατοίκους αϋτών ' Ι ν δ ο ύ ς . Πολλοί όμως δύσπιστοι ειχον άμφιβολίας, διότι έφαντάζοντο τον πλανήτην μας πολύ ευρύτερον από όσον έπίστευεν ό Κολόμβος.

Η ΝΕΑ ΗΠΕΙΡΟΣ

"Οτι ό Κολόμβος ειχεν άνακαλύψει νέαν έντελώς ήπειρον, άπεδείχθη μετ' όλίγον, τó 1507. Κατά τó έτος αϋτό ό Φλωρεντίνος θαλασσοπόρος **'Αμέριγος Βεσπούκι** (Amerigo Vesputci), ό όποιος ειχε συνοδεύσει τον Κολόμβον εις τά τελευταία του ταξίδια, δι' έπιστολών ειχε δώσει περιγραφήν των νέων χωρών, τās όποιās ειχεν άνακαλύψει ό Κολόμβος. Εις μίαν από αϋτάς ώμίλει περι μέγ α λ η ς ή π ε ί ρ ο υ , π ε ρ ι ν έ ο υ κ ό σ μ ο υ (novus mundus), ό όποιος άνεκαλύφθη πρός δυσμάς της Εϋρώπης. 'Η έπιστολή αϋτή μετεφράσθη εις πολλές γλώσσας και έγινε άφορμή, ώστε ή νέα ήπειρος νά λάβη τó όνομα οχι του άνακαλύψαντος αϋτήν Κολόμβου, αλλά του άποκαλύψαντος αϋτήν 'Αμερίγου. 'Ο ίδιος μάλιστα απέθανε χωρίς νά ίδη την μεγάλην τύχην, ή όποία έπεφυλάσσετο εις τó όνομά του.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ ΤΗΣ ΓΗΣ (1519 - 1521)

'Ο **Μαγελλάνος** (Magalhães), από μεγάλην πορτογαλικήν οίκογένειαν, άσκηθείς εις τās ναυτικές έπιχειρήσεις της πατρίδος του εις τās 'Ινδίας, έπεφορτίσθη από τον βασιλέα της

Ἰσπανίας, τὸν περίφημον Κάρολον Ε', νὰ ἀναζητήσῃ δρόμον πρὸς τὰς Ἰνδίας καὶ νὰ ἀνακαλύψῃ τὰς Μολούκας νήσους, ὅπου κατ' ἐξοχὴν παρήγοντο τὰ μπαχαρικά.

Μὲ 5 πλοῖα καὶ 265 ἀνθρώπους ἀνεχώρησε τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1519. Ἐχρειάσθη μῆνας διὰ νὰ περιπλεύσῃ τὴν παραλίαν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς καὶ εἰσήλθε κατόπιν εἰς τὸν ἑλικοειδῆ πορθμὸν μεταξὺ τῆς ἠπείρου καὶ τῆς Γῆς τοῦ Πυρός, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τότε φέρει τὸ ὄνομά του Μαγγελανικὸς πορθμὸς. Ἀφοῦ ἐπὶ ἓνα μῆνα διέπλεε τὸν μακρότατον πορθμὸν (600 χιλιομ. μῆκος) ἐξῆλθεν εἰς εὐρύχωρον ὠκεανόν, τὸν ὁποῖον ὠνόμασεν Εἰρηνικόν, διότι τοῦ ἐφάνη ἐξαιρετικὰ ἤσυχος, ἐπειδὴ ἦτο ἡ περίοδος τῆς γαλήνης.

Μετὰ μακρὸν καὶ κοπιώδη πλοῦν ἔφθασαν εἰς τὰς Φιλιππίννας νήσους, ὅπου ὁ ἴδιος ἐφονεύθη εἰς μίαν συμπλοκὴν πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς. Οἱ ἄνδρες του ἐξηκολούθησαν τὸν δρόμον, ἔφθασαν εἰς τὰς Ἰνδίας, ὅπου συνηντήθησαν μὲ τοὺς Πορτογάλους, καὶ διὰ τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος οἱ περισωθέντες 18 ἄνδρες μὲ ἓν πλοῖον ἐπέστρεψαν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1521 εἰς τὴν Πορτογαλίαν. Τοιοῦτοτρόπως συνετελέσθη ὁ πρῶτος περίπλους τῆς γῆς καὶ διελύθησαν καὶ αἱ τελευταῖαι ἀμφιβολαὶ περὶ τῆς σφαιρικότητος αὐτῆς.

* ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΩΡΩΝ

Stefen Zweig

Τὰς ἀνακαλύψεις ἠκολούθησε ζωηροτάτη κίνησις διὰ τὴν κατάληψιν καὶ ἐκμετάλλευσιν τῶν νέων χωρῶν. Οἱ Πορτογάλοι ἵδρυσαν ἐκτεταμένον ἀποικιακὸν κράτος εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν, καταλαμβάνοντες ἐπικαίρους θέσεις εἰς τὴν παραλίαν καὶ τὴν Κεϋλάνην, τὰς νήσους τῆς Σόνδης καὶ τὴν Μαλάκαν. Εἰς τὴν Δυτικὴν Ἀφρικὴν κατέλαβον τὴν Γουϊνέαν, τὸ Κόγκο καὶ τὴν Ἄγκολαν. Εἰς τὴν Ἀμερικὴν τέλος κατέκτησαν τὴν Βραζιλίαν.

Ἄλλ' οἱ Πορτογάλοι ἐκυβέρνησαν κακῶς. Καταχρήσεις ὑπαλλήλων, αὐθαιρεσίαι καὶ ἀπανθρωπία ἀντιβασιλέων καὶ θρησκευτικοὶ διωγμοὶ ἔφεραν τοὺς ἰθαγενεῖς εἰς ἀπόγνωσιν. Οἱ Πορτογάλοι δὲν ἐφάνησαν ἄξιοι τῆς μεγάλης τύχης των. Βραδύτε-

ρον ἔχασαν τὰς περισσοτέρας ἀποικίας των, τὰς ὁποίας κατέλαβον Ἕλληνοὶ καὶ Ὀλλανδοί.

Οἱ Ἴσπανοὶ ἵδρυσαν τὸ ἀποικιακὸν τῶν κράτος κυρίως εἰς τὴν Κεντρικὴν καὶ Νότιον Ἀμερικὴν, ὅπου κατέλαβον τὸ Μεξικόν, τὸ Περού καὶ τὴν Χιλήν. Αἱ ἰσπανικαὶ ἀποικίαι ἐκυβερνῶντο ἀπὸ τὴν Μαδρίτην διὰ τοῦ Συμβουλίου τῶν Ἰνδιῶν, τὸ ὁποῖον ἱδρύθη τὸ 1511, ἀλλὰ βραδύτερον ὁ βασιλεὺς, διὰ νὰ περιορίσῃ τὰς αὐθαιρεσίας, ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὴν κυβέρνησιν αὐτῶν.

ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΤΩΝ ΑἴΓΛΩΝ, ΓΑΛΛΩΝ, ΟΛΛΑΝΔΩΝ

Ἐνῶ οἱ Πορτογάλοι καὶ οἱ Ἴσπανοὶ ἐζήτησαν τὴν ὁδὸν εἰς τὰς Ἰνδίας πρὸς νότον, ἄλλοι ἐσκέφθησαν, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ φθάσουν εἰς τὸν σκοπὸν αὐτὸν πλέοντες βορειοδυτικά. Ὅταν δὲ ἀπεκαλύφθη, ὅτι ἡ εὐρεθεῖσα γῆ ἦτο ἡπειρος, φυσικὸν ἦτο νὰ σκεφθοῦν, ὅτι θὰ ὑπῆρχε διέξοδος εἰς τὸν Εἰρηνικὸν καὶ ἀπὸ τὸ βόρειον ἄκρον αὐτῆς. Ἕλληνοὶ καὶ Γάλλοι μὲ ἐπιμονὴν ἐζήτησαν τὴν διέξοδον αὐτήν.

Ἀπὸ τοῦ 1497 ὁ γενουήσιος **Τζιοβάνι Καμπότο** (Giovanni Cabotto) διατελὼν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἐρρίκου Η', μὲ τοὺς τρεῖς υἱοὺς του προσήγγισε τὴν παραλίαν βορειοανατολικῶς καὶ ἐξηρεύνησε τοιουτοτρόπως τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ἡ ὁποία βραδύτερον ἔγινε τόπος ἐγκαταστάσεως τῶν Ἕλλήνων.

Γάλλοι ναυτικοὶ ὑπὸ τὸν τολμηρὸν θαλασσοπόρον **Ἰάκωβον Καρτιέ** (Jacques Cartier), ζητοῦντες ἐπίσης τὴν πρὸς βορρᾶν διάβασιν, κατέλαβον τὸν Καναδᾶν, ὅπου ἀργότερα ἵδρυσαν εἰς τὴν ἐκβολὴν τοῦ ποταμοῦ Saint-Lorent τὴν πόλιν Κεμπέκ (Quebec, 1608). Οἱ Ὀλλανδοὶ ἐπίσης πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν κατηύθυναν τὰς προσπάθειάς των.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΩΝ

Αἱ γεωγραφικαὶ ἀνακαλύψεις καὶ ἡ ἐγκατάστασις πολυαριθμῶν Εὐρωπαίων εἰς τὰς νέας χώρας ἤλλαξαν εἰς ὄλον τὸν κόσμον τὰς ἐμπορικὰς ὁδοὺς, τὸν τρόπον τῆς μεταφορᾶς, τὸ ποσὸν καὶ τὸ εἶδος τῶν ἀνταλλασσομένων ἐμπορευμάτων, τὸν γενικὸν χαρακτήρα τοῦ ἐμπορίου, μὲ μίαν λέξιν τὰ ὑλικά μέσα τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ διὰ ξηρᾶς μεταφορᾶ ἠλαττώθη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 16ου αἰῶνος εἰς ὄφελος τῆς διὰ θαλάσσης. Εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ Ἀφρικὴν ἐξηκολούθησαν τὰ караβάνια μὲ τὰς χιλιάδας τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς ἑκατοντάδας τῶν καμήλων. Ἐν τούτοις τὸν 16ον αἰῶνα τὸ φορτίον ἑνὸς πλοίου ἐρχομένου ἀπὸ τὰς Ἰνδίας εἰς τὴν Λισσαβῶνα ὑπερέβαινε τὸ μεγαλύτερον караβάνι.

Οἱ νέοι δρόμοι ἦσαν περισσότερον θαλάσσιοι παρὰ ἡπειρωτικοί, περισσότερον ὠκεάνειοι παρὰ μεσογειακοί.

Ἡ εἰσαγωγὴ καθαρῶς ἀμερικανικῶν προϊόντων, ἀραβοσίτου, καπνοῦ, κακάου, βανίλλιας, ἀργότερα καὶ πατάτας-καθὼς καὶ ἀσιατικῶν, πεπέρεως, κανέλλας, ὀπίου, καμφορᾶς, μοσχοκαρῦου, ταπήτων, ἵππων, μετάξης, σινικῆς μελάνης, πορσελάνης κτλ. ἤλλαξαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸν τρόπον τῆς ζωῆς τῶν Εὐρωπαίων. Οἱ Εὐρωπαῖοι εἰσήγαγον εἰς τὴν Ἀμερικὴν τὰ εἶδη τῶν ἰδικῶν μας σιτηρῶν, λαχανικά, ὀπωρικά, σακχαροκάλαμον, ἵππους, βοῦς, ἀκόμη καὶ καφὲν καὶ βάμβακα. Οἱ Πορτογάλοι καὶ Ἴσπανοὶ ἀπηγόρευον αὐστηρῶς εἰς τὰς ἀποικίας νὰ φυτεύουν ὅ,τι φύεται εἰς τὴν Πορτογαλίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν.

Ἐγένετο ἐπίσης ζωηροτάτη ἐκμετάλλευσις τῶν εὐρεθέντων εἰς τὰς νέας χώρας μεταλλείων. Μεγάλαι ποσότητες χρυσοῦ καὶ ἀργύρου εἰσέρρυσαν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀγοράν.

Οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς, φύσει μικρᾶς ἀνοτιχῆς καὶ ἀπὸ τὴν κακὴν μεταχείρισιν, ἐξηφανίσθησαν ἢ ἔφυγον εἰς τὰ δάση. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἀποικοὶ ἐχρειάζοντο ἐργατικὰς χεῖρας διὰ τὰ μεταλλεῖα καὶ τὰς φυτείας, αἱ ὁποῖαι ἀνεπτύχθησαν τὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα, ἤρχισαν νὰ εἰσάγουν μαύρους ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴν. Παρὰ τὰς ἀσθενεῖς διαμαρτυρίας τῶν ἱεραποστόλων, ἡ μαύρη φυλὴ ἀκουσίως μετηγάστευσεν εἰς τὴν Ἀμερικὴν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ

Κατά τὸ τέλος τοῦ 15ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16οῦ αἰῶνος παρουσιάζεται ἐξαιρετικὴ ἀνθησις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, ἡ ὁποία ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν Ἀναγέννησις.

Ἡ Ἀναγέννησις ἤρχισεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐξηπλώθη ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν καὶ βραδύτερον εἰς τὴν Ἰσπανίαν, Ὀλλανδίαν καὶ Ἀγγλίαν. Ἡ Ἀναγέννησις εἶναι ἀπὸ τὰ ἀξιολογώτατα γεγονότα τῆς ἱστορίας, διότι τότε ἀνεφάνησαν συγγραφεῖς καὶ καλλιτέχναι, τῶν ὁποίων τὰ ἔργα παραμένουν ὡς κειμήλια πολύτιμα τῆς ἀνθρωπότητος, καί, ἐνῶ αἱ γεωγραφικαὶ ἀνακαλύψεις ἔφερον τὴν ὑλικὴν ἀκμὴν, ἡ ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν ἐδημιούργησε τὴν πολὺ ἀνωτέραν ἀκμὴν τοῦ πνεύματος.

Ὅταν ὁμως λέγωμεν Ἀναγέννησιν, δὲν πρέπει νὰ ἐννοοῦμεν ἀνάστασιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν ἀπὸ μίαν κατὰστασιν ἀφανείας καὶ τελείας παρακμῆς. Τουναντίον οἱ τελευταῖοι χρόνοι τοῦ μεσαίωρος ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν συγγραφεῖς ἀξιολογωτάτους, ὅπως τὸν Δάντην, τὸν Πετράρχην, τὸν Βοκάκιον κ. ἄ., καὶ ἔργα τέχνης ἀξιοθαύμαστα, ὅπως εἶναι οἱ περίφημοι καθεδρικοὶ καὶ ρωμανικοὶ καὶ γοτθικοὶ ρυθμοὶ ναοί, μετὰ τοὺς ὁποίους εἶναι κοσμημένοι αἱ περισσότεραι πόλεις τῆς Εὐρώπης. Ἡ Ἀναγέννησις προητοιμάσθη κατόπιν πολλῆς ἐργασίας καὶ προσπαθείας κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τοῦ μεσαίωρος. Ὡστε, ὅταν λέγωμεν Ἀναγέννησιν, πρέπει νὰ ἐννοοῦμεν κυρίως μεγάλην ἀκμὴν τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν νέων χρόνων.

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ

Τὰ αἷτια τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν εἶναι πολλὰ. Τὰ σπουδαιότερα ὁμως ἐξ αὐτῶν εἶναι τὰ ἐξῆς :

1) Ἡ αὔξησις τοῦ πλοῦτου τῶν λαῶν τῆς Δύσεως, ἡ ὁποία ἦτο συνέπεια κυρίως τῶν γεωγραφικῶν ἀνακαλύψεων.

2) Ἡ ἀνακάλυψις τῆς τυπογραφίας, ἡ ὁποία ἐπέτρεψε τὴν ταχεῖαν διάδοσιν τῶν ιδεῶν καὶ τῶν γνώσεων τῶν ἀνθρώπων.

3) Κατὰ τὸν 15ον ἰδίως αἰῶνα ἀπεκαλύφθησαν εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἄγνωστα κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Τὰ ἔργα τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος ἔχυσαν νέον φῶς καὶ ἤνοιξαν νέας πηγὰς ἐμπνεύσεως.

4) Ἡ προστασία καὶ ἡ ἐνθάρρυνσις, τὴν ὁποίαν παρέσχον εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα πολλὰ ἐπιφανῆ πρόσωπα, πολλὰκις ἡγεμόνες, βασιλεῖς καὶ πάπαι.

Η ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ

Τὴν διάδοσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν γραμμάτων διηκόλυνεν ἡ ἀνακάλυψις τῆς τυπογραφίας. Μέχρι τοῦ 15ου αἰῶνος τὰ βιβλία ἦσαν χειρόγραφα καὶ ἐπομένως σπάνια καὶ πολὺ ἀκριβὰ. Διὰ τὰ κατορθώσασιν νὰ παράγουν πολλὰ ἀντίτυπα ἐνὸς βιβλίου, κατ' ἀρχὰς ἐπενόησαν τὴν ξυλογραφίαν. Ἐπὶ πλατείας δηλαδὴ σανίδος ἐσκάλιζον ἔκτυπα τὰ γράμματα ἐνὸς κειμένου, ἐμαύριζον τὴν ἐπιφάνειαν μὲ μελάνην καὶ ἀπετύπωναν τοιοῦτοτρόπως πολλὰ ἀντίτυπα. Ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα ἦσαν ἀκίνητα καὶ ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὴν ἐκτύπωσιν μόνον ἐνὸς ὀρισμένου κειμένου.

Βραδύτερον ἐσκέφθησαν νὰ χρησιμοποιήσασιν μεμονωμένα κινητὰ στοιχεῖα ἀπὸ μέταλλον. Ἡ τελειοποίησις αὐτῶν ἔγινεν εἰς τὴν Γερμανίαν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Γούτεμπεργ (Gutenberg, 1397 - 1463) εἰς τὴν πόλιν Μαγεντίαν πλησίον τοῦ Ρήνου (Mainz).

Ἡ νέα ἐφεύρεσις, ἡ ὁποία ἦτο πολὺτιμος διὰ τὴν ταχεῖαν διάδοσιν τῶν ἀνθρωπίνων ιδεῶν καὶ γνώσεων, ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Παντοῦ ἐτυπώνοντο βιβλία, τὰ ὁποῖα ἦσαν

εὐθηνά. Εἰς τὴν Βενετιάν ὁ περίφημος τυπογράφος Ἄλδος Μανούτιος (Aldus Manutius) περὶ τὸ 1470 ἐξέδωκε τοὺς Ἑλληνας συγγραφεῖς, οἱ ὅποιοι ἔγιναν ἀνάρπαστοι εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην διὰ τὴν κομψότητα τῆς ἐκτυπώσεως καὶ διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ περιεχομένου. Αὕτῃ εἶναι ἡ πρώτη τυπογραφικὴ ἔκδοσις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων (Editiones Principes, Βενετία 1470).

* ΣΤΡΟΦΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

Ὁ μεσαιωνικὸς ἄνθρωπος ἠγάπα τὸν ἀσκητισμὸν, τὴν ταπεινοφροσύνην, ἀπέφευγε τὸν κόσμον καὶ τὰ ἐπιγεια ἀγαθά. Κατὰ τὰς ἀρχὰς ὅμως τῶν νέων χρόνων ὁ ἄνθρωπος ἀρχίζει νὰ συγκινῆται ἀπὸ τὰς φυσικὰς καλλονάς, ἐνθουσιάζεται ἀπὸ τὴν ὠραιότητα τοῦ κόσμου καὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἀπαλλάξῃ τὸ πνεῦμα του ἀπὸ κάθε περιορισμὸν.

Ἄλλ' ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος θέλει νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς τὴν πλήρη ἀγώνων ζωὴν καὶ νὰ ἀπολαύσῃ αὐτήν, ὀφείλει νὰ ἀναπτύξῃ ἰδιαιτέρας ἰκανότητας. Ἐχει ὑποχρέωσιν νὰ καλλιεργήσῃ ἀρμονικῶς τὰς πνευματικὰς, ψυχικὰς καὶ σωματικὰς δεξιότητας. Ἡ καθολικὴ μὀρφωσις ἔγινε τὸ ἰδανικὸν τῆς ἐποχῆς. Ἀκριβῶς εἰς τὴν δίψαν αὐτὴν τῶν ἀνθρώπων πρὸς γνῶσιν καὶ μάθησιν, τὴν μὀρφωσιν καὶ ἀνάπτυξιν ὄλων τῶν ἰκανοτήτων, συνίσταται ἡ Ἀναγέννησις.

Τοῦτο ὤθησε τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τοὺς Ἀρχαίους. Παρετήρησαν, ὅτι εἰς τὰ βιβλία τῶν Ἀρχαίων ἐκρύπτοντο πολῦτιμοι θησαυροί. Κατ' ἀρχὰς ἐμελέτησαν τοὺς Λατίνους συγγραφεῖς, διότι ἡ λατινικὴ ἦτο γνωστὴ εἰς τὴν Δύσιν ὡς γλῶσσα τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλ' ἀπὸ τὸν 15ον αἰῶνα ἤρχισεν ἡ μετανάστευσις τῶν Ἑλλήνων λογίων εἰς τὴν Δύσιν, ἰδίως εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἠνάγκασε πολλοὺς νὰ καταφύγουν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἐδίδαξαν τὴν ἑλληνικὴν. Συγχρόνως οἱ Ἑλληνες λόγιοι μετέφερον εἰς τὴν Δύσιν πολλὰ χειρόγραφα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Οἱ λόγιοι τῆς Δύσεως παρετήρησαν τότε, ὅτι οἱ Ἑλληνες συγγραφεῖς ἦσαν πολὺ ἀνώτεροι καὶ ὅτι ἐχρησίμευσαν ὡς ὑπόδειγμα εἰς τοὺς Λατίνους. Ἦρχισαν ἐπίσης νὰ ἐννοοῦν καλύτερον καὶ νὰ ἀγαποῦν τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας τέχνης.

Τότε ὁ βίος καὶ ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἀρχαίων ἔγινεν ἀντικείμενον λατρείας. Οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως εἶδον εἰς αὐτὸν νὰ πραγματοποιηῆται τὸ ἰδανικὸν τῆς ἐλευθέρως καὶ ἀρμονικῆς ἀναπτύξεως τῶν πνευματικῶν καὶ σωματικῶν δεξιοτήτων τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ μόρφωσις διὰ τῶν ἔργων καὶ τῆς γλώσσης τῶν Ἀρχαίων ἐθεωρήθη ὡς ἡ μᾶλλον ἀρμόζουσα εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἡ ἐνασχόλησις εἰς αὐτὰ ὠνομάσθη Ἀνθρωπιστικαὶ σπουδαί, οἱ ἀσχολούμενοι εἰς αὐτὰς Ἀνθρωπισταὶ (Humanistae) καὶ ἡ διανοητικὴ αὐτὴ κίνησις Ἀνθρωπισμὸς (Humanismus).

✱ Οἱ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΑΙ - ΕΡΑΣΜΟΣ (1467 - 1536)

Οἱ λόγιοι ἐξέθαψαν ἀπὸ τὰς βιβλιοθήκας τῶν μοναστηρίων τὰ χειρόγραφα τῶν μεγάλων συγγραφέων τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Πινδάρου, τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Λουκιανοῦ, τοῦ Κικέρωνος κτλ., τὰ ἐμελέτησαν, ἐθαύμασαν τὸ ὕψος καὶ τὰς ιδέας τῶν, τὰ ἐσχολίασαν καὶ τὰ ἐξέδωκαν. Ἰδρύθησαν ἀνώτεροι σχολαὶ καὶ οἱ σοφοὶ συνεζήτουν μὲ θέρμην καὶ ἐνθουσιασμὸν ἐπὶ τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς μορφῆς τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων. Τόσος μάλιστα ἦτο ὁ θαυμασμός τῶν, ἰδίως πρὸς τὴν ἐλληνικὴν σοφίαν, ὥστε πολλοὶ λόγιοι ἐφιλοτιμήθησαν νὰ ἐξελληνίσουν τὰ ὀνόματά τῶν.

Οἱ λόγιοι αὐτοὶ ὠνομάσθησαν, ὡς εἴπομεν, ἀνθρωπισταὶ καὶ ἦσαν πολ-

λοὶ εἰς ὄλας τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Ὅλους ὁμως αὐτοὺς ὑπερέβη κατὰ τὴν φήμην ὁ Ὀλλανδὸς λόγιος ἀπὸ τὸ Ρόττερδαμ, ὁ γνωστὸς μὲ τὸ ἐξελληνισμένον ὄνομα Ἔρασμος (Desiderius, 1467 - 1536). Ὁ Ἔρασμος ὑπῆρξεν ὁ σημαντικώτερος μελετητῆς

* Ἔρασμος.

τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων, ἔγραφε τὴν λατινικὴν εἰς τὸ ὕφος τοῦ Κικέρωνος, ἔγραφεν ἐπίσης τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἤθελε νὰ προφέρῃ αὐτὴν ὅπως ἐφαντάζετο, ὅτι τὴν ἐπρόφερον οἱ παλαιοί. Εἰσήγαγε δηλαδὴ τὴν λεγομένην ἑρ-
σμιακὴν προφορὰν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης.

Ὁ Ἔρασμος ἔκαμεν ἐξαιρέτους ἐκδόσεις τῶν σπουδαιότερων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων, τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ συνέλεξε πολύτιμα χειρόγραφα τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων.

Οἱ ἀνθρωπισταὶ περιεφρόνησαν τὰς ἐθνικὰς τῶν γλώσσας καὶ ἔγραψαν ἱστορίας καὶ ἄφθονα ποιήματα εἰς τὴν λατινικὴν, διότι ἐνόμιζον, ὅτι μόνον ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ λατινικὴ γλῶσσα ἦσαν ἄξια νὰ γράφονται. Ἡ τάσις αὐτὴ ὀνομάζεται κλαστικισμός.

* ΕΘΝΙΚΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ. Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑΝ

Δὲν ἤργησεν ὁμως νὰ γίνῃ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ κλαστικισμοῦ. Οἱ Εὐρωπαῖοι παρετήρησαν, ὅτι εἰς ξένην καὶ νεκρὰν γλῶσσαν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γραφοῦν ἔργα ζωντανά, ἐστράφησαν πρὸς τὴν ἐθνικὴν τῶν γλῶσσων καὶ ἐντὸς ὀλίγου τὰ λαϊκὰ ἰδιώματα, ἡ ἰταλική, ἡ γαλλικὴ, ἡ ἰσπανικὴ, ἡ ἀγγλικὴ κτλ. ὑψώθησαν εἰς γραφομένας γλώσσας καὶ ἀνέδειξαν ἀξιολόγους συγγραφεῖς. Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθησαν αἱ ἐθνικαὶ λογοτεχνίαι.

Ἡ Ἰταλία εἶχε μεγάλους συγγραφεῖς εἰς τὴν ἐθνικὴν γλῶσσαν πολὺ πρὸ τοῦ 15ου αἰῶνος, τὸν Δάντην, τὸν Πετράρχην, τὸν Βοκκάκιον κ.ά., οἱ ὅποιοι ἔγραψαν τὰ σημαντικώτερα ἔργα τῶν εἰς τὴν ἰταλικὴν. Τὸν 16ον αἰῶνα ἡ Ἰταλία ἀνέδειξε νέους ἀξιολόγους πεζογράφους καὶ ποιητάς.

Ὁ Νικόλαος Μακιαβέλλι (Nicolas Machiavelli, 1469-1527) ἦτο διοικητικὸς καὶ διπλωματικὸς ὑπάλληλος τῆς πατρίδος του Φλωρεντίας, ἐμελέτησε τὴν πολιτικὴν τῆς ἐποχῆς του, ἔγραψεν ἱστορίαν τῆς Φλωρεντινῆς πολιτείας καὶ τὸ περιβόητον βιβλίον, τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸν τίτλον Ὁ Ἡγεμῶν (1513). Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ ἐκθέτει, πῶς πρέπει νὰ διοικῆ ὁ ἡγεμῶν. Ἦτο θερμὸς πατριώτης, ἐπὶ τὴν διαίρεσιν τῆς Ἰταλίας εἰς πολ-

λά μικρά κράτη και έπεθύμει χάριν τής ένότητος τής πατρίδος του νά έπικρατήση εΐς οίσοδήποτε ήγεμών και με οίαδήποτε μέσα. Διά τουτο δίδει πολλήν σημασίαν εΐς τήν λεγομένην πολιτικήν σκοπιμότητα και άδιαφορεΐ διά τήν ήθικην και φιλανθρωπίαν. Τήν κακήν αυτήν άποψιν ώνόμασαν μακιαβελλισμόν και έννοοϋν με τουτο τήν σκληράν και άπάνθρωπον διοίκησιν.

Έξάϊρετος Ίταλός ποιητής του 16ου αΐωνος ήτο ο **Άριόστο** (Ariosto, 1474 - 1533), ο όποΐος έγραψε το περίφημον ποίημα **Όρλάνδος μαϊνόμενος**. Διακρίνεται διά τήν ρωμαντικήν φαντασίαν, τήν άκριβή παρατήρησιν και τήν άντίληψιν του μέτρου και τής άρμονίας.

Άλλος έπίσης ένδοξος Ίταλός ποιητής ήτο ο **Τορκοάτος Τάσσο** (Torquato Tasso, 1544 - 1595), ο όποΐος έγραψε το θελκτικώτατον έπος **Έλευθέρωσις τής Ίερουσαλήμ**. Εΐς το ποίημα έξυμνεΐ τους ίππώτας τής πρώτης Σταυροφορίας. Ό στίχος του εΐναι μουσικός, αΐ περιγραφάι του, ίδίως των μαχών, ζωηρόταται και πλήρεις άπό συναισθηματικής περιπετείας. Διά τουτο το έργον του θεωρεΐται άπό τά τελειότερα τής Ιταλικής λογοτεχνίας.

Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΛΛΑΣ ΧΩΡΑΣ

Τήν άνθρωπιστικήν κίνησιν εΐς τήν Γαλλίαν άντιπροσωπεύει κυρίως ο έξάϊρετος λατινιστής και έλληνιστής **Γουλιέλμος Μπυντέ** (Guillaume Budé, 1467 - 1540), ο Ήρασμος τής Γαλλίας, ο όποΐος προΐστατο μεγάλης κινήσεως πρδς έκδοσιν των άρχαίων συγγραφέων, λεξικών, γραμματικών και μεταφράσεων. Κατά προτροπήν αυτού ο περίφημος **Άμυο** (Amyot) έξεπόνησε τήν όνομαστήν μετάφρασιν του Πλουτάρχου.

Εΐς το γαλλικόν ιδίωμα έγραψαν δύο συγγραφείς αξιόλογοι, ο **Φραγκίσκος Ραμπελαΐ** (Francois Rabelais, 1495 - 1553) και ο **Μιχαήλ Μονταΐν** (Michel Montaigne, 1553 - 1593). Και οΐ δύο αυτοΐ συγγραφείς ήσαν δημοτικώτατοι εΐς τήν Γαλλίαν.

Σημαντικήν άνάπτυξιν έσημείωσαν τά γράμματα εΐς τήν Ίσπανίαν ύπό τήν γαλλικήν επίδρασιν και έξ αίτίας των καταπληκτικών γεγονότων των γεωγραφικών άνακαλύψεων. Δύο σπουδαΐοι συγγραφείς, οΐ όποΐοι έγραψαν εΐς το ίσπανικόν ίδι-

ωμα, ἀντιπροσωπεύουν τὴν ἰσπανικὴν λογοτεχνίαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως. Ὁ **Λόπ ντέ Βέγκα** (Lope de Vega, 1562 - 1635) ἐμελέτησε τὴν ἰσπανικὴν κοινωνίαν, ἀπεικόνισε τοὺς τύπους τῆς καὶ συνέθεσε περίπου 1800 δράμματα. Τὸ θέατρον ἐπ' αὐτοῦ ἐσημείωσεν ἐξαιρετικὴν ἀνάπτυξιν. Εἰς τὸν πεζὸν λόγον ἔγραψεν ὁ **Μιχαὴλ Θερβάντες** (Miquel de Cervantes, 1547 - 1616) τὸ ἀληθινὸν ἀριστούργημα τῆς ἐποχῆς καὶ ὅλης τῆς ἰσπανικῆς καὶ γενικώτερον τῆς εὐρωπαϊκῆς λογοτεχνίας, τὸν περίφημον *Δὸν Κιχώτην*, διὰ τοῦ ὁποῦ ἐσατίρισε τὰ περὶ ἵπποτῶν μυθεύματα τῶν χρόνων του.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν πρὸς τὸ τέλος τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ 17ου, ἐπὶ τῆς βασιλείουσης Ἐλισάβετ, ἀνεφάνη εἷς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ποιητῶν ὄλου τοῦ κόσμου, ὁ **Γουλιέλμος Σαίξπηρ** (William Shakespeare, 1564 - 1616). Ἀκολουθῶν τὴν ἔμπνευσιν τῆς μεγάλης του διανοίας παρὰ τὰ διδάγματα καὶ τοὺς κανόνες τῶν ἀνθρωπιστῶν, ἐδημιούργησε τὰ ἀθάνατα δράματά του, τῶν ὁποίων τὰς ὑποθέσεις ἔλαβεν ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴν ἱστορίαν, ἀπὸ τοὺς μύθους τῶν μέσων χρόνων καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα.

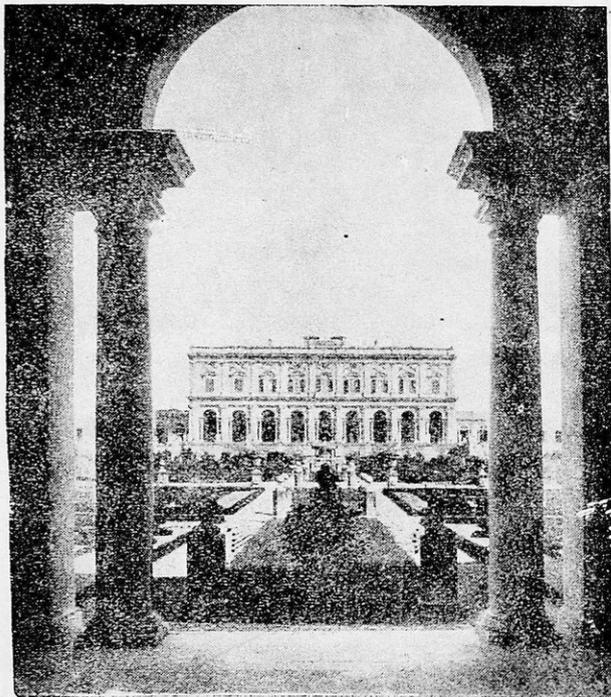
Εἰς τὴν Γερμανίαν αἱ ἀνθρωπιστικαὶ σπουδαὶ ἐκαλλιεργοῦντο εἰς τὰ πανεπιστήμια, τὰ ὁποῖα εἶχον ἰδρυθῆ εἰς διαφόρους πόλεις. Ἀλλ' οἱ Γερμανοὶ λόγιοι, ἐπειδὴ ἔμειναν προσκεκολλημένοι εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, δὲν ἔδωκαν ἀξιόλογα λογοτεχνικὰ ἔργα κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν.

✱ Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

Ἡ γνησιωτέρα καὶ ἀξιολογώτερα ἐκδήλωσις τῆς Ἀναγεννήσεως εἶναι ἡ τέχνη τῆς.

Κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἡ Εὐρώπη εἶχεν ἀνεπτυγμένην τέχνην. Ἰδίως ἤκμασεν ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἐκτίσθησαν ἀξιόλογοι ναοὶ γοτθικοῦ ρυθμοῦ, ὅπως οἱ ὀνομαστοὶ καθεδρικοὶ τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων, τῆς Κολωνίας, τῆς Ρέμς κτλ. Κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν οἱ καλλιτέχναι τῆς Ἰταλίας ἐπανῆλθον εἰς τὸν ρωμαϊκὸν καὶ ἑλληνικὸν ρυθμὸν καὶ διὰ νέων συνδυασμῶν ἐδημιούργησαν τὸν λεγόμενον Ρυθμὸν τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἐπίσης εἰς τὴν

ζωγραφικὴν καὶ τὴν γλυπτικὴν ἔλαβον ὡς πρότυπα τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἡ δὲ τέχνη τῶν μέσων χρόνων, ἐπειδὴ δὲν ἀνταπεκρίνετο εἰς τοὺς κανόνας καὶ τὰς περὶ ρυθμοῦ ἀντιλή-

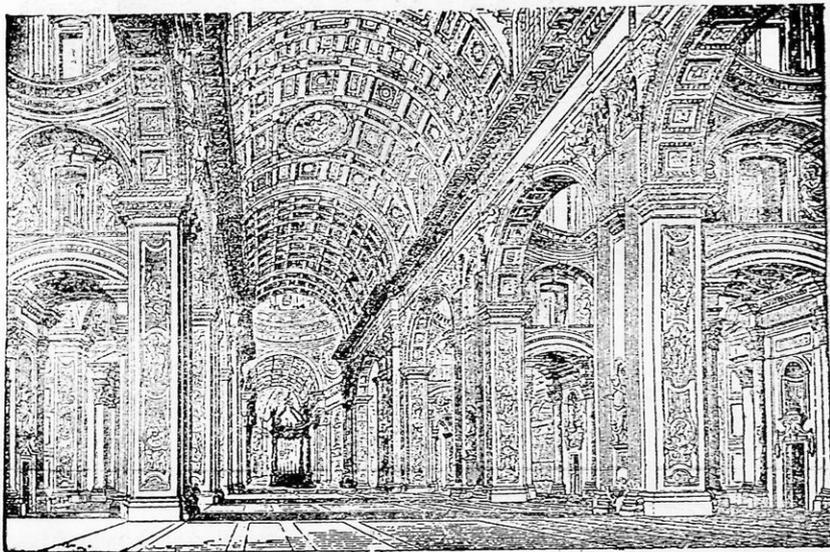
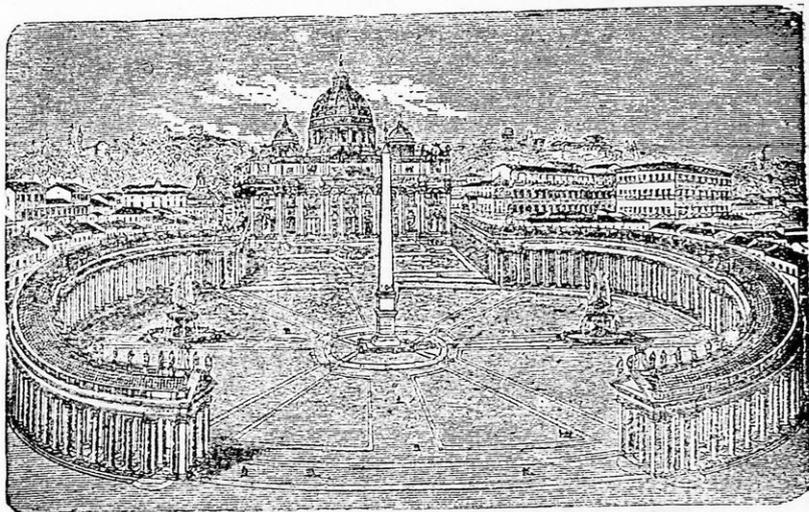
Ἄνάκτορον Ἀναγεννήσεως.

ψεις τῶν ἀρχαίων, περιεφρονήθη ὡς τέχνη βαρβάρων, τῶν Γότθων δηλαδή, καὶ ὠνομάσθη γοτθικὴ τέχνη.

X ΟΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΑΙ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

Κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἡ Ἰταλία ἀνέδειξεν ἀξιολογωτάτους καλλιτέχνας, ἀρχιτέκτονας, γλύπτας καὶ ζωγράφους.

Ὁ Λεονάρδο δ᾽ Βίντσι (Leonardo da Vinci, 1452 - 1519)

Ναός Ἁγίου Πέτρου (ἄνω τὸ ἐξωτερικόν, κάτω τὸ ἐσωτερικόν).

εἶχε μόρφωσιν πολυμερεστάτην. Ἦτο ζωγράφος, γλύπτης, ἀρχιτέκτων, μουσικὸς καὶ συγχρόνως ἐπιδέξιος μηχανικὸς, κατασκευάσας γεφύρας, ὀχυρωματικὰ ἔργα καὶ πλοῖα. Ἐκτὸς τούτου ἄφησε χειρόγραφα μηχανικῆς, πολεμικῆς τέχνης καὶ φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα φαίνεται, ὅτι ὁ Λεονάρδο ἦτο διάνοια πολυμερεστάτη καὶ ὅτι εἶχε διδῆι τὰ στοιχεῖα πολλῶν ἐφευρέσεων, αἱ ὁποῖαι ἐπραγματοποιήθησαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας,

Ναὸς Φλωρεντίας.

ὅπως π.χ. τῆς πτητικῆς μηχανῆς. Ὁ Λεονάρδο εἰργάσθη εἰς Μεδιόλανον, ὅπου ὁ Δοῦξ ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν κατασκευὴν οἰκογενειακοῦ μνημείου μετ' ἐπίππου ἀνδριάντος τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον τῆς διαμονῆς του εἰς τὸ Μεδιόλανον εἶναι ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος, τὸν ὁποῖον ἐζωγράφησεν εἰς τὸν τοῖχον τοῦ ἐστιατορίου μιᾶς μονῆς.

Ὁ Λεονάρδο εἰργάσθη καὶ εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἐφιλοτέχνησε τὴν προσωπογραφίαν τῆς ὥραιας Φλωρεντινῆς δεσποί-

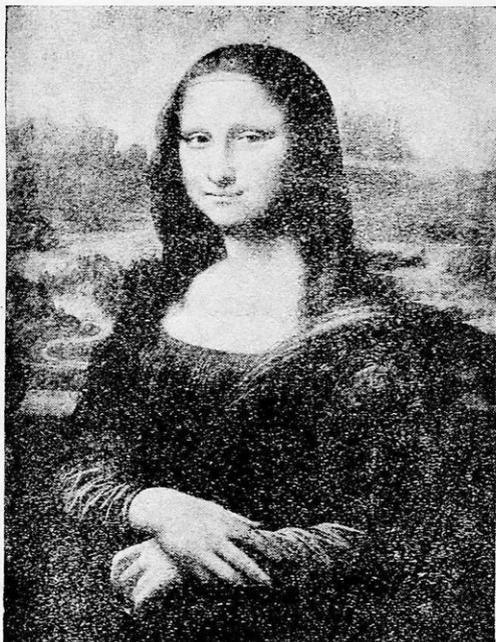
Λεονάρδο δά Βίντσι
(*Αὐτοπροσωπογραφία*)

του στάσεις τολμηράς. Δὲν ὑπεχώρει πρὸ τῶν μεγίστων δυσχερειῶν. Ἀπὸ τὰ γλυπτικά του ἔργα περίφημα εἶναι ὁ Μωυσῆς, τὸν ὁποῖον κατεσκεύασεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Πάπα Ἰουλίου Β΄, ἡ νανικὴ μορφή τοῦ Δαβὶδ κ. ἄ.

Ὁ Πάπας Ἰούλιος Β΄ ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν νὰ κοσμήσῃ μὲ τοιχογραφίας τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Σίξτου ἐντὸς τοῦ Βατικανοῦ. Ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος εἰργάσθη ἐπὶ τέσσαρα καὶ ἥμισυ ἔτη καὶ ἀπεικόνισε σκηνὰς

νῆς Μόνα Λίζα. Ἡ εἰκὼν αὐτὴ εἶναι ἡ ὀνομαστὴ Τζιοκόντα (Gioconda), ἡ ὁποία διατηρεῖται εἰς τὸ Μουσεῖον Λοῦβρον τῶν Παρισίων.

Ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος (Michelangelo Buonaroti, 1475-1564) ἦτο μέγας δημιουργός, κυρίως γλύπτης, ἀλλὰ καὶ ζωγράφος καὶ ποιητὴς καὶ περίφημος ἀρχιτέκτων. Ἐμελέτησε πολὺ τὴν ἀνατομίαν τοῦ σώματος, ἐπεζήτη νὰ δώσῃ πλαστικὴν μορφήν εἰς ἐννοίαν ὑψηλὰς καὶ ἔδιδεν εἰς τὰ πρόσωπα τῶν παραστάσεων

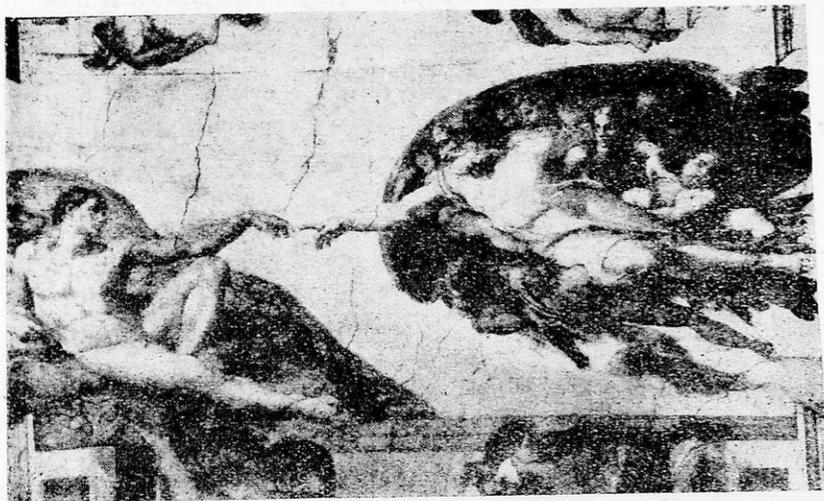
Τζιοκόντα (Λεονάρδο δά Βίντσι).

‘Ο Μωσῆς (Μιχαὴλ Ἀγγέλου).

‘Ο κολοσσὸς παριστάνει τὸν ἀρχηγὸν πρωτογόνου λαοῦ καὶ τὸν βιβλικὸν ἥρωα. Εἶναι κλασσικίζουσας τέχνης καὶ δὲν φορεῖ ἑλληνορρωμαϊκὴν ἐνδυμασίαν, ἀλλὰ χονδροειδῆ ἀναξυρίδα (ἴδε δεξιὰν κνήμην). Πλουσία, μακρὰ καὶ ἀπεριποίητος κόμη καὶ γενειάς, ἰσχυροὶ μῦες τῶν βραχιόνων. Παρουσιάζει ἐξαιρετικὴν γαλήνην. Ἡ ἀριστερὰ κνήμη εἶναι ἐτοίμη πρὸς βάδισιν. Ἴσως εἶναι ὁ τύπος τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ὠνειρεύθη ὁ καλλιτέχνης, διὰ νὰ ἀναχαιτίσῃ τοὺς ἐπιδρομεῖς τῆς Ἰταλίας.

ἀπὸ τὴν Παλαιάν Διαθήκην εἰς τὴν ὀροφήν, τὴν Δημιουργίαν, τὴν Παρακοὴν κ.ἄ., εἰς τὰς γωνίας κολοσσιαίας μορφᾶς τῶν Προφητῶν καὶ τῶν Σιβυλλῶν καὶ εἰς τὸν τοῖχον τοῦ θυσιαστηρίου τὴν Δευτέραν Παρουσίαν. Τὰ πρόσωπα ἐνθυμίζουσιν ἀρχαϊκὰς μορφὰς καὶ ἔχουσιν ὡς χαρακτηριστικὸν τὸ μεγαλειῶδες, τὸ ὁποῖον γενικῶς διακρίνει τὴν τέχνην τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου.

Ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου (ἔργον Μ. Ἀγγέλου).
Ἀπὸ τὰς τοιχογραφίας τοῦ Ἁγίου Σίξτου.

Ραφαὴλ Σάντι (Raffaello Santi, 1483 - 1520) ἀποτελεῖ τὸ κορύφωμα τῆς ἰταλικῆς ζωγραφικῆς. Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν μόλις 37 ἐτῶν, ἀλλ' ὁ βραχὺς βίος του ὑπῆρξε διαρκῆς δημιουργία. Ὁ Ραφαὴλ ἦτο φύσις καλλιτεχνικὴ ἀπὸ τὰς σπανίας, προικισμένος μὲ λεπτὴν αἴσθησιν τοῦ ὠραίου καὶ ἀρμονικοῦ. Μὲ ἀπερίγραπτον εὐχέρειαν ἐζωγράφισεν εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι ἀποπνέουσιν εὐλάβειαν καὶ χάριν, καθὼς καὶ δραματικὰ συμπλέγματα καὶ προσωπογραφίας πλήρης ζωῆς.

Ὁ Ραφαὴλ εἰς ἡλικίαν μόλις 25 ἐτῶν προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ Πάπα Ἰουλίου Β' εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἐκόσμησε τοὺς τοίχους ἑνὸς διαμερίσματος τοῦ Βατικανοῦ. Εἰς τὰς τοιχογραφίας αὐ-

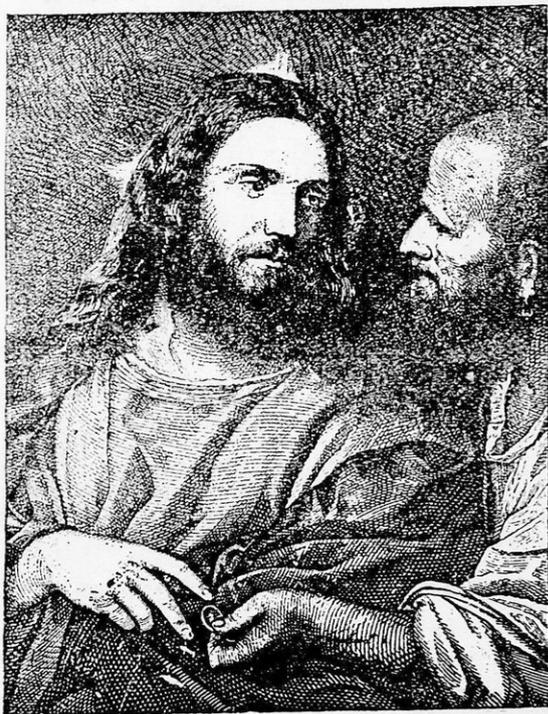
τάς ἀπεικονίζονται συμπλέγματα, τὰ ὅποια παριστάνουν τὴν Θεολογίαν, τὴν Ποίησιν, τὴν Φιλοσοφίαν καὶ τὴν Δικαιοσύνην (Disputa, Σχολή Ἀθηνῶν κτλ.). Κυρίως δμως

Μνήστευσις τῆς Παναγίας (Ραφαήλ).

ὁ Ραφαήλ εἶναι ζωγράφος ἱερῶν εἰκόνων, ἀγγέλων, τοὺς ὁποίους χαρακτηρίζουν πρόσωπα στρογγυλά, καὶ μικρῶν Χριστῶν, οἱ ὅποιοι εἶναι πλήρεις εὐρωστίας καὶ παιδικῆς ἀφελείας. Περί-

φημοί εἶναι ἐπίσης αἱ εἰκόνες τῆς Παναγίας (Μαδοννα), τὴν ὁποῖαν παριστᾷ νεαρὰν καὶ ὥραϊαν ἐντὸς γλυκυτάτου φωτὸς καὶ ἀπαραμίλλου χρωματισμοῦ. Ἡ ὀνομαστοτέρα ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ Παναγία τοῦ Ἁγίου Σίξτου, ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Δρέσδης καὶ ὀνομάζεται Μαντόνα Σιξτίνα.

Τὸ νόμισμα τοῦ Κήσου (Τιτσιάνο).

Κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ ἡ Βενετία ἀνέδειξε μεγάλους καλλιτέχνας καὶ ἰδίως ζωγράφους. Ὁ ὀνομαστότερος ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ **Τιτσιάνο** (Titiziano, 1477 - 1576), ὁ ὁποῖος ἀπέθανεν εἰς βαθὺ γῆρας καὶ παρήγαγε πλῆθος εἰκόνων. Ἐζωγράφιζε συνήθως ἐπὶ τοίχων πλατυτάτας παραστάσεις, σκηνὰς ἀπὸ τὴν μυθολογίαν ἢ ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν. Αἱ παραστάσεις αὐταὶ δια-

Ἀναστασίου Λαζάρου

κρίνονται διὰ τὴν φυσικὴν ζωηρότητα καὶ χάριν. (Έργα πολὺ γνωστὰ τοῦ Τιτσιάνο εἶναι : Ὁ ένταφιασμός τοῦ Χριστοῦ, ἡ Μαντόννα τοῦ οἴκου Πεζάρο, Οὐράνιος καὶ Ἐπίγειος Έρωσ, τὸ Νόμισμα τοῦ Κήνσου κ.ἄ.).

Δύρεσ (αὐτοπροσωπογραφία).

Ὁ Τιτσιάνο διεκρίθη καὶ ὡς προσωπογράφος καὶ εἶναι ὀνομασταὶ αἱ εἰκόνες τῶν δύο ἀντιζήλων ἡγεμόνων τῶν χρόνων του, Καρόλου Ε΄ τῆς Γερμανίας καὶ Φραγκίσκου Α΄ τῆς Γαλλίας.

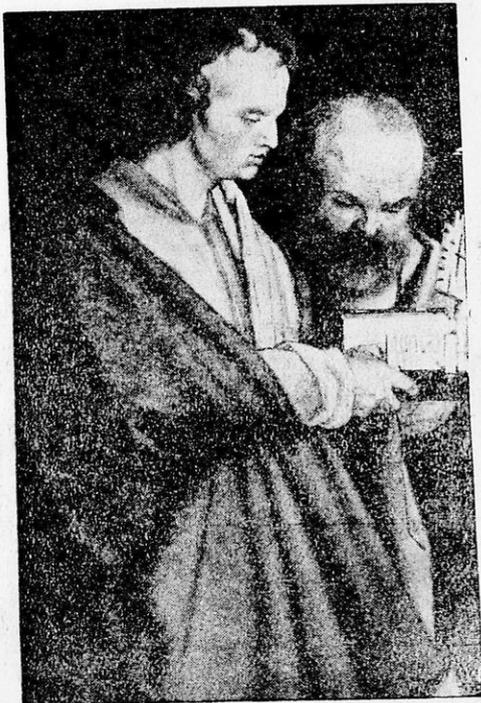
Η ΤΕΧΝΗ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΛΛΑΣ ΧΩΡΑΣ

Ἡ Ἰταλία δὲν ἦτο ἡ μόνη χώρα, εἰς τὴν ὁποίαν ἤκμασαν αἱ τέχναι. Ἡ Γαλλία, ἡ Γερμανία, αἱ Κάτω Χῶραι κ.ἄ. ἠκολούθησαν τὴν πρόοδον τῶν τεχνῶν. Ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ

*Ίστορία τῶν Νέων Χρόνων (*Εκδ. 1948)*

Γερμανίαν, ὅπου ὑπῆρχε παλαιοτάτη παράδοσις τῆς τέχνης, παρήχθησαν κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἀξιόλογα ἔργα.

Εἰς τὴν Γερμανίαν ἀνεπτύχθη ἰδιαιτέρως ἡ ξυλογλυπτική. Ὁ Ἄλβρεχτ Δύρερ (Albrecht Dürer, 1471 - 1528) κατεσκεύασε μερικά ἔργα πολὺ χαρακτηριστικά, ὅπως εἶναι ἡ περί-

Οἱ ἀπόστολοι Ἰωάννης καὶ Πέτρος (Δύρερ).

φημος Μελαγχολία, ἡ ὁποία θεωρεῖται ἔν ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τῆς Ἀναγεννήσεως.

Ὁ Χολμπάιν (Holbein, 1497 - 1543) διεκρίθη ὡς προσωπογράφος καὶ μερικά ἀπὸ τὰ ἔργα του θεωροῦνται ἀπὸ τὰ τελειότερα τῆς Ἀναγεννήσεως (Ἔργα: Δῆμαρχος Μάγερ, Ἔρασμος κτλ.). Αἱ δὲ θρησκευτικοῦ περιεχομένου εἰκόνες του διακρίνονται διὰ τὴν αὐστηρὸν ἀπόδοσιν τῆς πραγματικότητος

(Μαντόννα τοῦ δημάρχου Μάγερ, ὁ Χριστὸς νεκρὸς κτλ.).

Εἰς τὴν Γαλλίαν διεκρίθη ὁ **Μιχαὴλ Κολόμβ** (Michel Colombe), ὁ ὁποῖος κατεσκεύασε τὸ ἐπιτύμβιον μνημεῖον τοῦ δουκὸς τῆς Βρετάννης, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπὸ τὰ χαριέστερα ἔργα τῆς Ἀναγεννήσεως.

Μαντόνα τοῦ Μάγερ (Χολμπάν).

Ἡ Ἀναγέννησις εἶχε πολλοὺς ὀπαδοὺς καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Μεταξὺ αὐτῶν ἐξέχουσαν θέσιν κατέχει ὁ Ἕλλην ζωγράφος **Κυριακὸς Δομήνικος Θεοτοκόπουλος**, ὁ γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα **El Greco** (1545 - 1614). Κατήγετο ἀπὸ τὸ Ἡράκλειον τῆς Κρήτης καὶ ἔνωρίς μετέβη εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου εἰργάσθη πλησίον τοῦ γέροντος ἤδη Τιτσιάνο. Ἐμεινεν ἐπίσης ὀλίγον καιρὸν

Γκρέκο (*Αὐτοπροσωπογραφία*).

Ὁ Χριστὸς μεταφέρει τὸν Σταυρὸν (*Γκρέκο*).

εἰς τὴν Ρώμην καὶ τέλος ἐπῆγεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν πόλιν Τολέδο. Ἐκεῖ συνεδέθη μὲ ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων, ἀνωτέρους στρατιωτικούς καὶ ἐπιστήμονας καὶ ἔγινε ταχέως γνωστός ὡς περίφημος ζωγράφος. Περὶ τῆς τέχνης τοῦ ὁ Γκρέκο εἶχεν ὑψηλὴν ἰδέαν. «Ἡ ζωγραφικὴ», ἔλεγε «δέν

Ὁ Μέγας Ἱεροεξεταστὴς (Γκρέκο).

εἶναι τεχνικὴ, δηλαδὴ συνταγαὶ καὶ κανόνες, ἀλλὰ ἄθλος, ἔμπνευσις, ἐνέργεια ἀπολύτως προσωπικὴ.» Ἐζωγράφησε πλείστας εἰκόνας, ἀπὸ τὰς ὁποίας εἶναι πλήρεις αἱ πινακοθηκαὶ καὶ τὰ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης. Ὁ Θεοτοκόπουλος θεωρεῖται ἀπὸ τοῦ μεγάλου ζωγράφου τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τὰ ἔργα του εἶναι περιζήτητα.

Ὁ Χριστὸς εἰς τὸ Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν (Γκρέκο).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΑΡΧΑΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Η ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Οχι
αίτιο

Κατά τὸ τέλος τῶν μέσων χρόνων ἔγιναν δύο σημαντικαὶ πρόοδοι εἰς τὴν τέχνην τοῦ πολέμου, ἡ χρησιμοποίησις τῆς πυρίτιδος διὰ πολεμικοὺς σκοποὺς καὶ ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ἵπποτικοῦ στρατοῦ διὰ μισθοφορικοῦ πεζικοῦ.

Πολλοὶ παραδέχονται, ὅτι τὴν πυρίτιδα ἀνεκάλυψαν οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ συνδέουν αὐτὴν μὲ τὸ ὑγρὸν πῦρ τῶν Ἑλλήνων τοῦ Βυζαντίου. Τὸν 13ον αἰῶνα εἰς τὴν Εὐρώπην ἐσκέφθησαν νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν δύναμιν τῆς πυρίτιδος, διὰ νὰ ἐκσφενδονίσουν βλήματα, καὶ κατεσκευάσθη νέον ὄπλον ἀπὸ σίδηρον ἢ ὀρείχαλκον, τὸ τηλεβόλον ἢ βομπάρδα (bombarde), τὸ ὁποῖον διεδόθη κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Τὰ πρῶτα αὐτὰ τηλεβόλα ἦσαν μεγάλα καὶ βαρέα καὶ ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸ πάντων διὰ τὴν ἄμυναν ἢ τὴν πολιρκίαν τῶν πόλεων. Τὸ κυριώτερον ἀποτέλεσμά των ἦτο νὰ τρομάζουν τοὺς ἵππους τῶν ἀντιπάλων, ἀλλ' εἶχον τὸ μειονέκτημα νὰ φονεύουν πολλάκις τοὺς πυροβολητὰς καὶ νὰ μετακινοῦνται δυσκολώτατα. Τὸν 15ον ὁμοῦ αἰῶνα τὰ ἐφωδίασαν μὲ τροχοὺς, τέσσαρας κατ' ἀρχὰς καὶ βραδύτερον δύο.

Τὰ πυροβόλα τῆς χειρός, τὰ τυφέκια δηλαδή, κατεσκευάσθησαν ἀργότερα. Αὐτὰ ἦσαν εἶδος μικροῦ τηλεβόλου, βαρέα καὶ δυσκολομεταχειρίστα, ὥστε διὰ πολὺν καιρὸν ἀκόμη ὡς κύριον ὄπλον παρέμεινε τὸ δόρυ. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 16ου αἰῶνος μόνις τὸ ἥμισυ τοῦ πεζικοῦ ἦτο ἐφωδιασμένον μὲ πυροβόλα.

Τὸ πυροβόλον καὶ τὸ τηλεβόλον ἀνεστάτωσαν τὴν πολεμικὴν τέχνην, διότι τὰ σιδηρᾶ ἀμυντικὰ ὄπλα, ἡ ἀσπίς, ὁ θῶ-

ραξ κτλ., δὲν ἐξησφάλιζον πλέον τοὺς πολεμιστὰς καὶ ἔπεσαν εἰς ἀχρησίαν. Ἡ ἀτομικὴ ἀνδρεία δὲν ἦτο ἀποτελεσματικὴ καὶ οἱ ὑπερήφανοι ἵπποτικοὶ πύργοι δὲν ἀντεῖχον εἰς τὴν δύναμιν τῶν τηλεβόλων. Ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ παρακμὴ τοῦ στρατοῦ τῶν εὐγενῶν, τῶν ὁποίων ἡ κυρία δύναμις ἦτο τὸ ἵππικόν.

Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ ΕΝΙΣΧΥΕΤΑΙ

Ἡ μεταβολὴ τῆς πολεμικῆς τέχνης μαζί μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πλούτου ἐπροκάλεσαν σημαντικὴν πολιτικὴν μεταβολήν. Εἰς πολλὰς χώρας τῆς Εὐρώπης οἱ ἡγεμόνες διαθέτοντες ἄφθονα χρήματα ἀπὸ τὴν τακτικὴν φορολογίαὶν κατήρτισαν μισθοφορικόν στρατὸν ἀπὸ χωρικοῦς.

Διὰ τοῦ μονίμου αὐτοῦ στρατοῦ οἱ βασιλεῖς ἠθέλησαν νὰ ἐξαφανίσουν κάθε περιορισμὸν τῆς ἐξουσίας των καὶ νὰ κυβερνήσουν ὅπως ἤθελον αὐτοί, δηλαδὴ αὐταρχικῶς. Προσεπάθησαν λοιπὸν νὰ συντρίψουν τὴν ἐσωτερικὴν ἀντίδρασιν, δηλαδὴ ἐπεβλήθησαν εἰς τοὺς μικροτέρους ἡγεμόνας, τοὺς φεουδάρχας, καὶ εἰς τὰς ὀργανώσεις (κοινότητας καὶ ἀντιπροσωπείας τῶν τάξεων), αἱ ὁποῖαι κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐπενέβαινον εἰς τὴν διοίκησιν. Ἀποτέλεσμα ἦτο νὰ ἐνισχυθῇ ἡ κεντρικὴ ἐξουσία καὶ νὰ καταλυθῇ ἡ φεουδαρχία. Οἱ ἄρχοντες μεγάλου ἢ μικροῦ κράτους εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην ἐπέμενον νὰ κυβερνήσουν αὐταρχικῶς χωρὶς περιορισμὸν τῆς ἐξουσίας των. Τοιοῦτοτρόπως κατὰ τὴν ἀρχὴν τῶν νέων χρόνων ἤρχισε νὰ ἐπιβάλλεται εἰς τὴν Εὐρώπην νέον πολιτικὸν σύστημα, ἡ ἀ π ό λ υ τ ο ς μ ο ν α ρ χ ί α.

Τὸ νέον σύστημα, τὸ ὁποῖον ἤρχισε τὸν 16ον αἰῶνα πρῶτον ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, εἶχε τὸ πλεονέκτημα, ὅτι ἀπῆλλασσε τὸ κράτος ἀπὸ τὴν μεσαιωνικὴν διάσπασιν τῆς ἐξουσίας καὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν μικρῶν τυραννίσκων.

ΔΥΝΑΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ

Ἡ νέα αὐτὴ κατάστασις ἐπροκάλεσε μεγάλην μεταβολὴν εἰς τὴν σύστασιν τῶν κρατῶν. Τὸν μεσαίωνα, καθὼς γνωρίζομεν, κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς μεγάλης Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας κατάρθωσαν νὰ ἐπιβληθοῦν ἄρχοντες, οἱ ὁποῖοι ἐξουσίαζον λαοὺς

διαφέροντας κατὰ τὴν γλῶσσαν, τὴν θρησκείαν, τὴν ἐθνικότητα κτλ. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Κάρολος ὁ Μέγας ἐπεχείρησε νὰ ἀνασυστήσῃ τὴν Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ ἐξουσίασε λαοὺς διαφορωτάτους. Τὸ ἴδιον ἐπεχείρησαν βραδύτερον οἱ αὐτοκράτορες τῆς Ἀγίας Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Γερμανικοῦ Ἔθνους. Τὰ κράτη αὐτὰ ὀνομάζονται δ υ ν α σ τ ι κ ἄ .

Ἄλλὰ τότε δὲν ἦτο ἀκόμη ἀνεπτυγμένον τὸ ἐθνικὸν συναίσθημα, ὅτι δηλαδὴ κάθε λαός, ὅπως ἀποτελεῖ ἓν ἔθνος, πρέπει νὰ ἀποτελῇ καὶ ἓν κράτος. Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς ὅμως τῶν νέων χρόνων ἀρχίζει νὰ διακρίνεται ἡ ἐπιθυμία τῶν λαῶν νὰ σχηματίσουν ἔ θ ν ι κ ἄ κ ρ ἄ τ η . Ἀποτελεσματικὴ εἶναι ἡ τάσις αὐτὴ εἰς ὠρισμένας χώρας, Γαλλίαν, Ἰσπανίαν καὶ Ἀγγλίαν, αἱ ὁποῖαι συνεπλήρωσαν τὴν ἐθνικὴν τῶν ἔνωσιν καὶ ἐσχημάτισαν ἰσχυρὰ κράτη. Μεγάλας ὅμως δυσκολίας συνήνητησεν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ Ἰταλίαν.

1. ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

ΠΡΟΕΛΕΥΣΙΣ

† Ἡ Γερμανία κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἦτο διηρημένη εἰς πολλὰ κράτη, τῶν ὁποίων οἱ ἡγεμόνες εἶχον διαφόρους τίτλους, βασιλεῖς, δοῦκες, κόμητες κτλ. Τὸν 10ον αἰῶνα, πρὸ τοῦ κινδύνου ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Οὐγγρων, οἱ Γερμανοὶ ἡγεμόνες ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ ἐνωθοῦν ὑπὸ κοινὸν ἄρχοντα, ὁ ὁποῖος νὰ διευθύνῃ τὸν πόλεμον. Ἐξέλεξαν τὸν ἰσχυρότατον ἡγεμόνα τῆς Σαξονίας, τὸν Ἑρρίκον, ὡς ἀνώτατον ἄρχοντα τῆς Γερμανίας (919-936).

Ἀπὸ τότε τὰ γερμανικὰ κράτη ἀπετέλεσαν ὁμοσπονδίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀγία Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία τοῦ Γερμανικοῦ Ἔθνους. Οἱ σημαντικώτεροι Γερμανοὶ ἡγεμόνες, ἐπτά κατ' ἀρχὰς, βραδύτερον ὀκτώ, οἱ καλούμενοι Ἑκλέκτορες, ἐξέλεγον ἐκάστοτε ὡς αὐτοκράτορα ἓνα ἐκ τῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας, συνήθως τὸν ἰσχυρότερον, ὁ ὁποῖος ἐξηκολούθει νὰ εἶναι ἡγεμὼν τοῦ κράτους τοῦ μὲ τὸν παλαιὸν τίτλον καὶ συγχρόνως εἶχε τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα. †

Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΑΨΒΟΥΡΓΩΝ

Ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 14ου αἰῶνος ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ ἐκλέγουν αὐτοκράτορας σχεδὸν κανονικῶς μέλη ἀπὸ τὸν Ἀψβουργικὸν Οἶκον. Οἱ Ἀψβούργοι ἦσαν ἡγεμόνες τῆς Αὐστρίας καὶ εἶχον τὸν τίτλον τοῦ Ἀρχιδουκός. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 16ου αἰῶνος ὁ Ἀψβουργικὸς Οἶκος ἀπέκτησεν ἐκτεταμένας χώρας διὰ κληρονομίας καὶ πρὸ πάντων δι' ἐπιτυχῶν γάμων.

Ὁ **Μαξιμιλιανὸς Α'** (1493-1519) ἦτο εὐφυῆς καὶ δραστήριος, μορφωμένος, καλὸς στρατηγὸς καὶ δημοφιλῆς. Διὰ τοῦ γάμου του μετὰ τὴν κληρονομίαν τῆς Βουργουνδίας ἔλαβεν ὡς προῖκα τὸ Ἄρτοα (βόρειος Γαλλία), τὸ Βέλγιον καὶ τὴν Ὀλλανδίαν, τὸ Λουξεμβούργον καὶ τὴν Ἐλευθέραν Κομητείαν (Franche Comté). Νυμφεύσας δὲ τὸν υἱὸν του Φίλιππον μετὰ τὴν Ἰωάνναν τὴν Τρελλήν, κληρονόμον τῶν βασιλέων τῆς Ἰσπανίας Φερδινάνδου καὶ Ἰσαβέλλας, κατάρθωσε νὰ περιέλθῃ εἰς τὸν Οἶκον τοῦ ἡ Ἰσπανία, ἡ μεσημβρινὴ Ἰταλία καὶ αἱ ἰσπανικαὶ κτήσεις εἰς τὴν Ἀμερικὴν.

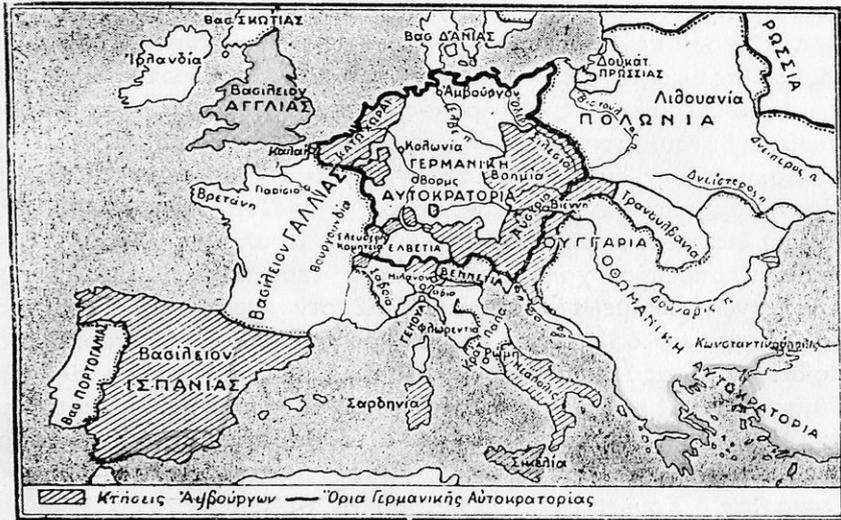
ΚΑΡΟΛΟΣ Ε' (1519 - 1556)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῆς Ἰσπανίας Φιλίππου βασιλεὺς αὐτῆς ἔγινεν ὁ Κάρολος Α' εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀπέθανε καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Μαξιμιλιανὸς καὶ οἱ ἐκλέκτορες ἐξέλεξαν αὐτοκράτορα τὸν Κάρολον Α' τῆς Ἰσπανίας, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν ἐκλογὴν τοῦ Φραγκίσκου Α' τῆς Γαλλίας, ὁ ὁποῖος εἶχε συγγένειαν μετὰ τὸν Ἀψβουργικὸν Οἶκον. Ὁ Κάρολος ὡς αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ὀνομάζεται **Κάρολος Ε'**.

Ὁ Κάρολος εἶναι ἀπὸ τοὺς ἀξιολογωτάτους ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης. Ὑπερήφανος, ψυχρὸς, πείσμων, τολμηρὸς ὅμως καὶ σταθερὸς εἰς τὰς δυσμενεῖας τῆς τύχης, εἶχε θαυμασίαν εὐκολίαν εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ τὸ χάρισμα τῆς γλωσσομαθείας. Ὁμίλει τὰς γλώσσας τῶν ὑπηκόων του, τὴν γερμανικὴν, ἰσπανικὴν, ἰταλικὴν, φλαμανδικὴν, τσεχικὴν καὶ οὐγγρικὴν. Αἱ κτήσεις του ἦσαν ἀπέραντοι. Ὡς βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας ἐξουσίαζε τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Νεάπολιν καὶ Σικελίαν, τὰς ἀπεράντους κτήσεις τῆς Ἀμερικῆς καὶ τὰς Κάτω Χώρας. Ὡς Ἀρχιδουξ τῆς Αὐστρίας τὰς

κληρονομικὰς κτήσεις τοῦ Ἀψβουργικοῦ Οἴκου, τὴν Αὐστρίαν, εἰς τὴν ὁποίαν προσετέθησαν ἀπὸ τοῦ 1526 τὰ βασίλεια τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Βοημίας. Συγχρόνως ἦτο καὶ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας. Δικαίως ἔλεγον, ὅτι εἰς τὸ κράτος τοῦ ὁ ἥλιος δὲν δύει.

Τὸ ὄνειρον τοῦ Καρόλου ἦτο νὰ κάμῃ τὴν Ἰσπανίαν κοσμοκράτειραν. Πρὸς τοῦτο ἔπρεπε πρῶτον νὰ συντρίψῃ τὴν ἀντίστασιν τῶν Γερμανῶν ἡγεμόνων καὶ νὰ καταπνίξῃ τὴν θρησκευ-

Ἡ Γερμανία ἐπὶ Καρόλου Ε΄.

τικὴν μεταρρύθμισιν, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Ἀλλὰ τὰ σχέδιά του ἀνησύχησαν τὰ γειτονικά κράτη καθὼς καὶ τοὺς Γερμανοὺς ἡγεμόνας καὶ διὰ τοῦτο περιεπλάκη εἰς μακρὸν πόλεμον πρὸς τὴν Γαλλίαν, ἐνῶ συγχρόνως ἡ θρησκευτικὴ πολιτικὴ του ἐξήγειρε σειρὰν ἐσωτερικῶν ταραχῶν εἰς τὴν Γερμανίαν.

Μεγάλῃ ὑπῆρξεν ἡ ἀντιζηλία τοῦ Καρόλου Ε΄ καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φραγκίσκου Α΄. Οἱ δύο ἡγεμόνες περιεπλάκησαν εἰς μακρὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἐσυνέχισαν οἱ διάδοχοί των. Ἡ πάλη μεταξὺ τῶν δύο ἡγεμόνων διήρκεσεν ἐπὶ μακρὸν

καὶ συνετάραξε τὴν Εὐρώπην, συνεχίζεται δὲ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ γαλλογερμανικοῦ ἀνταγωνισμοῦ.

Ἀφορμὴν εἰς τὴν σύγκρουσιν ἔδωσε τὸ Μεδιόλανον καὶ ἡ Ἐλευθέρα Κομητεία, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀρχῆθεν γερμανικὰ φέουδα, εἶχον ὁμῶς καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Γάλλων. Ὁ Κάρολος ἤρρισε τὸν πόλεμον ἔχων ὡς σύμμαχον τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Ἐρρίκον Η΄. Ἡ προσπάθειά του, ὅπως εἰσβάλλῃ εἰς τὴν νότιον Γαλλίαν, ἀπέτυχεν, ἀλλ' ὁ ἵπποτικός στρατὸς τῶν Γάλλων συντριβῆ παρά τὴν Παβίαν τῆς Ἄνω Ἰταλίας καὶ ὁ Φραγκῖσκος συνελήφθη αἰχμάλωτος (1525). Μετὰ σκληρὰν αἰχμαλωσίαν ὁ Φραγκῖσκος ὑπέγραψε τὴν συνθήκην τῆς Μαδρίτης (1526), διὰ τῆς ὁποίας παρητήθη τῶν ἀξιώσεών του ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω χωρῶν.

Βραδύτερον ὁμῶς ὁ Κάρολος, ἀπειλούμενος ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ κινδύνου, ἠναγκάσθη νὰ περιορίσῃ τὰς ἀξιώσεις του καὶ ἔκλεισεν εἰρήνην, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Φραγκῖσκος ἐκράτει τὴν Ἐλευθέραν Κομητείαν, ἐγκατέλειπεν ὁμῶς τὴν Ἰταλίαν (1529).

Ὁ διαπρεπέστερος ἐκ τῶν Τούρκων σουλτάνων Σουλεῦμὰν ὁ Μεγαλοπρεπής, χρησιμοποιοῦν τὴν τεραστίαν δύναμιν τῶν Ὀθωμανῶν, ἔκαμε τὴν πρώτην ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Εὐρώπης. Καθ' ὃν χρόνον ὁ Κάρολος καὶ ὁ Φραγκῖσκος εἶχον περιπλακῆ εἰς δεινὸν μεταξύ των ἀγῶνα, ὁ σουλτάνος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ τὸ 1529 ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Βιέννης. Ἡ χριστιανικὴ Εὐρώπη ἐφάνη τότε, ὅτι ἠπειλεῖτο σοβαρῶς ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ κινδύνου, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἀποφασιστικότητος τῆς ἠνωμένης Γερμανίας ὁ Σουλεῦμὰν ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ.

Μεγάλην αἰσθησὶν ἐπροκάλεσεν εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ συμμαχία τοῦ Φραγκίσκου Α΄ μετὰ τοῦ Σουλεῦμὰν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, εὐρισκόμενος εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν τοῦ σουλτάνου δι' ἐπιστολῆς. Ἐνῶ δὲ ὁ Σουλεῦμὰν ἐπῆρχετο αὐτοπροσώπως κατὰ τῆς Βιέννης, ὁ ὑπὸ τὸν Χαίρεντιν Βαρβαρόσσαν πειρατικὸς στόλος τῆς Ἀφρικῆς ἐλυμαίνεται τὴν Μεσόγειον καὶ ἠπειλεῖ τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας.

Ἀπαλλαγείς ἀπὸ τὴν ἀπειλὴν τοῦ σουλτάνου ὁ Κάρολος προσέβαλε τὴν Τύνιδα, τὴν ἐστίαν τῶν Ἀλγερινῶν πειρατῶν καὶ βᾶσιν τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Βαρβαρόσσα. Ὁ πόλεμος κατὰ τῶν ἀπίστων καὶ ἐπικινδύνων πειρατῶν ἔλαβε χαρακτηριστικὰ σταυ-

ροφορίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος κυρίως μὲν Ἴσπανοί, ἀλλὰ καὶ Ἴταλοί καὶ Γερμανοὶ (Ἰούνιος 1535). Πρὸ τῆς Τύνιδος συνετρίβη ἡ ὑπερέρα δύναμις τοῦ Χαΐρεντίν, οἱ δὲ πολυάριθμοι Χριστιανοὶ αἰχμάλωτοι, οἱ ὅποιοι ἐκρατοῦντο ἐντὸς τῆς πόλεως, ἐπανεστάτησαν καί, ἐπιτεθέντες ἐκ τῶν ὀπισθεν κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν, ἐβοήθησαν τὸν Κάρολον νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν.

Ἄλλ' ὁ Κάρολος κανὲν ἀπὸ τὰ μεγάλα του σχέδια δὲν κατώρθωσε νὰ πραγματοποιήσῃ καὶ καταληφθεὶς ὑπὸ μελαγχολίας ἀπεσύρθη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ἀφοῦ διεμοίρασε τὸ κράτος του μεταξὺ τοῦ ἀδελφοῦ του Φερδινάνδου καὶ τοῦ υἱοῦ του Φιλίππου, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν πρῶτος ἔλαβε τὸ ἀρχιδουκάτον τῆς Αὐστρίας καὶ τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ δὲ δεῦτερος ἔγινε βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας (1556).

Οἱ διάδοχοι τοῦ Καρόλου **Φερδινάνδος Α'** (1556 - 1564), **Μαξιμιλιανὸς Β'** (1564 - 1576) καὶ **Ροδόλφος Β'** (1576 - 1612) ὑπῆρξαν ὀλιγώτερον φιλόδοξοι καὶ ὀλιγώτερον λαμπροί, ἐκυβέρνησαν ὅμως μὲ σύνεσιν καὶ μετριοπάθειαν.

Σ Τ Α Α Α Ι Α

ΕΥΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ἡ Γαλλία εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ κατοικῆται ἀπὸ ὁμοιογενῆ πληθυσμόν. Ἐκτὸς τούτου ὁ βασιλικὸς οἶκος δὲν εἶχε διακοπὴν καὶ ἔδωκε σειρὰν ἀξιολόγων βασιλέων, ὥστε εἰς τὴν Γαλλίαν δὲν παρέλυσεν ἡ κεντρικὴ ἐξουσία, ὅπως συνέβη εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 15ου αἰῶνος σειρὰ ἀπὸ δραστηρίους βασιλεῖς, οἱ ὅποιοι ἀνήκουν εἰς τὴν μεγάλην δυναστείαν τῶν Β α λ ο ἶ (1328 - 1589), ἐθεμελίωσε τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ **Κάρολος Ζ'** (1422 - 1461) καὶ ὁ υἱὸς του **Λουδοβίκος ΙΑ'** (1461 - 1483) κατέστησαν τὴν Γαλλίαν τὸ ἰσχυρότερον στρατιωτικῶς κράτος τῆς Εὐρώπης καὶ ἐκυβέρνησαν αὐταρχικῶς καὶ προσωπικῶς.

Οἱ διάδοχοί των **Κάρολος Η'** (1483 - 1498) καὶ **Λουδοβίκος ΙΒ'** (1498 - 1515) ἐστράφησαν πρὸς ἐξωτερικὰς κατακτήσεις, ἰδίως εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Ὁ υἱὸς τοῦ Λουδοβίκου ΙΒ' **Φραγκῖσκος Α'** (1515 - 1547)

ήτο φιλομαθής, με ταχείαν αντίληψιν και φίλος τῶν γραμμάτων και τεχνῶν, τὰς ὁποίας ὑπεστήριζε πολὺ, διότι ἡ βασιλεία του συμπίπτει με τοὺς χρόνους τῆς 'Αναγεννήσεως. Ἔγινεν ὀνομαστός κυρίως διὰ τοὺς μακροὺς και περιπετειώδεις πολέμους του πρὸς τὸν Κάρολον Ε', τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, και διὰ τὴν συνεννόησιν με τὸν περίφημον σουλτάνον τῆς Τουρκίας Σουλεῦμάν τὸν Μεγαλοπρεπῆ.

Ὁ υἱὸς του **'Ερρίκος Β'** (1547 - 1559) ἐξηκολούθησε τοὺς πολέμους τοῦ πατρὸς του. Εἰς τὴν διοίκησιν κατάρθωσεν, ὥστε τὰ πάντα νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ βασιλέως.

Τοιοιτοτρόπως ἡ Γαλλία ἔλαβεν τοῦ 1461 μέχρι τοῦ 1560, κατὰ τὴν διάρκειαν ἑνὸς αἰῶνος, ἔγινεν αὐστηρῶς συγκεντρωμένον κράτος. Ἡ δὲ φεουδαρχία ἔχασε τὴν δυνάμιν της.

X

3. ΙΣΠΑΝΙΑ

ωὐτὸ ἔχει

Η ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ

Οἱ παλαιότεροι κάτοικοι τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου ἦσαν οἱ Ἴβηρες, οἱ ὁποῖοι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ρωμαϊκῆς κατακτήσεως ἐξελατινίσθησαν και ὠμίλησαν τὴν λατινικὴν. Βραδύτερον τὴν Ἰσπανίαν κατέκτησαν, καθὼς γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν, οἱ Βησιγόθοι, οἱ ὁποῖοι ἀφωμοιώθησαν πρὸς τοὺς παλαιούς κατοίκους και ὠμίλησαν τὴν γλῶσσαν των, ὥστε οἱ Ἰσπανοὶ ἐξακολουθοῦν μέχρι σήμερον νὰ ὀμιλοῦν μίαν ἀπὸ τὰς νεολατινικὰς γλώσσας.

Τὸν 8ον μ.Χ. αἰῶνα ἦλθον οἱ Ἄραβες, ἐνίκησαν τοὺς Βησιγόθους, κατέλαβον τὰ εὐφορώτερα μέρη τῆς χώρας και περιῶρισαν τοὺς Χριστιανοὺς εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχάς. Ἐκεῖ οἱ Χριστιανοὶ ἵδρυσαν μικρὰ κράτη ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς πολεμιστὰς και εὐρίσκοντο εἰς διαρκεῖς ἀγῶνας πρὸς τοὺς Ἄραβας ἢ Μαύρους, ὅπως ὠνομάσθησαν οἱ Ἀφρικανοὶ ἐπιδρομεῖς.

Οἱ Ἄραβες εἰσήγαγον εἰς τὴν Ἰσπανίαν τὸν ἀνατολικὸν πολιτισμὸν, ἐκαλλιέργησαν με ἐπιμέλειαν τὴν γῆν, κατεσκεύασαν περίφημα ἀρδευτικὰ ἔργα, προήγαγον τὰ γράμματα και τὰς ἐπιστήμας και ἔκτισαν ἐξαιρετοὺς οἰκοδομὰς, ὅπως τὰ ἀνάκτορα τῆς Ἀλάμπρας εἰς τὴν Γρενάδαν (13ος αἰὼν).

Τὸν 11ον αἰῶνα διελύθη τὸ Ἀραβικὸν κράτος τῆς Ἰσπανίας

καὶ προῆλθον ἀπ' αὐτὸ διάφορα μικρὰ μουσουλμανικὰ κράτη, τὰ ὁποῖα ἤρχισαν πολέμους μεταξύ των. Οἱ Χριστιανοὶ ἡγεμόνες ἐπωφελήθησαν τότε καὶ ἐπεξέτεινον τὰς κτήσεις των πρὸς νότον.

ΕΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ, ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ ΚΑΙ ΙΣΑΒΕΛΛΑ 10χι.

Τὸν 15ον αἰῶνα τὰ δύο σπουδαιότερα χριστιανικὰ κράτη, τῆς Καστίλλης καὶ τῆς Ἀραγωνίας, παρουσίαζον ἀρκετὴν ἀνάπτυξιν. Ἡ βασίλισσα τῆς Καστίλλης **Ἰσαβέλλα** ἦτο ἐνεργητικὴ καὶ φιλόδοξος. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀραγωνίας **Φερδινάνδος** ἦτο ρωμαλέος, πονηρὸς καὶ φιλόδοξος ἡγεμὼν. Οἱ δύο ἡγεμόνες συνεζεύχθησαν καὶ ἤνωσαν τὰ κράτη των (1460), τὰ ὁποῖα περιελάμβανον τὰ τέσσαρα πέμπτα τῆς χερσονήσου. Τότε ἀνέλαβον μὲ περισσοτέραν διάθεσιν καὶ μὲ μεγαλύτερα μέσα τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἀράβων. Ἡ πρωτεύουσα τῶν Μουσουλμάνων **Γρενάδα** ἀντέστη ἥρωικῶς ἐπὶ δέκα ἔτη, ἀλλὰ τέλος τὸ 1492 ἔπεσε καὶ ἀποτέλεσμα αὐτοῦ ἦτο ὁ Φερδινάνδος καὶ ἡ Ἰσαβέλλα νὰ ἐνώσουν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον των ὅλην τὴν Ἰσπανίαν. Ὁ Πάπας ὠνόμασε τὸν Φερδινάνδον διὰ τὴν νίκην του κατὰ τῶν ἀπίστων **Καθολικόν**. Οἱ βασιλεῖς τῆς Ἰσπανίας συνέτριψαν ἐπίσης καὶ τοὺς εὐγενεῖς. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἴδρυσαν ἰδιαίτερον δικαστήριον, τὴν **Ἰερὰν Ἐξέτασιν**, τὸ ὁποῖον κατεδίωκε τοὺς ἀνυποτάκτους φεουδάρχας.

Ἡ Σικελία καὶ ἡ Σαρδηνία ἀνήκον ἀνεκάθεν εἰς τὸν οἶκον τῆς Ἀραγωνίας. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16ου αἰῶνος ὁ Φερδινάνδος κατέλαβε κληρονομικῶς δικαίωματι τὸ κράτος τῆς Νεαπόλεως εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐνῶ ὁ Κολόμβος εἶχεν ἀνακαλύψει τὰς ἀπεράντους χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Ἐφάνη τότε, ὅτι ἀνοίγεται εὐρὸ μέλλον εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἡ ὁποία πράγματι ἔφθασεν εἰς μεγάλην λαμπρότητα ἐπὶ τοῦ ἐγγόνου τῶν δύο βασιλέων Καρόλου.

ΚΑΡΟΛΟΣ Α' (1519 - 1556) 6χι ΝΑΙ

Ὁ **Κάρολος Α'** τὸ 1519 ἐξελέγη αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας καὶ ἔγινεν ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα **Κάρολος Πέμπτος** (Carolus Quintus). Συνήνωσε μὲ τὰς κτήσεις τῆς Ἰσπανίας τὰς ἀπεράντους

κτήσεις του 'Αψβουργικού οίκου και έπεδίωξε νά καταστήση τήν 'Ισπανίαν κοσμοκράτειραν.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Β' (1556 - 1598)

Ο Φίλιππος Β', υιός του Καρόλου και διάδοχός του εις τόν Ισπανικόν θρόνον, ήτο ό πλουσιώτερος και ισχυρότερος ήγεμών της έποχής του εις τήν Εύρώπην. Έξουσίαζε, πλην της 'Ισπανίας, τας Κάτω χώρας (Βέλγιον και 'Ολλανδίαν), τò βασιλειον της Νεαπόλεως, τήν Σικελίαν, τò Μεδιόλανον, κατείχεν άπεράντους χώρας εις τήν 'Αμερικήν και διέθετε άφθονα χρήματα, στρατόν και στόλον.

Ο Φίλιππος ήτο άνθρωπος ψυχρός και δυσπρόσιτος, αλλά πολύ έργατικός. Προσηλωμένος, όπως και ό πατήρ του, εις τήν καθολικήν θρησκείαν, ένόμιζεν, ότι έκτελει θεάρεστον έργον με τò νά καταδιώκη τήν θρησκευτικήν μεταρρύθμισιν και τούς άλλοδοξους εις τò κράτος του. Ένεκα τούτου περιεπλάκη εις έξωτερικούς πολέμους, οι όποιοι έξήντησαν τήν δύναμιν της 'Ισπανίας.

Ο Φίλιππος υπέτασσε τήν πολιτικήν εις τήν θρησκείαν. Έθεώρει τόν έαυτόν του άντιπρόσωπον του Θεου και έπίστευεν, ότι ήτο ύποχρεωμένος νά έξοντώση με πάν μέσον τούς έτεροδοξους. Δηθύθυεν ό ίδιος τήν 'Ιεράν Έξέτασιν και εις όλην του τήν ζωήν έπολέμησε 1) εναντίον των Μουσουλμάνων της 'Ισπανίας, 2) των Τούρκων, 3) των διαμαρτυρομένων της 'Ισπανίας και 4) των αίρετικων άλλων χωρων.

1) Ο Φίλιππος έκήρυξεν έξοντωτικόν διωγμόν κατά των απογόνων των 'Αράβων. Μετήλθεν εναντίον των τὰ πλέον άπάνθρωπα μέτρα. Ουτοι, κατόπιν άγρίας έξεγέρσεως, εις τήν όποιαν τούς έξώθησαν τὰ φρικτά παθήματα, έξωντώθησαν σχεδόν όλοι.

2) Συμμαχήσας με τόν Πάπαν και τήν Βενετιάν κατήρτισεν ισχυρόν στόλον υπό τόν έτεροθαλή άδελφόν του Ντόν Ζουάν της Αύστρίας, ό όποιος ένωθείς με τόν βενετικόν κατεναυμάχησε τόν τουρκικόν εις τήν περίφημον Ναυμαχίαν του Λεπάντου ή Ναυπάκτου (1571).

3) Ο Φίλιππος ήτο ίδίως άσπονδος διώκτης του προτε-

'Αναστασίου Λαζάρου

σταντισμοῦ, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἔλαβεν αὐστηρότατα μέτρα. Ἐπεχείρησε νὰ ἐκρίζωση τὴν Μεταρρύθμισιν καὶ ἀπὸ τὰς Κάτω Χώρας καὶ νὰ διοικήσῃ αὐτὰς ἀπολυταρχικῶς. Ἄλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο, ὅτι ἡ Ὁλλανδία μετὰ τραχεῖς καὶ μακροὺς ἀγῶνας κατῴρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν της.

4) Συνεζεύχθη τὴν βασίλισσαν τῆς Ἀγγλίας Μαρίαν Τυδώρ, διὰ νὰ συνεργασθῇ μαζί της διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ καθολικισμοῦ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ὑπεστήριξε κατόπιν τὴν βασίλισσαν τῆς Σκωτίας Μαρίαν Στούαρτ, τὴν ὁποίαν ἐκράτει ὑπὸ περιορισμὸν ἡ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας Ἐλισάβετ, καὶ μετὰ τὸν σκληρὸν θάνατον ἐκείνης ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἐλισάβετ. Ὁ ἰσπανικὸς στόλος, ἀποτελούμενος ἀπὸ 130 πλοῖα, τῶν ὁποίων ἐπέβαινον 10 χιλιάδες πολεμισταί, ἐπρόκειτο νὰ παραλάβῃ καὶ ἄλλας 30 χιλιάδας ἀπὸ τὴν βελγικὴν ἀκτὴν καὶ νὰ κάμῃ ἀπόβασιν εἰς τὴν Μ. Βρετανίαν. Ἄλλ' ἡ Ἀ ἡ τ τ η τ ο ς Ἀ ρ μ ᾶ δ α (Invincible Armada), ὅπως ὠνομάσθη πομπῶδες ὁ στόλος αὐτός, προσεβλήθη αἰφνιδιαστικῶς ἀπὸ τὰ μικρὰ ἀγγλικά πλοῖα καὶ πυρπολικά, ὑπέστη μεγάλας ζημίας καὶ τὴν καταστροφὴν συνεπλήρωσεν ἡ τρικυμία (1588). Τοιουτοτρόπως ἐκλονίσθη ἡ κυριαρχία τῆς Ἰσπανίας εἰς τὴν θάλασσαν καὶ οἱ Ἀγγλοὶ ἐπέτυχον ἐλευθερίαν κινήσεως.

Ὁ Φίλιππος παρὰ τὰ προτερήματά του μόνον ἀτυχήματα ἐπεσώρευσεν εἰς τὴν χώραν του, τὴν ὁποίαν ἐξήντηλε μὲ τοὺς μακροὺς καὶ ἀσκόπους πολέμους του, ὥστε ἡ ὀνομαστὴ ἄλλοτε διὰ τὰ πλοῦτη της Ἰσπανία νὰ καταντήσῃ ἡ χώρα τῆς πείνης.

Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ **Φιλίππου Γ'** καὶ **Φιλίππου Δ'** ἐξηκολούθησεν ἡ παρακμὴ. Ἡ γῆ ἐκαλλιεργεῖτο κακῶς, ἀφότου ἐξεδίωξαν οἱ Ἰσπανοὶ ἀπὸ τὴν χώραν τῶν τοὺς Ἀραβας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν καλοὶ γεωργοὶ καὶ τεχνῖται. Ὁ κληρὸς ἐπεκράτησε, σύμβουλοι τοῦ βασιλέως, ὑπουργοί, διοικηταὶ ἐπαρχιῶν, ἦσαν κληρικοὶ καὶ τὸ 1700 τὸ ἥμισυ τῆς γῆς ἀνήκεν εἰς τὸν κληρὸν καὶ τὰ μοναστήρια.

4. ΑΓΓΛΙΑ

ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

Παλαιότατοι κάτοικοι τῆς Μεγάλης Βρεταννίας ἦσαν οἱ Βρεταννοί, οἱ ὅποιοι ἦσαν συγγενεῖς πρὸς τοὺς Γαλάτας καὶ ἀνήκον εἰς τὴν Ἰνδοευρωπαϊκὴν φυλὴν. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 5ου μ.Χ. αἰῶνος, κατὰ τοὺς χρόνους δηλαδὴ τῆς Μεγάλης Μεταναστεύσεως, οἱ Ἀγγλοσάξονες, ὀρμητικὴ γερμανικὴ φυλὴ, μετενάστευσαν ἀπὸ τὴν Β. Γερμανίαν εἰς τὴν Μεγάλην Βρεταννίαν καὶ ἵδρυσαν εἰς αὐτὴν διάφορα κράτη. Ἀπὸ τὴν ἀνάμειξιν τῶν Βρεταννῶν καὶ τῶν Ἀγγλοσαξόνων προήλθε τὸ σημερινὸν δραστήριον ἀγγλικὸν ἔθνος.

Ἡδὴ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν μέσων χρόνων οἱ Ἀγγλοι ἦσαν ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένοι. Βραδύτερον ὑπέστησαν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν τῶν Γάλλων, ἰδίως ὅταν οἱ δοῦκες τῆς γαλλικῆς Νορμανδίας ἔγιναν βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας (Γουλιέλμος ὁ Κατακτητῆς, 1066).

ΤΟ ΑΓΓΛΙΚΟΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Ὅπως εἰς ὅλα τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν μεσαίωνα, τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐπεκράτησε τὸ φεουδαρχικὸν σύστημα. Ἄλλ' οἱ βασιλεῖς ἦσαν πάντοτε ἀρκετὰ ἰσχυροί, διότι ἡ ἀριστοκρατία δὲν κατῴρθωσε ποτὲ νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν χώραν καὶ οἱ μικροὶ ἡγεμόνες ἦσαν μᾶλλον ὑπάλληλοι τοῦ βασιλέως.

Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἰδιαιτέρον γνώρισμα τοῦ ἀγγλικοῦ πολιτεύματος, εἶναι τὸ Κοινοβούλιον. Ἐκτὸς δηλαδὴ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας παραλλήλως ἀνεπτύχθη μία ἄλλη ἐξουσία, τὸ Συμβούλιον τῶν Γαιοκτημόνων (Parlement), τὸ ὁποῖον εἶχε γνώμην ἰδίως εἰς φορολογικὰ ζητήματα. Ὁ βασιλεὺς δηλαδὴ δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ φόρους χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τοῦ κοινοβουλίου, τὸ ὁποῖον τοιοῦτοτρόπως περιώριζε τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως.

Τὸν 13ον αἰῶνα ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ Ἀκτῆμων ἐπεχείρησε νὰ καταργήσῃ τὸ δικαίωμα τοῦτο τοῦ Κοινοβουλίου, ἀλλ' οἱ εὐγενεῖς ἐξηγέρθησαν καὶ τὸν ὑπεχρέωσαν νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν συνθήκην αὐτὴν δι' ἐπισήμου ἐγγράφου, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν ἱστορίαν ὀνομάζεται Magna Charta (1215). Τοῦτο εἶχε μεγίστην ση-

μασίαν διὰ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τοῦ ἀγγλικοῦ πολιτεύματος.

* ΟΙ ΤΥΔΩΡ - ΕΡΡΙΚΟΣ Η' (1509 - 1547)

Κατὰ τὰ τέλη τῶν μέσων χρόνων ἡ Ἀγγλία ἐταράχθη ἀπὸ ἐμφύλιον πόλεμον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔθεσε τέρμα ὁ Ἐρρίκος Τυδῶρ (1485 - 1509), ὁ ὁποῖος καὶ ἐστερέωσε τὸν οἶκον τῶν Τυδῶρ ἐπὶ τοῦ θρόνου, ὥστε ὁ ἄμεσος διάδοχός του ἦτο ἡγεμῶν ἰσχυρός.

† Ὁ Ἐρρίκος Η' (1509 - 1547) εἶναι ὁ περίφημος βασιλεὺς τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως. Ἀνηλθεν εἰς τὸν θρόνον εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν καὶ ἦτο προικισμένος μὲ ἐξαιρετικὰ χαρίσματα, ὠραιότητα, ἀθλητικὴν ῥώμην καὶ δεξιότητα, ἀντίληψιν διὰ τὴν τέχνην. Ἐπὶ πλεον ἐγνώριζε καὶ ξένας γλώσσας. Ἦτο ὅμως θρησκόληπτος, ὀκνηρὸς καὶ φιλόδοξος. Ἰδίως πολὺ ἀνώμαλος ἦτο ὁ ἰδιωτικὸς του βίος. Αἱ διαζεύξεις καὶ οἱ ἕξ γάμοι του ἐξέθεσαν τὴν δυναστείαν του. Εἶχε συζυχθῆ εἰς πρῶτον γάμον τὴν σύζυγον τοῦ ἀδελφοῦ του, δηλαδὴ τὴν νύμφην του, Αἰκατερίνην τῆς Ἀραγωνίας, ἀλλὰ μετὰ 18 ἔτη ἀνεκάλυψεν, ὅτι τὰ ἱερὰ βιβλία δὲν ἐπέτρεπον τοιοῦτον γάμον. Ἐπέμενε λοιπὸν νὰ τὴν χωρίσῃ καὶ τοῦτο τὸν ἔφερον εἰς διάστασιν πρὸς τὸν Πάπαν καὶ τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπως θὰ ἴδωμεν, τὴν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν. Ἀπὸ τὴν δευτέραν σύζυγον, τὴν Ἄνναν Μπόλεϋν, ἀπέκτησε κόρην, τὴν Ἐλισάβετ, καὶ ἀπὸ τὴν τρίτην υἱόν, τὸν Ἐδουάρδον.

Ὁ Ἐρρίκος Η' προσεπάθησε νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὴν χώραν του ἀπεριόριστον κυβέρνησιν. Ὑπεχρέωσε τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸ Κοινοβούλιον εἰς ὑπακοὴν καὶ ἐχώρισε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τὸν Πάπαν, κατέσχε τὴν περιουσίαν τῶν μοναστηρίων καὶ ἔδειξε μεγάλην αὐστηρότητα εἰς τοὺς ἀντιτιθεμένους. *Μετρί.*

ΕΔΟΥΑΡΔΟΣ ΣΤ' (1547 - 1553) - ΜΑΡΙΑ ΤΥΔΩΡ (1553 - 1558)

Τὸν Ἐρρίκον Η' διεδέχθη ὁ ἀπὸ τὴν τρίτην γυναῖκα υἱός του Ἐδουάρδος Σ' (1547 - 1553) εἰς ἡλικίαν 13 ἐτῶν. Ἀσθενικὸς κατὰ τὸ σῶμα, ἀπέθανε 16 ἐτῶν.

Τὸν Ἐδουάρδον Σ' διεδέχθη εἰς ἡλικίαν 37 ἐτῶν ἡ Μαρία

Τυδώρ (1553-1558), κόρη τοῦ Ἑρρίκου Η΄ ἐκ τοῦ πρώτου γάμου μετὰ τῆς Αἰκατερίνης τῆς Ἀραγωνίας. Ἡ Μαρία ἦτο φανατική καθολικὴ ἐκ παραδόσεως τῆς μητρὸς της καὶ συνεζεύχθη τὸν ὀμόδοξόν της Φίλιππον Β΄ τῆς Ἰσπανίας, ὑπὸ τοῦ ὁποίου παρεκινήθη νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸν καθολικισμόν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ πολιτικὴ ὁμως αὐτὴ τὴν περιέπλεξεν εἰς ἐπιβλαβεῖς διὰ τὴν χώραν ἐξωτερικοὺς πολέμους καὶ ἐπροκάλεσεν ἐσωτερικὰς ἐξεγέρσεις. Οἱ Ἄγγλοι ἔχασαν τὸ Καλαί, τὸ τελευταῖον φρούριον, τὸ ὁποῖον εἶχον ἐπὶ τῆς ἠπείρου.

ΕΛΙΣΑΒΕΤ (1558 - 1603)

Μετὴν Ἑλισάβετ (1558-1603), τὴν κόρην τῆς Ἄννας Μπόλεϋν, ἀρχίζει περίοδος δόξης εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ. Ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἡ Ἀγγλία ἦτο πτωχὴ ἀγροτικὴ χώρα μετὰ 3 ἑκατομμύρια κατοίκους. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας της οἱ Ἄγγλοι ἔθεσαν τὰς βάσεις τῆς βιομηχανίας, τοῦ ναυτικοῦ καὶ τοῦ ἀποικιακοῦ κράτους των.

Ἡ Ἑλισάβετ ἦτο χαρακτήρ ἰδιόρρυθμος. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν, ἀφοῦ εἶχε δοκιμάσει πολλὰς πικρίας ἐπὶ τῶν προκατόχων της. Ἦτο ζωηρά, φιλάρεσκος καὶ ματαιόδοξος. Εἶχε μεγάλην ἐπιμονὴν εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ ἐγνώριζε νὰ ὑποκρίνεται. Μολονότι ἔζησεν εἰς χρόνους θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, οὐδέποτε παρεφέρετο εἰς θρησκευτικὰ ζητήματα. Εἶχε λάβει τὴν ἀνθρωπιστικὴν μορφωσιν τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως, ἀλλ' ἔμεινε βαθύτατα Ἀγγλῆς.

Ἡ Ἑλισάβετ ἐκυβέρνησεν ἀπολυταρχικῶς τὴν χώραν ζητοῦσα τὴν γνώμην προσωπικοῦ συμβουλίου χωρὶς νὰ ἐρωτᾷ τὸ Κοινοβούλιον. Διεμόρφωσε τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸν ὄρισεν τὸν ἐκάστοτε βασιλέα τῆς Ἀγγλίας. Τοιοῦτοτρόπως ἐπέβαλε τὴν εὐεργετικὴν διὰ τὴν χώραν τῆς γαλήνης καί, ἐνῶ αἱ ἄλλαι εὐρωπαϊκαὶ χώραι ἠρημῶνοντο ἀπὸ τοὺς θρησκευτικοὺς πολέμους, ἡ Ἀγγλία διῆλθε περίοδον ἐσωτερικῆς εἰρήνης καὶ οἰκονομικῆς ἀκμῆς. Περίφημος ἔγινεν ἡ ἀντιζηλία της πρὸς τὴν ἐξαδέλφην της (ἀπὸ τὴν ἀδελφὴν τοῦ πατρὸς της, ἡ ὁποία εἶχε νυμφευθῆ τὸν βασιλέα τῆς Σκωτίας Ἰάκωβον Δ΄ Στούαρτ), τὴν Μαρίαν Στούαρτ, βασίλισσαν τῆς Σκωτίας,

ἡ ὁποία ἦτο νεωτέρα καὶ ὠραιότερα. Ἡ Μαρία εἶχε νυμφευθῆ τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Φραγκίσκον Β', ἔζησεν εἰς τὴν περίφημον διὰ τὴν λαμπρότητά της γαλλικὴν αὐλὴν καὶ μετὰ τὸν πρόωρον θάνατον ἐκείνου ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Σκωτίαν ὡς διάδοχος τοῦ θρόνου. Οἱ καθολικοὶ μάλιστα αὐτὴν ἐθεώρουν ὡς νόμιμον διάδοχον καὶ τοῦ ἀγγλικοῦ θρόνου, διότι δὲν ἀνεγνώριζον ὡς κανονικὸν τὸν γάμον τοῦ Ἑρρίκου Η' καὶ τῆς Ἄννας Μπόλεϋν. Κατόπιν περιπετειῶν εἰς τὴν χώραν τῆς Ἡ Μαρίας ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ Ἐλισάβητ τὴν ὑπέδεχθη κατ' ἀρχὰς φιλικῶς, ἀλλὰ κατόπιν τὴν ἔθεσεν εἰς μακροχρόνιον περιορισμὸν. Τέλος κατεδίκασεν αὐτὴν εἰς θάνατον μετὰ τὴν κατηγορίαν, ὅτι εὕρισκετο εἰς μυστικὰς συνεννοήσεις μετὰ τῶν καθολικῶν, διὰ νὰ τὴν ἀνατρέψῃ ἐκ τοῦ θρόνου, ἐπειδὴ εἶχε ταχθῆ ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως.

Τὸν θάνατον τῆς Μαρίας Στούαρτ ἀνέλαβε νὰ ἐκδικήσῃ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας Φίλιππος Β', ὁ ὁποῖος ἀπέστειλε κατὰ τῆς Ἀγγλίας τὴν περίφημον Ἀήττητον Ἀρμάδα, τῆς ὁποίας γνωρίζομεν ἤδη τὴν τύχην. Διὰ τῆς καταστροφῆς τῆς Ἀρμάδας ἡ Ἰσπανία ἔπαυσε νὰ εἶναι κοσμοκράτειρα. Ἡ ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ δύναμις τῆς Ἀγγλίας ἤρχισε νὰ ἀναπτύσσεται καὶ ἐφαίνετο, ὅτι ἦτο προωρισμένη νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν Ἰσπανίαν.

Ἀπὸ τῆς βασιλείας τῆς Ἐλισάβητ ἤρχισεν ἡ πρώτη ἀποικιακὴ προσπάθεια τῶν Ἀγγλῶν. Εἰς τὴν παραλίαν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς οἱ Ἀγγλοὶ ἵδρυσαν τὴν πρώτην ἀποικίαν, τὴν ὁποίαν πρὸς τιμὴν τῆς ἀνυπάνδρου βασιλίσσης ὠνόμασαν Βιργινίαν.

Ἡ Ἐλισάβητ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

ΤΑ ΑΙΤΙΑ

Ἡ Καθολικὴ ἢ Δυτικὴ Ἐκκλησία περιελάμβανε, καθὼς γνωρίζομεν, τὸν χριστιανικὸν κόσμον ὅλης τῆς Δυτικῆς καὶ Κεντρικῆς Εὐρώπης, ἡ δὲ δύναμις τοῦ Πάπα ἦτο τόσον μεγάλη μεταξὺ τῶν χριστιανῶν, ὥστε οἱ λαοὶ ἐθεώρουν τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν τῶν ἡγεμόνων κατωτέραν τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα. Ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης, ἀνεξαρτήτως ἐθνότητος, εἰς ὅποιον κράτος καὶ ἂν ἀνῆκον, ἀνεγνώριζον τὴν πνευματικὴν κυριαρχίαν τοῦ Πάπα καὶ ἀπετέλουν ὅλοι μαζί τὸν χριστιανικὸν κόσμον τῆς Δύσεως. Ἐπεκράτει λοιπὸν εἰς τὴν Εὐρώπην θρησκευτικὴ ἐνότης τῶν λαῶν ὑπὸ τὸν Πάπαν, ὅπως καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν ὑπὸ τὸν Πατριάρχην.

Κατὰ τὸ πρῶτον ὅμως ἡμισυ τοῦ 16ου αἰῶνος ἐπῆλθε διάσπασις τῆς ἐνότητος εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ παραλλήλως πρὸς αὐτὴν ἐδημιουργήθησαν καὶ ἄλλαι χριστιανικαὶ ἐκκλησῖαι. Ἡ θρησκευτικὴ αὐτὴ ἐπανάστασις ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν Μεταρρυθμίσις καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς αἱματηροὺς πολέμους, οἱ ὅποιοι ἐτάραξαν τὴν Εὐρώπην περίπου ἐπὶ ἓνα αἶώνα καὶ εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν καθυστέρησιν τοῦ πολιτισμοῦ.

Τὰ αἷτια τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως εἶναι πολλά. Λέγουσιν συνήθως, ὅτι τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους διέκρινε μεγάλη θρησκευτικότης τῶν λαῶν. Ἄλλ' ἡ θρησκευτικότης αὐτὴ δὲν ἦτο ἡ βαθυτέρα ἐκείνη συγκίνησις καὶ ἡ ἐνεργὸς πίστις, ἡ ὁποία ἐχαρακτήριζε τοὺς χριστιανοὺς τῶν πρώτων ἀποστολικῶν χρόνων. Εἶχε καταντήσει ἀπλή δεισιδαιμονία. Ὁ μεσαιωνικὸς ἄνθρωπος ἐξῆ διαρκῶς ὑπὸ τὸν φόβον τοῦ Σατανᾶ καὶ ἐνόμιζεν, ὅτι ἁμαρτάνει εἰς κάθε του βῆμα. Ἡ κυριωτέρα φρον-

0X1

τίς του ἦτο, πῶς ν' ἀποφύγη τὸ πῦρ τῆς Κολάσεως. Ἐπίστευεν ὅμως, ὅτι σῶζεται ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὸ πῦρ τῆς Κολάσεως μὲ τὴν θαυματουργὸν δύναμιν τῶν εἰκόνων καὶ τῶν ἱερῶν λειψάνων. Διὰ τοῦτο ἐπεχειρεῖ μακρινὰς ἀποδημίας καὶ ἐπήγαινεν εἰς τοὺς ἱεροὺς τόπους, διὰ νὰ προσκυνήσῃ καὶ ζητήσῃ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Κύριος τόπος προσκυνήματος ἦσαν ἄλλοτε οἱ "Ἅγιοι Τόποι, δηλαδή ἡ Ἱερουσαλήμ. Ἄφ' ὅτου ὅμως οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὴν Παλαιστίνην, οἱ πιστοὶ ἤρχισαν νὰ πηγαίνουν εἰς ἄλλα μέρη, ἰδίως εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου τοὺς ἔδιδον γραπτὴν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, τὰ περίφημα συγχωροχάρτια (indulgentia).

Σκάνδαλον ἀπετέλει ἐπίσης κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ὁ βίος τοῦ κλήρου. Οἱ μὲν ἀνώτεροι κληρικοί, προερχόμενοι ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν, ἦσαν κάτοχοι μεγάλης περιουσίας, ἔζων βίον πολυτελεῆ, ὅπως οἱ κοσμικοὶ ἄρχοντες, ἐνεδύοντο ὅπως οἱ ἱππῶται, ἐκυνήγουν, ἐλάμβανον μέρος εἰς τοὺς πολέμους καὶ ἡγάπων τὴν κοσμικὴν ζωὴν. Ἀντιθέτως ἡ κατάστασις τοῦ κατωτέρου κλήρου ἦτο οἰκτρά. Οἱ ἱερεῖς δὲν εἶχον τακτικὸν εἰσόδημα, οὔτε μισθόν, διητηροῦντο ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνην τῶν πιστῶν, ἦσαν ἀμαθεῖς καὶ ἔζων ὅπως οἱ πτωχοὶ χωρικοὶ, ἐσύχναζον εἰς τὰ λαϊκὰ κέντρα καὶ πολλάκις ἔπινον καὶ ἐχαρτοπαίκτουσαν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων εἶχεν ἀφυπνίσει τὸ ἐρευνητικὸν πνεῦμα καὶ ἐγέννησε τὸν ζῆλον τῆς μελέτης τῶν ἱερῶν κειμένων. Διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς τυπογραφίας ἡ Καινὴ Διαθήκη κατὰ ἑκατοντάδας χιλιάδων ἐκυκλοφόρει εἰς τὸν λαόν. Οἱ εὐφυέστεροι, ἰδίως εἰς τὴν Γερμανίαν, μελετῶντες τὰς Γραφὰς ἔβλεπον, ὅτι ὁ βίος τῶν χριστιανῶν δὲν ἦτο σύμφωνος πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ λόγοι ἐγέννησαν τὸν πόθον μιᾶς ἀναγεννήσεως εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, διὰ νὰ ἐπανέλθῃ αὕτη εἰς τὴν παλαιὰν ἀγνότητα καὶ ἀπλότητα.

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑΝ - ΛΟΥΘΗΡΟΣ

Ἄ

Ὁ πάπας Λέων Ι', ἐπειδὴ εἶχεν ἀνάγκην χρημάτων διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, ἐπέτρεψεν εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Μαγεντίας (πόλεως γερμανικῆς) τὴν ἔκδοσιν συγ-

χωροχαρτίων ἐπὶ ὀκτῶ ἔτη, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μοιρασθοῦν τὰ κέρδη. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Γερμανοὶ δὲν ἦτο ἀνάγκη πλέον νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν Ρώμην, διὰ νὰ ἐπιτύχουν ἄφεσιν ἀμαρτιῶν. Ἄλλ' ἢ πώλησις τῶν συγχωροχαρτίων ἐγένετο μὲ τρόπον σκανδαλώδη. Ὁ μοναχὸς Τέτζελ ἀνέλαβε τὴν πώλησιν αὐτῶν καὶ ἐκήρυττεν, ὅτι ἀντὶ ὠρισμένου τιμήματος ἠδύνατό τις νὰ ἐξαγοράσῃ ὄχι μόνον τὰς ἀμαρτίας του, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀμαρτίας ἀποθανόντων συγγενῶν του. « Μόλις ἀκουσθῆ ὁ ἦχος τοῦ χρήματος, ἔλεγεν, ἡ ψυχὴ ἀναπηδᾷ ἀπὸ τὸ καθαρτήριο ».

Ἄλλος μοναχός, ὁ **Μαρτίνος Λούθηρος**, ἱεροκῆρυξ καὶ

Ὁ Λούθηρος.

καθηγητὴς τῆς Θεολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βιττεμβέργης, ἐξηγέρθη κατὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ τῆς συγχωρήσεως τῶν ἀμαρτιῶν. Ἐπετέθη κατὰ τοῦ Τέτζελ εἰς τὰ κηρύγματα του καί, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν χρόνων ἐκείνων, ἀνήρτησε τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1517 εἰς τὴν θύραν τῆς ἐκκλησίας τῶν ἀνακτόρων 15 θέσεις, δηλαδὴ ζητήματα, διὰ τῶν ὁποίων κατέκρινε τὸν τρόπον τῆς πωλήσεως τῶν συγχωροχαρτίων καὶ ἄλλας καταχρήσεις τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ προεκάλεε τὸν Τέτζελ εἰς δημοσίαν συζήτησιν. Ἡ πρῶ-

ξις τοῦ Λουθήρου ἦτο τολμηρὰ καὶ εἶχε μεγάλην ἀπήχησιν εἰς ὅλην τὴν Γερμανίαν.

Ὁ Λούθηρος ἐγεννήθη εἰς τὴν πόλιν Ἀϊσλέμπεν τῆς Σαξονίας ἀπὸ γονεῖς πτωχοῦς. Ἐμορφώθη μὲ τὰ λατινικὰ κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς καὶ ἐφοίτησεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἐρφούρτης. Βραδύτερον κατετάγη εἰς τὸ τάγμα τῶν Αὐγουστίνων μοναχῶν, ἐσπούδασε Θεολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βιττεμβέργης καὶ διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ ἰδίου Πανεπιστημίου καὶ ἱεροκῆρυξ τῆς πόλεως αὐτῆς.

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΛΟΥΘΗΡΟΥ

Δύο εἶναι τὰ σημαντικώτερα σημεῖα τῆς διδασκαλίας τοῦ Λουθήρου: ἡ θεία χάρις καὶ ἡ ἐλευθέρα ἔρευνα.

Ἡ κυριωτέρα φροντίς τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς τοῦ ἤτο, πῶς νὰ σώσουν τὴν ψυχὴν των. Εἰς τὸ πρόβλημα αὐτὸ ὁ Λούθηρος ἔδωκε τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν. Ὁ ἄνθρωπος, ἔλεγε, δὲν σώζει τὴν ψυχὴν του δι' ἀσκήσεων (ταλαιπωριῶν), νηστειῶν, προσευχῶν, προσκυνημάτων κλπ., ἀλλὰ διὰ τῆς θερμῆς πίστεως καὶ δι' ἀμέσου ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἄνευ μεσολαβήσεως ἱερέων, ἐπισκόπων ἢ τοῦ Πάπα. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἔννοια τῆς θείας χάριτος.

Κατὰ τὸν Λούθηρον, τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ εὐρίσκει κανεὶς μελετῶν ἀπ' εὐθείας τὴν Ἀγίαν Γραφήν. Ἡ ἐλευθέρα λοιπὸν ἔρευνα τῶν Γραφῶν εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία δίδει εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ. * *

Ἀπὸ τὰ μυστήρια ὁ Λούθηρος παρεδέχετο μόνον δύο, τὸ βάπτισμα καὶ τὴν εὐχαριστίαν. Ἄλλ' ἡ τελευταία εἶναι τελετὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν γίνεται μετουσίωσις, ἀλλ' ἀπλῆ παρουσία τοῦ Θεοῦ. Ἐδίδαξεν ἐκτὸς τούτου ὁ Λούθηρος, ὅτι ἡ λειτουργία πρέπει νὰ γίνεται εἰς τὴν ὀμιλουμένην γλῶσσαν τοῦ τόπου καὶ ὄχι εἰς τὴν ἀκατανόητον λατινικὴν. Κέντρον αὐτῆς εἶναι τὸ κήρυγμα. Διὰ τοῦτο ἡ προτεσταντικὴ ἐκκλησία ἔχει ἱεροκήρυκας ἀντὶ ἱερέων καὶ καταργεῖ τὰς πομπώδεις τελετάς. Ὡς συμπλήρωμα τοῦ κηρύγματος εἶναι τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔξσημα. Τὰ πρωτεῖα τοῦ Πάπα δὲν ἔχουν καμμίαν δικαιολογίαν, ὅπως καὶ ἡ ἀγαμία τοῦ κλήρου, ἡ προσκύνησις τῶν ἀγίων καὶ τῶν εἰκόνων αὐτῶν.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Λουθήρου διεδόθη εἰς τὴν μέσην καὶ τὴν βόρειον Γερμανίαν, εἰς τὴν Σουηδίαν καὶ τὴν Δανίαν, ὅπου ἐδέχθησαν αὐτὴν οἱ ἡγεμόνες καὶ τὴν κατέστησαν θρησκείαν τοῦ Κράτους.

Η ΠΡΟΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΩΣ

Ἡ Μεταρρύθμισις εὔρε κατάλληλον ἔδαφος καὶ ἐξηπλώθη εἰς τὴν Γερμανίαν, διότι ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τῶν μικρῶν ἡγεμόνων διὰ λόγους πολιτικούς. Συνήνητησεν ὁμως καὶ μεγάλα ἐμπόδια

καὶ ἰσχυροὺς ἀντιπάλους, τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν.

Τὸ ἔτος 1519, δηλαδή δύο ἔτη μετὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Λουθήρου, ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ὁ περίφημος Κάρολος Ε΄. Ὁ Κάρολος εἶχε σχέδιον νὰ ταπεινώσῃ τοὺς μικροὺς ἡγεμόνας τῆς Γερμανίας, νὰ συγκεντρώσῃ τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖρας του καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἀπόλυτον μοναρχίαν κατὰ τὸ πρότυπον τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας. Διὰ τοῦτο εἶχε λόγους νὰ μισῇ τὴν Μεταρρύθμισιν, διότι προεκάλει νέαν διαίρεσιν εἰς τὴν πολιτικῶς διηρημένην ἤδη Γερμανίαν.

Ὁ Πάπας ἐπίσης, ὁ ὁποῖος τὸ κίνημα τοῦ Λουθήρου ἐθεώρησεν ὡς ἀπλὴν καλογηρικὴν ἔριν ἄνευ βαθυτέρας σημασίας, ἐκηρύχθη κατὰ τῆς Μεταρρυθμίσεως καὶ ἀφώρισε τὸν Λούθηρον.

Ὁ Κάρολος Ε΄ εἰς τὴν πρώτην συνέλευσιν τῶν Γερμανῶν ἡγεμόνων, τὴν ὁποίαν συνεκάλεσεν εἰς τὴν πόλιν Βόρμς (Worms) τὸ 1521, ἠθέλησε νὰ λύσῃ τὸ θρησκευτικὸν ζήτημα. Ἐκάλεσε τὸν Λούθηρον πρὸ τοῦ συνεδρίου, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ συνήλθεν ἀπὸ τὴν πρώτην του ταραχὴν, ἐδήλωσεν, ὅτι δὲν ἀνακαλεῖ τὰς γνώμας του, παρὰ μόνον ἐὰν ἀναιρέση τις αὐτὰς διὰ τῶν Γραφῶν ἢ τῆς λογικῆς. Ὁ αὐτοκράτωρ κατεδίκασε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Λουθήρου καὶ τὸν ἴδιον ἔθεσεν ἐκτὸς νόμου καὶ διέταξε νὰ καίωνται τὰ συγγράμματά του.

Μετὰ τὴν καταδίκην του καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ὁ Λούθηρος ἐφαίνετο, ὅτι διέτρεχε τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Ἄλλ' ἔσωσαν αὐτὸν οἱ Γερμανοὶ ἡγεμόνες. Ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας ἔκρυψεν αὐτὸν ἐπὶ δύο ἔτη εἰς ἓνα πύργον ἐντὸς τοῦ Θουριγκικοῦ δάσους, ὅπου ὁ Λούθηρος μετέφρασε τὴν Ἀγίαν Γραφὴν εἰς τὴν γερμανικὴν. Ἄλλ' ὁ αὐτοκράτωρ δὲν κατώρθωσε νὰ πλήξῃ τὴν Μεταρρύθμισιν, διότι τὸν ἠμπόδισαν ἀφ' ἑνὸς ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ τουρκικὸς κίνδυνος. Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ὁ πανίσχυρος σουλτᾶνος τῶν Τούρκων Σουλεῖμάν Β΄ εἶχεν ἐμφανισθῆ πρὸ τῆς Βιέννης καὶ ὁ Κάρολος εἶχεν ἀνάγκην τῆς ὑποστηρίξεως τῆς ἡνωμένης Γερμανίας.

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ Μεταρρύθμισις ἐξηπλοῦτο καὶ κατέκτησεν ἕδαφος. Πολλοὶ Γερμανοὶ ἡγεμόνες εἰσήγαγον αὐτὴν εἰς τὰ κράτη των, κατέλαβον τὰ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα καὶ ἐκήρυξαν ἑαυ-

τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐκκλησίας τοῦ κράτους των. Ὄταν δὲ ὁ αὐτοκράτωρ, ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς περισπασμούς, ἐπεχείρησε νὰ περιορίσῃ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς Μεταρρυθμίσεως, οἱ Λουθηρανοὶ ὑπέβαλον ἔγγραφον διαμαρτυρίαν καὶ ὠνομάσθησαν διὰ τοῦτο Δ ι α μ α ρ τ υ ρ ὀ μ ε ν ο ἰ (Protestantes), ἐνῶ οἱ ἴδιοι ἀπεκάλουν ἑαυτοὺς Εὐαγγελικοὺς (1529).

Αἱ θρησκευτικαὶ ἔριδες ἔλαβον διαστάσεις εἰς τὴν Γερμανίαν, οἱ ὄπαδοί τῶν δύο δογμάτων ὠργανώθησαν καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἦτο ἔτοιμος νὰ ἐκραγῇ. Ἄλλ' ὁ Κάρολος Ε' βλέπων, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν θρησκευτικὴν ἐνότητα, ἐπροτίμησε νὰ ἔλθῃ εἰς συμβιβασμὸν πρὸς τοὺς διαμαρτυρομένους ἡγεμόνας. Ἔγινε λοιπὸν τότε εἰς τὴν Αὐγούσταν ἡ λεγομένη Θ ρ η σ κ ε υ τ ι κ ῆ ε ἰ ρ ῆ ν η τ ῆ ς Α ὐ γ ο Ὑ σ τ α ς (1555), εἰς τὴν ὁποίαν ὠρίσθησαν τὰ ἑξῆς : 1) Τὰ δύο δόγματα ἔχουν ἴσα δικαιώματα, 2) οἱ ἡγεμόνες καὶ αἱ πολιτεῖαι δικαιοῦνται νὰ ἐπιβάλλουν τὸ δόγμα των εἰς τοὺς ὑπηκόους των καὶ 3) τὰ μέχρι τοῦ 1552 κατασχεθέντα ἐκκλησιαστικὰ κτήματα μένουν εἰς τοὺς διαμαρτυρομένους. Διὰ τῆς συνθήκης αὐτῆς ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἀπεσοβήθη προσωρινῶς.

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΕΙΣ ΕΛΒΕΤΙΑΝ ΚΑΙ ΓΑΛΛΙΑΝ

Σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὸν Λούθηρον ἐκήρυξε τὴν μεταρρυθμισιν εἰς τὴν Ζυρίχην ὁ Ἑλβετὸς ἱερεὺς **Ζβίγγλιος** (Zwingli, 1481 - 1531). Κατὰ παρακίνησιν τοῦ ἡ Ζυρίχη κατήργησε μοναστήρια, εἰκόνας καὶ λειτουργίαν. Ἄλλ' ἡ διδασκαλία του διεδόθη εἰς μικρὸν μόνον μέρος τῆς Ἑλβετίας, ἐνῶ τὸ πλεῖστον αὐτῆς ἔμεινε πιστὸν εἰς τὸν Πάπαν.

Ἄξιολογώτερος πολὺ ἦτο ὁ Γάλλος μεταρρυθμιστὴς **Καλβῖνος** (Jean Calvin, 1509 - 1564), ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη εἰς τὴν βόρειον Γαλλίαν. Ἐπειδὴ ἐκινδύνευεν εἰς τὴν Γαλλίαν διὰ τὰς θρησκευτικὰς του ἀντιλήψεις, κατέφυγεν εἰς τὴν Γενεύην, ὅπου εὔρε κατάλληλον ἔδαφος, διὰ νὰ ἀναπτύξῃ τὴν διδασκαλίαν του, ἡ ὁποία ὠνομάσθη **Κ α λ β ι ν ι σ μ ὀ ς** καὶ οἱ ὄπαδοί του **Κ α λ β ι ν ι σ τ α ἰ**. Ὁ Καλβῖνος ἤθελε νὰ ἐπιβάλλῃ μεγαλυτέραν αὐστηρότητα εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Κατήργησε τὸν κληρὸν καὶ ὠρίσε νὰ διοικοῦν τὴν ἐκκλησίαν οἱ πρεσβύτεροι, δηλαδὴ οἱ γέροντες τῆς κοι-

νότητος. Διὰ τοῦτο ἡ καλβινικὴ ἐκκλησίαι ὀνομάζεται Πρεσβυτεριανή.

Εἰς τὴν Γενεύην ὁ Καλβῖνος ἀπέκτησε δικτατωρικὴν ἐξουσίαν, διωργάνωσε τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν κοινότητα καὶ ἐκάνοισε τὸν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν βίον. Ἀπηγόρευσε τοὺς χορούς, τὰ παιγνίδια, τὰς διασκεδάσεις, ὥρισε τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὴν τροφήν, ἔκλεισε τὰ θέατρα καὶ τὰ καπηλεῖα καὶ ὑπεχρέωσεν ὄσους δὲν ἤθελον νὰ συμμορφωθοῦν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν χώραν.

Ἡ μεταρρύθμισις τοῦ Καλβίνου διεδόθη ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰς τὰς Κάτω Χώρας, εἰς τὴν Σκωτίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν. Ἄλλ' εἰς τὴν Γαλλίαν κυρίως ὁ λαὸς δὲν ἤθελε θρησκευτικὸν νεωτερισμὸν καὶ οἱ βασιλεῖς κατεδίωξαν ἀμειλίκτως τὴν αἵρεσιν, ἡ ὅποια ἠπέλπει νὰ διασπάσῃ τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους. Ἐν τούτοις ἡ μεταρρύθμισις ἀπέκτησε θερμούς ὀπαδοὺς εἰς πολλὰ μέρη τῆς Γαλλίας, ἰδίως εἰς τὰς πόλεις, καὶ μεταξὺ τῶν ἀνεπτυγμένων. Οἱ καλβινισταὶ τῆς Γαλλίας ἀνέπτυξαν ζωηράν δρᾶσιν καὶ ὠνομάσθησαν Ο ὕ γ ε ν ὅ τ ο ι.

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΕΙΣ ΑΓΓΛΙΑΝ ΚΑΙ ΣΚΩΤΙΑΝ

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου τὰ πνεύματα ἦσαν πρὸ πολλοῦ προητοιασμένα διὰ τὴν θρησκευτικὴν μεταβολήν, τὴν Μεταρρύθμισιν εἰσήγαγεν ὁ δραστήριος καὶ ἰδιόρρυθμος βασιλεὺς Ἐρρῖκος Η'. Ὁ Ἐρρῖκος ἤθελε νὰ διαζευχθῇ τὴν σύζυγόν του Αἰκατερίνην τῆς Ἀραγωνίας, θείαν τοῦ Καρόλου Ε', καὶ νὰ συζευχθῇ μίαν κυρίαν τῶν τιμῶν, τὴν Ἄνναν Μπόλεϋν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ Πάπας, φοβούμενος νὰ δυσαρεστήσῃ τὸν αὐτοκράτορα, παρεῖλκε τὴν ὑπόθεσιν, ἐκήρυξε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀγγλίας ἀνεξάρτητον καὶ ἑαυτὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας (1534).

Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις εἰς τὴν Ἀγγλίαν διήλθε σειρὰν περιπετειῶν. Ὅριστικὴν μορφήν ἔλαβεν ἐπὶ τῆς περιφήμου βασιλείας Ἐλισάβετ, θυγατρὸς τοῦ Ἐρρίκου Η' καὶ τῆς Ἄννας Μπόλεϋν. Ὁ βασιλεὺς ἀνεγνωρίσθη ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησίας, οἱ ἐπίσκοποι διετηρήθησαν, εἰσήχθη ἡ λειτουργία εἰς ἀγγλικὴν γλῶσσαν, ἐνῶ κατὰ τὰ ἄλλα ἐγίνε δεκτὸν τὸ καλβινικὸν δόγμα. Ἀλλὰ συγχρόνως διετηρήθησαν μερικοὶ τύποι τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ὁ σταυρὸς, τὸ ὄργανον, ἡ στολὴ τῶν ἱερέων κλπ. Τοῦτο

0x1
 V. Κύρια Σελὸς 22.
 τρόπως διεμορφώθη ἡ Ἀγγλικὴ Ἐπισκοπικὴ Ἐκκλησία.

Ἡ Σκωτία εἰσήγαγε ριζικώτεραν μεταρρυθμισίαν. Κατήργησε τοὺς ἐπισκόπους καὶ ὄλους τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους, οἱ ὅποιοι ὑπενθύμιζον τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ Σκωτικὴ ἐκκλησία διεμορφώθη κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ἐν Γενεύῃ καλβινικῆς (πρεσβυτεριανῆς).

Ἀπὸ τὴν ἐπίσημον Ἀγγλικὴν καὶ Σκωτικὴν Ἐκκλησίαν ἀπεσχίσθησαν δύο ὁμάδες αὐστηροτέρων μεταρρυθμιστῶν, οἱ Πουριτανοὶ καὶ οἱ Ἀνεξάρτητοι, οἱ ὅποιοι ἀπέρριπτον πᾶσαν τελετὴν καὶ ἐδέχοντο ἰσότητα μεταξὺ τῶν πιστῶν.

X
 Η ΑΝΤΙΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

Αἱ ἐπιθέσεις τῶν μεταρρυθμιστῶν ἐπροκάλεσαν τὴν ἀντίδρασιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἠγέρθη μετ' ὀλίγον, διὰ τὴν πολεμήσῃ τὴν αἴρεσιν. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 16ου αἰῶνος ἤρχισε ζωηρὰ κίνησις εἰς τὴν Παπικὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία ὀνομάζεται Ἀντιμεταρρυθμισίς ἢ Καθολικὴ Μεταρρυθμισίς. Ὡς μέσα διὰ τὴν ἄμυναν καὶ ἐπιθέσιν ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν Παπικὴν Ἐκκλησίαν :

1) Ἡ ἐν Τριδέντῳ σύνοδος, ἡ ὁποία συνῆλθεν εἰς τρεῖς περιόδους ἀπὸ τὸ 1545 - 1563, διετύπωσε τὸ καθολικὸν δόγμα εἰς ἐνιαῖον σύστημα καὶ ἐξῆρε σκοπίμως τὰ σημεῖα, εἰς τὰ ὅποια ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία διεφώνει πρὸς τὴν διαμαρτυρομένην. Ἀνεγνώρισε τὸν Πάπαν ἀνώτερον τῶν συνόδων καὶ ἐνέκρινε τὴν δίωξιν τῶν αἰρετικῶν.

2) Τὸ τάγμα τῶν Ἰησοῦιτῶν (Societas Jesu, 1540), τὸ ὅποion ἴδρυσεν ὁ Ἰσπανὸς Λουόλα ὀργανώσας αὐτὸ στρατιωτικῶς. Ὁ Ἰησοῦιτης εἶναι καλόγηρος καὶ συγχρόνως στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας. Ἐκτὸς τῶν μοναχικῶν ἀρετῶν, τῆς πενίας καὶ τῆς σεμνότητος, πρέπει νὰ ἔχη τὴν ἀρετὴν τῆς τυφλῆς ὑπακοῆς πρὸς τοὺς ἀνωτέρους, τὸν ἀρχηγὸν τοῦ τάγματος καὶ τὸν Πάπαν. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ τάγματος ὑπῆρξε καταπληκτικὴ. Προτοῦ συμπληρωθῆ αἰὼν, οἱ Ἰησοῦιται εἶχον ἐξαπλωθῆ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἐπειδὴ δὲ ἀντελήφθησαν, ὅτι

ισχυρόν ὄπλον ἦτο ἡ παιδεία, κατάρθωσαν νά λάβουν εἰς χεῖρας των μέγα μέρος τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς Εὐρώπης.

3) Ἡ Ἱερά Ἐξέτασις (Inquisitio). Ἦτο δικαστήριον, ἀπετελεῖτο ἀπό ἕξ καρδινάλιους καί εἶχε δικαίωμα ζωῆς καί θανάτου εἰς τά θρησκευτικά ζητήματα. Κατηρτίσθη κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου τῆς Ἰσπανίας, τὸ ὁποῖον εἶχον χρησιμοποίησει οἱ βασιλεῖς τῆς χώρας ταύτης πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἀνυποτάκτων φεουδαρχῶν καί βραδύτερον διὰ νά καταδιώξουν τοὺς ἀλλοδόξους Ἑβραίους καί Μωαμεθανούς. Κατεδίκαζεν εἰς τὸν διὰ πυρᾶς θάνατον τοὺς ἀπομακρυνομένους ἀπὸ τὴν ὀρθὴν πίστιν. Ἡ ἀπάνθρωπος αὐτὴ πρᾶξις ἐθεωρεῖτο ὡς κατ' ἐξοχὴν θεάρεστος, εὐεργετικὴ διὰ τὸν καταδικαζόμενον, διότι οὗτος διὰ τῆς προσκαίρου βασάνου ἀπηλλάσσετο ἀπὸ τὴν αἰώνιαν καταδίκην. Ἡ Ἱερά Ἐξέτασις δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἐκτύπωσιν συγγραμμάτων ἄνευ προηγουμένης ἐγκρίσεως ἢ ἀπηγόρευε τὴν ὑπὸ τῶν πιστῶν ἀνάγνωσιν ὠρισμένων βιβλίων. Ἡ Ἱερά Ἐξέτασις διέπραξε φρικτὰς ἀγριότητας καί παρεκώλυσε τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου. *Πῖνξ ἀπεγορευμένων βιβλίων*

Πλὴν ὅμως τῶν μέτρων τούτων ἐγίνε καί βαθυτέρα μεταβολὴ εἰς τὴν Παπικὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἀντίδρασις εἰς τὴν Μεταρρυθμισιν εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νά ἀφυπνισθῇ τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα εἰς τὸν καθολικὸν κόσμον. Ζωηρὰν ἐκδήλωσιν τούτου βλέπομεν εἰς τὴν τέχνην καί τὴν λογοτεχνίαν τῶν μετὰ τὴν Μεταρρυθμισιν χρόνων.

6x1

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5'

ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ. ΕΡΡΙΚΟΣ Δ' (1589 - 1610)

Εἰς τὰς ἀρχὰς ἡ Μεταρρύθμισις ἦτο κυρίως θρησκευτικὸν ζήτημα. Ὄταν ὅμως διεδόθη πλατύτερον καὶ συνήντησε σκληροὺς διωγμούς, ὠργανώθη εἰς παράταξιν. Οἱ πολιτικοὶ ἄρχοντες ἀνεμείχθησαν εἰς τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα καὶ ἐκ τούτου προεκλήθησαν μακροὶ καὶ αἱματηροὶ πόλεμοι, οἱ ὅποιοι ἐτάραξαν τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 16ου αἰῶνος ἐπὶ 100 σχεδὸν ἔτη.

καθίσταν
Ασφα
Εἰσα
κείνος

Οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας ἐπολέμησαν σφοδρότατα τὴν Μεταρρύθμισιν, διότι αὕτη ἠπειλεῖ νὰ φέρῃ διάσπασιν εἰς τὸ κράτος τῶν. Διὰ τοῦτο ἡ Γαλλία κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισίον τοῦ 16ου αἰῶνος ἐταράχθη σχεδὸν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη ἀπὸ ἐμφυλίους ταραχάς, διότι τὰς θρησκευτικὰς ἀντιθέσεις ἐξεμεταλλεύθησαν οἱ εὐγενεῖς, διὰ νὰ ἀνακτήσουν τὴν ἀπολεσθεῖσαν δύναμιν καὶ τὰ παλαιὰ τῶν δικαιώματα.

Τὴν βασιλείαν τοῦ **Ἑρρίκου Β'** ἠκολούθησεν ἡ ἀσθενὴς βασιλεία τῶν υἱῶν τοῦ **Φραγκίσκου Β'** (1559), **Καρόλου Θ'** (1560 - 1574) καὶ **Ἑρρίκου Γ'** (1574 - 1589), ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο ἀνήλθον ἀνήλικοι εἰς τὸν θρόνον. Διὰ τοῦτο μεγάλην δύναμιν ἀπέκτησεν ἐπ' αὐτῶν ἡ μήτηρ τῶν **Αἰκατερίνη τῶν Μεδίκων**, γυνὴ πονηρὰ καὶ φίλαρχος. Ἐπὶ τῶν βασιλέων τούτων δύο ἰσχυροὶ οἴκοι, οἱ Βουρβόνοι καὶ οἱ Γυῖζαι, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ μὲν πρῶτοι ἔκλιναν πρὸς τὴν Μεταρρύθμισιν, ἐνῶ οἱ δεῦτεροι ἦσαν ἀδιάλλακτοὶ καθολικοὶ, ἐφρόντιζον νὰ ἀποκτήσουν ἐπιρροὴν εἰς τὴν αὐλήν.

Διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ εἰρήνη, ἡ Αἰκατερίνη ἐμνήστευσε τὴν ἀδελφὴν τοῦ βασιλέως μετὰ τοῦ νεαροῦ Βουρβόνου **Ἑρρίκου τῆς Ναυάρας**, ὁ ὅποιος ἀνήκεν εἰς τοὺς μεταρρυθμιστὰς.

Εἰσα οὐ σφαλίζοι Τίλλεϋ πρὸς Αἰμμανχίτ Βολλενσταϊν

Οἱ Βουρβόνοι λοιπὸν καὶ οἱ Οὐγενότοι, δηλαδή οἱ μεταρρυθμι-
 σταί, ἀπέκτησαν μεγάλην ἰσχὺν ἐπὶ τοῦ βασιλέως. Ἄλλ' ἡ πο-
 νηρὰ Αἰκατερίνη βλέπουσα, ὅτι ἤρχισε νὰ παραγκωνίζεται, συν-
 εννοήθη μὲ τοὺς Γυίζας καὶ τὸ καθολικὸν κόμμα. Ὅταν λοι-
 πὸν ἐτελοῦντο οἱ γάμοι τοῦ Ἐρρίκου, συνέβησαν εἰς τὴν γαλ-
 λικὴν πρωτεύουσαν σκηναὶ τρομακτικαί, ἐκ τῶν βαρβαρωτάτων
 τῆς ἱστορίας. Οἱ καθολικοὶ ὑποκινούμενοι ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης
 ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Οὐγενότων, οἱ ὁποῖοι εἶχον συρρεύσει εἰς
 Παρισίους ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν γάμων, καὶ κατέσφαξαν δύο χιλιά-
 δας ἐξ αὐτῶν. Αὕτῃ εἶναι ἡ λεγομένη Νύξ τοῦ Ἀγίου
 Βαρθολομαίου (1572). Ἡ καταδίωξις τῶν Οὐγενότων
 ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας, ὅπου ἐφονεύθησαν περὶ τὰς 30
 χιλιάδας ἐξ αὐτῶν.

Οἱ καθολικοὶ συνηνώθησαν εἰς ἰδιαιτέραν ἔνωσιν καὶ ὁ ἄ-
 γων ἐπανελήφθη μὲ πείσμα, διότι οἱ καθολικοὶ ἤθελον νὰ ἐμπο-
 δίσουν νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας ὁ Ἐρρίκος τῆς
 Ναυάρρας, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ νόμιμος διάδοχος τοῦ ἀτέκνου Ἐρρίκου
 Γ'. Τέλος μετὰ πεισματώδη πάλην ἐπεκράτησεν ὁ Ἐρρίκος τῆς
 Ναυάρρας, ὁ ὁποῖος ἕως ἐδέχθη τὸ καθολικὸν δόγμα, εἰσῆλθεν
 εἰς Παρισίους καὶ ἐστέφη βασιλεὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐρρίκος Δ'
 (1589).

Διὰ τοῦ Ἐρρίκου Δ' ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον νέα δυνα-
 στεία, ἡ Δυναστεία τῶν Βουρβόνων. Ὁ Ἐρρίκος Δ'
 ἦτο ἐκ τῶν σοβαρωτέρων βασιλέων τῆς Γαλλίας, ἔθεσε τέρμα
 εἰς τοὺς θρησκευτικοὺς πολέμους καὶ δι' αὐτοῦ ἡ Γαλλία ἤσυ-
 χάσασα εἰσῆλθεν εἰς περίοδον νέας ἀκμῆς. Διὰ νὰ θέσῃ ὀριστι-
 κὸν τέλος εἰς τὰς θρησκευτικὰς ἔριδας ὁ Ἐρρίκος, ἐξέδωκε
 τὸ περίφημον Διάταγμα τῆς Νάντης (1598), διὰ τοῦ
 ὁποῖου παρεχωρεῖτο θρησκευτικὴ ἐλευθερία καὶ ἰσότης πολιτι-
 κῶν δικαιωμάτων εἰς τοὺς Οὐγενότους, οἱ ὁποῖοι πρὸς τούτοις
 διετήρησαν ὀχυράς τινας θέσεις.

* Ο ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΕΤΗΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1618 - 1648)

Διὰ τῆς θρησκευτικῆς εἰρήνης τῆς Αὐγούστης ἐπεκράτησεν
 εἰς τὴν Γερμανίαν γαλήνη, ἡ ὁποία διετηρήθη πλέον τοῦ ἡμί-
 σεος αἰῶνος. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἡ Μεταρρύθμισις προώ-

δευσε πολύ. Οἱ διαμαρτυρόμενοι ἡγεμόνες ἀπετέλεσαν συνασπισμόν, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη Ἑνωσις (Union) μὲ ἀρχηγὸν τὸν **Φρειδερίκον Δ΄**, ἐκλέκτορα τοῦ Παλατινάτου. Οἱ καθολικοὶ ἡγεμόνες ἀφ' ἑτέρου ἀπετέλεσαν **Σύνδεσμον (Liga)**, τοῦ ὁποῖο προεΐστατο ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Βαυαρίας **Μαξιμιλιανός**.

Τοιουτοτρόπως αἱ δύο παρατάξεις ἴσταντο ἀντιμέτωποι καὶ ἢ ἀπὸ μακροῦ ἀπειλουμένη σύγκρουσις ἤρχισε τὸ 1618 ἐξ ἀφορμῆς τῶν ταραχῶν τῆς Βοημίας. Ὁ αὐτοκράτωρ ἠθέλησε νὰ συντρίψῃ τοὺς διαμαρτυρομένους τῆς Βοημίας καὶ σχεδὸν ἐξερρίζωσε τὴν μεταρρύθμισιν ἀπὸ τὴν χώραν των. Οἱ διαμαρτυρόμενοι ἡγεμόνες τῆς Γερμανίας εἰσῆλθον ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ εἰς βοήθειαν αὐτῶν ἔσπευσαν οἱ βασιλεῖς τῆς Δανίας καὶ Σουηδίας. Τέλος μετέσχε τοῦ πολέμου καὶ ἡ Γαλλία. Ὁ ἀγὼν διήρκεσε τριάκοντα ἔτη καὶ ὠνομάσθη **Τριακονταετῆς πόλεμος (1618-1648)**.

Ὁ πόλεμος οὗτος διαιρεῖται εἰς τέσσαρας περιόδους, τὴν Παλατινατικὴν, τὴν Δανικὴν, τὴν Σουηδικὴν καὶ τὴν Γαλλοσουηδικὴν.

1) Ὁ πόλεμος ἤρχισε δι' ἐξεγέρσεως τῶν διαμαρτυρομένων τῆς Πράγας κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος **Μαθθία**. Ὁ ἐκλέκτωρ τοῦ Παλατινάτου Φρειδερίκος Δ΄ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κινήματος. Τὸν αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε στρατόν, ὑπεστήριξαν ὁ ἐξάδελφός του ἐκλέκτωρ τῆς Βαυαρίας Μαξιμιλιανός καὶ ὁ Σύνδεσμος (Liga). Ὁ Στρατηγὸς τοῦ Συνδέσμου **Τίλλυ (Tilly)** ἐνίκησε τοὺς ἐπαναστάτας, ὑπεχρέωσε τὸν Φρειδερίκον νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ὀλλανδίαν καὶ προήλασε πρὸς τὴν Β. Γερμανίαν ἀπειλῶν ὄχι μόνον τοὺς διαμαρτυρομένους ἡγεμόνας τῆς Γερμανίας, ἀλλὰ καὶ τὴν Δανίαν, τὴν Σουηδίαν καὶ τὰς Κάτω Χώρας.

2) Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐπενέβη ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας **Χριστιανὸς Δ΄**, δραστήριος καὶ ἐπιχειρηματικὸς ἡγεμὼν. Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Μαθθίαν αὐτοκράτωρ Φερδινάνδος Β΄ ἠθέλησε νὰ ἀποκτήσῃ ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τὸν Μαξιμιλιανὸν τῆς Βαυαρίας καὶ τὸν καθολικὸν Σύνδεσμον καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἀποκτήσῃ ἴδιον στρατόν. Τότε παρουσιάσθη ὁ περίφημος βοημὸς εὐπατρίδης **Ἄλμπρέχτος Βαλλενστάϊν (Wallenstein)**, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε νὰ σχηματίσῃ στρατόν διὰ τὸν αὐτοκράτορα.

Ο Βαλλενστάϊν ήτο μέγας οργανωτής και στρατηγός. Κατήρτισε πράγματι αξιόλογον διά την εποχήν εκείνην στρατιωτικήν δύναμιν από μισθοφόρους πάσης προελεύσεως. Έγκαινίασε τὸ σύστημα νὰ συντηρῆ τὸν στρατὸν διὰ βιαίων ἐπιτάξεων και διαρπαγῶν τῆς ἐχθρικής και τῆς φιλικῆς χώρας. Διὰ τῆς μεθόδου αὐτῆς ὁ στρατός του ἔφθασε κατὰ καιροὺς τὰς 70 και 100 χιλιάδας και ὁ Βαλλενστάϊν ἔκαμε σημαντικὰ κατορθώματα και ἀπέκτησε φήμην μεγάλου στρατηγοῦ.

Ο Χριστιανὸς τῆς Δανίας ἠτήθη και ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν χώραν του και ὁ Βαλλενστάϊν νικητῆς κατήλθε πρὸς τὴν Βαλτικήν. Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτὴν συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ συντρίψῃ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Γερμανίας και νὰ μεταβάλλῃ αὐτὴν εἰς μέγα, ἐνιαῖον και συγκεντρωμένον κράτος. Ἀλλὰ τοῦτο ἐνέβαλεν εἰς ἀνησυχίαν ἀκόμη και τοὺς καθολικοὺς ἡγεμόνας, τοὺς συμμάχους τοῦ αὐτοκράτορος, οἱ ὅποιοι ἀπήτησαν τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Βαλλενστάϊν ἀπειλοῦντες, ὅτι θὰ συμπράξουν μετὰ τὴν Γαλλίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τινὰς δισταγμοὺς ἐθυσίασε τὸν Βαλλενστάϊν και ἀνέθεσε τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων εἰς τὸν Τίλλυ.

3) Κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν διὰ τοὺς διαμαρτυρομένους ἐπενέβη ὁ ἥρωικός βασιλεὺς τῆς Σουηδίας **Γουσταῦος Ἀδόλφος** (1630), διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς ὁμοδόξους του και ματαιώσῃ τὴν ἐπικράτησιν τῆς Γερμανίας εἰς τὴν Βαλτικήν. Ἡ Γαλλία, τῆς ὁποίας τὴν πολιτικὴν διηύθυνεν ὁ περίφημος καρδινάλιος Ρισελιέ, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ὑπεστήριξεν αὐτὸν χρηματικῶς. Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1632 ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας προήλασε νικηφόρος πρὸς τὴν Βαυαρίαν. Ὁ Τίλλυ προσεπάθησε νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ Λέχ, ἀλλ' ἠτήθη και ἐφονεύθη, οἱ δὲ Σουηδοὶ κατέλαβον τὸ Μόναχον και ἠπείλουν τὴν Βιέννην. Τότε ὁ αὐτοκράτωρ ἀνεκάλεσε τὸν Βαλλενστάϊν, ὁ ὅποιος ὅμως ἠναγκάσθη νὰ κρατήσῃ ἀπέναντι τοῦ Γουσταῦου Ἀδόλφου στάσιν ἀμυντικήν. Εἰς τὴν παρά τὴν πόλιν **Λούτσην** (Lützen) τῆς Σαξονίας μάχην (1632) ἐφονεύθη ὁ Γουσταῦος Ἀδόλφος. Οἱ Σουηδοὶ ὅμως ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν **Βερνάρδον** τῆς Βαϊμάρης ἐνίκησαν τὸν στρατὸν τοῦ Βαλλενστάϊν και ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῆς Γαλλίας ἐξηκολούθησαν τὸν πόλεμον.

4) Ἡ Γαλλία τότε ἔκρινε κατάλληλον τὴν στιγμήν νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὸν πόλεμον. Ὁ Βερνάρδος ἀπέθανεν αἰφνιδίως καὶ κάπως μυστηριωδῶς, ὁ δὲ Ρισελιὲ ἠγόρασε τὸν στρατὸν του καὶ κατ' αὐτὸν τὸ τρόπον ἔγινε κύριος τῆς Ἀλσατίας, τὴν ὅποιαν εἶχε καταλάβει ἐν τῷ μεταξύ ὁ στρατὸς τοῦ Βερνάρδου. Ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐστράφη τότε κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ ἠπείλει τὴν Βιέννην. Ὁ αὐτοκράτωρ Φερδινάνδος Γ', διάδοχος τοῦ Φερδινάνδου Β', ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ τὴν εἰρήνην, διὰ τὴν ὅποιαν εἶχον ἀρχίσει διαπραγματεύσεις ἀπὸ τὸ 1641. Τοιοῦτοτρόπως τὸ 1648 συνήφθη ἡ περίφημος Βεστφαλικὴ εἰρήνη, ἡ ὅποια ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν μακρὸν καὶ καταστρεπτικὸν πόλεμον.

ΕΙΡΗΝΗ ΤΗΣ ΒΕΣΤΦΑΛΙΑΣ (1648)

Διὰ τῆς εἰρήνης τῆς Βεστφαλίας :

1) Ἡ Γαλλία ἐκράτησεν ὀριστικῶς τὰ φρούρια Μέτς, Τούλ καὶ Βερντέν καὶ προσήρτησε τὴν Ἀλσατίαν. Ἡ Σουηδία ἔλαβε τὰς ἀκτὰς τῆς Πομερανίας καὶ ἄλλας ἐπικαίρους θέσεις εἰς τὰς γερμανικὰς ἀκτὰς, οὕτως ὥστε ἐξησφάλιζε τὴν κυριαρχίαν τῆς Βαλτικῆς καὶ ἐξουσίαζε τὰς ἐκβολὰς τῶν γερμανικῶν ποταμῶν. Ἡ Ἑλβετία ἀνεγνωρίσθη ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα καὶ αἱ Κάτω Χῶραι ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν.

2) Ὡς πρὸς τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα ἀνεγνωρίσθησαν ἴσα δικαιώματα εἰς τὰ διάφορα δόγματα καὶ ἀποκατεστάθη ἡ θρησκευτικὴ εἰρήνη.

3) Ἀνεγνωρίσθη πλήρης αὐτοτέλεια τῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας ἐντὸς τῶν κτήσεών των καὶ ἐδόθη εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα νὰ συνάπτουν συμμαχίας μεταξύ των καὶ μετὰ ξένων κρατῶν.

Ὁ Τριακονταετῆς πόλεμος μετέβαλε τὴν Γερμανίαν εἰς ἐρείπια, ἡ χώρα ἐλεηλατήθη, τὰ χωρία κατεστράφησαν, οἱ ἀγροὶ ἔμειναν ἀκαλλιέργητοι, αἱ πόλεις ἠρημώθησαν καὶ σχεδὸν εἶχον ἐκλείψει οἱ τεχνίται. Ὁ πληθυσμὸς ἠλαττώθη εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον. Διὰ τοῦτο ἡ ἀνάπτυξις τῆς Γερμανίας καθυστέρησεν ἐπὶ ἓνα καὶ ἡμισυ αἰῶνα καὶ μόλις κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα κατάρθωσε νὰ παρακολουθήσῃ τὴν πρόδοον τῶν λαῶν τῆς Δύσεως.

Ζουό 'Αις μαι hi

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Γαλλία 61

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΑΠΕΡΙΟΡΙΣΤΟΥ ΜΟΝΑΡΧΙΑΣ

(ΙΖ' ΑΙΩΝ)

65-5

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Η ΑΠΕΡΙΟΡΙΣΤΟΣ ΜΟΝΑΡΧΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΑΛΛΙΑΝ

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΙΔ'

1. ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΙΓ'

1/ Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΑΛΛΙΑΝ ΤΟ 1610

Ὁ Ἑρρίκος Δ' ἐδολοφονήθη τὸ 1610 ὑπὸ φανατικοῦ καλογῆρου. Ὁ ἀγαθός, ὁ πατήρ, ὅπως ὠνόμαζον οἱ Γάλλοι τὸν Ἑρρίκον, ἔθεσε τέρμα εἰς τὰς καταστροφὰς τεσσαρακονταετοῦς περίπου πολέμου καὶ ἀποκατέστησεν εἰς τὴν Γαλλίαν τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν δύναμιν τῆς. Διὰ τοῦ εὐεργετικωτάτου Διατάγματος τῆς Νάντης (1598) ἀποκατέστησε τὴν θρησκευτικὴν γαλήνην, ἐβοήθησε τὴν ἀναγέννησιν τῆς γεωργίας καὶ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἐμπορίου. Τέλος ἐνίσχυσε τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, ἡ ὁποία εἶχε κλονισθῆ ἐπικινδύνως, καὶ ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς γαλλικῆς ὑπεροχῆς εἰς τὴν Εὐρώπην.

Τὸ 1610 ἡ κατάστασις τῆς Γαλλίας ἐφαίνετο ἐξαίρετος. Οἱ εὐγενεῖς δὲν εἶχον δύναμιν, οἱ διαμαρτυρόμενοι ἦσαν εὐχарιστημένοι ἀπὸ τὴν θρησκευτικὴν ἀνοχὴν καὶ ὁ λαὸς ἦτο προσηλωμένος εἰς τὴν βασιλείαν ἀπὸ εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν εἰρήνην καὶ εὐημερίαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπανευρεῖ.

1/ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΙΓ' (1610 - 1643). ΕΞΑΙΣΘΗΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ

Ἐν τούτοις ἡ ἀντίδρασις παρεμόνευεν. Οἱ εὐγενεῖς ἐπεθύμουν πάντοτε νὰ ἀνακτήσουν τὴν προτέραν τῶν ἰσχύων, οἱ δὲ

διαμαρτυρόμενοι, χάρις εις τούς ὄρους τοῦ Διατάγματος τῆς Νάντης, ἀπέβησαν κρ ἄ τ ο ς ἔ ν κ ρ ἄ τ ρ ε ι.

Ὁ Ἑρρίκος δὲν ἐπρόλαβε νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον του. Τὸν ἐξαίρετον ἄνδρα, ὁ ὁποῖος ἀπέθανεν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας του, ἀντικατέστησεν ὁ ἑναετής **Λουδοβίκος ΙΓ'** (1610-1643) καὶ τοῦτο ἔφερε κλονισμὸν εἰς τὸ καθεστῶς. Τὸν ἀνήλικον Λουδοβίκον ἐπετρόπευεν ἡ μήτηρ του **Μαρία τῶν Μεδίκων**. Ἐπεκράτησαν τότε οἱ εὐνοούμενοι καὶ οἱ κόλακες. Οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ καλβινισταὶ ἐνθαρρυνόμενοι ἀπὸ τὴν κατάστασιν ἤρχισαν νὰ κινούνται. Ἡ Μαρία, διὰ νὰ ἀφαιρέσῃ πᾶσαν πρόφασιν ἐξεγέρσεως αὐτῶν, ἐκάλεσε τὰς **Γενικὰς Τάξεις**, τούς ἀντιπροσώπους δηλαδὴ τῶν τριῶν τάξεων (1614), οἱ ὁποῖοι ὅμως ἐφάνησαν ἀνίκανοι νὰ θεραπεύσουν τὰ κακὰ τῆς διοικήσεως.

|| Ο ΡΙΣΕΛΙΕ (1624 - 1642)

Ἐνῶ τοιουτοτρόπως τὰ πράγματα ἐφέροντο εἰς ἀναρχίαν, τὸ 1624 ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν εἰς τὰς στιβαρὰς χεῖρας του ὁ καρδινάλιος **Ρισελιέ**.

Ὁ **Ρισελιέ** (Richelieu, 1585 - 1642) κατήγετο ἀπὸ εὐγενῆ οἰκογένειαν καὶ εἶχε λάβει τὴν ἀνατροφήν τῶν εὐγενῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο προωρισμένος νὰ καταλάβῃ τὴν ἐπισκοπὴν, τὴν ὁποίαν ἐλάμβανον οἱ δευτερότοκοι τῆς οἰκογενείας, κατέγινεν εἰς θεολογικὰς μελέτας καὶ εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος. Ἐζῆσεν ὅμως εἰς τὴν αὐλήν, ὅπως οἱ περισσότεροὶ κληρικοὶ τῆς ἐποχῆς. Ἐκυβέρνησεν ἐπὶ 18 ἔτη τὴν Γαλλίαν καὶ ἀνέπτυξε σπάνια διοικητικὰ προσόντα, χωρὶς ὅμως νὰ ἀποφύγῃ τὰ αὐθαίρετα, τὰ βίαια καὶ σκληρὰ μέτρα. Ὁ Ρισελιέ ἦτο αὐταρχικός, ἀπότομος καὶ παράφορος. Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν δὲν ἐδεσμεύετο ἀπὸ ἠθικοῦς ἢ συναισθηματικοῦς λόγους.

Ὁ Ρισελιέ ἐπεδίωξε τρεῖς σκοπούς: 1) νὰ καταστρέψῃ τὸ κόμμα τῶν Οὐγενότων, 2) νὰ ταπεινώσῃ τούς εὐγενεῖς καὶ 3) νὰ ἀνυψώσῃ τὸ ἀξίωμα τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας συντρίβων τὴν δύναμιν τῶν Ἀσβούργων. Ἐπέτυχε καὶ τὰ τρία.

Τὸ 1628 μετὰ ἐπίμονον πολιορκίαν κατέλαβε τὴν **Λαροσέλ** (La Rochelle, ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Γαλλίας), τὸ ἰσχυρότερον φρούριον τῶν Καλβινιστῶν, παρὰ τὴν βοήθειαν τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου. Ἄλλ' ὁ Ρισελιέ εἶχε τὴν σύνεσιν νὰ διατηρή-

ση τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰσότητα τῶν δικαιωμάτων τῶν Οὐγενότων.

Συγχρόνως ἐστράφη κατὰ τῶν εὐγενῶν, οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐμφυλίων πολέμων εἶχον ἀποβῆ σχεδὸν ἀνεξάρτητοι, καὶ κατέβαλεν αὐτοὺς διὰ τῶν ὄπλων καὶ τῶν θανατώσεων. Διέταξε νὰ καταστρέψουν τοὺς ὠχυρωμένους πύργους τῶν, ὅσοι δὲν ἐχρησίμευον διὰ τὴν ἄμυναν τῆς χώρας. Οἱ διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἀνετίναξαν τότε πολλοὺς πύργους.

Μὲ τὰ μέτρα αὐτὰ ὁ Ρισελιέ ἐστερέωσε τὴν ἀπολυταρχίαν. Δὲν συνεκάλεσε τὰς Γενικὰς Τάξεις καὶ κατέπνιξε δι' αὐστηρῶν μέτρων τὴν ἀντίστασιν τοῦ Κοινοβουλίου (Parlement), δηλαδὴ τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου τῶν Παρισίων, τὸ ὅποιον κατὰ παλαιὰν συνήθειαν εἶχεν ἀποκτήσει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκφέρῃ κρίσεις ἐπὶ τῶν διαταγμάτων τῆς κυβερνήσεως.

Ὁ Ρισελιέ ὅμως κατὰ βᾶθος ἐκυβέρνησε κακῶς. Καταστρεπτικὴ ἰδίως ἦτο ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ του. Ὅταν ἀπέθανεν, εἶχε προεξοφλήσει τὰ ἔσοδα πολλῶν ἐτῶν. Τὰ ἔσοδα ὑπερέβαινον κατὰ 50 ἑκατομ. τὰ ἔσοδα, ἐνῶ οἱ γεωργοὶ εἶχον καταστραφῆ ἀπὸ τὴν φορολογίαν.

Ὁ καρδινάλιος ἀπέθανεν μισούμενος ὑπὸ πάντων καὶ μόλις βραδύτερον ἐξετιμῆθη, διότι εἶχεν ἐκμεταλλευθῆ ἐπιτηδείως τοὺς ἐμφυλίους σπαραγμοὺς τῆς Γερμανίας, διὰ νὰ ταπεινώσῃ τὸν αὐστριακὸν οἶκον. Ἐβοήθησε κατ' ἀρχάς, ὅπως εἶδομεν, τὸν Γουσταῦον Ἀδόλφον καὶ βραδύτερον ἔλαβε καὶ ὁ ἴδιος μέρος εἰς τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον.

Ἡ κυβέρνησις τοῦ Ρισελιέ εἶναι σημαντικώτατος σταθμὸς εἰς τὴν γαλλικὴν ἱστορίαν. Ὁ ἰσχυρὸς καρδινάλιος ἐπέβαλε τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὴν ἰσχὴν τῆς Γαλλίας εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἐπ' αὐτοῦ ἰδρύθη ἡ Ἀκαδημία καὶ ἡ Γαλλία εἶδε τὴν πρώτην μεγάλην ἀκμὴν τῶν γραμμάτων.

MAZARIN (1642 - 1661)

και οὕτω

Ὁ Ρισελιέ δὲν ἔζησε νὰ ἴδῃ τὸ τέλος τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου. Τὴν πολιτικὴν του ὅμως ἐσυνέχισεν ὁ διάδοχός του καρδινάλιος **Μαζαρέν** (Mazarin, 1642 - 1661), τελείως ἀντίθετος τοῦ προκατόχου του, μετριοπαθής, ἤρεμος καὶ ὑποχρεωτι-

κός. Ἐστερεῖτο ὁμως ἐπιβολῆς καὶ δὲν ἀπέφευγε τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ὑποκρισίαν.

Ὁ Μαζαρέν ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον καὶ εἶδε τὰς μεγά-
 λας ἐπιτυχίας τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν εἰρήνην τῆς Βεστ-
 φαλίας. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀποθάνει ὁ Λουδοβίκος ΙΓ', τὴν
 δὲ ἐπιτροπείαν τοῦ πενταετοῦς υἱοῦ του Λουδοβίκου ΙΔ' ἀνέλα-
 βεν ἡ μήτηρ **"Αννα ἡ Αὐστριακὴ**, ἡ ὁποία διετήρησεν εἰς τὴν
 ἀρχὴν τὸν Μαζαρέν.

2. ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΙΔ'

ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΙΔ' (1661 - 1715)

Ὅταν ἀπέθανεν ὁ Μαζαρέν, ὁ Λουδοβίκος ἦτο 22 ἐτῶν καὶ
 μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης δὲν εἶχεν ἀναμειχθῆ εἰς τὴν κυβέρνη-
 σιν. Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐνόμιζον, ὅτι δὲν θὰ δεῖξῃ ἐνδιαφέρον
 διὰ τὰ πράγματα τοῦ κράτους. Τὴν ἡμέραν ὁμως τοῦ θανάτου
 τοῦ Μαζαρέν ἐκάλεσε τοὺς ὑπουργοὺς καὶ ἐδήλωσεν εἰς αὐτούς,
 ὅτι ἀπεφάσισε νὰ εἶναι ὁ ἴδιος πρωθυπουργὸς καὶ ἀνέλαβε προσ-
 ωπικῶς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, τὴν ὁποίαν διεχειρίσθη μέ-
 χρι τέλους τῆς μακρᾶς βασιλείας του. Τὰ 54 ἔτη τῆς βασιλείας
 τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ἀποτελοῦν μίαν ἀπὸ τὰς σημαντικὰς περιό-
 δους τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἱστορίας.

Ὁ Λουδοβίκος ΙΔ' (Louis XIV) διεκρίνετο ὄχι τόσο διὰ τὸν
 πλοῦτον τῶν ἰδεῶν, ὅσον διὰ τὴν διαυγεστάτην ἀντίληψιν καὶ τὴν ἰσχυ-
 ροτάτην βούλησιν. Κατεῖχεν εἰς ὕψιστον βαθμὸν τὰ προσόντα τοῦ ἄρ-
 χοντος. Τὸ πρόσωπον καὶ αἱ κινήσεις του εἶχον κάτι τὸ ἐπιβλητικὸν
 καὶ μεγαλοπρεπές, εἰς τοὺς τρόπους του εἶχεν ἐπισημότητα, ἦτο κύ-
 ριος τῶν κινήσεων καὶ τῶν λόγων του καὶ σχεδὸν οὐδέποτε ἐγέλα
 οὔτε ὠργίζετο, ὠμίλει ὀλίγον καὶ ἤκουε μὲ προσοχὴν τοὺς ἄλλους.
 Αἱ ἐπιτυχίαι του καὶ αἱ κολακείαι καὶ οἱ θαυμασμοὶ τῶν περὶ αὐτὸν
 τὸν ἔκαμαν ἐγωιστὴν εἰς βαθμὸν, ὥστε νὰ ἀγαπᾷ μόνον τὸν ἑαυτὸν του.

Ὁ Λουδοβίκος ἦτο ὑπόδειγμα ἀπολυταρχικοῦ ἄρχοντος.
 Ἐθεώρει τὸν ἑαυτὸν του ὡς ἀντιπρόσωπον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς
 γῆς καὶ ὑπεύθυνον μόνον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Εἶχε τὴν γνώμην,
 ὅτι ἡ ἐξουσία τοῦ βασιλέως δὲν ἔχει κανένα περιορισμὸν καὶ ὅτι
 εἰς αὐτὴν ἀνήκει ἡ περιουσία καὶ ἡ ζωὴ τῶν ὑπηκόων του. Ὁ

βασιλεὺς εἶναι τὸ κράτος. Ἐγὼ εἶμαι τὸ κράτος (l'état c'est moi), συνήθιζε νὰ λέγῃ.

Ἡ κυβέρνησις τῆς Γαλλίας ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ' ἔγινεν αὐταρχική, ἡ ἀστυνομία ἐξήσκει αὐστηράν ἐπίβλεψιν ἐπὶ τῶν πολιτῶν, οἱ ὑποπτοὶ καὶ ὄσοι ὑπέπιπτον εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν ἀρχόντων συνελαμβάνοντο διὰ μυστικῶν ἐνταλμάτων καὶ ἐνεκλείοντο χωρὶς νὰ δикаσθοῦν εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ κράτους, ἐκ τῶν ὁποίων περίφημος ἦτο ἡ Βαστίλλη, ἀρχαῖον φρούριον τῶν Παρισίων.

Ὁ Λουδοβίκος ἐγκατεστάθη εἰς τὰ πολυτελῆ ἀνάκτορα τῶν Βερσαλλιδῶν, τὰ ὁποῖα ἔκτισεν ὁ ἴδιος. Περί αὐτὰ ἔκτισαν τὰ μέγαρά των οἱ εὐγενεῖς, καὶ ὁ βασιλεὺς περιεστοιχίσθη ἀπὸ πολυτελεστάτην καὶ δαπανηροτάτην αὐλήν. Ὑπὲρ τὰς 3 χιλ. πρόσωπα ἀπετέλουν τὴν ὑπηρεσίαν του. Ἡ ζωὴ τῆς αὐλῆς ἦτο κανονισμένη μὲ αὐστηροτάτην ἐθιμοτυπίαν. Ἦτο ὠρισμένον, πότε θὰ ἐξυπνήσῃ ὁ βασιλεὺς, πότε θὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν κοιτῶνα του, πότε θὰ δεχθῇ τοὺς οἰκείους του, ποῖος θὰ προσφέρῃ τὸ νυκτερινὸν ἔνδυμα, ὅταν μετέβαινεν εἰς τὴν κλίνην του, ἢ τὸν πῖλον του, ὅταν ἐξήρχετο.

Λουδοβίκος ΙΔ'

Ὁ Λουδοβίκος εἶχε τὴν ἰκανότητα νὰ ἐκλέγῃ τοὺς συνεργάτας του. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ὑπουργοὺς του ἔδειξαν ἐξαιρετικὴν ἰδιοφυῖαν καὶ ἔγιναν ὀνομαστοί, π.χ. ὁ ὑπουργὸς τῶν οικονομικῶν Κολμπέρ καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν Λουβοά.

✕ ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ. ΚΟΛΜΠΕΡ

Ἡ βασιλεία, ἰνδιάν, ἰνδοί, ἰνδοί
 1669, 1715, 1715
 9491

Ὁ Κολμπέρ (Colbert) διεχειρίσθη ἐπὶ μακρὸν τὰ οικονομικά. Ἐργατικώτατος, μὲ σπανίαν ἀντοχήν εἰς τὴν ἐργασίαν, συν-

εκέντρωσε τὰς ὑποθέσεις ἐπτά σημερινῶν ὑπουργείων. Ὁ Κολμπέρ ἐφρόνει, ὅτι ὁ πλοῦτος μιᾶς χώρας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ποσὸν τοῦ ὑπάρχοντος εἰς αὐτὴν χρήματος. Διὰ τὴν αὐξηθῆναι ὁ πλοῦτος τῆς Γαλλίας, ἔπρεπε νὰ εἰσάγεται ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερο χρῆμα. Τοῦτο θὰ ἐπετυγχάνετο, ἂν ἡ ἐξαγωγή ὑπερέβαινε τὴν εἰσαγωγήν. ἂν δηλαδὴ ἡ Γαλλία εἶχεν ἀκμαίαν βιομηχανίαν. Ὁ Κολμπέρ ἐπίστευεν, ὅτι ἡ βιομηχανία ἀναπτύσσεται μόνον μὲ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ κράτους. Τὸ κράτος δηλαδὴ ἔπρεπε νὰ λάβῃ μέτρα προστατευτικά, νὰ ἐμποδίξῃ δηλαδὴ τὴν εἰσαγωγήν πρώτων ὑλῶν καὶ νὰ κανονίξῃ τὴν παραγωγήν. Τὴν οἰκονομικὴν ἀντίληψιν, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὸν 17ον αἰῶνα, ὠνόμασαν μερκαντιλισμόν.

Ἐπὶ τοῦ Κολμπέρ τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία τῆς Γαλλίας ἔφθασαν εἰς μεγάλην ἀκμὴν καὶ ἡ Γαλλία ἀπέκτησεν ἀξιόλογον ἀποικιακὸν κράτος, τὸν Καναδᾶν καὶ τὴν Λουϊζιάναν ἐπὶ τοῦ Μισσισιπῆ.

ΤΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ. ΛΟΥΒΟΑ

×

Ἀποτέλεσμα τῆς οἰκονομικῆς ἀκμῆς ἦτο ἡ μεγάλη στρατιωτικὴ ἰσχύς τοῦ Λουδοβίκου. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἐπὶ δεκαετίας ἦτο ὁ πλουσιώτερος ἡγεμὼν τῆς Εὐρώπης. Ἐδημιούργησεν ἰσχυρὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος ἦτο τὸ στήριγμα τῆς ἀπολύτου μοναρχίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τῆς ἐπιβολῆς εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ὁργανωτὴς τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ ἦτο ὁ **Λουβοᾶ** (Louvois).

Ἡ στρατιωτικὴ δύναμις τῆς Γαλλίας ἐπὶ Λουδοβίκου ἀνῆλθεν εἰς 220 χιλ., ἐνῶ ἡ χώρα δὲν εἶχε περισσότερο ἀπὸ 15-20 ἑκατομ. κατοίκους. Οἱ στρατιῶται ἦσαν, ὅπως εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, μισθοφόροι. Ἄλλ' ὁ Λουδοβίκος ἐστρατολόγει μόνον Γάλλους, ἰδίως χωρικούς. Ὁ στρατὸς ἦτο καθαρῶς βασιλικός, ὁ Λουδοβίκος διῶριζε τοὺς ἀξιωματικούς καὶ ὁ ἴδιος ἐμισθοδοτεῖ τὸν στρατόν ἐκ τοῦ ταμείου του.

Ὁ Λουδοβίκος ἀπέκτησε πολλοὺς ὀνομαστοὺς στρατηγούς καθὼς καὶ τὸν διάσημον μηχανικὸν **Βωμπᾶν** (Vauban), ὁ ὁποῖος ὠχύρωσε τὰ βόρεια καὶ ἀνατολικά σύνορα τοῦ κράτους μὲ νέου τύπου ὀχυρώματα, χαμηλὰ καὶ παχέα, καλυπτόμενα μὲ πυκνὸν

χῶμα καὶ χλόην. Ἡ Γαλλία ἐπὶ Λουδοβίκου ἀπέκτησεν ἐπίσης ἀξιόλογον ναυτικὴν δύναμιν.

Θ.1 ΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ. ΜΠΟΣΟΥΕ

Ὁ Λουδοβίκος βοηθὸν καὶ συνεργάτην εἰς τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα εἶχε τὸν περίφημον ἐκκλησιαστικὸν ρήτορα καὶ συγγραφέα **Μποσουέ** (Bossuet) καὶ κατῴρθωσε νὰ περιορίσῃ σημαντικῶς τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Πάπα εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ τῆς Γαλλίας.

Ἀπάνθρωπος ὅμως καὶ συγχρόνως ἀσύνητος ἦτο ἡ συμπεριφορὰ τοῦ Λουδοβίκου πρὸς τοὺς καλβινιστάς. Παρακινούμενος ὑπὸ τοῦ καθολικοῦ κλήρου, ἰδίως ὑπὸ τῶν Ἰησοῦϊτῶν, ἀπεφάσισε νὰ ἐκριζώσῃ τὸν προτεσταντισμὸν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν. Ἀφοῦ μετεχειρίσθη πολλὰ βίαια μέτρα κατ' αὐτῶν, ἀνεκάλεσε τὸ Διάταγμα τῆς Νάντης. Χιλιάδες καλβινισταί, ὑπὲρ τὰς 100 χιλ. ἐγκατέλειψαν τὴν Γαλλίαν καὶ διεσκορπίσθησαν εἰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης φέροντες εἰς αὐτάς τὴν τέχνην καὶ τὴν δραστηριότητά των.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ

Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας Φίλιππος Δ', ἕγγονος τοῦ Φιλίππου Β', ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀναμειχθῆ εἰς τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας, δὲν προσεχώρησεν εἰς τὴν συνθήκην τῆς Βεστφαλίας καὶ ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησεν ἐπὶ 11 ἔτη (1648-1659). Ὁ Μαζαρέν κατῴρθωσε νὰ συμμαχήσῃ μὲ τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἐξησφάλισε τὴν οὐδετερότητα τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας. Οἱ Ἰσπανοὶ ἀποκλεισθέντες κατὰ θάλασσαν καὶ ἠττηθέντες εἰς τὴν ξηρὰν ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθοῦν τὴν εἰρήνην. Ἡ Συνθήκη τῶν Πυρηναίων (1659) ἐξησφάλισεν ἀξιόλογα ἑδαφικὰ ὠφελήματα εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὀριστικὴν ὑποχώρησιν τῆς ἰσπανικῆς δυνάμεως. Ὁ Λουδοβίκος ἸΔ' συνεζεύχθη τὴν Μαρίαν Θηρεσίαν, κόρην τοῦ Φιλίππου Δ', ἡ ὁποία παρητήθη ἀπὸ πᾶσαν ἀξίωσιν ἐπὶ τοῦ ἰσπανικοῦ θρόνου ἀπέναντι πληρωμῆς 500 χιλ. ταλήρων ἐντὸς ἑξαμήνου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἦτο δύσκολον νὰ ἐκπληρώσῃ ἢ οἰκονομικῶς ἐξηντλημένη Ἰσπανία.

Τοιουτοτρόπως αἱ δύο μεγάλαι δυνάμεις, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας καὶ ἡ Ἰσπανία, ἐξήλθον ἐξηντλημένοι ἀπὸ τοὺς δύο πολέμους, τὸν Τριακονταετῆ καὶ τὸν Ἰσπανικόν. Ἡ Ἀγγλία ἐξ ἄλλου δὲν εἶχε μόνιμον στρατὸν καὶ ἐπεκράτει εἰς αὐτὴν ἐσωτερικὴ ἀκαταστασία, ἕνεκα τῆς ὁποίας δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐπέμβῃ ἀποτελεσματικῶς εἰς τὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης. Διὰ τοῦτο ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἔγινεν ὁ ἰσχυρότερος ἡγεμῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ἐκυριάρχησεν ἐπὶ μακρόν. Ἄλλ' ὁ Λουδοβίκος ἐχρησιμοποίησε κακῶς τὴν δυνάμιν του, διότι ἠθέλησε νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του εἰς βάρους τῶν ἄλλων καὶ νὰ ἐπιβληθῇ ὡς ἀνώτατος δεσπότης εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐνεκα τούτου οἱ ἄλλοι λαοὶ συνησπίσθησαν κατ' αὐτοῦ καὶ ἐπὶ 23 ἔτη διεξῆγε πολέμους ἐναντίον τῆς Εὐρώπης.

ΟΙ ΛΗΣΤΡΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Ἐπειδὴ ὁ Λουδοβίκος ἐπεζήτει μὲ τοὺς πολέμους νὰ δοξασθῇ καὶ ἤθελε διὰ τῆς ἀρπαγῆς ξένων χωρῶν νὰ φθάσῃ τὰ φυσικὰ σύνορα τῆς Γαλλίας, ὅπως ἔλεγε, δηλαδὴ τὸν Ρήνον, οἱ ἐχθροὶ του ὠνόμασαν τοὺς πολέμους αὐτοὺς **Ληστρικοὺς πολέμους**.

1) Πόλεμος περὶ διαδοχῆς τῆς Ἰσπανίας (1667 - 1668). Ὅταν τὸ 1665 ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας Φίλιππος Δ', ὁ Λουδοβίκος ἤγειρεν ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς κληρονομίας του παρὰ τὴν ἐπίσημον παραίτησιν τῆς συζύγου του ἀπὸ πᾶν δικαίωμα ἐπὶ τῶν ἰσπανικῶν κτήσεων. Ὁ στρατός του εἰσηλθεν ἄνευ ἀντιστάσεως εἰς τὰς ἰσπανικὰς Κάτω Χώρας καὶ κατέλαβε τὴν Φλάνδραν καὶ τὴν Ἐλευθέραν Κομητείαν. Ἄλλ' ἡ Ὀλλανδία κατῴρθωσε νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὴν Ἀγγλίαν καὶ Σουηδίαν καὶ ἡ τριπλῆ συμμαχία ἠνάγκασε τὸν Λουδοβίκον νὰ εἰρηνεύσῃ πρὸς τὴν Ἰσπανίαν.

2) Πόλεμος κατὰ τῆς Ὀλλανδίας (1672 - 1678). Ὁ Λουδοβίκος ἐζήτει τὴν κατάλληλον στιγμήν νὰ ἐκδικηθῇ τὴν Ὀλλανδίαν. Κατῴρθωσε πράγματι νὰ τὴν ἀπομονώσῃ ἀπὸ συμμάχους καὶ τὴν προσέβαλε μὲ πρωτοφανῆ διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους δυνάμιν, 90 χιλ. ἄνδρας, τοὺς ὁποίους ἐνίσχυσαν 30 χιλ. τῶν συμμάχων γερμανῶν ἡγεμόνων. Ἡ Ὀλλανδία διέτρε-

ξε μέγιστον κίνδυνον. Λαϊκή ἐξέγερσις ἀνέτρεψε τὴν κυβέρνησιν καὶ ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν εἰς τὸν 22ετῆ **Γουλιέλμον** τῆς **Ὁρανίας**. Τότε κατερρίφθησαν οἱ ὕδατοφράκται, οἱ ὁποῖοι προστατεύουν τὴν Ὀλλανδίαν ἀπὸ τὴν θάλασσαν, καὶ ὅλη ἡ χώρα κατεκλύσθη ἀπὸ τὰ ὕδατα.

Διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Γουλιέλμου συνήφθη συμμαχία κατὰ τοῦ Λουδοβίκου, τὴν ὁποίαν ἀπετέλεσεν ὁ αὐτοκράτωρ, ἡ Ἰσπανία καὶ ἡ Ὀλλανδία. Ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἠναγκάσθη νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Ὀλλανδίαν, ἀφοῦ ἐλεηλάτησεν αὐτὴν ἀγρώως. Ὁ πόλεμος ἔληξε τὸ 1678, οἱ Γάλλοι σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ μέτωπα ἀνεδείχθησαν νικηταὶ καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου ἐπλήρωσε πάλιν ἡ Ἰσπανία, ἡ ὁποία παρεχώρησεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας τὴν Ἐλευθέραν Κομητείαν καὶ συνοριακὰς θέσεις εἰς τὸ Βέλγιον.

3) Πόλεμος διὰ τὴν διαδοχὴν τοῦ Ἰσπανικοῦ θρόνου (1701-1713). Ὁ τελευταῖος πόλεμος τοῦ Λουδοβίκου ὑπῆρξε καταστρεπτικὸς δι' αὐτὸν καὶ ἐσημείωσε τὴν κατάρρευσιν τῆς γαλλικῆς ὑπεροχῆς εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ὁ Λουδοβίκος ἐπεχείρησε νὰ ἐγκαταστήσῃ εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἰσπανίας τὸν ἔγγονόν του **Φίλιππον δ' Ἀνζού** ὡς διάδοχον τοῦ ἀσθενικοῦ καὶ ἄπαιδος βασιλέως Καρόλου Β'. Ἄλλ' ἐπειδὴ τοιοῦτοτρόπως ἡ δύναμις τῆς Γαλλίας θὰ ἀπέβαινε μεγίστη, συνησπίσθησαν κατ' αὐτοῦ αἱ σημαντικώτεραι δυνάμεις τῆς Εὐρώπης. Μόνον ἡ Ἰσπανία ἐτάχθη μετὰ τὸν Λουδοβίκον. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισεν ὁ Πόλεμος διὰ τὴν διαδοχὴν τοῦ Ἰσπανικοῦ Θρόνου, ὁ ὁποῖος ἔλαβε διαστάσεις μεγάλας καὶ χαρακτηῖρα παγκοσμίου πολέμου.

Ἡ Γαλλία δὲν διέθετε πλέον τὰ ἄφθονα μέσα, ὁ Λουδοβίκος ἦτο γέρων καὶ εἶχον ἀποθάνει οἱ καλῦτεροι στρατηγοὶ του. Οἱ ἐχθροὶ του ἀντιθέτως ἀνέδειξαν δύο ἐξαιρέτους στρατηγοὺς, οἱ Αὐστριακοὶ τὸν πρίγκιπα **Εὐγένιον τῆς Σαβοΐας**, ὁ ὁποῖος εἶχε δοξασθῆ εἰς τοὺς πολέμους κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ οἱ Ἄγγλοι τὸν **Μοάλμπορο**.

Ὁ πόλεμος ἐλάμβανε κατ' ἀρχὰς εὐνοϊκὴν τροπὴν διὰ τὸν Λουδοβίκον, ἀλλ' ἀφοῦ ὁ Εὐγένιος καὶ ὁ Μοάλμπορο μετέφεραν κρυφίως τὸν ἀγγλοολλανδικὸν στρατὸν ἀπὸ τὰς Κάτω Χώρας

εἰς τὴν Βαυαρίαν, ὁ ἐκεῖ εὐρισκόμενος γαλλικὸς στρατὸς ὑπέστη δεινὴν ἤτταν. Συγχρόνως ὁ ἀγγλικὸς στόλος κατέλαβε τὸ Γιβραλτάρ, τὸ ὁποῖον διατηροῦν οἱ Ἕλληνοὶ μέχρι σήμερον. Οἱ δύο στρατηγοὶ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ βαδίσουν κατὰ τῶν Παρισίων.

Ἀπὸ τὴν κρίσιμον αὐτὴν θέσιν ἔσωσε τὸν Λουδοβίκον αἰφνιδία πολιτικὴ μεταβολὴ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Συγχρόνως εἶχεν ἀποθάνει ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωσήφ Α', καὶ ὁ ἀδελφὸς του Κάρολος, ὁ ἀπαιτητὴς τοῦ Ἰσπανικοῦ θρόνου, ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας. Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ὀλλανδία δὲν εἶχον συμφέρον νὰ ἐνωθῆ ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ἰσπανία καὶ νὰ ἀναστηθῆ τὸ κράτος τοῦ Καρόλου Ε'. Τοιοῦτοτρόπως ἡ συμμαχία διεσπάσθη.

1717 4) Εἰρήνη τῆς Οὐτρέχτης (1713). Ἡ εἰρήνη τῆς Οὐτρέχτης (Utrecht, πόλις Ὀλλανδικὴ) ὥρισε τὰ ἑξῆς :

α) Ὁ Φίλιππος Ε', ἕγγονος τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ἀναγνωρίζεται βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας, ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ παραιτηθῆ ἀπὸ τὸ στέμμα τῆς Γαλλίας.

β) Ὁ Αὐτοκράτωρ ἔλαβε τὰς Κάτω Χώρας, τὸ Μιλάνον, τὴν Σαρδηνίαν καὶ τὴν Νεάπολιν.

γ) Ὁ Δουξ τῆς Σαβοΐας Εὐγένιος ἔλαβε τὴν Σικελίαν καὶ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ὑπεχρεώθη νὰ ἀνταλλάξῃ τὴν Νεάπολιν ἔναντι τῆς Σαρδηνίας.

δ) Ἡ Ἀγγλία ἐκράτησε τὸ Γιβραλτάρ καὶ τὴν Μινόρκαν καὶ ἔλαβε πλεονεκτήματα ἐμπορικά.

ε) Ἡ Γαλλία διετήρησεν ἀκέραιον τὸ ἔδαφός της εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀλλ' ἐγκατέλειπε σημαντικὰς ἀποικίας, τὴν Νέα Ν Γῆν, τὴν Ἀκαδίαν καὶ τὰς χώρας τοῦ ὄρμου τοῦ Οὐδσον (Hudson), τὴν κλειδα τοῦ Καναδά.

Ἡ εἰρήνη τῆς Οὐτρέχτης ἔχει διὰ τὸν 18ον αἰῶνα τὴν σημασίαν, τὴν ὁποῖαν εἶχεν ἡ Βεσφαλικὴ εἰρήνη διὰ τὸν 17ον. Ἐπεσφράγισε τὴν γαλλοῖσπανικὴν ἤτταν. Διὰ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας ἐσήμαινον ἐπανόρθωσιν τῆς καταστροφῆς, τὴν ὁποῖαν εἶχεν ὑποστῆ ἐκ τῆς εἰρήνης τῆς Βεσφαλίας. Δι' αὐτῆς ἡ Αὐστρία ἀπέβαινε πάλιν ἰσχυρὰ δύναμις. Ἐξουσίαζε μέρος τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ ἐκυριάρχει ἐπὶ τῆς Ἰταλίας, ἐνῶ εἶχε γίνῃ κυρία ὀλοκλήρου τῆς Οὐγγαρίας, ἐκδιώξασα τοὺς Τούρκους.

Ἡ Ἀγγλία ἐπεξετάθη πολὺ εἰς τὰς ἀποικίας, ἐνῶ ἡ Ὀλλανδία διαρκῶς κατέπιπτεν. Ἡ Γαλλία διετήρησε τὰς κατακτήσεις της, δὲν ἦτο ὅμως πλέον δεσπόζουσα δύναμις εἰς τὴν Εὐρώπην.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΙΔ'

Ὁ Λουδοβίκος ΙΔ' ἀπέθανε τὸ 1715 εἰς ἡλικίαν 77 ἐτῶν, ἀφοῦ παρέμεινε εἰς τὸν θρόνον 72 ἔτη καὶ ἐκυβέρνησεν ἀπολυταρχικῶς τὴν Γαλλίαν ἐπὶ 54 ἔτη.

Ἄλλ' ὁ Βασιλεὺς Ἡλῖος, ὅπως εὐχαριστεῖτο νὰ ὀνομάζη τὸν ἑαυτὸν του, ὅταν ἀπέθανεν, ἄφησε τὴν χώραν του κατεστραμμένην, ὅπως ὁ Φίλιππος Β' πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν τὴν Ἰσπανίαν. Εἶχε δαπανήσει κολοσσιαῖα ποσά, διὰ νὰ ἰκανοποιηθῇ τὰς ὀρέξεις του. Ἀπὸ τὸ 1689 διεξῆγε πόλεμον διαρκῆ κατὰ τῆς Εὐρώπης, ἐνῶ εἰς δαπάνας δι' οἰκοδομάς, εἰς δῶρα διὰ τοὺς εὐνοουμένους καὶ διὰ τὴν πολυτέλειαν τοῦ βίου τῆς αὐλῆς ἐσπατάλησε μυθῶδη ποσά.

Ἡ ἀβάστακτος φορολογία ἀπεμύζησε τὸ αἷμα τῶν χωρικῶν, ἡ δὲ καταδίωξις τῶν Οὐγενότων ἐστέρησε τὴν χώραν τεχνιτῶν καὶ κατέστρεψε τὴν βιομηχανίαν. Ὁ βίος εἰς τὴν Γαλλίαν ἦτο θλιβερός. Εἰς πολλὰ μέρη οἱ χωρικοὶ μόλις εὕρισκον ἄρτον καὶ εἰς ὅλην τὴν Γαλλίαν ἐσημειώθη ἐλάττωσις τοῦ πληθυσμοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ λαὸς ἠσθάνθη ἀνακούφισιν, ὅταν ἔμαθε τὸν θάνατόν του, καὶ εὐχαριστήθη, διότι ἔληξεν ἡ μακρὰ βασιλεία του.

Μυχι 20-3-49

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄
ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΥ
ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑΝ

ΑΝΩ ΚΑΙ ΚΑΤΩ ΒΟΥΛΗ

Ἐνῶ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς ἄλλα κράτη τῆς Εὐρώπης ἐπεκράτει τὸ ἀπολυταρχικὸν πολίτευμα, εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐδημιουργήθη νέον εἶδος πολιτεύματος, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη Κοινοβουλευτικόν, ἐκ τοῦ Κοινοβουλίου, τὸ ὁποῖον περιώριζε τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καθὼς εἶδομεν, παραλλήλως πρὸς τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν ἀνεπτύχθη ἡ ἐξουσία ἐνὸς συμβουλίου ἐκ τῶν μεγάλων γαιοκτημόνων τῆς χώρας, τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν ἡγουμένων τῶν μοναστηρίων. Τὸ συμβούλιον αὐτὸ συνεβουλεύετο ὁ βασιλεὺς πρὸ πάντων εἰς ζητήματα φορολογικά, ὠνομάζετο δὲ Βουλὴ τῶν Λόρδων ἢ Ἄνω Βουλὴ (Parlement).

Βραδύτερον ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια ὁ βασιλεὺς, εἰς οἰκονομικὰ ἰδίως ζητήματα, νὰ ζητῇ τὴν γνώμην τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ συμβουλίου τῶν κομητειῶν καὶ τῶν κοινοτήτων. Τοιοῦτοτρόπως ἀποτελέσθη δεύτερον συνέδριον, ἡ δευτέρα ἀγγλικὴ βουλὴ, ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων ἢ Κάτω Βουλὴ, ἡ ὁποία μὲ τὸν καιρὸν ἔλαβε μεγαλυτέραν σπουδαιότητα, διότι ἀντιπροσώπευε τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λαοῦ.

Τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ βασιλεία ἐτέθη ὑπὸ τὸν νόμον, ἐνῶ εἰς τὴν Γαλλίαν ἦτο ὑπεράνω τοῦ νόμου.

ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΚΑΙ ΑΠΟΠΕΡΑΙ ΤΩΝ ΣΤΟΥΑΡΤ

Μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ἐλισάβετ (1603) εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀγγλίας προσεκλήθη ὁ υἱὸς τῆς Μαρίας Στούαρτ, βασιλεὺς τῆς Σκωτίας, Ἰάκωβος Α΄. Τοιοῦτοτρόπως ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον

Ἀναστασίου Λαζάρου

ἡ Δυναστεία τῶν Στούαρτ καὶ ἠνώθησαν ὑπὸ τὸ αὐτὸ σκῆπτρον ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Σκωτία.

Οἱ Στούαρτ, ἀκολουθοῦντες τὰς τάσεις τῆς ἐποχῆς των καὶ ἰδίως τὸ παράδειγμα τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας, ἐπεχείρησαν νὰ κυβερνήσουν τὴν Ἀγγλίαν ἀπολυταρχικῶς. Ἀλλὰ προσέκρουσαν εἰς τὰς συνθηεῖας τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ καὶ ἐπροκάλεσαν ἰσχυρὰν ἀντίδρασιν.

Ὁ Ἰάκωβος Α' (1603 - 1628) ἐφρόνει, ὅτι ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἐξουσίαν ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ τῶν ὑπηκόων του. Ἦτο ἐξυπνος καὶ μορφωμένος, ἀλλὰ στενὸς εἰς τὴν ἀντίληψιν καὶ σχολαστικός.

Ἰδίως εἶχε μεγάλην μανίαν μὲ τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα. Ὡς ἀρχηγὸς τῆς Ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας ἀνέλαβε νὰ κανονίσῃ τὰ θρησκευτικὰ καὶ κατεδίωξε τοὺς καθολικοὺς καὶ πουριτανούς. Οἱ καθολικοὶ κατόπιν συνωμοσίας, ἡ ὁποία ἀπέδωθη εἰς αὐτούς, κατεδιώχθησαν ἀγρίως. Οἱ πουριτανοί, οἱ ὁποῖοι, καθὼς γνωρίζομεν, δὲν ἤθελον ἐπισκόπους, προσευχητάρια καὶ διασκεδάσεις τῆς Κυριακῆς, ἠναγκάσθησαν νὰ μεταναστεύσουν ὁμαδικῶς εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ὅπου ἴδρυσαν τὰς πρώτας ἀγγλικὰς ἐκκλησίας. Ὁ Ἰάκωβος Α' ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἶχε προατριβάς πρὸς τὸ Κοινοβούλιον καὶ διέπραξε σφάλματα, τὰ ὁποῖα ἐπλήρωσεν ὁ υἱὸς του.

Ὁ Κάρολος Α' (1628 - 1649), υἱὸς τοῦ Ἰακώβου Α', ἦτο διάφορος τοῦ πατρὸς του. Εὐκίνητος, ὠραῖος καὶ ἱπποτικός εἰς τὴν ἐμφάνισιν, κατὰ βάθος ἦτο ἀδύνατος χαρακτήρ καὶ δὲν ἀπέφευγε τὸ ψεῦδος. Ὅπως καὶ ὁ πατήρ του, ἐπολιτεύθη κακῶς. Διέλυσεν ἐπανειλημμένως τὸ Κοινοβούλιον καὶ ἐκυβέρνησεν ἐπὶ ἔνδεκα ἔτη ἀπολυταρχικῶς. Τέλος ὁ Κάρολος ἦλθεν εἰς φανεράν ρῆξιν πρὸς τὸ Κοινοβούλιον καὶ ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν, διὰ νὰ ὀργανώσῃ τὸν πόλεμον κατ' αὐτοῦ.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1648 - ΚΡΟΜΒΕΛ

1648
Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισεν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ Κοινοβουλίου. Μὲ τὸν βασιλέα ἐτάχθησαν οἱ εὐγενεῖς καὶ αἱ δυτικαὶ καὶ βόρειοι ἐπαρχίαι, ἐνῶ τὸ πολυπληθέστερον καὶ πλουσιώτερον μέρος τῆς Ἀγγλίας, τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ νότιον, ὑπεστήριζε τὸ Κοινοβούλιον.

Ὁ Κρόμβελ, βουλευτὴς καὶ ἀξιωματικὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν

τοῦ Κοινοβουλίου, ἀνέλαβε νὰ ὀργανώσῃ τὸν στρατὸν αὐτοῦ. Κατήρτισεν ἱππικὸν ἀπὸ ὀρεινοὺς πουριτανούς, φανατικοὺς εἰς τὴν πίστιν των, οἱ ὅποιοι δὲν ἐπολέμουν διὰ τὸ χρῆμα, ἀλλ' ἀπὸ ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν θρησκείαν. Ὁ Κρόμβελ κατῶρθωσε νὰ διεγείρῃ τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα μὲ βίον αὐστηρὸν, μὲ προσευχὰς καὶ μὲ ἀνάγνωσιν τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Ὁ στρατὸς αὐτὸς δὲν ἤργησε νὰ φανῇ ἀνώτερος ἀπὸ τὸν ἱπποτικὸν στρατὸν τοῦ βασιλέως, τὸν ὁποῖον ἀπετέλουν εὐγενεῖς ἱππεῖς, ἐξησκημένοι καὶ τολμηροί. Ὁ Κρόμβελ διωρίσθη ἀρχιστράτηγος καὶ ἐνίκησε τὸν βασιλέα, ὁ ὅποιος ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Σκωτίαν. Ἄλλ' οἱ Σκῶτοι παρέδωκαν αὐτὸν εἰς τὸ ἀγγλικὸν Κοινοβούλιον.

Κρόμβελ.

Ὁ Ὀλιβιέρος Κρόμβελ (Olivier Cromwell, 1599 - 1658) ἦτο υἱὸς εὐπόρου γαιοκτήμονος, μεγαλόσωμος καὶ ρωμαλέος, δραστηριώτατος, μὲ αὐστηρὰν φυσιογνωμίαν καὶ ρήτων νευρώδης. Ἐνεπνέετο ἀπὸ θερμὸν θρησκευτικὸν ζῆλον καὶ διετήρει τὴν τραχύτητα, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ ἀγγλικὴ φυλὴ κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους. Ἀπεδείχθη ἕξοχος ὀργανωτῆς καὶ διπλωμάτης ὀξυδερκῆς, ὥστε νὰ θεωρῆται δικαίως ἀπὸ τοὺς θεμελιωτὰς τοῦ ἀγγλικοῦ μεγαλείου.

1599
1639

Τὸ Κοινοβούλιον ἐπεκράτησεν, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἔλθῃ εἰς ρῆξιν πρὸς τὸν νικητὴν στρατηγόν, τοῦ ὁποίου ἤθελε νὰ περιορίσῃ τὰς αὐθαιρεσίας. Ὁ Κρόμβελ τότε εἰσήλθε μὲ τὸν στρατὸν του εἰς τὸ Λονδίνον καὶ ἀπέβαλεν ἀπὸ τὴν βουλήν τοὺς ἀντιπολιτευομένους. Αὐτὸ ὠνομάσθη κἀθαρσις τοῦ Κοινοβουλίου καὶ τὸ τοιοῦτοτρόπως ἀκρωτηριασθὲν σῶμα Κοινοβουλίου. Κατόπιν ὁ Κρόμβελ εἰσήγαγεν εἰς δίκην τὸν βασιλέα, ὁ ὅποιος ἐδικάσθη ὑπὸ ἐκτάκτου δικαστηρίου, κατεδικάσθη εἰς θάνατον ὡς τύραννος, προδότης καὶ ἐχθρὸς τοῦ λαοῦ καὶ ἀπεκεφαλίσθη τὸ 1649.

1659

Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (1649 - 1660)

Μετά τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως ἀνεκρούχθη δημοκρατία, ἡ Ἄνω Βουλὴ διελύθη καὶ ἡ κυβέρνησις ἀνετέθη εἰς ἔκτακτον συμβούλιον. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ Σκωτία καὶ ἡ Ἰρλανδία δὲν ἀνεγνώρισαν τὴν νέαν κυβέρνησιν, ὁ Κρόμβελ ἀπεβίβασθη μὲ στρατὸν εἰς τὴν Ἰρλανδίαν καὶ κατέπνιξεν εἰς τὸ αἷμα τὴν ἐπανάστασιν. Τὸ ἴδιον ἔγινε καὶ εἰς τὴν Σκωτίαν.

Μετά τὰς ἐπιτυχίας αὐτάς ὁ Κρόμβελ ἔγινε κύριος τῆς καταστάσεως καὶ ἤρχισε νὰ ἐργάζεται πρὸς ἐξύψωσιν τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Κρόμβελ ἐστράφη πρῶτον κατὰ τῆς Ὀλλανδίας, ἡ ὁποία ὑπεστήριζε τοὺς ἄγγλους βασιλοφρονας. Τὸ 1651 τὸ Κοινοβούλιον ἐψήφισε τὸν περίφημον περὶ ναυτιλίας νόμον, ὁ ὁποῖος ἀπηγόρευεν εἰς τὰ ξένα πλοῖα νὰ μεταφέρουν εἰς ἀγγλικούς λιμένας προϊόντα ἄλλα ἐκτὸς τῶν παραγομένων εἰς τὴν ἰδίαν τῶν χώραν. Τοῦτο ἔβλαπτεν ἰδίως τὴν ὀλλανδικὴν ναυτιλίαν, ἡ ὁποία τότε εἶχε σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τὸ μετακομιστικὸν ἐμπόριον τοῦ κόσμου. Διὰ τοῦτο ἡ Ὀλλανδία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἄλλ' ὁ ἀγγλικὸς στόλος εἶχε σειρὰν ἐπιτυχιῶν καὶ ἡ Ὀλλανδία ἠναγκάσθη νὰ εἰρηνεύσῃ καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν νόμον περὶ ναυτιλίας.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Κρόμβελ διέλυσε βιαίως τὸ Κολοβὸν Κοινοβούλιον καὶ οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ ἀνηγόρευσαν αὐτὸν ἀνώτατον ἄρχοντα ἰσοβίως ὑπὸ τὸν τίτλον Λόρδος Προστάτης. Ὁ Κρόμβελ ἀπέκτησε μεγίστην δύναμιν καὶ ἐκυβέρνησεν τὴν χώραν ὡς δικτάτωρ μὲ συμβούλιον, τοῦ ὁποίου αὐτὸς διώριζε τὰ μέλη. Ἡ Ἀγγλία ἔγινεν ἐπ' αὐτοῦ τὸ ἰσχυρότερον διαμαρτυρόμενον κράτος, αἱ δὲ αὐλαὶ τῆς Εὐρώπης ἐζήτουν τὴν συμμάχίαν του, μολονότι ἀπεστρέφοντο αὐτὸν ὡς βασιλοκτόνον.

ΠΑΛΙΝΟΡΘΩΣΙΣ ΤΩΝ ΣΤΟΥΑΡΤ

Μετ. 1652

Ὁ Κρόμβελ ἀπέθανε τὸ 1658 καὶ τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς του **Ριχάρδος Κρόμβελ**. Ἄλλ' αὐτὸς δὲν εἶχεν οὔτε τὸ σθένος οὔτε τὰ διοικητικὰ προσόντα τοῦ πατρὸς του καὶ παρητήθη οἰκιοθελῶς.

Τότε ὁ στρατηγὸς **Μαϊνκ**, ὁ ὁποῖος εἶχε καταστείλει τὴν ἐπανάστασιν τῆς Σκωτίας, ἐβάδισε μετὰ τοῦ στρατοῦ του κατὰ τῆς πρωτεύουσας, εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν ἄνευ ἀντιστάσεως καὶ ἐ-

τάχθη πρὸς τὸ μέρος τῆς πλειονοψηφίας, ἡ ὁποία ἐζήτηε τὴν κατάλυσιν τῆς στρατοκρατίας καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς βασιλείας. Τὸ νέον Κοινοβούλιον ἐκάλεσεν εἰς τὸν θρόνον τὸν Κάρολον Β', τὸν ὁποῖον ὁ λαὸς ἐδέχθη μὲ ζωνηρὰς ἐκδηλώσεις χαρᾶς.

Ἄλλ' οἱ Στούαρτ δὲν εἶχον ἀλλάξει εἰς τὴν ἐξορίαν. Ὁ **Κάρολος Β'** καὶ ὁ ἀδελφός του **Ἰάκωβος Β'** ἐπανέλαβον τὰ σφάλματα τῶν προκατόχων των καὶ ὑπερέβησαν αὐτά. Ἐπειδὴ ἔζησαν ὡς ἐξόριστοι εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', εἶχον μάθει εἰς τὰς συνηθείας τῆς γαλλικῆς αὐλῆς καὶ ἤθελον νὰ εἰσαγάγουν καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν τοὺς ἀπολυταρχικοὺς τρόπους καὶ τὸν αὐλικὸν βίον τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας. Ἐκτὸς τούτου εἰργάσθησαν φανερά ὑπὲρ τοῦ καθολικισμοῦ.

Ἡ βασιλεία τοῦ Καρόλου Β' διήλθε μὲ συνεχεῖς προστριβὰς πρὸς τὸ Κοινοβούλιον. Ὁ Κάρολος ἤθελε νὰ βελτιώσῃ τὴν θέσιν τῶν καθολικῶν, ἀλλὰ τὸ Κοινοβούλιον ἐψήφισεν, ὅτι μόνον ὀπαδοὶ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας εἶχον δικαίωμα νὰ διορίζωνται εἰς δημοσίας θέσεις. Ὀλίγον βραδύτερον τὸ Κοινοβούλιον ἐψήφισε τὸν περίφημον νόμον Habeas corpus, ὁ ὁποῖος ἐξησφάλιζε τοὺς πολίτας ἀπὸ τὴν αὐθαίρετον φυλάκισιν, διότι κατήργησε τὴν προφυλάκισιν, ὀρίσας, ὅτι πᾶς πολίτης συλλαμβανόμενος πρέπει νὰ προσάγῃται εἰς δίκην ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων ὥρων.

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς τῆς ὀξείας πολιτικῆς διαμάχης ἐσχηματίσθησαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὰ δύο μεγάλα πολιτικά κόμματα τοῦ Κοινοβουλίου, τὰ ὁποῖα ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας ἐκυβέρνησαν τὴν Ἀγγλίαν, τὸ κόμμα τῶν φιλοβασιλικῶν, οἱ ὁποῖοι ὠνομάσθησαν Τόρις (Tories, οἱ σημερινοὶ συντηρητικοί), καὶ τὸ κόμμα τῶν συνταγματικῶν, οἱ ὁποῖοι ὠνομάσθησαν Οὔτξ (Whigs, οἱ σημερινοὶ φιλελεύθεροι).

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1688

Ὁ Ἰάκωβος Β', ὁ ὁποῖος διεδέχθη τὸν Κάρολον Β', ὑπεστήριξεν ἀναφανδὸν τὸν καθολικισμόν, διότι ἐπέτρεψεν ἐπισήμως τὴν καθολικὴν λειτουργίαν καὶ ἀνεβίβασεν εἰς τὰ ὕψιστα ἀξιώματα καθολικοὺς. Ὁ λαὸς ἤλπιζεν, ὅτι θὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰς αὐθαιρεσίας αὐτὰς μὲ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως, διότι αἱ δύο θυγατέρες τοῦ Ἰακώβου, αἱ ὁποῖαι ἔμελλον νὰ τὸν διαδε-

χθοῦν, ἦσαν διαμαρτυρόμενοι. Ἀλλὰ ἡ βασίλισσα ἐγέννησεν υἱόν, ὁ ὁποῖος ἀσφαλῶς θὰ ἀνετρέφετο κατὰ τὸ καθολικὸν δόγμα. Τότε συνεννοήθησαν τὰ δύο μεγάλα κόμματα, Τόρις καὶ Οὐτς, καὶ προσεκάλεσαν εἰς τὸν θρόνον τὴν μεγαλ- **1688**
 ἑτέρα κόρη τῆς Ἰακώβου Μαρίαν καὶ τὸν σύζυγόν της Γουλιέλμον τῆς Ὁρανίας, τὸν κυβερνήτην τῆς Ὀλλανδίας (1688). Ὅταν ἐκεῖνοι ἀπεβιάσθησαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅλη ἡ χώρα προσεχώρησεν εἰς αὐτοὺς καὶ ὁ Ἰακώβος ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου ὁ Λουδοβίκος τὸν ἐδέχθη ἡγεμονικῶς.

Ὁ Γουλιέλμος καὶ ἡ Μαρία ἔγιναν βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας, ἀφοῦ ὑπέγραψαν τὴν Διακήρυξιν τῶν δικαιώματων, διὰ τῆς ὁποίας ἐξησφαλίζοντο τὰ συνταγματικὰ δικαιώματα τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ (1688). Ἡ διακήρυξις εἶναι εἶδος συμβολαίου μεταξὺ τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ βασιλέως, ὁ ὁποῖος δὲν δικαιούται χωρὶς τὴν ἄδειαν τοῦ Κοινοβουλίου νὰ ἀναστείλῃ ἢ νὰ ἐκτελέσῃ τοὺς νόμους, οὔτε νὰ ἐπιβάλλῃ νέους φόρους ἢ νὰ συλλέξῃ στρατεύματα.

11. ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ Γ' (1689 - 1702). ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟΣ

Αἱ ἀρχαὶ αὐταὶ ἐτέθησαν εἰς ἐφαρμογὴν χωρὶς πολλοὺς κλονισμοὺς ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ **Γουλιέλμου Γ'** (1689 - 1702) καὶ ἀπὸ τότε ἡ Ἀγγλία ἔγινεν ἡ πρώτη συνταγματικὴ καὶ κοινοβουλευτικὴ μοναρχία.

Ὅταν προσεκλήθη ἀπὸ τὴν Ὀλλανδίαν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀγγλίας ὁ Γουλιέλμος, ἦτο ἤδη ἀνὴρ μεγάλης δράσεως καὶ φήμης. Ἀρκετὰ καλὸς στρατηγός, ἐξαιρετὸς διπλωμάτης, ἐδοξάσθη ἰδίως εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Ὀλλανδίας κατὰ τῆς γαλλικῆς εἰσβολῆς καὶ καθ' ὅλην τὴν ζωὴν του ἦτο ὁ δραστήριος καὶ ἐπικίνδυνος ἀντίπαλος τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ἡ ψυχὴ τῆς ἀντιδράσεως κατὰ τῆς πολιτικῆς του καὶ ὁ πρόμαχος τοῦ προτεσταντισμοῦ.

11 ANNA (1702 - 1714). Η ΠΡΑΞΙΣ ΤΗΣ ΔΙΑΔΟΧΗΣ

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γουλιέλμου καὶ τῆς συζύγου του Μαρίας, πρωτοτόκου θυγατρὸς τοῦ Ἰακώβου Β', ἔπρεπε νὰ βασιλεύσῃ ὁ καθολικὸς υἱὸς τοῦ Ἰακώβου. Ἀλλὰ τὸ Κοινοβούλιον ἀπέκλεισεν αὐτὸν τοῦ θρόνου καὶ ὥρισεν ὡς νόμιμον διάδοχον

τὴν δευτέραν κόρην τοῦ Ἰακώβου Ἄνναν, ἡ ὁποία εἶχε νυμφευθῆ τὸν ἐκλέκτορα τοῦ Ἀννοβέρου καὶ ἦτο διαμαρτυρομένη. Τοῦτο ὥρισεν ἡ λεγομένη Πρᾶξις τῆς διαδοχῆς (1701).

Ἡ Ἄννα (1702 - 1714) ἐβασίλευσεν ἐπὶ 12 ἔτη καὶ τὴν βασιλείαν τῆς ἐνθουμοῦνται οἱ Ἄγγλοι μὲ εὐχαρίστησιν. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τῆς ἐκυβέρνησαν τὴν Ἀγγλίαν οἱ Οὐξ. Ἐδέχθη νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν συνασπισμὸν κατὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' εἰς τὸν πόλεμον διὰ τὴν διαδοχὴν τῆς Ἰσπανίας. Διπλωμάτης καὶ στρατηγός τῆς ἦτο ὁ σύζυγος τῆς εὐνοουμένης τῆς δουκίσσης Μοάλμπορω, ὁ ὁποῖος ἀνεδείχθη ἔξοχος στρατηγός. Οἱ Ἄγγλοι εἶχον μεγάλας ἐπιτυχίας κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰσπανίας. Ἀπὸ τὴν τελευταίαν ἀφῆρεσαν τὸ Γιβραλτάρ, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ κλεῖς τῆς Μεσογείου εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ καὶ τὸ ὁποῖον κατέχουν ἀπὸ τότε (1704). Ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς Ἄννας ἔγινεν ἡ ὀριστικὴ ἔνωσις τῆς Ἀγγλίας καὶ Σκωτίας καὶ ἡ Ἄννα ἔλαβε τὸν τίτλον βασιλισσᾶ τῆς Μεγάλῃς Βρεταννίας. Ἡ Ἀγγλία ἀπέκτησε μεγάλην οἰκονομικὴν ἀκμὴν, ἀνέδειξεν ἀξιολόγους συγγραφεῖς, ὥστε ἡ βασιλεία τῆς Ἄννας θεωρεῖται μίᾳ ἀπὸ τὰς λαμπροτέρας περιόδους τῶν ἀγγλικῶν γραμμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Η ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΖ' ΑΙΩΝΑ Ο ΑΙΩΝ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΙΔ'

ΤΑ ΓΑΛΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Μετὰ τὴν μεγάλην ἀνάπτυξιν, ἡ ὁποία ἔγινε κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν, τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι ἔφθασαν εἰς ἀκμὴν κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα. Ἡ Γαλλία ἰδίως ἀπέβη τὸ κέντρον τῆς διανοητικῆς κινήσεως εἰς τὴν Εὐρώπην. Οἱ ἐξοχώτεροι ἐκ τῶν συγγραφέων τοῦ 17ου αἰῶνος ὑπῆρξαν Γάλλοι, ἢ γαλλικὴ γλῶσσα ἀπέβη ἢ γλῶσσα τῶν ἀνεπτυγμένων εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ οἱ γάλλοι συγγραφεῖς ἐχρησίμευον ὡς ὑπόδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους λαοὺς.

Βραδύτερον ὑπέθεσαν, ὅτι τὴν ἀκμὴν αὐτὴν ἐπροκάλεσεν ὁ Λουδοβίκος ΙΔ' πρῶστατεύσας τοὺς συγγραφεῖς, καὶ ἡ ἐποχὴ αὐτὴ ὠνομάσθη Αἰὼν Λουδοβίκοῦ ΙΔ'. Τοῦτο δὲν εἶναι καθ' ὅλα ἀκριβές, διότι ἡ Γαλλία εἶχε μεγάλους συγγραφεῖς καὶ πρὸ τοῦ Λουδοβίκου. Ἡ ἀνάπτυξις ἦτο κυρίως ἀπὸ τέλεσμα τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἰσχύος τῆς Γαλλίας κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα. Ἄλλ' εἶναι ἐπίσης βέβαιον, ὅτι ὁ Λουδοβίκος, ἐνισχύσας μὲ πλοῦσια οἰκονομικὰ μέσα τὴν πνευματικὴν κίνησιν, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀκμὴν τῶν γραμμάτων.

Η ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Ὁ Ρισελιέ πρῶτος, καθὼς εἶδομεν, ἀνεγνώρισεν ὡς ἐπίσημον σωματεῖον τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν, ἡ ὁποία εἰς τὰς ἀρχὰς ἦτο συνάθροισις ἰδιωτῶν (1636). Ὁ Λουδοβίκος ΙΔ' ἐπροστάτευσεν αὐτὴν καὶ, ὅταν τελειωτικῶς ὀργανώθη, ἀπετέλεσθη ἀπὸ τεσσαράκοντα μέλη ἰσόβια, τὰ ὁποῖα βραδύτερον ὠνομάσθησαν Ἀθάνατοι. Ὁ Ρισελιέ ἀνέθεσεν εἰς αὐτὴν νὰ κανονίσῃ τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, ὥστε νὰ ἐπαρκῇ εἰς τὰς

ανάγκας τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν τεχνῶν. Διὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ συντάξῃ Λεξικόν, Γραμματικὴν, Ρητορικὴν καὶ Ποιητικὴν, ἀλλὰ κατάρθωσε νὰ συμπληρώσῃ μόνον τὸ Λεξικόν. Τοιοῦτοτρόπως προήλθε τὸ περίφημον Λεξικὸν τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας (1674).

ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

αὐτὸ εἶναι τὸ γὰρ τὸν Διονυσίου

Πρὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ἔζησαν τρεῖς μεγάλοι συγγραφεῖς.

1) Ὁ Πέτρος Κορνήλιος (P. Corneille, 1606 - 1684), ὁ ὁποῖος ἔγραψεν ἠρωικὰ δράματα, ἔχων ὡς πρότυπα τὰ ἀρχαῖα δράματα καὶ λαμβάνων τὰς ὑποθέσεις του περισσότερον ἀπὸ τὴν ρωμαϊκὴν Ἱστορίαν. (Ἔργα : « Ὀράτιος », « Κίνας », « Πολύευκτος » κλπ.).

2) Ὁ Ντεκάρτ (Descartes, 1594 - 1662), ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ ἔργου του « Ὁ περὶ μεθόδου λόγος » ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς θεμελιωτὰς τοῦ γαλλικοῦ πεζοῦ λόγου.

3) Ὁ Πασκάλ (Pascal, 1633 - 1662), ἐξαιρετος μαθηματικὸς καὶ φυσικὸς, ὁ ὁποῖος μὲ τὰ ἔργα του ἔδωκεν, ὅπως καὶ ὁ Ντεκάρτ, ἄριστον ὑπόδειγμα τοῦ γαλλικοῦ πεζοῦ λόγου.

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' διεκρίθησαν τέσσαρες μεγάλοι ποιηταί :

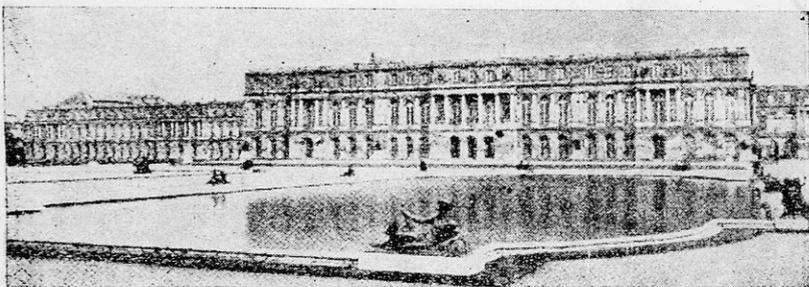
1) Ὁ Μολιέρος (Molière, 1622 - 1673), ὁ ὁποῖος ἦτο φύσις ἐξαιρετικὴ καὶ ὁ ἐξοχώτερος ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς τοῦ 17ου αἰῶνος. Ἐγραψεν 26 κωμωδίας, μὲ τὰς ὁποίας ἐσατίρισε τὰ ἐλαττώματα τῶν συγχρόνων του. Οἱ χαρακτῆρες, τοὺς ὁποίους ἀπεικόνισεν ὁ Μολιέρος εἰς τὰ ἔργα του, κατήντησαν αἰώνιοι τύποι. (Ἔργα : « Ἀρχοντοχωριάτης », « Κατὰ φαντασίαν ἀσθενῆς », « Μισάνθρωπος », « Ταρτοῦφος », « Φιλάργυρος » κτλ.).

2) Ὁ Λαφονταῖν (La Fontaine, 1621 - 1695) ἔγραψε κυρίως μύθους μὲ ἀρίστους στίχους ἀπομιμούμενος τὸν Αἴσωπον. Οἱ μῦθοι του θεωροῦνται ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας.

3) Ὁ Μποαλῶ (Boileau, 1636 - 1711) εἶχε λεπτὴν καλλιτεχνικὴν ἀντίληψιν καὶ ἦτο κυρίως κριτικὸς. Ἐγραψεν ἀπομιμούμενος τὸν ρωμαῖον ποιητὴν Ὀράτιον Σατίρα, Ἐπιστολὰς καὶ τὴν Ποιητικὴν Τέχνην.

4) Ὁ Ἰωάννης Ρακίνας (Racine, 1639-1699) ἦτο ὁ καλλιτεχνικώτερος ὄλων. Ἐγγραψε τραγωδίας μιμούμενος τὸν Εὐριπίδην καὶ θεωρεῖται ὡς τὸ πρότυπον τοῦ κλασσικοῦ ὕφους καὶ τῆς κλασσικῆς τέχνης. (Ἔργα: « Ἀνδρομάχη », « Ἴφιγένεια », « Φαίδρα », « Ἐσθήρ », « Ἀθαλία » κτλ.).

Ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ' ἤκμασαν ἀξιόλογοι ἐκκλησιαστικοὶ ρήτορες, διότι εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου δὲν ὑπῆρχεν οὔτε βουλή, οὔτε ἐλευθερία λόγου, ἀνεπτύχθη κυρίως ἡ ἐκκλησιαστικὴ ρητορικὴ. Ὁ ἀξιολογώτερος ἀπὸ τοὺς ἱεροκήρυκας τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἦτο ὁ Μποσσουέ (Bossuet, 1623-1704), ὁ ὁποῖος ἐξεφώνησε περιφήμους Ἐπικηδεῖους λόγους (Oraisons funèbres) κατὰ τὸν θάνατον ἐξεχόντων προσώπων.

Ἀνάκτορον Βερσαλλῶν.

Εἰς νεωτέραν γενεὰν ἀνήκουν δύο ἄλλοι συγγραφεῖς, ὁ Λαμπρουγέρ (La Bruyère, 1645-1696), ὁ ὁποῖος συνέγραψε τοὺς Χαρακτῆρας, καὶ ὁ Φενελὼν (Fénelon, 1652-1715), ὁ ὁποῖος μὲ τὸ ἔργον του Αἰ περιπλανήσεις τοῦ Τηλεμάχου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπομιμεῖται τὴν Ὀδύσειαν, ἠθέλησε νὰ δώσῃ νέον πρότυπον ἡγεμόνος, ὁ ὁποῖος ἐργάζεται διὰ τὸ ἀγαθὸν τῶν ὑπηκόων του.

Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΑΙ Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΑΛΛΙΑΝ

Ὁ Λουδοβίκος ΙΔ' ἤθελε νὰ λαμπρύνῃ τὴν βασιλείαν του μὲ μνημεῖα μεγαλοπρεπῆ καὶ ἐδαπάνησε κολοσσιαῖα ποσὰ δι' οἰκοδομὰς. Ἐπεσκεύασε τὰ ἀνάκτορα τοῦ Κεραμικοῦ (Tuille-

ries) καὶ τὸ Λοῦβρον, ἔκτισε τὰ ἀνάκτορα τοῦ Μαρλυ καὶ τοῦ Τριανόν. Ἄλλὰ τὸ κυριώτερον ἀρχιτεκτονικὸν μνημεῖον τῆς βασιλείας του εἶναι τὰ μυθώδη διὰ τὴν πολυτέλειαν Ἀνάκτορα τῶν Βερσαλλιῶν (Versailles). Αἱ Βερσαλλίαι εὐρίσκονται εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοὺς Παρισίους. Τὰ ἀνάκτορα ἀποτελοῦνται ἀπὸ σύμπλεγμα οἰκοδομῶν. Τὸ κεντρικὸν οἰκοδόμημα ἔχει μῆκος 450 μ. καὶ κοσμεῖται μὲ κίονας εἰς τὴν πρόσοψιν. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓν πάτωμα πολὺ ὑψηλόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπι-

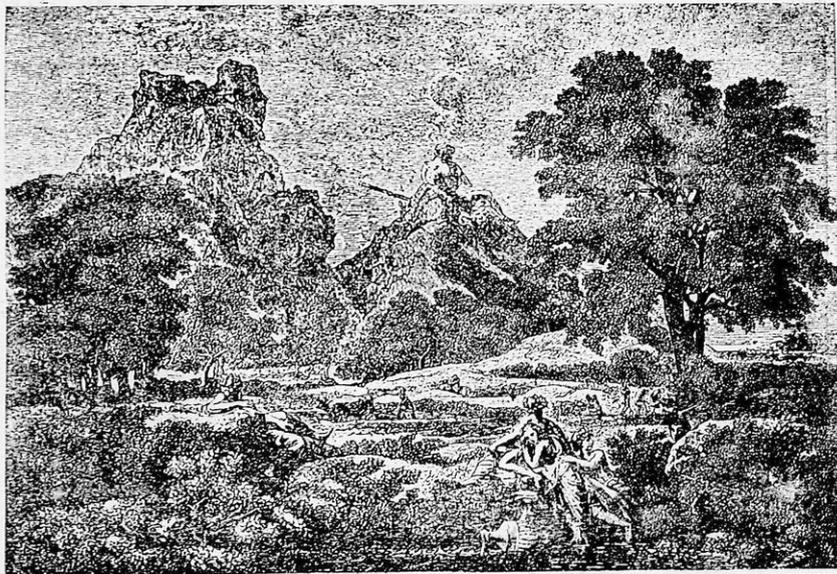

Ἡ Αἴθουσα τῶν Κατόπτρων (Βερσαλλίαι).

κάθεται δεῦτερον χαμηλότερον, καὶ ἀντὶ στέγης ἔχει δῶμα (ταράτσαν). Πρὸ τοῦ ἀνακτόρου ἐκτείνεται ἀπέραντος κήπος μὲ εὐρύχωρον δενδροστοίχιαν, ὃ ὁποῖος κοσμεῖται μὲ μαρμάρινα ἀγάλματα παριστάνοντα θεοὺς τῆς μυθολογίας. Οἱ δρόμοι τοῦ ἄλλου ὁδηγοῦν εἰς κρήνας ἢ εἰς μικρὰς λίμνας, αἱ ὁποῖαι στολίζονται μὲ ἀγάλματα ἀρχαίων θεῶν καὶ μὲ πίδακας, εἰς τοὺς ὁποῖους τὸ ὕδωρ ἔρχεται μὲ ὄρμην καὶ ἀναπηδᾷ εἰς μέγα ὕψος.

Τὰ οἰκοδομήματα αὐτὰ κατεσκευάσθησαν κατὰ τινὰ ρυθμὸν,

ὁ ὁποῖος εἶναι παραλλαγή τοῦ ρυθμοῦ τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ ὀνομάζεται Μπαρόκ (Baroque). Ὁ νέος ρυθμὸς ζητεῖ νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐντύπωσιν τοῦ μεγαλειώδους καὶ τοῦ ἐπιβλητικοῦ μὲ τὸν ὄγκον τῆς ὅλης οἰκοδομῆς καὶ τὴν διάταξιν τῶν μερῶν. Ἐντὶ τῆς εὐθυγραμμίας καὶ τῆς λιτότητος, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζουσι τὸν κλασσικὸν ρυθμὸν, ὁ ρυθμὸς Μπαρόκ προτιμᾷ τὴν τεθλασμένην ἢ τὴν καμπύλην γραμμὴν καὶ τὸν φόρτον τοῦ γλυπτικοῦ καὶ ζωγραφικοῦ διακόσμου.

Ἡρωικὸν τοπίον (Ποσειδών).

Ὅμοιαν τάσιν ἀκολουθεῖ καὶ ἡ ζωγραφικὴ. Δύο ζωγράφων Γάλλων τὰ ἔργα ἐξετιμήθησαν, τοῦ Νικολάου Ποσειδών (N. Poussin, ἔργα : Ποιμένες τῆς Ἀρκαδίας, Ἰδεῶδες τοπίον κτλ.) καὶ τοῦ Κλωντ Λορραίν (Claude Lorrain, ἔργα : Πρωί, Ἐσπέρα κτλ.).

ΙΣΠΑΝΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ

Ἡ Ἰσπανία κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἀνέδειξε μερικοὺς

ἀπό τούς καλύτερους ζωγράφους τῆς Εὐρώπης. Ὁ Βελασκέζ

Φίλιππος Δ' τῆς Ἰσπανίας (Βελασκέζ).

γία Οἰκογένεια, Ἀνάληψις τῆς Παρθένου, Ἁγία Σύλληψις, Παῖδες τρώγοντες σταφυλὰς κτλ.).

Ἡ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ Εἰς τὰς ΚΑΤΩ ΧΩΡΑΣ

Αἱ κάτω Χῶραι ἀνέπτυξαν ἐπίσης κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἀξιόλογον ζωγραφικὴν, ἡ ὁποία, δύναται νὰ εἴπη τις, εἶναι πλουσιωτέρα καὶ ποικιλωτέρα ἀπὸ τὴν ἰταλικὴν ζωγραφικὴν τῆς Ἀναγεννήσεως.

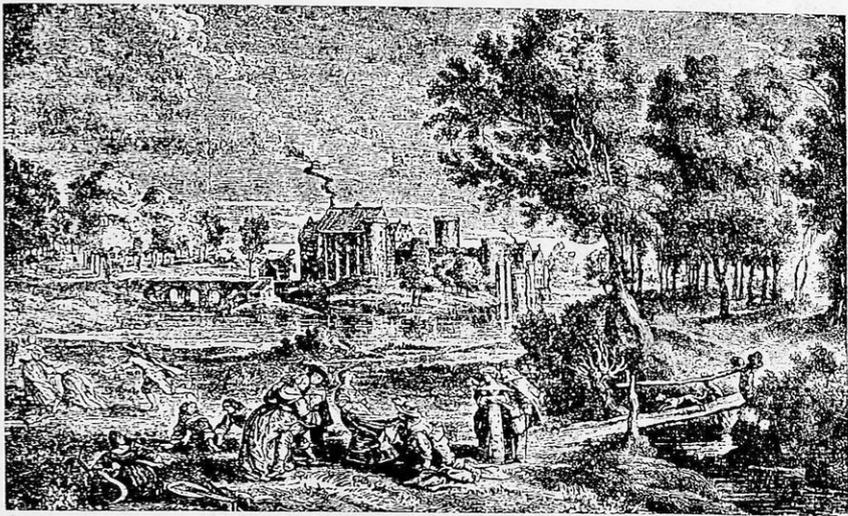
Εἰς τὰς Κάτω Χώρας ἤκμασαν δύο σχολαὶ ζωγραφικῆς, ἡ Φλαμανδική, ἡ ὁποία εἶχε κέντρον τὴν Φλάνδραν καὶ ἐζωγράφιζε κυρίως εἰκόνας θρησκευτικὰς, καὶ ἡ Ὀλλανδική, με κέντρον τὴν Ὀλλανδίαν, ἡ ὁποία ἐδημιούργησε τέχνην μᾶλλον κοσμικὴν.

(Velasquez, 1599-1660) ἐζωγράφιζε μεγάλας θρησκευτικὰς εἰκόνας (Σταύρωσις κτλ.) καὶ προσωπογραφίας βασιλέων καὶ πριγκίπων τῆς αὐλῆς. Μία ἱστορικὴ εἰκὼν, ἡ Παράδοσις τῆς Βρέδα, εἶναι περίφημος.

Ὁ Μουρίλλο (Murillo, 1617-1682) ἐζωγράφιζε σκηνὰς ἀπὸ τὴν ἱερὰν ἱστορίαν εἰς τούς τοίχους τῶν μοναστηρίων καὶ ἄνωθεν τῆς Ἁγίας Τραπεζῆς τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐζωγράφιζεν ἐπίσης σκηνὰς τῆς καθημερινῆς ζωῆς, χωρικοὺς καὶ ἀγυιόπαιδας με πιστὴν παράστασιν τῆς πραγματικότητος. ("Ἔργα : Ἡ Ἀ-

Μετρήτρια (Μουρίλλο).

Έξοχική έπαυλις (Ροῦμπεις).

Ὁ ἐξοχώτερος ἀπὸ τοὺς Φλαμανδοὺς ζωγράφους εἶναι ὁ **Ροῦμπενς** (Rubens, 1577 - 1640), τοῦ ὁποῖου σφύζεται μέγας ἀριθμὸς πινάκων εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης. Φαίνεται, ὅτι εἶχε παραγάγει πλεόν τῶν 2 χιλ. ἔργων. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ εἶναι καλλιτεχνήματα μεγάλης ἀξίας, εἰς τὰ ὁποῖα διακρίνεται τὸ

Ἡ Ἀποκαθήλωσις (Ροῦμπενς).

μεγαλεῖον τῆς συλλήψεως καὶ ἡ ἀριστοτεχνικὴ ἐκτέλῃς. (Ἔργα: Ἡ ἑτοίμασις τοῦ Σταυροῦ, Ἀποκαθήλωσις, Προσκύνησις τῶν Μάγων κτλ.).

Μετὰ τὸν Ροῦμπενς ὁ γνωστότατος ἐκ τῶν Φλαμανδῶν

ζωγράφων εἶναι ὁ Βὰν Ντύκ (Van Dyck). (Ἔργα : Ἐπιτάφιος θρῆνος, Εἰκὼν Καρόλου Α΄ κτλ.).

Οἱ Ὀλλανδοὶ ζωγράφοι ἐζωγράφιζον κυρίως σκηνὰς τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, τοπία, δάση, παραλίας, καπηλεῖα κτλ. Προσπάθουν νὰ δώσουν εἰς τὰς παραστάσεις των ζωὴν καὶ φυσικὴν χάριν.

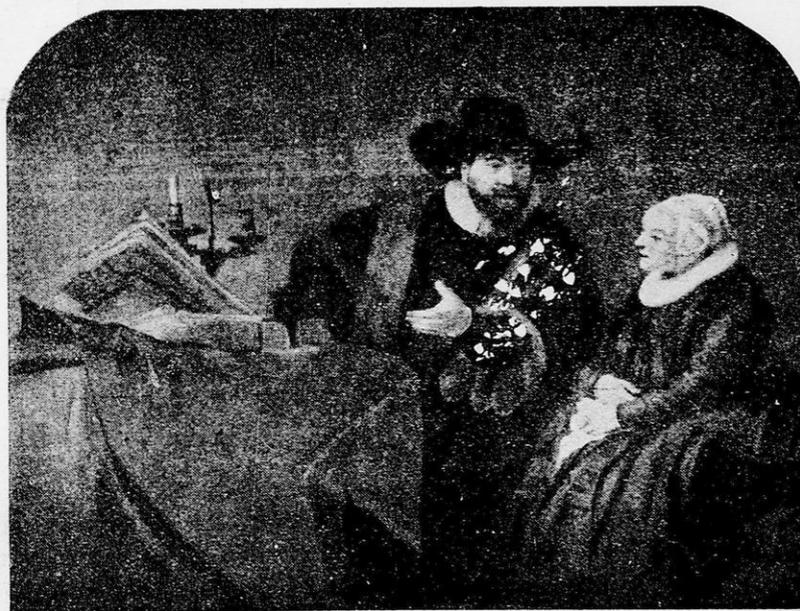

Ἐπιτάφιος Θρῆνος (Βὰν Ντύκ).

κὴν χάριν. Ἰδίως ἦσαν ἀπαράμιλλοι εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν χρωμάτων καὶ τοῦ φωτός. Ὁ ἐξοχώτερος τῶν Ὀλλανδῶν ζωγράφων ἦτο ὁ Ρέμπραντ (Rembrandt, 1606 - 1699), ὁ ὅποιος ἦτο μεγάλη καλλιτεχνικὴ ἰδιοφυΐα. Ἡ ἀξία του ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι κατῴρθωνε νὰ ἀπεικονίζῃ ψυχικὰς καταστάσεις μὲ δυνατὴν ἐκ-

Ὁ ράξ (Ρουϊσντάελ).

Ἐξομολογητής (Ρέμπραντ).

Ἀναστασίου Λαζάρου

φραστικότητα. (Ἔργα : Μάθημα ἀνατομίας, Νυκτερινὴ φρουρά, Ἐπιστροφή τοῦ Ἀσώτου, Ἀποκαθήλωσις, Ἡ Θυσία τοῦ Ἰσαάκ κτλ.).

Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Οἱ λαοὶ τῆς Δ. Εὐρώπης εἶχον ἀνέκαθεν μεγάλην μουσικὴν ἰδιοφυΐαν. Αἱ ψαλμωδίαὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ λαϊκὰ ᾄσματα ἦσαν ποικιλώτατα καὶ μελωδικώτατα. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν Δύσιν ἀνεπτύχθη πολὺ κυρίως ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ. Πρῶτος ὁ Λούθηρος εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ψαλμωδίαν ἀπλήν. Βραδύτερον εἰσήχθη ἡ χορωδία, ἡ ὁποία ἠγαπήθη ἀπὸ τὸν λαόν καὶ ἀνεκαίνισε τὴν μουσικὴν εἰς τὴν Γερμανίαν. Μεγάλοι μουσικοὶ ἔμελοποίησαν τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαυΐδ, ἰδίως ὁ **Γκουδιμὲλ** (Gudimel, 1505 - 1572). Οἱ καθολικοὶ ἀπεμιμήθησαν τοὺς διαμαρτυρομένους καὶ τὸν 16ον αἰῶνα ὁ περίφημος μουσικὸς τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας **Παλεστρίνα** (Palestrina, 1524-1594) συνέθεσε τὴν λεγομένην **Λειτουργίαν τοῦ Πάπα Μαρκέλλου**.

Περὶ τὸ 1600, σχεδὸν συγχρόνως, ἐδημιουργήθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν τὰ δύο μεγάλα μουσικὰ δημιουργήματα, τὸ **Ὁρατόριον** καὶ τὸ **Μελόδραμα** (Opera). Τὸ ὁρατόριον εἶναι μουσικὸν δράμα μὲ θρησκευτικὴν ὑπόθεσιν, ἀποτελούμενον ἀπὸ ὀρχήστραν καὶ χορωδίαν, ἐνῶ τὸ μελόδραμα εἶναι δράμα κοσμικόν, τοῦ ὁποίου τὰ πρόσωπα ψάλλουν τὸ καθὲν τὸ μέρος του. Τὸ πρῶτον μελόδραμα **Ὁρφεὺς καὶ Εὐρυδίκη** ἐπαίχθη εἰς τὴν Φλωρεντίαν.

Αἱ ἐπιστήμαι

Ἐν ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα γεγονότα τῶν νέων χρόνων εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν. Δι' αὐτῶν ὁ ἄνθρωπος κατώρθωσε νὰ γνωρίσῃ πολλὰ ἀπὸ τὰ μυστήρια τῆς φύσεως καὶ ἐφαρμόσας τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν του ἀνεκαίνισε τὸν βίον του.

Κατὰ τοὺς μέσους χρόνους οἱ ἄνθρωποι ἐζήτουν νὰ λύσουν τὰς ἀπορίας τῶν καταφεύγοντες εἰς τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων καὶ ἰδίως τοῦ Ἀριστοτέλους. Καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους οἱ καθηγηταὶ τῶν Πανεπιστημίων ἐξηκολούθησαν ἐπὶ πολὺ τὸ ἴδιον

σύστημα. Ἀλλὰ τὸν 17ον αἰῶνα πολλοὶ σοφοὶ ἤρχισαν νὰ μελετοῦν ἀπ' εὐθείας τὴν φύσιν. Κατεσκεύασαν κατάλληλα ὄργανα, μὲ τὰ ὁποῖα κατῶρθωνον νὰ παράγουν, ὅταν ἤθελον, τὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ἐσκόπευον νὰ μελετήσουν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐδημιουργήθη ἡ νεωτέρα μέθοδος τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν, ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τὴν **π α ρ α τ ῆ ρ η σ ι ν** καὶ τὸ **π ε ἱ ρ α μ α**.

Ἡ Ἀστρονομία καὶ γενικῶς αἱ Φυσικαὶ Ἐπιστῆμαι ἐσημείωσαν σημαντικὴν πρόοδον κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα. Τὸ 1667 ἐκτίσθη τὸ Ἀστεροσκοπεῖον **Γ κ ρ ῆ ν ο υ ἴ τ ς** (Greenwich) πλησίον τοῦ Λονδίνου καὶ σχεδὸν συγχρόνως τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τῶν Παρισίων. Κατὰ τὸν προηγούμενον αἰῶνα (16ον) ὁ πολωνὸς ἱερεὺς **Κοπέρνικος** (Copernicus, 1473 - 1543) εἶχεν ἀποδείξει, ὅτι οἱ πλανῆται, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκει καὶ ἡ Γῆ, κέντρον ἔχουν τὸν Ἥλιον καὶ ἐκτελοῦν διπλὴν κίνησιν, μίαν περὶ τὸν Ἥλιον καὶ μίαν περὶ ἑαυτοῦς. Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος ὁ γερμανὸς ἀστρονόμος **Κέπλερ** (Kepler, 1571 - 1630) ἀπέδειξε μαθηματικῶς τὴν θεωρίαν τοῦ Κοπερνίκου καὶ διετύπωσε τοὺς λεγομένους **Ν ὀ μ ο υ ς τ ο Ὡ Κ έ π λ ε ρ**. Ἀλλ' ὁ κυριώτερος θεμελιωτὴς τῆς νεωτέρας φυσικῆς ἐπιστήμης εἶναι ὁ διάσημος Ἰταλὸς **Γαλιλαῖος** (Galilei, 1564 - 1642), ὁ ὁποῖος παρεδέχετο ὡς ἀναμφισβήτητον, ὅτι κέντρον τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος εἶναι ὁ Ἥλιος καὶ ὅτι ἡ Γῆ κινεῖται περὶ αὐτόν. Περίφημος φυσικὸς ἦτο καὶ ὁ Ἄγγλος **Νεύτων** (Newton, προφέρεται Νιούτον, 1642 - 1729), ὁ ὁποῖος ἀνεκάλυψε τὸν νόμον τῆς παγκοσμίου ἔλξεως, γνωστὸν εἰς τὴν Φυσικὴν ὡς **ν ὀ μ ο ν τ ο Ὡ Ν ε ὑ τ ω ν ο ς**. Ὁ Ἰταλὸς **Τορρικέλλι** (Torricelli, 1608 - 1647) ἐμελέτησε τοὺς νόμους τῆς ἰσορροπίας τῶν ὑγρῶν καὶ κατεσκεύασε τὸ **β α ρ ὀ μ ε τ ρ ο ν**, μὲ τὸ ὁποῖον παρετήρησαν βραδύτερον τὴν βαρῦτητα τοῦ ἀέρος. Ἄλλοι σοφοὶ ἠσχολήθησαν εἰδικώτερον εἰς τὰ Μαθηματικά, τὴν Ἀλγεβραν καὶ τὴν Γεωμετρίαν καὶ ἐδημιούργησαν τὰ ἀνώτερα Μαθηματικά.

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, καθὼς γνωρίζομεν, εἶχον ἀναπτύξει πλουσιωτάτην φιλοσοφίαν προσπαθοῦντες νὰ ἐρμηνεύσουν τὴν

ἀρχὴν καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ κόσμου καθῶς καὶ τὴν ἀξίαν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Κατὰ τοὺς μέσους χρόνους οἱ λεγόμενοι Σχολαστικοὶ φιλόσοφοι διδάσκαλον καὶ ὁδηγὸν εἶχον τὴν ἀρχαίαν φιλοσοφίαν καὶ πρὸ πάντων τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀριστοτέλους. Κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης ἐμελέτησαν τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων καὶ προσεπάθησαν νὰ ἐπαναφέρουν εἰς τὴν ζωὴν τὰ ἀρχαῖα φιλοσοφικά συστήματα. Ἰδίως ἐμελέτησαν καὶ ἠγάπησαν πολὺ τὸν Πλάτωνα.

Ἀλλὰ τὸν 17ον αἰῶνα οἱ σοφοὶ ἐδημιούργησαν αὐτοτελῆ φιλοσοφικά συστήματα. Περίφημοι φιλόσοφοι τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ εἶναι ὁ Ἕλληνας **Μπέκον** (Bacon, 1561 - 1626), ὁ Γάλλος **Ντεκάρτ** (Descartes, 1596 - 1650), ὁ ὁποῖος εἶναι γνωστὸς μὲ τὸ ἐκλατινισθὲν ὄνομά του **Καρτέσιος** (Cartesius), ὁ Ἕλληνας **Τζὼν Λῶκ** (John Locke, 1632 - 1704), ὁ Ὁλλανδὸς **Σπινόζα** (Spinoza, 1632-1677), ὁ Γερμανὸς **Λάϊμπνιτς** (Leibniz, 1646-1716) κ.ἄ.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ

(ΙΗ' ΑΙΩΝ)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

1. ΑΓΓΛΙΑ

ΟΙ ΔΥΟ ΠΡΩΤΟΙ ΓΕΩΡΓΙΟΙ

Ο 18ος αἰὼν εἶναι σημαντικώτατος διὰ τὴν Ἀγγλίαν. Τρία ἀξιολογώτατα γεγονότα χαρακτηρίζουν αὐτόν, ἢ στερέωσις τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, ἢ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας καὶ ἡ δημιουργία ἀποικιακοῦ κράτους με βάσεις τὰς Ἰνδίας καὶ τὸν Καναδαν.

Ὅταν ἀπέθανε τὸ 1714 ἡ βασίλισσα Ἄννα χωρὶς νὰ ἀφήσῃ διάδοχον, εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀγγλίας προσεκλήθη, συμφῶνως πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ 1701 πρᾶξιν τοῦ Κοινοβουλίου περὶ διαδοχῆς, ὁ δισέγγονος τοῦ Ἰακώβου Α' ἐκλέκτωρ τοῦ Ἀννοβέρου Γεώργιος. Δι' αὐτοῦ ἀνήλθεν εἰς τὸν ἀγγλικὸν θρόνον ἡ Δυναστεία τοῦ Ἀννοβέρου, ἡ ὁποία βασιλεύει μέχρι σήμερον.

Ὁ Γεώργιος Α' (1714-1727) ἦτο ἤδη 54 ἐτῶν, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Δὲν ἐγνώριζε τὴν ἀγγλικήν, ἔμεινε ξένος μεταξὺ ξένων καὶ οὐδέποτε παρηγορήθη, διότι ἐγκατέλειπε τὸ Ἀννοβέρον. Ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι συγχρόνως ἐκλέκτωρ τοῦ Ἀννοβέρου καὶ τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος του ἔθετε πάντοτε ὑπεράνω τῶν ἀγγλικῶν.

Ὁ υἱὸς του Γεώργιος Β' (1727-1760) δὲν διέφερεν ἀπὸ τὸν πατέρα του. Οἱ Ἀγγλοὶ ὅμως ἠνέχθησαν αὐτούς, διότι ἦ-

σαν διάμαρτυρόμενοι, δὲν ἀνεμειγνύοντο εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ δὲν ἐκινδύνευον αἱ ἐλευθερίαι τῶν. Πραγματικῶς οἱ δύο Γεώργιοι ἄφησαν τὴν φροντίδα τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸ Κοινοβούλιον καὶ καθιέρωσαν τὴν συνήθειαν νὰ λαμβάνουν τοὺς Ὑπουργοὺς τῶν ἀπὸ τὸ κόμμα, τὸ ὁποῖον ἐπλειονοψήφει εἰς τὴν Βουλὴν. Ἡ συνήθεια αὕτῃ ἐστερέωσε τὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα καὶ τοιουτοτρόπως εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐπεκράτησεν ἡ ἰδέα, ὅτι ὁ βασιλεὺς βασιλεύει, ἀλλὰ δὲν κυβερνᾷ. †

ΤΟ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ

Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἦσαν τὰ ἑξῆς :

1) Ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς εἶναι ἀνεύθυνος, τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἔχουν οἱ ὕπουργοί. Προηγουμένως τοὺς ὕπουργοὺς ὑπεδείκνυεν ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ γίνεται πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως, δηλαδὴ πρωθυπουργός, ὁ ἀρχηγός τοῦ κόμματος, τὸ ὁποῖον ἐπλειονοψήφει εἰς τὴν Βουλὴν. Τοιουτοτρόπως ὁ πρωθυπουργός εἰς τὴν Ἀγγλίαν εἶχε μεγάλην δύναμιν.

2) Τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν εἶχε τὸ Κοινοβούλιον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖτο ἀπὸ δύο βουλὰς, τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων, τῆς ὁποίας τὰ μέλη διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ βασιλέως, καὶ τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἐξελέγοντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ διὰ μίαν ἑπταετίαν. Μὲ τὸν καιρὸν μεγαλυτέραν δύναμιν ἀπέκτησεν ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων.

3) Εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων ἐπεκράτουν δύο κόμματα, οἱ Τόρις καὶ οἱ Οὐτξ. Οἱ πρῶτοι ἔθεωροῦντο ἀριστοκρατικοί, οἱ δεῦτεροι ἦσαν λαϊκώτεροι.

4) Τὸ ἐκλογικὸν σύστημα δὲν ἦτο καθολικόν. Κατ' οὐσίαν ἐψήφιζε μικρὰ μειονοψηφία τοῦ λαοῦ. †

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Γ' (1760 - 1820)

Ὁ Γεώργιος Γ' ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον 23 ἐτῶν καὶ εἶχεν ἐμπνευσθῆ ἀπὸ τὴν πρωσίδα μητέρα του τὴν ἰδέαν, ὅτι ἔπρεπε νὰ εἶναι πραγματικὸς βασιλεὺς. Διὰ τοῦτο ἠθέλησε νὰ κυβερ-

νήση τὴν χώραν καὶ νὰ εἶναι ὁ πρῶτος ὑπουργὸς τοῦ βασιλείου. Εἶχε δηλαδὴ τὴν ἀπαιτήσιν νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν κοινοβουλευτικὴν κυβέρνησιν μὲ προσωπικὴν. Ἐπὶ τινὰ ἔτη (1770-1782) κατάρθωσε πραγματικῶς νὰ κυβερνήσῃ τὴν χώραν ὁ ἴδιος αὐταρχικῶς. Ἄλλ' ὁ ζωηρὸς ἐρεθισμὸς τῆς κοινῆς γνώμης, ὁ ὁποῖος ἐξεδηλώθη μὲ τὴν ἴδρυσιν πολιτικῶν σωματείων, συγκεντρώσεων, διαδηλώσεων, ἐφημερίδων, καὶ πρὸ πάντων τὰ ἀτυχήματα εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν ἀποικίων τῆς Ἀμερικῆς, ὑπεχρέωσαν τὸν βασιλέα νὰ ὑποχωρήσῃ.

Η ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 18ου αἰῶνος ἡ Ἀγγλία ἀνεπτύχθη εἰς χώραν κατ' ἐξοχὴν βιομηχανικὴν καὶ ἐμπορικὴν. Τὴν πρῶτην ὥθησιν εἰς τὴν βιομηχανικὴν ἀκμὴν τῆς χώρας ἔδωκεν ἡ ὑπερβολικὴ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ της, ὁ ὁποῖος ἐδιπλασιάσθη ἀπὸ τοῦ 1700-1780. Ἐπειτα ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἄνθρακος ἀντὶ τοῦ ξύλου διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν μεταλλευμάτων τοῦ σιδήρου ὑπῆρξε διὰ τὴν Ἀγγλίαν, ἡ ὁποία εἶναι πλουσία εἰς γαιάνθρακα καὶ σίδηρον, ἡ ἀρχὴ τῆς μεταλλουργικῆς βιομηχανίας της, ἡ ὁποία ἐπὶ μακρὸν ἦτο ἀσυναγώνιστος.

Σχεδὸν συγχρόνως ἀνεκάλυψαν διαφόρους μηχανάς, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ τὴν κλωστικὴν μηχανήν, ἐνῶ ὁ Οὐάτ ἔβρισκε τὴν κίνησιν εἰς τὰ ἐργοστάσια μὲ τὴν τελειοποίησιν τῆς ἀτμομηχανῆς.

Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν ἡ ἀνάπτυξις τῆς Ἀγγλίας ἦτο ἀκόμη μεγαλύτερα. Ἀφοῦ ἐξετόπισε τοὺς ἀντιπάλους Ἰσπανοὺς, Γάλλους καὶ Ὀλλανδοὺς ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἔγινε κυρίαρχος αὐτῆς.

Ἡ Ἀγγλία τέλος ἐθεωρεῖτο ἡ χώρα τῶν ἐλευθεριῶν καὶ παρουσιαζέτο ὡς ὑπόδειγμα εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶδον τὸ φῶς πολλαὶ ἐφημερίδες, μετὰ τῶν ὁποίων μερικαὶ ἀνεπτύχθησαν εἰς τεραστίους δημοσιογραφικοὺς ὀργανισμοὺς καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐκδίδωνται μέχρι σήμερον, ὅπως ὁ Χρόνος (Times), ὁ Πρωινὸς Ταχυδρόμος (Morning Post) κ.ἄ.

2. ΓΕΡΜΑΝΙΑ

20-5

✠ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

Ἡ Γερμανία τὸν 18ον αἰῶνα μένει χώρα ἀγροτική, ἀραιῶς κατωφημένη καὶ πτωχὴ καὶ εἶναι διηρημένη εἰς πολλὰ κράτη. Ὁ Τριακονταετής πόλεμος ἀπέδειξε, ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐνωθῇ ἡ χώρα ὑπὸ μίαν διοίκησιν. Ἡ Βεστφαλικὴ μάλιστα εἰρήνη (1648) καθιέρωσε τὴν πολιτικὴν διάσπασιν τῆς Γερμανίας καὶ σχεδὸν ἐξηφάνισε τὴν δύναμιν τοῦ Αὐτοκράτορος. Οἱ διάφοροι ἡγεμόνες ἀποβλέποντες εἰς τὸ συμφέρον τοῦ ἰδίου τῶν κρατῶν δὲν ἤθελον νὰ εἶναι ἀπλοῖ ἀκόλουθοι τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ δὲν ἐδίσταζον μάλιστα νὰ συνασπίζωνται ἐναντίον του.

Τὸ πλῆθος τῶν γερμανικῶν κρατῶν ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ πολυτελεῖς ἡγεμονικοὺς οἴκους μὲ ποικιλωτάτους τίτλους. Οἱ ἡγεμόνες ἔθετον τὰ ἀτομικὰ τῶν συμφέροντα ὑπεράνω τοῦ κοινοῦ, εἶχον διαρκῶς ἐδαφικὰ ζητήματα πρὸς ἀλλήλους, ἐσπατάλων ἀφθόνως εἰς πολυτελεῖς αὐλὰς καὶ ἔδιδον ἀφορμὴν εἰς ξένας ἐπεμβάσεις.

Πολλοὶ ἡγεμόνες, ἀκολουθοῦντες τὸ γενικὸν παράδειγμα, εἰσήγαγον τὴν ἀπολυταρχίαν καὶ ἐκυβέρνησαν ἀπολυταρχικῶς. Ἄλλοι πάλιν ἡγεμόνες ἀκολουθοῦντες τὰ διδάγματα τῶν γάλλων φιλοσόφων καὶ οἰκονομολόγων, περὶ τῶν ὁποίων θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω, εἰργάσθησαν ὡς προοδευτικοὶ ἄρχοντες. Ἐπροστάτευσαν τὴν γεωργίαν, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ἐτακτοποίησαν τὰ οἰκονομικὰ, κατήργησαν τὰς βαναύσους ποινὰς καὶ καθιέρωσαν θρησκευτικὴν ἀνοχὴν.

Τὰ μεγαλύτερα γερμανικὰ κράτη τοῦ 18ου αἰῶνος ἦσαν τὸ Ἀννόβερον, ἡ Σαξονία, ἡ Βαυαρία καὶ πρὸ πάντων τὸ κράτος τῶν Ἀψβούργων, ἡ Αὐστρία, καὶ τὸ κράτος τῶν Χοεντζόλλερν, δηλαδὴ ἡ Πρωσσία, τὰ ὁποῖα μὲ τὸν καιρὸν ἀνεπτύχθησαν εἰς μεγάλας δυνάμεις.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

Ἀξιόλογος πνευματικὴ ἀνάπτυξις ἐσημειώθη εἰς τὰ γερμανικὰ κράτη, ἰδίως κατὰ τὸ δεῦτερον ἡμῖς τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἡ

διανοητική ανάπτυξις προήλθε κυρίως από τὰ Πανεπιστήμια, τὰ ὁποῖα οἱ ἡγεμόνες ἴδρυσαν εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν.

Πολλοὶ ἀπὸ τὰς ἔδρας τῶν ἡγεμονιῶν ἀνεπτύχθησαν εἰς πλουσίας καὶ πολυανθρώπους πόλεις. Οἱ ἡγεμόνες ἔκτισαν εἰς αὐτάς ἀνάκτορα κατ' ἀπομίμησιν τῶν Βερσαλλιῶν καὶ εἰσήγαγον τὴν ἐπίπλωσιν, τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὰ ἔθιμα τῆς γαλλικῆς αὐλῆς. Ἡ τάξις τῶν εὐπόρων, ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν ἡγεμονιῶν καὶ εἰς τὰς ἐλευθέρους πόλεις, ἀνεπτύχθη διανοητικῶς καὶ ἐκαλλιέργησε τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Ὡς πρὸς τοῦτο ἡ πολιτικὴ διαίρεσις ἦτο πλεονέκτημα, διότι ἡ Γερμανία εἶχε πολλὰς πρωτευούσας, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν κέντρα πνευματικά, ἐνῶ ἡ πνευματικὴ κίνησις τῆς Γαλλίας συνεκentrώνετο μόνον εἰς τοὺς Παρισίους.

Κατ' ἀρχὰς ἡ γαλλικὴ γλῶσσα καὶ λογοτεχνία ἀπέκτησαν μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἄλλ' ἀφοῦ ἀφυπνίσθη ἡ ἔθνικὴ συνείδησις, οἱ Γερμανοὶ λόγοι κατεπολέμησαν τὴν ἐπίδρασιν αὐτὴν καὶ ἔγραψαν εἰς τὴν ἔθνικὴν τῶν γλῶσσαν. Ἡ γερμανικὴ γλῶσσα διεξήγαγε μακρὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς καθιερωμένης λατινικῆς, ἡ ὁποία ἐν τούτοις ἐξηκολούθησε νὰ γράφεται καὶ καθ' ὄλον τὸν 18ον αἰῶνα. ✕

3. ΑΥΣΤΡΙΑ

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΙΑΣ

Ἡ Αὐστρία ἦτο ἐν ἑκ τῶν γερμανικῶν κρατῶν τῆς γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας, οἱ δὲ ἡγεμόνες αὐτῆς, φέροντες τὸν τίτλον τοῦ ἀρχιδουκὸς τῆς Αὐστρίας, ἀνήκον εἰς τὴν μεγάλην οἰκογένειαν τῶν Ἀψβούργων καὶ εἶχον τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, ὁ ὁποῖος ἔγινε κληρονομικὸς εἰς τὴν οἰκογένειάν των, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχη οὐσιαστικὴν σημασίαν.

Ἡ συμπαγὴς κτήσις τῶν Ἀψβούργων ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως, τὸ Δουκάτον τῆς Αὐστρίας, ἠύξθη σημαντικῶς διὰ τῶν νικῶν κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ τῶν ἐπιτυχιῶν τῆς συνθήκης τῆς Οὐτρέχτης καὶ ἡ Αὐστρία κατέστη μεγάλη δύναμις. Τὸν 18ον αἰῶνα τὸ κράτος τῶν Ἀψβούργων ἐκτός τοῦ Δουκάτου τῆς Αὐστρίας, τῆς Στυρίας, τῆς Καρινθίας καὶ τῆς Καρνιολίας, τῶν παλαιῶν δηλαδὴ κτήσεων τοῦ στέμματος, περιελάμβανε τὸ βασίλειον τῆς

Βοημίας καὶ Οὐγγαρίας, τὴν Τρανσυλβανίαν, εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸ Μιλάνον, τὴν Νεάπολιν καὶ τὴν Σαρδηνίαν, καὶ τὸ Βέλγιον.

Ἡ Αὐστρία λοιπὸν ἦτο μεγάλη μοναρχία τὸν 18ον αἰῶνα καὶ ἔπαιξε σημαντικὸν μέρος εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἱστορίαν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Ἦτο ὅμως κράτος καθολικὸν ἢ δυναστικὸν, δηλαδή ἀπετελεῖτο ἀπὸ διαφόρους κατὰ τὴν ἐθνικότητα καὶ τὴν γλῶσσαν λαούς, Γερμανούς, Τσέχους, Οὐγγρους, Σέρβους, Ρουμάνους, Φλαμανδούς, Ἰταλοὺς κλπ. Οἱ λαοὶ αὐτοὶ ἀπετέλουν ἰδιαιτέρα κρατίδια, τὰ ὅποια συνήγωνε τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως. Εἶχον ἴδιαν πρωτεύουσαν, ἴδιαν διοίκησιν καὶ ἴδιαν βουλήν ἀπὸ εὐγενεῖς, ἡ ὅποια συνήθως ὠνομάζετο *διαίτα*.

ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΙΑΣ

Τοιοῦτον συγκρότημα δὲν ἦτο στερεόν. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Αὐστρίας εἶχον πολλὰς προστριβὰς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ζητήματα μὲ τοὺς πολυαρίθμους γείτονάς των. Διὰ τὰ συγκρατήσασιν τὰ ἀνομοιογενῆ στοιχεῖα τῆς μοναρχίας καὶ τὰς βλέψεις τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, ἔπρεπε νὰ διατηροῦν ἰσχυρὸν στρατόν. Περί τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος ὁ πόλεμος διὰ τὴν διαδοχὴν τοῦ αὐστριακοῦ θρόνου ἠπέιλησε τὴν ὑπαρξίν τοῦ κράτους.

Ὁ αὐτοκράτωρ δηλαδή **Κάρολος 5'** (1711-1740), ἐπειδὴ δὲν εἶχεν υἱόν, ἤθελε νὰ ἀφήσῃ διάδοχον τὴν θυγατέρα του Μαρίαν Θηρεσίαν. Ἐκανόνισε τὴν διαδοχὴν δι' ἐπισήμου πράξεως, ἡ ὅποια ὠνομάσθη *Pragmatica Sanctio*. Δι' ἀκαταπονήτων προσπαθειῶν κατῶρθωσε νὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ πρᾶξις ἀπὸ τοὺς ἀμέσως ἐνδιαφερομένους καὶ ἀπὸ τοὺς ξένους ἡγεμόνας. Ὅταν ὅμως ἀπέθανε, κανεὶς δὲν ἐσεβάσθη τὴν συνθήκην, διότι ἡ Αὐστρία δὲν εἶχεν ἰσχυρὸν στρατόν. Ἡ Αὐστρία λοιπὸν περιεπλάκη εἰς ὀκταετῆ πόλεμον, κατὰ τὸν ὅποιον συνησπίσθησαν ἐναντίον τῆς αἰ μεγαλύτεραι δυνάμεις, Γαλλία, Πρωσσία καὶ Ἰσπανία.

ΜΑΡΙΑ ΘΗΡΕΣΙΑ (1740 - 1780). ΠΟΛΕΜΟΣ ΠΕΡΙ ΔΙΑΔΟΧΗΣ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΙΑΣ

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου 5' τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν ἡ κόρη του **Μαρία Θηρεσία** (1740-1780) εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν. Ἄλλ' ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Βαυαρίας, ἂν καὶ εἶχεν ἀναγνωρίσει τὴν *Pragmatica Sanctio*, ἤγειρεν ἀξιώσεις ἐπὶ ὅλης τῆς κληρονομίας

καὶ ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τῆς Γαλλίας. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισεν ὁ περὶ τῆς διαδοχῆς τῆς Αὐστρίας πόλεμος, κατὰ τὸν ὅποιον ἡ Αὐστρία διέτρεξε τὸν κίνδυνον τοῦ διαμελισμοῦ. Βαυαρικὸς καὶ γαλλικὸς στρατὸς εἰσέβαλον εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἐνῶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας Φρειδερίκος ὁ Μέγας κατέλαβε σχεδὸν ἄνευ ἀντιστάσεως τὴν πλουσιωτάτην Σιλεσίαν. Εἰς τὴν συμμαχίαν κατὰ τῆς Αὐστρίας προσετέθησαν βραδύτερον ἡ Ἰσπανία, ἡ Σαξονία καὶ ἡ Σαρδηνία.

Κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμήν ἡ Μαρία Θηρεσία δὲν εἶχεν οὔτε στρατὸν οὔτε χρήματα καὶ ἡ θέσις τῆς ἦτο ἀπελπιστική. Ἀλλὰ τὴν ἔσωσεν ἡ πίστις τῶν ὑπηκόων τῆς, ἰδίως τῶν Οὐγγρων, καὶ ἡ ὑποστήριξις τῆς Ἀγγλίας. Ὁ αὐστριακὸς στρατὸς ἔδειξε μεγάλην ἀντοχήν, οἱ ἐχθροὶ ἀπεκρούσθησαν καί, ὅταν προσετέθη εἰς τὴν συμμαχίαν τῆς Αὐστρίας καὶ ἡ Ρωσία, ἀπεφάσισαν νὰ εἰρηνεύσουν. Ἡ Μαρία Θηρεσία διετήρησε τὸ στέμμα καθὼς καὶ ὅλας τὰς χώρας τῆς, ἐκτὸς τῆς Σιλεσίας, τὴν ὅποιαν ἐκράτησεν ἡ Πρωσσία. Ἡ Pragmatica Sanctio ἀνεγνωρίσθη καὶ πάλιν καὶ ἀπετέλεσε τὴν βασικὴν συνθήκην, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐστηρίχθη ἡ ὑπαρξις τῆς αὐστριακῆς μοναρχίας μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

ΑΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

Ἀφοῦ παρήλθεν ὁ κίνδυνος τοῦ διαμελισμοῦ, ἔγινεν αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναδιοργανώσεως τοῦ κράτους καὶ τῆς συγκεντρώσεως τῆς ἐξουσίας, ὅπως εἰς τὰ ἄλλα κράτη.

Ἡ Μαρία Θηρεσία ἔδειξεν ἐνεργητικότητα, ἀνδρικὸν θάρρος καὶ πρωτοβουλίαν. Βοηθουμένη ἀπὸ τὸν υἱὸν τῆς Ἰωσήφ ἐπεχείρησε νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸ κράτος, νὰ ἐπιβάλλῃ ὁμοίομορφον διοίκησιν καὶ νὰ συγκεντρώσῃ τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖρας τῆς. Ἐπροχώρησεν ὅμως μεθοδικῶς καὶ μὲ προσοχήν, διὰ νὰ μὴ προσκρούσῃ εἰς τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς συνηθείας τῶν ποικίλων λαῶν τοῦ κράτους τῆς. Ἐκυβέρνησε μόνη μὲ ὀλίγους συμβούλους καὶ ἐφρόντισε νὰ διατηρῇ ἀξιόλογον καὶ ἀξιόμαχον στρατιωτικὴν δύναμιν.

ΙΩΣΗΦ Β' (1780 - 1790)

Ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τῆς Μαρίας Ἰωσήφ Β' (1780 - 1790) ἐπλάτυνε τὸ πρόγραμμα τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ ἥλλαξε τὴν τακτικὴν τῆς μητρὸς του. Φυσιογνωμία ἐξαιρετικὴ καὶ συμπαθῆς, ἀπλοῦς, συνετός, μὲ ὕψηλά φρονήματα, εἶναι ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου φιλόσοφος καὶ κατ' ἐξοχὴν φιλόσοφος ἡγεμῶν, τοῦ ὁποῦ ὁ βίος ὑπῆρξε πρότυπον τάξεως καὶ ἐργατικότητος.

Ὁ Ἰωσήφ ἐπεχείρησε νὰ ἐφαρμόσῃ τολμηρότερον τὴν μεταρρυθμισιν συνδυάζων αὐτὴν μὲ τὰς νέας ἀντιλήψεις περὶ κράτους καὶ διοικήσεως τῶν γάλλων συγγραφέων τῶν χρόνων του, οἱ ὅποιοι κατέκρινον πᾶν τὸ παραδεδομένον καὶ ἱστορικῶς καθιερωμένον. Ἀλλὰ τὸ καθεστῶς τῆς Αὐστρίας ἐστηρίζετο κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τῆς παραδόσεως καὶ ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν δικαιωμάτων τῶν εὐγενῶν, τὰ ὁποῖα οἱ γάλλοι φιλόσοφοι ὠνόμασαν προλήψεις.

Ὁ Ἰωσήφ κατήργησε τὴν δουλοπαροικίαν, διότι ἐπίστευεν, ὅτι οἱ ἀληθεῖς ἰδιοκτῆται τῆς γῆς εἶναι οἱ γεωργοὶ καὶ ὄχι οἱ φεουδάρχει, καὶ καθιέρωσε τὴν ἐλευθερίαν τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ τύπου καὶ τὴν ἀνεξιθρησκείαν. Ἐξεδίωξε τοὺς Ἰησοῦϊτας, διέλυσε πολλὰ μοναχικὰ τάγματα καὶ μετέτρεψε 2.000 μοναστήρια εἰς νοσοκομεῖα, σχολεῖα ἢ ἐργοστάσια καὶ ἐπεχείρησε βαθυτέραν διοικητικὴν μεταρρυθμισιν, διὰ νὰ μετασχηματίσῃ τὴν Αὐστρίαν εἰς κράτος συγκεντρωμένον μὲ ὁμοίμορφον διοίκησιν. Ἡ Βιέννη ἐγένετο ἡ μοναδικὴ πρωτεύουσα καὶ κατηργήθησαν τὰ προνόμια τῶν ἀντιπροσωπειῶν τῶν εὐγενῶν.

Ἀλλ' ἡ Αὐστρία δὲν ἦτο τὸ κατάλληλον ἔδαφος διὰ τοιαύτας ριζικὰς μεταρρυθμίσεις. Οἱ Οὐγγροὶ εὐγενεῖς ἐξωργίσθησαν διὰ τὴν κατάργησιν τῆς δουλοπαροικίας, οἱ Βέλγοι διὰ τοὺς θρησκευτικοὺς νεωτερισμοὺς. Αἱ διατάξεις περὶ ἀνεξιθρησκείας προσέκρουσαν εἰς τὴν ἀμάθειαν καὶ τὸν φανατισμὸν τοῦ ὄχλου, ἐνῶ ἡ διοικητικὴ ἀφομοίωσις ἐνέβαλεν εἰς ἀνησυχίας τὰς ἐθνότητας. Οἱ Βέλγοι ἐπανεστάτησαν, ἐκήρυξαν ἔκπτωτον τὸν Ἰωσήφ καὶ ἀπέκτησαν ἀνεξαρτησίαν.

Ὁ Ἰωσήφ εἶδε νὰ καταρρῆ ἡ προσπάθειά του καὶ ἀπέθανε πλήρης πικρίας παρὰ τὸν Δούναβιν, ὅπου ἐπολέμει κατὰ τῶν Τούρκων ὄνειρευόμενος νὰ καταλύσῃ τὸ κράτος τοῦ Σουλτάνου καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς χριστιανικοὺς πληθυσμοὺς.

‘Ο αδελφός και διάδοχος του **Λεοπόλδος Β’** (1790 - 1792) έσπευσε να ανακαλέση σχεδόν όλες τās διατάξεις του ‘Ιωσήφ, δια να επιτύχη τήν γαλήνην του κράτους. Αί μεταρρυθμίσεις όμως τής Μαρίας και του ‘Ιωσήφ δέν απέτυχον έξ ολοκλήρου, διότι κατέστησαν τήν Αυστρίαν κράτος συγκεντρωμένον, πρό πάντων στρατιωτικών και οικονομικώς άκμαίον, ώστε να δυνηθῆ να ζήση άκόμη επί ένα αιώνα και πλέον.

20-5

4. Π Ρ Ω Σ Σ Ι Α

ΑΡΧΑΙ ΤΟΥ ΠΡΩΣΣΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

‘Η Πρωσσία ἦτο κατ’ αρχάς άσήμαντος ήγεμονία. ‘Ο πυρήν, από τόν όποίον άνεπτύχθη, είναι ή **Μαρκιωνία** του **Βρανδεμβούργου**, κειμένη μεταξύ τών ποταμών “Ελβε και “Οδερ. Τόν 14ον αιώνα ο αυτοκράτωρ έδωκεν εις τόν ήγεμόνα του Βρανδεμβούργου τόν τίτλον του εκλέκτορος και τόν 15ον αιώνα έδώρισε τὸ Βρανδεμβούργον εις τόν οίκον τών **Χοεντζόλλερν** (Hohenzollern). Κατά τās αρχάς του 17ου αιώνος οί **Χοεντζόλλερν** του Βρανδεμβούργου απέκτησαν εκ κληρονομίας μικράν κτήσιν επί του Ρήνου, τὸ **Δουκάτον Κλέβ**, καθώς και τὸ **Δουκάτον τής Πρωσσίας**, τήν σημερινήν ‘Ανατολικήν Πρωσσίαν, ή όποία διετέλει υπό τήν επικυριαρχίαν τής Πολωνίας.

Μόνον αί δυτικάι χῶραι τών Χοεντζόλλερν ἦσαν σχετικῶς άνεπτυγμένα, διότι εκεί υπήρχον πόλεις όπωςδῆποτε όμοιαι με τās άλλανδικάς, ένῶ αί κτήσεις άνατολικῶς του “Ελβε ἦσαν τότε εὐρεία πεδιάς άμμόδης και άγονος, διακοπτομένη από δάση και έλη, και ελάχιστα άνεπτυγμένα. Πόλεις σχεδόν δέν υπήρχον εις τὸ σημεϊον αυτό.

‘Ο εκλέκτωρ του Βρανδεμβούργου δέν ἦτο άνεξάρτητος ήγεμών, διότι τὸ μὲν Βρανδεμβούργον υπήγετο εις τήν επικυριαρχίαν του αυτοκράτορος, τὸ δὲ δουκάτον τής Πρωσσίας έξηρτάτο από τόν βασιλέα τής Πολωνίας. ‘Αλλ’ από τών μέσων του 17ου αιώνος εὐτυχῆ γεγονότα και ή προσωπική αξία των επέτρεψαν εις τούς Χοεντζόλλερν να επεκτείνουν τήν κυριαρχίαν των και να άποκτήσουν άνεξαρτησίαν.

X

Τέλος κατώρθωσε νά ἀπαλλάξη τὸ δουκάτον τῆς Πρωσσίας ἀπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας. Τοῦτο ἦτο γεγονός σημαντικόν, διότι οἱ ἡγεμόνες τοῦ Βρανδεμβούργου ἔγιναν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀνεξάρτητοι εἰς ἓν τμῆμα τοῦ κράτους τῶν.

Ἡ ΠΡΩΣΙΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ (1701)

Ὁ υἱὸς τοῦ Φρειδερίκου Γουλιέλμου **Φρειδερίκος Α΄** (1688 - 1713) παρέλαβεν ἀπὸ τὸν πατέρα του κράτος ὠργανωμένον καὶ ἀξιόλογον στρατόν, ἐβοήθησε τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας κατὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ ὡς ἀμοιβὴν ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως εἰς τὸ ἀνεξάρτητον τμῆμα τοῦ κράτους του, τὴν Πρωσίαν. Ἀπὸ τότε οἱ ἐκλέκτορες τοῦ Βρανδεμβούργου ὠνομάσθησαν Βασιλεῖς τῆς Πρωσσίας καὶ οἱ ὑπήκοοι τῶν ἀδιαφόρων Πρώσσοι, εἰς οἷονδήποτε τμῆμα τοῦ κράτους καὶ ἂν ἀνῆκον. Ὁ Φρειδερίκος Α΄ εἶναι ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας.

Ὁ διάδοχός του **Φρειδερίκος Γουλιέλμος Α΄** (1713-1740), ὁ πατὴρ τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου, ἦτο ἄνθρωπος περιέργος καὶ ἰδιόρρυθμος. Μόρφωσιν εἶχε πολὺ μικράν, ἀπεστρέφeto τὴν πολυτέλειαν καὶ τὰς ἐπιδείξεις καὶ ἐπέβαλλεν αὐστηρὰν οἰκονομίαν εἰς ἑαυτὸν καὶ τὴν οἰκογένειάν του. Εἶχεν ὅμως νοῦν πρακτικόν καὶ ἐκυβέρνησε καλά. Ἐφρόντισε κυρίως διὰ τὰ οἰκονομικὰ καὶ κατώρθωσε νά αὐξήσῃ σημαντικῶς τὰ εἰσοδήματά του.

Ὁ Φρειδερίκος Γουλιέλμος κυρίως ἠγάπησε μὲ πάθος τὰ στρατιωτικά. Ἐφόρει διαρκῶς στρατιωτικὴν στολὴν καὶ συναναστρέφeto ἀξιωματικούς. Εἰσήγαγε νέαν τακτικὴν εἰς τὸν στρατόν καὶ κατεπόνει τοὺς στρατιώτας μὲ ἀκατάπαυστα γυμνάσια. Ἦθελε νά ἐκτελοῦν ὁμοιομόρφους κινήσεις ὅλοι συγχρόνως. Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη ἡ λεγομένη πρωσσικὴ τακτικὴ. Εἶχε μεγάλην ἀδυναμίαν εἰς τοὺς ὑψηλοὺς στρατιώτας καὶ κατήρτισε τὴν φρουράν του ἀπὸ μεγαλοσώμους ἄνδρας. Ὄταν ἀπέθανεν, ἄφησε περίσσευμα $8\frac{1}{2}$ ἑκατομμύρια τάληρα (τάληρον = 3 φράγκα περίπου), στρατόν ἀπὸ 83 χιλιάδας καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ κράτους του εἶχον αὐξηθῆ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας του ἀπὸ 1.700.000 εἰς 2.700.000.

ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ (1740 - 1786)

20-5

Τὴν δύναμιν αὐτὴν μετεχειρίσθη ὁ υἱὸς τοῦ Φρειδερίκου Β' (1740 - 1786), διὰ νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος τοῦ καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν Πρωσσίαν μεγάλην δύναμιν.

Ὁ πατὴρ τοῦ εἶχεν ἀναθέσει τὴν μόρφωσιν τοῦ Φρειδερίκου εἰς δύο ἀξιωματικούς καὶ ἓνα γάλλον μετανάστην, τὸ ὄνειρόν τοῦ δὲ ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ νὰ γίνῃ εὐσεβὴς χριστιανός, γενναῖος στρατιώτης καὶ καλὸς οἰκογενειάρχης. Ἄλλὰ πρὸς μεγάλην ἀπογοήτευσίν τοῦ ὁ υἱὸς ἐδείκνυε κλίσιν εἰς τὴν λογοτεχνίαν, τὴν μουσικὴν καὶ τὸν ἀνετον βίον καὶ ἀπεστρέφετο τὴν στρατιωτικὴν ζωὴν. Ὁ βασιλεὺς ἤρχισε νὰ μὴ ἀνέχεται τὸν «θηλυπρεπεῖ υἱόν», ὅπως τὸν ὠνόμαζε, τὸν ἀπεκάλει «ὄργανοπαϊκτὴν καὶ ποιητὴν», τὸν ὕβριζε καὶ τὸν ἐρράβδιζεν.

Ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ πατρὸς καὶ υἱοῦ ἔφθασεν εἰς τόσῃν ὀξύτητι, ὥστε ὁ Φρειδερίκος ἀπεφάσισε νὰ δραπετεύσῃ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἀλλὰ τὸ σχέδιον ἀνεκαλύφθη καὶ ὁ βασιλεὺς ἔξω φρενῶν τὸν μὲν συνένοχον ἀξιωματικὸν κατεδίκασεν εἰς θάνατον ἐπὶ λιποταξίᾳ, τὸν δὲ υἱὸν τοῦ ἐνέκλεισεν ἐντὸς φρουρίου εἰς τὸ ἐσωτερικόν τῆς χώρας. Μόλις βραδύτερον συνεφιλιώθη πρὸς αὐτὸν καὶ ὁ Φρειδερίκος ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν εἰς τὸ κράτος καὶ ἤρχισε νὰ ἐκτιμᾷ τὸν πατέρα τοῦ.

Ὁ Φρειδερίκος ἐκυβέρνησεν ἀπολυταρχικῶς, ἀλλὰ διέφερεν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀπολυταρχικούς ἄρχοντας εἰς βασικά σημεῖα. Ἐπρέσβευε δηλαδή, ὅτι ὁ βασιλεὺς ὀφείλει νὰ κυβερνᾷ μὲ δικαιοσύνην καὶ ἀφιλοκέρδειαν καὶ νὰ ἔχῃ πρῶτον μέλημα τὸ συμφέρον τοῦ λαοῦ τοῦ, διότι ὁ βασιλεὺς εἶναι χάριν τοῦ λαοῦ καὶ ὄχι ὁ λαὸς χάριν τοῦ βασιλέως. «Ὁ βασιλεὺς, ἔλεγεν, εἶναι ὁ πρῶτος ὑπάλληλος τοῦ κράτους». Τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν περὶ τοῦ βασιλέως ὠνόμασαν φωτισμένην ἢ συνετὴν δεσποτείαν (*déspotisme éclairé*).

Ὁ Φρειδερίκος ἐφρόντισε πολὺ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Ἦτο κατ' ἐξοχὴν ἀνεξιθρησκὸς ἡγεμὼν : « Εἰς τὴν Πρωσσίαν, ἔλεγεν, ἕκαστος δύναται νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ, ὅπως ὁ ἴδιος θέλει ». Ὁ Φρειδερίκος ἦτο θαυμαστής τῶν γάλλων συγγραφέων, συνεδέθη μὲ τὸν Βολταῖρον καὶ συνέγραψε διάφορα

ἔργα γαλλιστί. Εἶναι περίφημα τὰ ἱστορικά του συγγράμματα, τὰ ὅποια διακρίνονται διὰ τὴν βαθύτητα τῆς ἱστορικῆς ἀντιλήψεως.

Τὸ πρῶτιστον ὅμως μέλημα τοῦ Φρειδερίκου ἦτο ὁ στρατός. Διωργάνωσεν ἀξιόλογον στρατιωτικὴν δύναμιν, διεξήγαγε μακροὺς πολέμους καὶ ἀπέκτησε φήμην μεγάλου στρατηγοῦ. Ἀπὸ τὴν Πολωνίαν ἀφῆρσε χώρας, διὰ τῶν ὁποίων ἀποκατεστάθη ἡ συνοχὴ τῆς Πρωσσίας μετὰ τοῦ Βρανδεμβούργου, ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν τὴν ἀξιόλογον ἐπαρχίαν Σιλεσίαν, καὶ κατῴρθωσεν ἡ διατηρήσῃ τὰς κατακτήσεις του ἐναντίον σχεδὸν ὅλης τῆς Εὐρώπης. Τοιοῦτοτρόπως μετὰ 45 ἐτῶν βασιλείαν εἶχε διπλασιάσει εἰς ἕκτασιν τὸ κράτος του καὶ σχεδὸν τετραπλασιάσει εἰς πληθυσμὸν (6 ἑκατομμύρια κάτοικοι).

20-5

ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΟΥ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΥ

Περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος ἡ Εὐρώπη ἐταράχθη ἀπὸ αἱματηροὺς πολέμους. Οἱ πόλεμοι αὗτοι εἶναι δύο, ὁ Πόλεμος τῆς Διαδοχῆς τῆς Αὐστρίας καὶ ὁ Ἑπταετῆς Πόλεμος. Εἰς ἀμφοτέρους σπουδαῖον πρόσωπον διεδραμάτισεν ὁ Φρειδερίκος ὁ Μέγας.

Κατὰ τὸν πρῶτον πόλεμον, ὅπως γνωρίζομεν, ὁ Φρειδερίκος κατῴρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν Σιλεσίαν, τὴν ὁποίαν διετήρησε καὶ μετὰ τὴν εἰρήνην. Κατὰ τὸ διάστημα τῶν 8 ἐτῶν, τὰ ὅποια ἐμεσολάβησαν μετὰ τῶν δύο πολέμων, ἔγινεν ἀντιστροφή τῶν συμμαχιῶν. Ἡ Γαλλία, ἀντιθέτως πρὸς τὴν μακρὰν παράδοσίν της, συνεμάχησε μὲ τὴν Αὐστρίαν, διότι ἤρchiσε νὰ ἀνησυχῇ ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας, ἡ ὁποία εἶχεν ἀύξηθῆ ὑπερβολικῶς. Ἡ Ἀγγλία ἀντιθέτως, τὴν ὁποίαν ἤρchiσε νὰ ἀνησυχῇ ἢ πρόοδος τῆς Γαλλίας εἰς τὰς ἀποικίας, ὑπεστήριξε τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας. Ἡ Ρωσία ὅμως ἑκαιροφυλάκει νὰ ἐπιτεθῆ ἑναντίον του.

Τοιοῦτοτρόπως ἐξ αἰτίας τῆς Σιλεσίας ἤρchiσε σφοδρὸς ἀγὼν κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, ὁ Ἑπταετῆς Πόλεμος (1756 - 1763), ὁ ὁποῖος ἔλαβε χαρακτῆρα πανευρωπαϊκοῦ πολέμου, διότι εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Φρειδερίκου προσετέθη βραδύτερον ἡ Σουηδία, τὰ μικρὰ γερμανικὰ κράτη καὶ ἡ Ἰσπανία. Ὁ

Ἀναστασίου Λαζάρου

Φρειδερίκος διὰ τῶν περιφήμων νικῶν, τὰς ὁποίας ἐκέρδισεν ἄλλοτε ἐπιτιθέμενος καὶ ἄλλοτε ἀμυνόμενος, ἀπέκτησε τὴν φήμην μεγίστου στρατηλάτου τῶν χρόνων του. Ἀπὸ τοὺς ἄλλους στρατοῦς μόνον ὁ αὐστριακὸς ἐπολέμησεν ἐπαξίως κατὰ τοῦ Φρειδερίκου, ἐνῶ ὁ γαλλικὸς ὑπέστη ταπεινωτικὰς ἀποτυχίας.

Ἄλλ' ὁ Ἑπταετῆς Πόλεμος, παρὰ τὰς θορυβώδεις μάχας εἰς τὴν ἠπειρον, εἶναι κατ' ἐξοχὴν πάλη κατὰ θάλασσαν μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας. Ἡ Γαλλία ἐνίκηθη κατὰ θάλασσαν καὶ ἔχασε τὸν στόλον καὶ τὰς ἀποικίας της. Μόνη νικήτρια τοῦ πολέμου ἐφάνη ἡ Ἀγγλία. Ὁ Φρειδερίκος διὰ τῆς εἰρήνης διετήρησεν ὀριστικῶς τὴν Σιλεσίαν, ἀλλ' εἶχεν ὑποστῆ δεινὴν δοκιμασίαν.

Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΔΥΑΡΧΙΑ

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς Πρωσσίας ἐδημιούργησε νέον γερμανικὸν κράτος ἰσχυρόν, τὸ ὅποion ἤρχισε νὰ διεκδικῆ τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Γερμανίας, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἕως τῶρα ἡ Αὐστρία. Ὁ πρωσσικὸς στρατὸς εἶχεν ἀναδειχθῆ ἀνώτερος τοῦ αὐστριακοῦ καὶ αἱ νῆκαι του, ἰδίως κατὰ τῆς Γαλλίας, ἐκολάκευσαν τὸν ἐθνικὸν ἐγωισμόν τῶν Γερμανῶν. Ἀπὸ τότε ἐφάνη, ὅτι τὸ μέλλον ἀνήκει εἰς τὸ ὁμοιογενὲς κράτος τῆς Πρωσσίας καὶ ἐγεννήθη ζωηρὸς ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων κρατῶν Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας διὰ τὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν Γερμανίαν. Τὴν κατάστασιν αὐτὴν ὠνόμασαν γερμανικὴν δυαρχίαν (dualismus).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

1. ΡΩΣΙΑ

ΟΙ ΡΩΣΟΙ

Τὰ κράτη τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, Ρωσία, Πολωνία, Τουρκία, ἦσαν περισσότερο καθυστερημένα καὶ γενικῶς δὲν κατώρθωσαν νὰ παρακολουθήσουν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δυτικωτέρων λαῶν. Μόνον ἡ Ρωσία ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν. Ἐκεῖ ὁ Μέγας Πέτρος ἐπέτυχε νὰ συγκεντρώσῃ τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖρας του καὶ διὰ τολμηρῶν νεωτερισμῶν εἰσήγαγε τὴν χώραν του εἰς τὸν κύκλον τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν.

Εἰς τὰς ἀχανεῖς πεδιάδας τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης ἔζων ἀνέκαθεν διάφοροι σλαβικαὶ φυλαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας προῆλθον οἱ νεώτεροι σλαβικοὶ λαοί, Ρῶσοι, Πολωνοί, Τσέχοι, Σλοβάκοι, Νοτιοσλάβοι κτλ. Ἡ πολυαριθμοτέρα σλαβικὴ φυλὴ ἦσαν οἱ Ρῶσοι. Τὸ πρῶτον ρωσικὸν κράτος ἴδρυσαν τὸν 9ον μ.Χ. αἰῶνα οἱ Νορμανδοί, ἀλλὰ τὰ πρῶτα στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐξημερώσεως, καθὼς καὶ τὸν Χριστιανισμόν, ἔλαβον οἱ Ρῶσοι ἀπὸ τὸ Βυζάντιον. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 17ου αἰῶνος εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθεν ὁ οἶκος τῶν **Ρωμανῶφ** (1613), ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνησε σχεδὸν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

Τὸν 17ον αἰῶνα ἀκόμη ἡ Ρωσία ἔθεωρεῖτο ὡς χώρα ἀσιατικὴ. Οἱ κάτοικοί της ἔμενον μακρὰν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ διετήρουν ἠθὴ ἀσιατικά. Οἱ Ρῶσοι ἐφόρουν ποδιῆρεις ἐνδυμασίας, εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ χαιρετοῦν τοὺς ἄρχοντας πίπτοντες εἰς τὰ γόνατα, ἦσαν θρησκόληπτοι καὶ περιώριζον τὰς γυναῖκας. Ἰδίως ἐχθρικὴ πρὸς τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν ἦτο ἡ κυρίαρχος τάξις, οἱ εὐγενεῖς καὶ ὁ κληρὸς.

Τὸ ρωσικὸν κράτος δὲν εἶχε διέξοδον εἰς τὴν θάλασσαν, διότι τὰ παράλια τῆς Βαλτικῆς κατεῖχον οἱ Σουηδοὶ καὶ τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου οἱ Τοῦρκοι. Ἡ μοναδικὴ ρωσικὴ θά-

λασσα, ἡ Λευκὴ Θάλασσα, εἶναι παγωμένη τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἔτους. Οἱ Ρῶσοι ὅμως εἶχον ζωτικότητα καὶ ἦσαν ἐπιδεκτικοὶ ἀναπτύξεως. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰῶνος ἦλθον εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους καὶ ἐντὸς δύο αἰῶνων κατάρθωσαν νὰ παρακολουθήσουν τοὺς λαοὺς, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται εἰς τὴν πρωτοπορίαν τοῦ πολιτισμοῦ.

Ο ΜΕΓΑΣ ΠΕΤΡΟΣ (1689 - 1725)

Ὁ Μέγας Πέτρος (1689 - 1725) εἶναι ὁ ἡγεμὼν, ὁ ὁποῖος εἰσήγαγε τὸν λαόν του εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς Δύσεως καὶ ἔκαμε τὴν Ρωσίαν μεγάλην δύναμιν. Κολοσσὸς εἰς τὸ ἀνάστημα (ὕψους ὑπὲρ τὰ 2 $\frac{1}{2}$ μ.), πρόσωπον ἐκφραστικόν, νευρικός καὶ βίαιος, εἶχε λάβει ἀτελὴ μόρφωσιν. Διεφώτισθη μὲ τὴν συναναστροφὴν τῶν ξένων τῆς πρωτευούσης Μόσχας. Αὐτοὶ τὸν ἐμύησαν εἰς τὴν ἀνεξιθρησκείαν καὶ ἐν γένει εἰς τὸν πολιτισμὸν. Ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἔθεσε διπλοῦν σκοπὸν: νὰ δώσῃ εἰς τὴν Ρωσίαν διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὴν κράτος συγχρονισμένον.

Ἐπεχείρησε κατὰ πρῶτον νὰ καταλάβῃ τὸν λιμένα τοῦ Ἀζώφ εἰς τὸν Εὐξείνιον, τὸν ὁποῖον κατεῖχον οἱ Τοῦρκοι. Ἡ πρώτη του ἐπίθεσις ἀπέτυχεν. Ἐκάλεσεν εὐρωπαίους ἀξιωματικούς, κατεσκεύασε πλοῖα ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Δόν, μετεκόμισε μὲ αὐτὰ πυροβολικὸν καὶ κατάρθωσε νὰ καταλάβῃ τὸ φρούριον.

Κατόπιν ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Εὐρώπην, διὰ νὰ διδαχθῇ τὴν εὐρωπαϊκὴν τέχνην. Ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν Πρωσσίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, ὅπου εἰργάσθη ὡς ἀπλοῦς ἐργάτης εἰς τὰ ναυπηγεῖα ὑπὸ τὸ ὄνομα Πέτρος ὁ ξυλουργός. Ἀπ' ἐκεῖ μετέβη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου διέμεινε μακρότερον, διότι ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας τῶν Ἀγγλων ἤρεσεν εἰς αὐτὸν περισσότερον.

Κατὰ τὴν ἀπουσίαν του οἱ Στρελίτσοι, τάγμα ἐπιλέκτων, εἶδος Γενιτσάρων τῆς Ρωσίας, ὑποκινούμενοι ἀπὸ τοὺς παλαιορρώσους καὶ τὴν ἀδελφὴν του Σοφίαν, ἐπανεστάτησαν, διότι ἐφθόνουν τοὺς ξένους ἀξιωματικούς καὶ δὲν ἠνείχοντο τοὺς νεωτερισμοὺς τοῦ Πέτρου. Ἡ στάσις κατεστάλη καί, ὅταν ἐπέστρεψεν ὁ Πέτρος, προέβη εἰς ὀμαδικὰς θανατώσεις, ἐφόνευσεν ἰδιοχείρως τοὺς κορυφαίους στασιαστὰς καὶ διέλυσε τὸ τάγμα τῶν Στρελίτσων. Τὴν ἀντίδρασιν τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου ἐπάταξεν ὁ Πέτρος μὲ σκληρὰ μέτρα.

λωνίας καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Ρωσίας Μεγάλου Πέτρου, ὁ ὁποῖος μὲ 40 χιλιάδας κακῶς ὠργανωμένου στρατοῦ ἐπολιόρκει τὴν πρωτεύουσάν τῆς Ἰγγρίας Νάρβαν. Τὸν προσέβαλε μὲ 8 χιλιάδας στρατὸν ἐν μέσῳ χιονοθύελλης καὶ διέλυσε τὸν στρατὸν του. Ὁ Πέτρος δὲν ἔχασε τὸ θάρρος μετὰ τὴν καταστροφήν. « Οἱ Σουηδοί, εἶπε, μὲ τὰς νίκας των θὰ μᾶς διδάξουν νὰ τοὺς νικήσωμεν. »

Μετὰ τὰ κατορθώματα αὐτὰ ἐφάνησαν τὰ ἐλαττώματα τοῦ Καρόλου. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας δὲν εἶχε μέτρον εἰς τὰς πράξεις του, ἦτο πείσμων καὶ ἐστερεῖτό διπλωματικῆς ἱκανότητος. Ἐσπατάλησε τὰς δυνάμεις του εἰς ἀσκόπους ἐπιχειρήσεις καὶ εἰς ἐπιδείξεις ἥρωισμοῦ, ἐνῶ ὁ Πέτρος ἐργαζόμενος μὲ ὑπομονὴν εἶχεν ἀνασυγκροτήσει τὰς δυνάμεις του καὶ ἐπὶ τῆς ἐκβολῆς τοῦ ποταμοῦ Νέβα ἔθεσε τὰ θεμέλια τῆς νέας πρωτεύουσας, τῆς Πετρούπολεως. Ὁ Κάρολος ἀντὶ νὰ προσβάλλῃ αὐτὸν διηυθύνθη πρὸς τὴν Οὐκρανίαν, ἐλπίζων νὰ ἐξεγείρῃ κατ' αὐτοῦ τοὺς δυσηρεστημένους Κοζάκους. Εἰς τὴν περίφημον μάχην τῆς Πολτάβας ὁ Κάρολος ἠττήθη κατὰ κράτος, ὁ ἴδιος μὲ ὀλίγους ἵππεῖς κατέφυγεν εἰς τὴν Τουρκίαν, ἐνῶ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του παρεδόθησαν εἰς τοὺς Ρώσους (1709).

Διὰ τῆς εἰρήνης ἢ Σουηδία ἔχασε τὴν νοτίαν παραλίαν τῆς Βαλτικῆς καὶ μετ' αὐτῆς τὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν θάλασσαν αὐτὴν καὶ ἔπαυσε νὰ εἶναι μεγάλη δύναμις. Ὁ Πέτρος κατέλαβε τὴν Ἰγγρίαν, τὴν Λιβονίαν καὶ τὴν Ἐσθονίαν.

Αἰκατερίνη Β' (1762 - 1796)

Ἐκ τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Πέτρου ἀξιολογωτάτη ἦτο ἡ Αἰκατερίνη Β' (1762 - 1796).

Ἡ Αἰκατερίνη ἦτο Γερμανίς, κόρη γερμανοῦ δουκός, καὶ εἶχε νυμφευθῆ τὸν διάδοχον τοῦ ρωσικοῦ θρόνου Πέτρον. Ἦτο μέσου ἀναστήματος, ἐθυμος καὶ δραστηριωτάτη. Ἠγάπα τὰς διασκεδάσεις ὅσον καὶ τὴν ἐργασίαν. Ἦτο αὐταρχικὴ καὶ φιλάρεσκος, ἀλλ' ἠγάπα τὴν πρόοδον καὶ τοὺς νεωτερισμούς. Κατάρθωσε τοιοῦτοτρόπως νὰ ἀποκτήσῃ φήμην εἰς τὴν Εὐρώπην ἡγεμονίδος προοδευτικῆς. Ἔδειξεν ἐνδιαφέρον διὰ τὸν ρωσικὸν λαόν, ἔμαθε τὴν γλῶσσαν του καὶ προσῆλθεν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἐνῶ ἦτο διαμαρτυρομένη. Διὰ τοῦτο ἔγινε δημοφιλῆς. Ὁ σύζυγός της ἦτο ἀνάξιος, ἐμέθυε, τὴν ἐκακομετεχειρί-

ζετο καὶ ἐσκέπτετο νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπ' αὐτήν. Ἡ Αἰκατερίνη ὁμως τὸν ἐπρόλαβεν. Ἐκέρδισε τὴν εὐνοίαν τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ἀνέτρεψε τὸν Πέτρον, τὸν ὁποῖον οἱ φίλοι της ἐδολοφώνησαν εἰς τὴν φυλακὴν.

Ἡ Αἰκατερίνη ἐξηκολούθησε τὸ ἐκπολιτιστικὸν πρόγραμμα τοῦ Μεγάλου Πέτρου καὶ ἐπεχείρησε νὰ διαδώσῃ τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν χώραν της, ἀλλὰ χωρὶς νὰ προσκρούσῃ εἰς τὰ ἔθιμα καὶ τὰς ἀντιλήψεις τῶν ὑπηκόων της. Κατ' οὐσίαν

Αἰκατερίνη Β΄.

ὁμως ἐκυβέρνησε τὴν χώραν της αὐταρχικῶς, ἦτο ἐλαφρὰ καὶ ματαιόδοξος, παράφορος εἰς ἀπίστευτον βαθμὸν καὶ εἶχεν ἀνώμαλον ἰδιωτικὸν βίον.

ΠΡΩΤΟΣ ΡΩΣΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ
(1768 - 1774)

Ἡ Αἰκατερίνη ἐξέτεινε τὸ κράτος της εἰς βάρος τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Πολωνίας. Μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν Ἀνατολὴν ἔχουν κυρίως οἱ πόλεμοι τῆς Αἰκατερίνης κατὰ τῆς Τουρκίας, διότι αὐτοὶ συνεκίνησαν βαθύτατα τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Τουρκίας καὶ πρὸ πρὸ πάντων τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἐβλέπον εἰς τὸ πρόσωπον τῆς αὐτοκρα-

τείας καὶ τοῦ ὁμοδόξου ρωσικοῦ λαοῦ τὸν θεόπεμπτον ἐλευθερωτὴν. Ἀφορμὴ τοῦ πολέμου ἦτο ἡ ἀνάμειξις τῆς Ρωσίας εἰς τὴν Πολωνίαν. Ὁ Σουλτάνος ἀπήτησεν ἀπὸ τὴν ρωσικὴν κυβέρνησιν νὰ παύσῃ νὰ ἀναμειγνύεται εἰς τὰ πολωνικὰ πράγματα, ὅταν δὲ τὸ 1768 στρατὸς τῆς Αἰκατερίνης εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πολωνίαν, ἡ Τουρκία παρακινουμένη καὶ ἀπὸ τὴν Γαλλίαν ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισεν ὁ Πρῶτος Ρωσοτουρκικὸς Πόλεμος (1768 - 1774).

Ἐνῶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς συνεκεντρῶνετο βραδέως ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, οἱ Ρῶσοι ἐπετέθησαν κατὰ τῶν τουρκικῶν κτήσεων εἰς τὸν Εὐξεινον. Οἱ Τοῦρκοι ἐξεκένωσαν τὴν Βεσσαραβίαν, τὴν Μολδαβίαν καὶ τὴν Βλαχίαν, τὰς ὁποίας κατέλαβον οἱ Ρῶσοι.

Ἡ Αἰκατερίνη ἔστειλε μοναχοὺς νὰ κηρύξουν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Τουρκίας, ἐνῶ ὁ ρωσικὸς στόλος διετάχθη νὰ πλεύσῃ εἰς τὴν Μεσόγειον. Ὁ στόλος αὐτός, κακῶς ὀπλισμένους καὶ κακῶς ἐφωδιασμένους, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ἀλεξίου Ὁρλώφ, εὐνοουμένου τῆς Αἰκατερίνης, εἰσέπλευσεν εἰς τὸ Γιβραλτάρ καὶ ἐνεφανίσθη εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου. Ἀνεπτέρωθησαν τότε αἱ ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ Πελοπόννησος ἐπανεστάτησεν. Ἀλλὰ σίφη Τουρκαλβανῶν κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου εἰσέβαλον εἰς τὴν χερσόνησον, προέβησαν εἰς τρομερὰς σφαγὰς καὶ ὁ ρωσικὸς στόλος ἠναγκάσθη νὰ ἀπομακρυνθῆ. Προσέβαλεν ὅμως τὸν τουρκικὸν στόλον, διπλάσιον κατὰ τὸν ἀριθμὸν, εἰς τὸν λιμένα τοῦ Τσεσμέ, ἀπέναντι τῆς Χίου, μὲ πυρπολικά καὶ συνεπλήρωσε τὴν καταστροφὴν του διὰ βομβαρδισμοῦ (1770).

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ ρωσικὸς στρατὸς κατέλαβε τὴν Κριμαίαν, ἄλλη δὲ στρατιὰ διέβη τὸν Δούναβιν καὶ περιεκύκλωσε τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Σιούμλαν. Ὁ Σουλτάνος ἠναγκάσθη νὰ εἰρηνεύσῃ. Ἡ Εἰρήνη τοῦ Καΐναρτζῆ (πλησίον τῆς Σιλιστρίας, 21 Ἰουλίου 1774) εἶναι σπουδαῖος σταθμὸς εἰς τὰς ρωσοτουρκικὰς σχέσεις καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Βαλκανικῆς γενικώτερον. 1774
Τὰ ἐδαφικὰ ὠφελήματα τῆς Ρωσίας δὲν ἦσαν μεγάλα. Ἐπέτυχεν τὴν πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Τατάρων τῆς Κριμαίας καὶ τοῦ Κουμπάν. Κυρίως ὅμως ἐπέτυχεν τὴν ἐλευθερίαν τῆς ναυσιπλοΐας εἰς τὸν Εὐξεινον καί, τὸ σπουδαιότερον, ἀνέλαβε τὴν προστασίαν τῶν ὀρθοδόξων τῆς Ὀθωμανικῆς Αυτοκρατορίας. Ἡ Τουρκία ὑπεχρεοῦτο, ὅπως ἔλεγεν ἡ συνθήκη, « νὰ προστατεύῃ διαρκῶς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ τὰς ἐκκλησίας τῆς καὶ νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὰς παραστάσεις τῶν Ρώσων ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ». Ἐπομένως ἡ συνθήκη τοῦ Καΐναρτζῆ ἔδιδεν εἰς τοὺς Ρώσους τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνουν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Ἡ Αὐστρία, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι ἐπενέβη φιλικῶς, ἔλαβε τὴν Βουκοβίαν.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΡΩΣΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1788 - 1792)

30
 'Η Αίκατερίνη ἐνόμισεν, ὅτι ἤλθεν ἡ στιγμή νά πραγματοποιήσῃ τὸ σχέδιόν της, νά προσαρτήσῃ δηλαδὴ τὰς εὐρωπαϊκὰς κτήσεις τοῦ Σουλτάνου καὶ νά κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τὰ σχέδια ὅμως αὐτὰ ἀνησύχησαν τὰς ἄλλας Δυνάμεις. 'Η Αὐστρία ἰδίως δὲν ἤθελε νά ἀφήσῃ τὴν Ρωσίαν νά ἐξαπλωθῇ μόνη εἰς τὴν Βαλκανικὴν. 'Ο 'Ιωσήφ Β' συνεννοήθη μὲ τὴν Αἰκατερίνην καὶ τοιουτοτρόπως ἤρχισεν ὁ Δ ε ὕ τ ε ρ ο ς Ρ ω σ ο τ ο υ ρ κ ι κ ὸ ς Π ὄ λ ε μ ο ς (1788 - 1792). Εἰς τὸν δεῦτερον αὐτὸν πόλεμον, ὁ ὁποῖος διήρκεσε περίπου πέντε ἔτη, ἡ Τουρκία εἶχε πάλιν ἀποτυχίας καὶ ἐκινδύνευσεν. 'Εσώθη ὅμως χάρις εἰς τὴν μυστικὴν ὑποστήριξιν τῆς 'Αγγλίας. Τὸ 1790 ἀπέθανεν ὁ 'Ιωσήφ Β' καὶ ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν ἀδελφός του Λεοπόλδος Β', συνετὸς καὶ φιλειρηνικὸς ἡγεμὼν, ὑποχρεωμένος νά ἀγωνισθῇ ἐναντίον ἐξεγέρσεων εἰς τὸ κράτος του, ἰδίως τῶν Βέλγων, εἰρήνευσε μὲ τὴν Τουρκίαν.

'Η Αἰκατερίνη ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον, ἀλλὰ πιεσθεῖσα ἀπὸ τὰς ἀπειλὰς τῆς 'Αγγλίας ἠναγκάσθη νά εἰρηνεύσῃ. 1792
 'Η εἰρήνη τοῦ 'Ιασίου (1792) ἀνενέωσε τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης τοῦ Καϊναρτζῆ καὶ ἡ Τουρκία ἀπέφυγε τὸν διαμελισμὸν.

2. ΠΟΛΩΝΙΑ

ΤΟ ΠΟΛΩΝΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Ἐπειὶ ὡς ἡ Ρωσία, οὕτω καὶ ἡ Πολωνία ἐθεωρεῖτο ἡμιασιατικὴ χώρα. 'Αλλὰ παρὰ τὰς ἐδαφικὰς ἀπωλείας, τὰς ὁποίας ὑπέστη τὸν 17ον αἰῶνα, ἐξηκολούθει νά εἶναι τὸ μεγαλύτερον κράτος τῆς Εὐρώπης εἰς ἕκτασιν.

'Η Πολωνία ἀποτελεῖτο ἀπὸ δύο κράτη ἡνωμένα εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως, τὸ Β α σ ί λ ι ο ν τῆς Πολωνίας καὶ τὸ Μ έ γ α Δ ο υ κ ᾶ τ ο ν τῆς Λ ι θ ο υ α ν ί α ς, τὰ ὁποῖα ὅμως διετήρησαν τὴν ἰδιαιτέραν των διοίκησιν. Πολωνοὶ καὶ Λιθουανοὶ ἦσαν Σλάβοι καὶ καθολικοὶ τὸ θρήσκευμα. 'Υπῆρχον ὅμως καὶ λουθηρανοὶ Γερμανοὶ καὶ ὀρθόδοξοι Ρῶσοι.

Ἡ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΩΝΙΑΣ

Ἡ Πολωνία εἶχε μέγα πλῆθος εὐγενῶν. Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς μόλις ἐξησφάλιζον τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ἐκαλλιέργουν, ὅπως οἱ χωρικοί, μόνοι τοὺς ἀγρούς των καὶ ἐκοιμῶντο εἰς ἀχυροσκεπεῖς καλύβας, ἀλλ' ἔφερον τὸ πράσινον ἔνδυμα τῶν εὐγενῶν, ὑψηλὰ ὑποδήματα καὶ ξίφος. Τοὺς υἱοὺς των ἐδίδασκον ἵππασίαν καὶ ἔστειλλον εἰς τὰ σχολεῖα τῶν Ἰησουϊτῶν, ὅπου ἐδιδάσκοντο τὴν λατινικὴν.

Ἐπὶ τὸν περίου διακόσια ἢ τριακόσια οἰκογένεια μεγαλοκτηματιῶν ἀποτελοῦσαι τὴν ἀνωτάτην ἀριστοκρατίαν. Οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν, ὀνομαζόμενοι *μαγνᾶτοι*, διήθουν τὴν Δίαιταν (Βουλὴν) περιστοιχιζόμενοι ὑπὸ τῶν ἀπόρων εὐγενῶν, οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν τὴν φρουράν των. Ἀστικὴ τάξις δὲν ὑπῆρχε, διότι δὲν ὑπῆρχον οὔτε βιομηχανία, οὔτε πόλεις, καθόσον πλὴν τῆς πρωτευούσης Βαρσοβίας οὐδεμία ἄλλη πόλις ἠρίθμει πλέον τῶν 20 χιλιάδων κατοίκων.

Οἱ χωρικοὶ ἦσαν, ὅπως οἱ δουλοπάροικοι τῶν μέσων χρόνων, προσκεκολλημένοι εἰς τὸ κτῆμα τοῦ κυρίου, ὑποχρεωμένοι εἰς ἀγγαρείαν—πολλάκις ἐξαήμερον τὴν ἑβδομάδα—καὶ παραδιδόμενοι εἰς τὴν διάκρισιν αὐτῶν. Ἡ ζωὴ των ἦτο θλιβερὰ. Ἐζῶν ἡμίγυμνοι, ἐτρέφοντο τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους μὲ ἄρτον σικάλινον καὶ χόρτα, συναγελαζόμενοι μὲ τὰ ζῶα εἰς ἰσογείους καὶ χαμηλὰς καλύβας.

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΟΣ

Τὸ κράτος των οἱ Πολωνοὶ ὠνόμαζον Δημοκρατίαν. Εἰς αὐτὸ ὅλην τὴν ἐξουσίαν εἶχον οἱ εὐγενεῖς. Αὐτοὶ κυρίως ἀπετέλουν τὸ ἔθνος καὶ ἐκυριάρχουν εἰς τὴν Δίαιταν. Ἡ Δίαιτα ἦτο κυρίαρχον σῶμα. Αὐτὴ ἐξέλεγε τὸν βασιλέα καὶ ὑπεχρέωνεν αὐτὸν νὰ μὴ μεταβάλλῃ τίποτε ἀπὸ τὸ πολίτευμα. Ἡ Δίαιτα συνήρχετο κατὰ διετίαν, ἀλλὰ κατὰ παλαιὰν συνήθειαν αἱ ἀποφάσεις ἔπρεπε νὰ λαμβάνωνται διὰ τῆς συναινέσεως ὄλων. Ἦρκει εἰς καὶ μόνος νὰ διαμαρτυρηθῇ ἐναντίον ἀποφάσεώς τινος, διὰ νὰ θεωρηθῇ αὕτη ἄκυρος, διότι δὲν ἐπετρέπετο, κατὰ τὴν ἀντίληψίν των, νὰ ἐπιβάλλῃ τις εἰς τὸν εὐγενῆ ἀπόφασιν, τὴν ὁποίαν δὲν ἐνέκρινε. Τοῦτο ἦτο τὸ λεγόμενον *liberum veto*, τὸ

ὁποῖον παρέλυε τὴν διοίκησιν τῆς χώρας, διότι ἡ Δίαιτα σπανίως κατώρθωνε νὰ λάβῃ ὁμοφώνους ἀποφάσεις.

Ο ΔΙΑΜΕΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΩΝΙΑΣ

Ἡ Πολωνικὴ Δημοκρατία, ὅπως ὠνόμαζον, καθὼς εἶδομεν, τὸ κράτος τῶν οἱ Πολωνοί, δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀμυνθῆ κατὰ τῶν γειτόνων τῆς, οἱ ὁποῖοι ἀπέκτησαν τὴν συνήθειαν νὰ ἐπεμβαίνουν εἰς τὰ ἐσωτερικά τῆς. Οἱ τρεῖς ἰσχυροὶ γείτονες, Ρωσία, Αὐστρία καὶ Πρωσσία, παρουσιάζοντο ὡς προστάται τοῦ «νομίμου καθεστώτος», δηλαδὴ τοῦ παλαιοῦ πολιτεύματος, τὸ ὁποῖον ἐξησφάλιζε τὴν ἀναρχίαν καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς Πολωνίας.

Τὸ 1772 ἡ Αἰκατερίνη Β', ὁ Φρειδερίκος ὁ Μέγας καὶ ἡ Μαρία Θηρεσία συνεννοήθησαν καὶ ἀπέσπασαν σημαντικὰ ἐδάφη ἀπὸ τὴν Πολωνίαν. Αὐτὸς εἶναι ὁ π ρ ῶ τ ο ς δ ι α μ ε λ ι σ μ ὸ ς τῆς Πολωνίας.

Ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη οἱ Πολωνοὶ ἔμειναν ἥσυχοι καὶ ἔκαμαν πραγματικὴν προσπάθειαν νὰ ἀναδιοργανώσουν τὸν στρατὸν τῶν καὶ νὰ δώσουν εἰς τὸ κράτος νεώτερον σύνταγμα. Τὴν προσπάθειαν αὐτὴν ἐνεθάρρυνεν ἡ Πρωσσία. Ἄλλ' ἡ Αἰκατερίνη, θέλουσα νὰ προλάβῃ πᾶσαν ἀνόρθωσιν τῆς Πολωνίας, ἔστειλεν 100 χιλ. στρατὸν ἐναντίον τῆς. Ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας Φρειδερίκος Γουλιέλμος ὄχι μόνον δὲν ἐβοήθησε τοὺς Πολωνοὺς, ἀλλ' εἰσέβαλε συγχρόνως μὲ τοὺς Ρώσους εἰς τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας. Ρωσία καὶ Πρωσσία προέβησαν τὸ 1793 εἰς τὸν δ ε ὑ τ ε ρ ο ν δ ι α μ ε λ ι σ μ ὸ ν.

Ὑπελείπετο μικρὸν ράκος πλέον ἀπὸ τὴν Πολωνίαν. Ὁ πατριωτισμὸς τῶν Πολωνῶν ἐπλήγη καιρίως. Ὁ **Θαδδαῖος Κοστσιουῦσκος** τὸ 1794, πολεμήσας εἰς τὴν Ἀμερικὴν κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν πόλεμον, ὠργάνωσε τὴν ἀντίστασιν. Ἡττηθεὶς ὁμως ἔπεσε πληγωμένος **1795** εἰς χεῖρας τῶν Ρώσων, ἀναφωνήσας τὸ περίφημον *finis Poloniae*. Τὸ 1795 αἱ τρεῖς γειτονικαὶ δυνάμεις προέβησαν εἰς τὸν τρίτον διαμελισμὸν τῆς Πολωνίας, ἡ ὁποία ἔκοτε διεγράφη ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν ἀνεξαρτήτων κρατῶν.

Οἱ Πολωνοὶ ἔχασαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των, διότι δὲν κα-

τῶρθωσαν νά ἀκολουθήσουν τήν ἀνάπτυξιν τῶν ἄλλων λαῶν τῆς Εὐρώπης. Ἦσαν μάλιστα πρότυπον ὀπισθοδρομικοῦ λαοῦ. Ἐν τούτοις εἶχον μεγάλην ἰδέαν διὰ τὸν ἑαυτῶν των, ἐπίστευον, ὅτι τὰ ἦθη καὶ ἔθιμά των ἦσαν τὰ καλύτερα καὶ δὲν ἤθελον νά ἀλλάξουν τίποτε. Ἡ ἀδυναμία νά προσαρμοσθῇ εἰς τὰς νέας συνθήκας τῆς ζωῆς ἔφερε τὴν χώραν εἰς τὴν καταστροφὴν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄

ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΙΟΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΠΟΙΚΙΑΣ

1. ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΙ ΛΑΟΙ

Οί Πορτογάλοι και οί 'Ισπανοί, ὅπως εἶδομεν, προηγήθησαν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν καὶ ἐξερεύνησιν τῶν νέων χωρῶν. Ἄλλὰ δὲν ἐφάνησαν ἀξιοὶ τῆς μεγάλης των τύχης. Καὶ οἱ δύο ἦσαν λαοὶ μετρίας εὐφυΐας, ὀλίγον δημιουργικοὶ καὶ ὀλιγώτερον προοδευτικοί. Κατέλαβον τὰς νέας χώρας καὶ ἐξεμεταλλεύθησαν αὐτὰς κακῶς θέλοντες νὰ πλουτήσουν ἀκόπως. Ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς νέας χώρας ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ κλίματος ἢ ἀνεμίχθησαν μὲ τοὺς ἐντοπίους καὶ ἐξειλίχθησαν εἰς λαοὺς νωθροὺς.

Οἱ Ὀλλανδοὶ ἔδειξαν μεγαλυτέραν δεξιότητα. Ἐξεμεταλλεύθησαν τὰς Ἰνδίας μεθοδικώτερον, ἐδημιούργησαν σημαντικὴν ναυτιλίαν καὶ τὸν 17ον αἰῶνα εἶχον εἰς χεῖρας των τὸ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον τῆς ὑψηλίου. Παράλληλως ἀνέπτυξαν εἰς τὴν χώραν των ἀξιόλογον πολιτισμόν, ὁ ἰδιωτικὸς βίος ἐλεπτύνθη καὶ ἤκμασεν ἡ τέχνη, ἰδίως ἡ ζωγραφικὴ. Ἄλλὰ καὶ τῶν Ὀλλανδῶν τὸ ἀποικιακὸν σύστημα ἦτο ἐλαττωματικόν. Ἰδρυσαν μᾶλλον ἐμπορικὸς σταθμοὺς παρὰ πραγματικὰς ἀποικίας, ἐθεώρουν τὰς ἀποικίας μόνον ὡς μέσον πλουτισμοῦ καὶ ἐφάνησαν συμφεροντολόγοι καὶ μικρόψυχοι εἰς τοὺς ἐγγχωρίους. Μετὰ τοὺς Ὀλλανδοὺς ἦλθον οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἄγγλοι.

ΓΑΛΛΙΚΟΣ ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΣ

Οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας κατέβαλον μεγάλην προσπάθειαν νὰ δημιουργήσουν ἀποικιακὸν κράτος. Ἄλλ' ὁ γαλλικὸς ἀποικισμὸς ἦτο μᾶλλον κρατικὴ ἐπιχείρησις, ἐνῶ οἱ ἴδιοι οἱ Γάλλοι δὲν ἔδειξαν πραγματικὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὰς ὑπερποντίους κτή-

σεις. Γενικῶς ὁ Γάλλος ἀγαπᾷ ὑπερβολικὰ τὸ πατριον χῶμα καὶ δὲν ἔχει μεγάλην κλίσιν εἰς μακρινὰς ἀποδημίας καὶ περιπετείας εἰς ξένας χώρας.

Οἱ εὐγενεῖς ἐλάμβανον τὴν ἄδειαν ἀπὸ τὸν βασιλέα νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὴν ἀποκαλυπτομένην χώραν, κατελάμβανον αὐτὴν ἐπ' ὀνόματι τοῦ βασιλέως τῶν καὶ τὴν ἐκυβέρνων ὡς ἐπαρχίαν γαλλικὴν. Ἔστελλον συνήθως εἰς τὰς νέας χώρας καταδίκους καὶ πολὺ ὀλίγους γεωργούς. Τοὺς ἐπιχειρηματίας ἠκολούθουν οἱ ἱεραπόστολοι καὶ ὁ κληρὸς ἐκέρδιζε μεγάλην ἰσχύν εἰς τὰς ἀποικίας. Τὸ μέγιστον μέρος π. χ. τῆς γῆς εἰς τὸν Καναδᾶν ἦτο ἰδιοκτησία τοῦ κλήρου. Γενικῶς ἡ ἀποικιακὴ πολιτικὴ εἰς τὴν Γαλλίαν εἶχεν ὀλίγους θιασώτας. Ὁ Βολταῖρος π.χ. ἔλεγεν, ὅτι ἀπορεῖ, διατί οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἄγγλοι ἀλληλοσφάζονται δι' ὀλίγα πλέθρα χιόνος, ἐννοῶν τὴν κοιλιάδα τοῦ Ὄχια καὶ οἱ περισσότεροι πολιτικοὶ τῆς Γαλλίας ἐφρόνουν, ὅτι «μια τετραγωνικὴ λεύγα εἰς τὰς Κάτω Χώρας ἀξίζει περισσότερὰ ἀπὸ μίαν ἀποικίαν».

Ο ΑΓΓΛΙΚΟΣ ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΣ

Ἀντιθέτως τὰς ἀγγλικὰς ἀποικίας ἐδημιούργησεν ἡ ἀτομικὴ πρωτοβουλία. Τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα ἔγινε μεγάλη ἔξοδος τῶν Ἄγγλων εἰς τὰς ἀποικίας. Αὐτοὶ δὲν ἐστάλησαν ἀπὸ τὸν βασιλέα ἢ τὴν κυβέρνησιν, ἀλλ' ἔφυγον οἰκειοθελῶς, διὰ νὰ εὗρουν νέαν πατρίδα. Δὲν ἦσαν, ὅπως οἱ γάλλοι ἄποικοι, κατάδικοι, ἀλλ' ἄνθρωποι ἐλεύθεροι ἔχοντες ζωηρὰν ἀντίληψιν τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ μετέβαινον εἰς τὰς ἀποικίας, διὰ νὰ εὗρουν περισσοτέραν ἐλευθερίαν ἀπὸ ὅσην εἶχον εἰς τὴν πατρίδα τῶν. Οἱ πουριτανοὶ π. χ. πιεζόμενοι ἐπὶ Ἰακώβου Β' μετηνάστευσαν ὁμαδικῶς εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν.

Ἡ ἀγγλικὴ ἀποικία δὲν ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν μητρόπολιν, ἀλλ' εἶχεν ἰδίαν διοίκησιν, ἰδίους νόμους, ὅπως συνέβαινε τοῦτο εἰς τὰς ἀρχαίας ἐλληνικὰς ἀποικίας. Οἱ ἄγγλοι ἄποικοι ἦσαν ἀνεπτυγμένοι, ἐξέδιδον ἐφημερίδας καὶ ἐτύπωνον βιβλία.

Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους οἱ Ἄγγλοι ἀνεδείχθησαν ἀξιολογώτατος ἀποικιακὸς λαός. Ἐμφανισθέντες τελευταῖοι ὑπερέβησαν ταχέως ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ κατάρθωσαν νὰ

δημιουργήσουν ἐκεῖθεν τοῦ ὠκεανοῦ ἀληθῆ νέον κόσμον, δευτέραν Εὐρώπην, ὑπερέχουσαν μάλιστα τῆς παλαιᾶς εἰς σφρίγος καὶ δημιουργικὴν ὁρμὴν.

ΑΓΓΛΟΙ ΚΑΙ ΓΑΛΛΟΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΠΟΙΚΙΑΣ

Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας διεξεδίκησε τὴν κυριαρχίαν τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν Ἀγγλίαν. Ὑπῆρξαν χρόνοι, κατὰ τοὺς ὁποίους ἀνεπτύχθη ἐπικινδύνως τὸ γαλλικὸν ναυτικόν. Οἱ Γάλλοι ἀπέκτησαν σημαντικὰς ἀποικίας εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὰς Ἰνδίας καὶ ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν δύο κρατῶν

Αἱ ἀποικίαι τῆς Β. Ἀμερικῆς.

ἔφθασεν εἰς μεγάλην ὀξύτητα. Πᾶσα ρῆξις εἰς τὴν Εὐρώπην εἰχεν ὡς συνέπειαν πόλεμον εἰς τὰς ἀποικίας καὶ πᾶσα διένεξις εἰς τὰς ἀποικίας εἰχεν ἀντίκτυπον εἰς τὴν Εὐρώπην.

Εἰς τὴν Β. Ἀμερικὴν οἱ Γάλλοι εἶχον ἐγκατασταθῆ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 17ου αἰῶνος εἰς τὴν χερσόνησον Ἀκαδιαν καὶ εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου (Saint Laurent). Ἀκόμη βορειότερον ἐξηρεύνησαν καὶ κατέλαβον τὸν Καναδᾶν καὶ ἀπὸ τοῦ 1673 κατῆλθον εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μισσισιπή καὶ τὴν ἀπέραντον πεδιάδα, τὴν ὁποίαν ἀνεκάλυψαν, ὠνόμασαν Λουίζιάναν πρὸς τιμὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'.

Οἱ Ἀγγλοὶ ἐγκατεστάθησαν νοτιώτερον, καταλαβόντες πρῶτον τὴν Βιργινίαν. Βραδύτερον οἱ Ἀγγλοὶ πουριτανοὶ φεύγοντες τὰς πιέσεις τοῦ Ἰακώβου Α' κατέλαβον τὴν μεταξύ

αὐτῆς καὶ τῶν γαλλικῶν ἀποικιῶν χώραν, τὴν ὁποῖαν ὠνόμασαν Νέαν Ἀγγλίαν. Ἐνταῦθα ἰδρύθησαν αἱ 13 ἀγγλικαὶ ἀποικίαι (Βιργινία, Μασσαχουσέτη, Νέα Ὑόρκη, Καρολίνα, Γεωργία κτλ.), αἱ ὁποῖαι ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν.

Οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἀγγλοὶ ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμα τῶν Ὁλλανδῶν διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν Ἰνδιῶν. Συνέστησαν δηλαδὴ ἐμπορικὰς ἐταιρείας. Ἡ ἀγγλικὴ ἐταιρεία, ἰδρυθεῖσα τὸ 1599, κατέλαβε διαφόρους σταθμούς, τῶν ὁποίων βάσις ἦτο τὸ Μ α δ ρ ά ς (Madras) ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς χερσονήσου.

Ἡ γαλλικὴ ἐταιρεία ἰδρύθη τὸ 1604, εἶχε τὸν αὐτὸν σχεδὸν ὄργανισμόν, κατέλαβε νήσους τινὰς τοῦ Ἰνδικοῦ Ὀκεανοῦ, ἰδίως τὴν Μαδαγασκάρην, καὶ ἐπὶ Κολμπέρ διεξῆγεν ἄρκετὰ ζωηρὸν ἐμπόριον. Οἱ Γάλλοι ἴδρυσαν ἐπίσης πολλοὺς συνοικισμοὺς ἐπὶ τῆς Ἰνδικῆς παραλίας, τῶν ὁποίων κέντρον ἦτο τὸ Ποντισερύ (Pondichéry) νοτίως τοῦ Μαδράς.

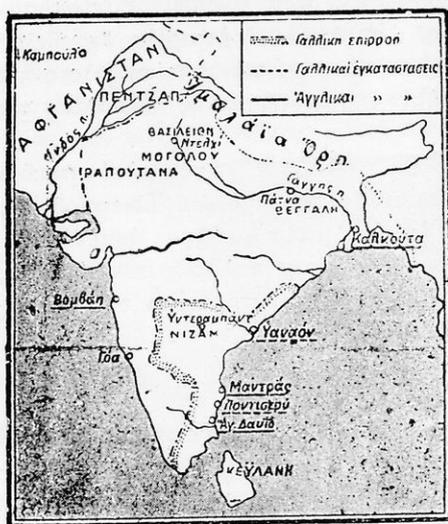
Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΙΣ

Τοιοῦτοτρόπως οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἀγγλοὶ ἦσαν ἀντιμέτωποι εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὰς Ἰνδίας καὶ ὁ μεταξὺ αὐτῶν ἀνταγωνισμὸς ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς μακροὺς καὶ τραχεῖς ἀγῶνας. Κατὰ τοὺς μεγάλους πολέμους εἰς τὴν Εὐρώπην μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν διεξήγετο ζωηρὸς ἀγὼν εἰς τὰς ἀποικίας. Οἱ Ἀγγλοὶ ἀποικοὶ ἦσαν πολυπληθέστεροι καὶ δραστηριώτεροι ἀπὸ τοὺς Γάλλους εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὸ ἀγγλικὸν κράτος ἔδειξε μεγαλυτέραν ἐνεργητικότητα. Κατὰ τὸν Ἐπταετῆ Πόλεμον (1756-1763) οἱ Ἀγγλοὶ κατέλαβον τὰς γαλλικὰς ἀποικίας τῆς Ἀμερικῆς καὶ μετὰ τοὺς ναπολεοντεῖους πολέμους διὰ τῆς Εἰρήνης τῶν Παρισίων (1815) ἀνεγνωρίσθη ἡ ἐπ' αὐτῶν κυριαρχία τῆς Ἀγγλίας.

Ἐπίσης οἱ Ἀγγλοὶ κατέλαβον καὶ τοὺς γαλλικοὺς σταθμοὺς τῶν Ἰνδιῶν κυριεύσαντες τὸ Ποντισερύ. Διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ 1763 ἀπέδωσαν αὐτὸ καθὼς καὶ τέσσαρας ἄλλας θέσεις, ἀλλ' ἡ Γαλλία ὑπεχρεώθη νὰ μὴ διατηρῇ στρατὸν εἰς τὸ Ποντισερύ. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Γαλλία ἔχασε τὸ ἀποικιακὸν κράτος τῆς εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὰς Ἰνδίας.

ΤΟ ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ

Οι Άγγλοι ήσαν ήδη σταθερώς εγκατεστημένοι εις την Β. Αμερικνήν. Ἀφοῦ δὲ ἀπεμάκρυναν τοὺς Γάλλους ἀπὸ τὰς Ἰνδίας, ἐτρέπησαν εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς μεγάλης χερσονήσου.

Αἱ Ἰνδίαὶ τὸ 1750.

τὴν νέαν ἡπειρον ἐξηρεύνησεν ὁ ἄγγλος θαλασσοπόρος Κουκ (Cook) καὶ κατέλαβεν αὐτὴν ἐπ' ὀνόματι τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας (1770). Οἱ ἄγγλοι ἵδρυσαν ἀποικίαν εἰς τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς Σίδνεϋ (Sidney). Τοιοῦτοτρόπως ἐτέθησαν αἱ στερεαὶ βάσεις τοῦ ἀποικιακοῦ κράτους τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανόν.

2. Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

Αἱ ἀποικίαι κατὰ τῆς μητροπόλεως

Ὁ Ἑπταετής Πόλεμος εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἀγγλίας ἐπὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ἀλλὰ 13 ἔτη μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου αἱ ἀγγλικαὶ ἀποικίαι τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐξηγέρ-

Ἀναστασίου Λαζάρου

θησαν κατὰ τῆς μητροπόλεως καὶ μετὰ ἀγῶνα ἑπτὰ ἐτῶν ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Αἱ δεκατρεῖς ἀποικίαι τῆς Β. Ἀμερικῆς εἶχον αὐτοδιοίκησιν ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν κυριαρχίαν καὶ ἐξηρτῶντο μόνον οἰκονομικῶς ἀπὸ τὴν μητρόπολιν. Αἱ βορειότεραι ἀπετελοῦντο ἀπὸ μικροκαλλιεργητὰς, ἀπογόνους τῶν πουριτανῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον ἐγκαταλείψει τὴν πατρίδα των ἐπὶ Ἰακώβου Α΄. Βραδύτερον, ὅταν ἐπεκράτησεν ὁ Κρόμβελ καὶ ἐπεβλήθη ἡ Δημοκρατία, ἔφυγον πολλοὶ εὐγενεῖς ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἐγκατασταθέντες εἰς τὰς νοτίους ἀποικίας ἐκαλλιέργουν καπνὸν καὶ βάμβακα, χρησιμοποιοῦντες δούλους εἰς τὰς ἐκτεταμένας φυτείας των. Αἱ θαλασσοπορίαι καὶ ὁ διηνεκῆς πόλεμος πρὸς τοὺς Ἰθαγενεῖς καὶ πρὸς τοὺς γάλλους ἀποίκους εἶχον ἀναπτύξει τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν ἀποφασιστικότητα τῶν ἄγγλων ἀποίκων. Ὁ πληθυσμὸς τῶν ἀποικίων τὸν 18ον αἰῶνα ἀνήρχετο εἰς δύο ἑκατομύρια.

Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐκανόνιζε τὸ ἐμπόριον τῶν ἀποικίων. Συμφώνως πρὸς τὴν κρατοῦσαν μερκαντιλικὴν πολιτικὴν τῶν χρόνων τούτων, αἱ ἀποικίαι ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐξάγουν τὰς πρώτας ὕλας μόνον εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἀπ' αὐτὴν νὰ προμηθεύωνται τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα, τῶν ὁποίων ἀπηγορεύετο ἡ κατασκευὴ εἰς τὰς ἀποικίας.

Ὁ Ἑπταετῆς Πόλεμος ἐδημιούργησε μεγάλας οἰκονομικὰς δυσχερείας εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ κυβέρνησις, διὰ νὰ ἀντεπεξέλθῃ, ἠναγκάσθη νὰ φορολογήσῃ βαρύτερον ἀκόμη τὰς ἀποικίας καὶ ἐπέβαλε σειρὰν ἀπαγορευτικῶν μέτρων, τὰ ὅποια ἐξήγειραν τοὺς ἀποίκους.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Ἀφορμὴν εἰς τὴν ἔξαψιν τῶν πνευμάτων ἔδωκεν ὁ λεγόμενος φόρος τοῦ χαρτοσήμου. Κατὰ τὴν ἀγγλοσαξονικὴν ἀντίληψιν τὸ ἀγγλικὸν κοινοβούλιον δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ φόρους εἰς τὰς ἀποικίας, ἐπειδὴ αὐταὶ δὲν ἀντιπροσωπεύοντο εἰς τὸ κοινοβούλιον. Ἡ κυβέρνησις τῆς Βιργινίας διεμαρτυρήθη. Κατόπιν αὐτοῦ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις κατήργησε τὸν φόρον τοῦ χαρτοσήμου, ἀλλ' ἀντὶ αὐτοῦ ἐπέβαλε τὸν τε-

λωνειακόν φόρον ἐπὶ ὠρισμένων εἰδῶν εἰσαγομένων εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Ἡ φορολογία δὲν ἦτο σημαντικὴ, ἀλλ' οἱ τελωνοφύλακες, τοὺς ὁποίους ἐγκατέστησεν ἡ Ἀγγλία, ὑπὸ τὴν πρόφασιν αὐτὴν ἠμπόδιζον τὸ λαθρεμπόριον, τὸ ὁποῖον διεξήγετο εἰς εὐρυτάτην κλίμακα. Διὰ τοῦτο ἐπροκάλεσε μεγάλην ἐξέγερσιν. Ἰδίως εἰς τὴν Βοστώνην ἐπῆλθε σύγκρουσις λαοῦ καὶ στρατοῦ. Τότε ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐπέμεινε μόνον εἰς τὴν φορολογίαν τοῦ τεῖου, ἀλλ' οἱ Ἀμερικανοὶ δὲν ἐπέτρεψαν τὴν ἐκφόρτωσιν τῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα ἐκόμιζον τέϊον. Εἰς τὴν Βοστώνην ὁμὰς κατοίκων μετρηφισμένων εἰς Ἰνδιάνους εἰσῆλθον εἰς τὰ τρία πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἔμενον εἰς τὸν λιμένα, καὶ ἔρριψαν τὰ κιβώτια τοῦ τεῖου εἰς τὴν θάλασσαν. Τοῦτο ἐξήγειρε τὴν κοινὴν γνώμην εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τῶν κατοίκων τῆς Βοστώνης καὶ διετάχθη ὁ ἀποκλεισμός τοῦ λιμένος της.

Αἱ ἀποικίαι ἔστειλαν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν Φιλαδέλφειαν, διὰ νὰ συσκεφθοῦν περὶ τῆς καταστάσεως. Ἡ Συνέλευσις τῆς Φιλαδελφείας ἐδημοσίευσεν τὴν Διακήρυξιν τῶν δικαιωμάτων, διὰ τῆς ὁποίας διεμαρτύρετο κατὰ τῆς φορολογίας, καὶ ἀπεφάσισε τὸν ἀποκλεισμόν τῶν ἐμπορευμάτων. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις κατέφυγεν εἰς τὴν βίαν καὶ ἀπέστειλε στρατιωτικὴν δύναμιν κατὰ τῆς Βοστώνης, ἀλλ' ἡ πολιτοφυλακὴ τῆς Μασαχουσέτης ἔλαβε τὰ ὄπλα καὶ ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς ἐπολιορκήθη εἰς τὴν Βοστώνην.

Ἡ συνέλευσις τῆς Φιλαδελφείας τότε ἐδήλωσεν, ὅτι ἡ ἄμυνα τῆς Μασαχουσέτης εἶναι ὑπόθεσις κοινὴ τῶν ἀποικίων, ἀπεφάσισε νὰ σχηματίσῃ στρατὸν καὶ διώρισεν ἀρχιστράτηγον τὸν γαιοκτήμονα τῆς Βιργινίας **Γεώργιον Οὐάσιγκτον** (Washington, 1732 - 1779), ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀποκτήσει φήμην εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Γάλλων καὶ ἐπεβάλλετο μὲ τὴν εὐθύτητα τοῦ χαρακτήρος. Οἱ κάτοικοι ἐκάστης ἀποικίας ἐξέλεξαν ἐπαναστατικὴν κυβέρνησιν, ἡ ὁποία κατήρτισεν ἰδιαιτέρον σύνταγμα. Δι' αὐτοῦ αἱ ἀποικίαι μετεβάλλοντο εἰς ἀνεξάρτητα κράτη, εἰς δημοκρατίας.

Τὸ ἀγγλικὸν κοινοβούλιον ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ 6 χιλ. στρατοῦ, διὰ νὰ πολεμήσῃ τὰς ἀποικίας. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγγλίας δὲν εὗρεν ἀρκετοὺς Ἀγγλοὺς πρὸς στρα-

τολογία, ἐμίσθωσε τὸν στρατὸν πολλῶν μικρῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας. Οἱ Ἀμερικανοί, οἱ ὁποῖοι κατὰ βάθος δὲν ἤθελον τὸν χωρισμὸν ἀπὸ τῆν Ἀγγλίαν, ἐξανέστησαν, ὅταν ἔμαθον, ὅτι ὁ βασιλεὺς ὠπλιζε ξένους ἐναντίον των. Ὑπὸ τὰς περιστάσεις αὐτὰς ἀνεπτύχθη ἔθνικὸν αἴσθημα ἀμερικανικὸν καὶ ἡ συνέλευσις τῆς Φιλαδελφείας ἐκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἀποικιῶν τὴν 4 Ἰουλίου 1776.

Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισεν ὁ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγὼν τῶν ἀποικιῶν, ὁ ὁποῖος διήρκεσεν ἐπτὰ ἔτη (1776-1783). Στρατὸν ὠργανωμένον δὲν εἶχον οἱ Ἀμερικανοί, ἀλλὰ ἀποφασιστικὴ καὶ θερμουργοὺς ἀρχηγούς. Ἡ ὑπόθεσις των προεκάλεσεν ἐνθουσιασμὸν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ περίφημος πολιτικὸς Βενιαμὶν Φραγκλῖνος ἐστάλη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας καὶ εἰργάσθη μὲ μεγάλην δεξιότητα διὰ τὴν ἀμερικανικὴν ὑπόθεσιν. Τέλος ἡ 1783 Γαλλία ἔκλεισεν ἐπίσημον συμμαχίαν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν, ἡ δὲ Ἰσπανία καὶ Ὁλλανδία ἐπίσης ἐπενέβησαν ὑπὲρ αὐτῶν. Ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὑπῆρχον πολλοὶ συμπαθοῦντες τὸ κίνημα τῶν Ἀμερικανῶν. Διὰ τῆς εἰρήνης τῶν Βερσαλλίων (1783) ἡ Ἀγγλία ἀνεγνώρισε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἀποικιῶν.

ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Αἱ πολιτεῖαι τῆς Β. Ἀμερικῆς ἠνώθησαν εἰς μίαν δημοσποδίαν ὑπὸ τὸν τίτλον Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Κατὰ τὸ σύνταγμα, τὸ ὁποῖον ἰσχύει ἀπὸ τοῦ 1787, ἡ κυβέρνησις τῆς Ἐνώσεως ἔδραν ἔχει τὴν Βάσιγκτον, διευθύνει τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν, τὰ στρατιωτικὰ καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ φόρους καὶ νὰ ἐκδίδῃ νόμισμα.

Τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἀσκεῖ τὸ Κογκρέσσον (Congress), ἀποτελούμενον ἀπὸ δύο Βουλὰς κατὰ τὴν ἀγγλοσαξονικὴν ἀντίληψιν, ἀπὸ τὴν Βουλὴν τῶν Ἀντιπροσώπων, τὴν ὁποίαν ἀποτελοῦν ἀντιπρόσωποι τῶν πολιτειῶν κατ' ἀναλογίαν τοῦ πληθυσμοῦ ἐκάστης, καὶ ἀπὸ τὴν Γερουσίαν,

ἀποτελουμένην ἀπὸ δύο γερουσιαστὰς ἐξ ἐκάστης πολιτείας, τοὺς ὁποίους ἐκλέγει ἡ ἰδιαιτέρα βουλή τῶν πολιτειῶν.

Τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἀσκεῖ ὁ Πρόεδρος, ὁ ὁποῖος ἐκλέγεται διὰ μίαν τετραετίαν ὑπὸ ἀντιπροσώπων τῶν πολιτειῶν, ἐκλεγομένων ἐπὶ τούτῳ. Ὁ Πρόεδρος εἶναι ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ, διαπραγματεύεται τὰς συνθήκας καὶ διορίζει τοὺς ἀνωτάτους λειτουργοὺς τοῦ κράτους κατόπιν συναινέσεως τῆς Γερουσίας. Αὐτὸς ἐπίσης διορίζει τοὺς ὑπαλλήλους.

Τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν ἔχει τὸ Ἀνώτατον Δικαστήριον, τὸ ὁποῖον ἀποφαίνεται, ὡσὰκις γεννᾶται ζήτημα ἔρμηνείας τοῦ συντάγματος ἢ τῶν νόμων, οἱ ὁποῖοι διέπουν τὴν Συμπολιτείαν.

Ἐκάστη πολιτεία ἀποτελεῖ ἴδιον κράτος ἔχον αὐτοδιοίκησιν, ἴδιαν βουλήν καὶ ἴδιαν κυβέρνησιν. Ἡ Ὁμοσπονδία ἀπετελέσθη ἀρχικῶς ἀπὸ 13 πολιτείας, ἦτο ὅμως δεκτικὴ εὐρύνσεως, διότι ἐκάστη περιφέρεια, μόλις ἀπέκτα πληθυσμὸν 50 χιλιάδων, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀποτελέσῃ πολιτείαν.

Αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι ἔλαβον κολοσσιαίαν ἀνάπτυξιν. Ἦδη κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνος εἶχον δημιουργηθῆ νέαι πολιτεῖαι. Οἱ Ἀμερικανοὶ ἠγόρασαν τὴν περιοχὴν τοῦ Μισσισιππὶ ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα, τὴν Φλωρίδα ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν. Τὸ Τέξας ἀπεσχίσθη ἀπὸ τὸ Μεξικὸν καὶ προσεχώρησεν εἰς τὴν μεγάλην Συμπολιτείαν. Ἀλλὰ τοῦτο ἐγένεν ἀφορμὴ πολέμου μεταξὺ Ἀμερικῆς καὶ Μεξικοῦ, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐνίκησαν αἱ Πολιτεῖαι καὶ διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ 1848 ἐκτὸς τοῦ Τέξας προσήρτησαν καὶ τὴν Καλιφορνίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

Η ΓΑΛΛΙΑ ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΑΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Ἡ ὀργάνωσις τῆς γαλλικῆς κοινωνίας ἔμεινε τὸν 18ον αἰῶνα, ὅπως εἶχε διαμορφωθῆ ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ'. Οἱ κάτοικοι τῆς Γαλλίας διηροῦντο εἰς τρεῖς τάξεις, τὰς δύο προνομιούχους, ἧτοι τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸν κληρὸν, καὶ τὸν λαὸν ἢ τὴν τρίτην τάξιν, ἡ ὁποία εἶχε μόνον ὑποχρεώσεις.

Οἱ εὐγενεῖς ἦσαν ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων πολεμιστῶν ἢ ἀνθρώποι, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ βασιλεὺς εἶχε δώσει τὸν τίτλον τοῦ εὐγενοῦς. Ὑπελογίζοντο τὸν 18ον αἰῶνα εἰς 140 χιλιάδας περίπου (εἰς 30 χιλιάδας οἰκογενείας) καὶ διηροῦντο εἰς εὐγενεῖς τῆς αὐλῆς καὶ εὐγενεῖς τῶν ἐπαρχιῶν. Οἱ εὐγενεῖς ἀπηλλάσσοντο ἀπὸ τὴν φορολογίαν καὶ ἐλάμβανον εὐκολώτερον τὰς ἀνώτερας θέσεις.

Τὸν κληρὸν ἀπετέλουν οἱ ἀνώτεροι κληρικοὶ ἔχοντες τὰ ἴδια προνόμια μὲ τοὺς εὐγενεῖς καὶ ὑπολογιζόμενοι εἰς 80 - 100 χιλιάδας. Ὁ κληρὸς εἶχεν ἐκτεταμένα κτήματα καὶ ἄλλην περιουσίαν ἀπὸ δωρεὰς τῶν βασιλέων καὶ τῶν πιστῶν ἀξίας ἐν συνόλῳ 4 δισεκατομμυρίων. Εἰσέπραττεν ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς τὴν δεκάτην, ἡ ὁποία ἀπέφερεν 123 ἑκατομμύρια. Οἱ ἀνώτεροι κληρικοὶ ἔζων ὅπως οἱ εὐγενεῖς. Τουναντίον ἡ θέσις τοῦ κατωτέρου κληροῦ ἦτο θλιβερά, διότι οἱ ἱερεῖς ἐκέρδιζον πολὺ ὀλίγα καὶ ἔζων ὅπως οἱ χωρικοί.

Ὅλοι οἱ ἄλλοι κάτοικοι, δηλαδὴ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἔθνους, ἀνήκον εἰς τὴν τρίτην τάξιν. Ἐκ τούτων οἱ μεγαλέμποροι, οἱ ἐπιχειρηματῆαι, οἱ ἐπιστήμονες, οἱ δικηγόροι, οἱ ἰατροί, οἱ καθηγηταί, ἀπετέλουν τὴν ἀστικὴν τάξιν (bourgeoisie), ἐνῶ ὁ καθ'αυτὸ λαὸς ἦσαν οἱ μικρέμποροι, οἱ τεχνῆται καὶ οἱ γεωργοί.

Ἰδίως δυσάρεστος ἦτο ἡ θέσις τῶν γεωργῶν. Ἐπειδὴ τὸ

μεγαλύτερον μέρος τῆς γῆς ἀνῆκεν εἰς τὰς δύο προνομιούχους τάξεις, τὸ μέγα πλῆθος τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου εἰργάζετο εἰς τὴν γῆν τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου ὡς δουλοπαροικοί, ὑποχρεωμένοι νὰ δίδουν εἰς αὐτοὺς τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν προϊόντων ὡς φεουδαρχικὸν δικαίωμα καὶ νὰ ἐργάζονται ἀμισθὶ εἰς τὰ κτήματα τοῦ κυρίου (ἀγγαρεία). Ἐκτὸς τούτου οἱ χωρικοὶ ἐπλήρωνον πλῆθος ἄλλων φόρων καὶ ἔζων βίον ἐλεεινὸν κατοικοῦντες εἰς πτωχικὰς καλύβας. Πολλοὶ δὲν εἶχον ὑποδήματα τὸν χειμῶνα καὶ ἐτρέφοντο διὰ σικαλίνου ἢ κριθίνου ἄρτου, τὸν ὅποιον ἐστεροῦντο πολλάκις κατὰ τὰς συνήθεις τότε σιτοδείας.

Ἐντύπωσιν ἰδίως ἐπροξένει ἡ μεγάλη ἀνισότης τῶν κατοίκων, ἀνισότης φορολογική, διότι οἱ εὐγενεῖς καὶ ὁ κληρὸς ἦσαν ἀπηλλαγμένοι πάσης φορολογίας, ἀνισότης δικαστική, διότι αἱ προνομιούχοι τάξεις εἶχον πάντοτε τὰ μέσα νὰ ὑπερισχύουν τοῦ ἀνθρώπου τῆς τρίτης τάξεως, ἀνισότης εἰς τὸν στρατόν, διότι τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα ἐλάμβανον μόνον οἱ εὐγενεῖς, ἐνῶ τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ δὲν ἀνέβαινον πέραν τῶν δύο κατωτέρων βαθμῶν.

ΑΥΛΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Ὁ βασιλεὺς ἐθεώρει τὸ κράτος ὡς κτῆμα του. Ὅλα εἰς αὐτό, στρατός, μουσεῖα, βιβλιοθήκαι, δημόσιοι κῆποι κτλ., ἐθεωροῦντο βασιλικά. Τὴν αὐλὴν του εἶχεν εἰς τὰς Βερσαλλίας, ὅπου εἶχον κτίσει τὰ μέγαρά των καὶ οἱ εὐγενεῖς, οἱ ὅποιοι ἐνέμοντο τὰς πλουσίας θέσεις. Αἱ δαπάναι τῆς αὐλῆς ἀνῆρχοντο εἰς 40 ἑκατομμύρια ἐτησίως, δηλαδή ὁ βασιλικὸς οἶκος ἐδαπάνησε τὸ 1/4 τῶν εἰσοδημάτων τοῦ κράτους.

Ἡ χώρα ἐκυβερνᾶτο αὐταρχικῶς. Εἰς τὴν Γαλλίαν κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐπαναστάσεως δὲν ὑπῆρχε κανὲν εἶδος ἐλευθερίας. Δὲν ὑπῆρχε θρησκευτικὴ ἐλευθερία, διότι τὸ κράτος ἐπέβαλλεν εἰς ὅλους τοὺς ὑπηκόους μίαν θρησκείαν, τὴν καθολικὴν. Δὲν ὑπῆρχεν ἐλευθερία σκέψεως, διότι δὲν εἶχε κανεὶς τὸ δικαίωμα νὰ ἐκφράζη ἐλευθέρως τὴν γνώμην του ἢ νὰ ἐκδώσῃ βιβλίον ἄνευ τῆς ἀδείας τῆς λογοκρισίας. Δὲν ὑπῆρχε προσωπικὴ ἐλευθερία, διότι ἦτο δυνατὸν ἕκαστος νὰ συλληφθῇ

καὶ νὰ φυλακισθῆ ἄνευ δικαιολογίας. Οὕτε ἐλευθερία πολιτικὴ ὑπῆρχε, διότι οἱ Γάλλοι δὲν εἶχον δικαίωμα νὰ συνέρχωνται εἰς δημοσίας συναθροίσεις ἢ νὰ καταρτίζουσι συλλόγους.

Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ

Μεταξὺ κυβερνώντων καὶ λαοῦ εἶχε δημιουργηθῆ ἀπὸ μακροῦ χάσμα, τὸ ὁποῖον ἐγένετο διαρκῶς βαθύτερον. Ἀξιόλογοι συγγραφεῖς, τοὺς ὁποίους ὠνόμασαν φιλοσόφους καὶ οἰκονομολόγους, διεφώτισαν τὸν λαὸν δεικνύοντες τὰ τρωτὰ καὶ τοὺς παραλογισμοὺς τοῦ καθεστῶτος. Διὰ τοῦτο τοὺς χρόνους αὐτοὺς ὠνόμασαν Αἰῶνα τοῦ Διαφωτισμοῦ.

Κατὰ τοῦ καθεστῶτος ἦσαν πλὴν τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν οἰκονομολόγων καὶ πολλοὶ ἀνεπτυγμένοι ὑπάλληλοι τοῦ κράτους, ἐπίσης πολλοὶ εὐγενεῖς καὶ κληρικοί.

Ἐκ τῶν μεταρρυθμιστῶν ἄλλοι μὲν ἤθελον ἀπλῶς νὰ διαρρυθμίσουσι τὴν διοίκησιν, νὰ καθιερώσουσι τὴν ἰσότητά τῆς φορολογίας καὶ νὰ βελτιώσουσι τὴν θέσιν τοῦ χωρικοῦ, μένοντες πιστοὶ εἰς τὸν θεσμόν τῆς ἀπεριορίστου βασιλείας. Ἦσαν δηλαδὴ περίπου ὁπαδοὶ τῆς συνετῆς δεσποτείας κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Ἰωσήφ Β' καὶ τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου. Ἄλλοι ἀντιθέτως ἐκτὸς τῆς διοικητικῆς, νομοθετικῆς, δικαστικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀναμορφώσεως ἤθελον καὶ πολιτικὴν ἐλευθερίαν καὶ σύνταγμα, τὸ ὁποῖον νὰ δίδῃ εἰς τὸν λαὸν τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Τὴν ἀνατροπὴν τῆς βασιλείας καὶ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς δημοκρατίας πολὺ ὀλίγοι ἐζήτησαν εἰς τὰς ἀρχάς.

ΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ

Οἱ γάλλοι συγγραφεῖς τοῦ 18ου αἰῶνος ἀνεγινώσκοντο μὲ πολλὴν ἀγάπην εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ ἡ γαλλικὴ λογοτεχνία τοῦ αἰῶνος τούτου ἀπέκτησε διάδοσιν καὶ ἐπιβολὴν μεγαλύτεραν. Οἱ συγγραφεῖς ὅμως δὲν ἦσαν πλέον ποιηταὶ ἢ καθαροὶ λογοτέχνηαι, ἀλλ' ἐπραγματεύοντο κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ ζητήματα. Κατέκρινον αὐστηρῶς τὸ κρατοῦν σύστημα τῆς πολιτείας καὶ διέδιδον τὰς νέας ἰδέας περὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο ὠνόμασαν αὐτοὺς φιλοσόφους.

Πατρὶς τῶν νέων, ἢ, ὅπως ἔλεγον τότε, τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν, ἦτο ἡ Ἀγγλία. Ἐκεῖ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1648 εἶχε γεννηθῆ ἡ ἀντίληψις περὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ καὶ οἱ ἄγγλοι φιλόσοφοι, ἰδίως ὁ **Τζῶν Λόκ** (John Locke, 1632 - 1704), εἶχον διδάξει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι φύσει ἐλεύθερος καὶ ἔχει ἀναφαίρετα δικαιώματα, τὸ δικαίωμα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἰδιοκτησίας. Αὐτὰ εἶναι τὰ φυσικὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ ἄνθρωποι παραχωροῦν τὴν ἀπαιτουμένην ἐξουσίαν εἰς τὸ κράτος, διὰ τὴν προστατεύσασθαι τὰ δικαιώματά των. Μεταξὺ λαοῦ καὶ κυβερνώντων ὑπάρχει εἶδος συμβολαίου, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παραβῶν οἱ κυβερνηταί. Αὕτη εἶναι ἡ θεωρία τοῦ Κοινωνικοῦ Συμβολαίου. Ἐὰν ὅμως τὸ κράτος, ἀντὶ νὰ προστατεύῃ, παραβιάζῃ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἔχει λόγον ὑπάρξεως, τὸ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ κράτους συμβόλαιον διαλύεται καὶ οἱ πολῖται ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ἐπαναστατήσουν. Τοῦτο εἶναι τὸ λεγόμενον δικαίωμα ἀντιστάσεως. Ἐπίσης ὁ Λόκ ἐπρέσβευε τὴν ἀνεξιθρησκείαν, διότι κανεὶς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον ὠρισμένον δόγμα ἢ ὠρισμένον τύπον λατρείας.

Εἰς τοὺς ἀρχαιότερους γάλλους φιλοσόφους ἀνήκουν δύο ὀνομαστοὶ συγγραφεῖς, ὁ Βολταῖρος καὶ ὁ Μοντεσκιέ.

Ὁ Βολταῖρος (Voltaire, 1694 - 1778) ἐθαύμαζε τὰ πολιτικά ἦθη καὶ τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἀγγλων. Ἦτο τολμηρὰ καὶ πολυμερὴς διάνοια, συγγραφεὺς γλαφυρός, πολυμαθὴς καὶ εὐφυλόλογος. Διέπρεψεν εἰς ὅλα τὰ εἶδη τοῦ λόγου, ὡς ἐπικός ποιητὴς καὶ δραματογράφος, ὡς μυθιστοριογράφος, ὡς σατιρικός, ὡς φιλόσοφος καὶ κριτικός, ὡς ἱστορικός καὶ μαθηματικός. Κατὰ βάθος ὁ Βολταῖρος δὲν ἦτο δημοκρατικός. Ἦθελε μόνον νὰ καταργήσῃ τὰ ἀπάνθρωπα μέτρα τῆς ἀπολυταρχίας, τὴν θανατικὴν ποινὴν καὶ τὴν κατάσχεσιν τῆς περιουσίας, καὶ ἐπολέμησε σφοδρότατα τὴν μισαλλοδοξίαν.

Ὁ Μοντεσκιέ (Montesquieu, 1689 - 1755) εἰς τὸ ὄνομαστόν του ἔργον *Τὸ πνεῦμα τῶν νόμων* ἐπραγματεύθη συστηματικῶς καὶ μετὰ ὀξύνουσαν τὰς νέας περὶ κράτους θεωρίαν. Ἦθελεν, ὅπως καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, τὴν διαίρεσιν τῶν ἐξουσιῶν

εἰς τρεῖς, τὴν νομοθετικὴν, τὴν ἐκτελεστικὴν καὶ τὴν δικαστικὴν. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Μοντεσκιέ ἦτο μεγάλη.

Ὁ Βολταῖρος καὶ ὁ Μοντεσκιέ ἦσαν κυρίως μοναρχικοὶ καὶ ἀριστοκρατικοί. Δὲν ἐπεζήτησαν τὴν ἀνατροπὴν τοῦ καθεστώτος, ἀλλ' ἀπλῶς τὴν μεταρρύθμισίν του. Δὲν ἤρρησαν ὅμως νὰ παρουσιασθοῦν ἄλλοι φιλόσοφοι, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἐπαναστατικώτεροι καὶ ἐζήτησαν ριζικώτεραν ἀνατροπὴν. Εἰς τὴν γενεάν αὐτὴν ἀνήκουν λόγιοι καὶ συγγραφεῖς, οἱ ὅποιοι περιεστοίχιζον τὸν Διδερῶ καὶ ὀνομάζονται μὲ τὸ κοινὸν ὄνομα Ἐγκυκλοπαιδισταί, διότι συνειργάσθησαν εἰς τὸ ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικὸν τῆς ἐποχῆς.

Ὁ Διδερῶ (Diderot, 1713 - 1784) ἀνέλαβε τὴν ἔκδοσιν μεγάλου ἐγκυκλοπαιδικοῦ λεξικοῦ μὲ συνεργασίαν πολλῶν λογίων. Τὸ ἔργον εἶχε σκοπὸν νὰ δώσῃ μίαν εἰκόνα τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ φιλοσοφικῶν γνώσεων τῆς ἐποχῆς του. Τοιουτοτρόπως μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1751 - 1772 ἐξεδόθη ἡ Μεγάλη Ἐγκυκλοπαιδεία (Grande Encyclopédie) τοῦ 18ου αἰῶνος, ἡ ὁποία θεωρεῖται ἔργον μνημειῶδες.

Φήμην μεγάλου συγγραφέως εἶχεν ἀποκτήσει κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ὁ Ρουσσῶ (Jean Jacques Rousseau, 1712 - 1778). Τὸ κύριον ἔργον του εἶναι τὸ Κοινωνικὸν Συμβόλαιον. Ὁ Ρουσσῶ πιστεύει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη φύσει ἀγοθός, ἀλλὰ διεφθείρεν αὐτὸν ὁ πολιτισμός. Διὰ νὰ διορθωθῶμεν, διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν παλαιάν ἀθωότητα, πρέπει νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν φύσιν. Περιφημον εἶναι τὸ παιδαγωγικὸν ἔργον τοῦ Ρουσσῶ Ὁ Αἰμίλιος, εἰς τὸν ὅποιον διδάσκει, ὅτι πρέπει νὰ μελετήσωμεν τὰς φυσικὰς κλίσεις τοῦ παιδὸς καὶ συμφῶνως μὲ αὐτὰς νὰ κανονίσωμεν τὴν ἀγωγὴν του.

ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΟΙ

Κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, ὅπως γνωρίζομεν, ἐπίστευον, ὅτι ὁ πλοῦτος μιᾶς χώρας συνίσταται εἰς τὸ ποσὸν τοῦ ἐν αὐτῇ ὑπάρχοντος χρυσοῦ, καὶ μέσον πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ χρυσοῦ ἔθεώρουν τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον. Τὸν 18ον ὅμως αἰῶνα αἱ ἰδέαι αὐταὶ ἤλλαξαν. Ἐσυστηματοποίησε πρὸ πάντων αὐτὰς ὁ περίφημος σκῶτος οἰκονομολόγος Ἀδὰμ Σμιθ (Adam Smith, 1723 -

1793), ὁ ὁποῖος ἐδίδασκεν, ὅτι τὸν πλοῦτον παράγει ἡ ἐργασία εἰς ὅλας τὰς μορφάς της καί, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἀνθρώπων, πρέπει νὰ ἀφήσωμεν ἕκαστον νὰ ἐργάζεται, ὅπως θέλει. Αἱ ἀνθρώπινα διατάξεις, αἱ ὁποῖαι ἔχουν δῆθεν σκοπὸν νὰ προστατεύσουν τὸ κοινὸν συμφέρον, φέρουν ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα. Ἡ θεωρία αὕτη ὠνομάσθη ἐλευθεροσυναγωνισμός. Τοιοῦτοτρόπως τὸν 18ον αἰῶνα, ἀντιθέτως πρὸς τὸ προστατευτικὸν σύστημα τῶν χρόνων τοῦ μερκαντισμοῦ, ἐπεκράτησεν ἡ ἀντίληψις περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ὁ οἰκονομικὸς λιμπεραλισμός (liberalismus), ὅπως ὠνομάσθη.

ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΙΕ' (1715 - 1774)

Τὸν Λουδοβίκον ΙΔ' διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ ἐγγόνου του Λουδοβίκου ΙΕ'. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ νέος βασιλεὺς ἦτο μόλις πενταετής, τὴν Γαλλίαν ἐπὶ ὀκτῶ ἔτη ἐκυβέρνησεν ὁ θεῖος του Φίλιππος τῆς Ὁρλεάνης, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν Ἀντιβασιλεὺς. Ὁ Φίλιππος ἦτο ἄνθρωπος εὐφυῆς καὶ μετὰ καλὰς διαθέσεις. Ἄλλ' ἐπ' αὐτοῦ, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων του κυβερνητῶν, ἐβάρυνον αἱ ἁμαρτίαι τῆς προηγουμένης βασιλείας. Ὁ Λουδοβίκος ΙΔ' εἶχεν ἀφήσει ὑπέρογκον χρέος, τὸ ὁποῖον διαρκῶς ἐξωγοῦτο ἀπὸ τὸ ἐτήσιον ἔλλειμμα τοῦ προϋπολογισμοῦ, διότι, ἐνῶ τὰ ἔσοδα ἀνῆρχοντο εἰς 69 ἑκατομμύρια, τὰ ἔσοδα ἔφθανον τὰ 147 ἑκατομμύρια. Ὁ Φίλιππος προσεπάθησε νὰ περιορίσῃ τὰς καταχρήσεις καὶ νὰ βελτιώσῃ τὰ οἰκονομικά, ἀλλ' ἡ προσπάθειά του ἀπέτυχεν.

Ἀπὸ τοῦ 1723 ἀνέλαβε τὴν βασιλείαν ὁ Λουδοβίκος, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνησε τὴν Γαλλίαν ἐπὶ πενήντα ἔτη (1723 - 1773). Ἡ κυβέρνησις του εἶναι γνωστὴ διὰ τὰ ἐρείπια, τὰ ὁποῖα ἐσώρευσεν. Ἡ βασιλεία διὰ τὸν Λουδοβίκον ΙΕ' ἦτο μέσον πρὸς ἰκανοποίησιν τῶν ὀρέξεων τοῦ ἄρχοντος. Τὰ οἰκονομικὰ κατεβαραθρώθησαν τελείως μετὰ τὴν ἀκαταλόγιστον σπατάλην, ἐνῶ τὸ γόητρον τῆς Γαλλίας κατέπεσε μετὰ τὰς ἀποτυχίας εἰς τοὺς πολέμους καὶ ἰδίως ἔνεκα τῆς ἀπώλειας τῶν γαλλικῶν ἀποικιῶν τῆς Ἀμερικῆς.

Ὁ Λουδοβίκος συνῆρχετο ἐνίοτε, συνησθάνετο τὴν κακὴν

κατάστασιν τοῦ κράτους καὶ ἔλεγε περὶ τῶν ὑπουργῶν του, ὅτι θὰ καταστρέψουν ἀσφαλῶς τὸ κράτος μὲ τὴν κακὴν διοίκησιν. Ἄλλὰ πάλιν προσέθετεν : « ἐν τούτοις θὰ διαρκέσῃ, ἐνόσω ζῶ ἐγώ ». Διὰ τοῦτο ἀπέδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν φράσιν « ἔπειτα ἀπὸ ἐμὲ ἄς γίνῃ κατακλυσμὸς » (après moi le déluge). Ὁ Λουδοβίκος, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν νεότητά του εἶχεν ἀποκτήσει τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ καὶ ὠνομάζετο « πολυαγάπητος », ἀπέθανε μισούμενος ὑπὸ πάντων.

ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΙΣΤ΄ (1774 - 1792)

Τὸν Λουδοβίκον ΙΕ΄ διεδέχθη ὁ εἰκοσαετής ἔγγονός του **Λουδοβίκος ΙΓ΄**. Ὁ νέος βασιλεὺς εἶχεν ἀγαθὴν ψυχὴν καὶ ἦτο ἠθικός, ἀλλ' οὐδέποτε κατώρθωσε νὰ ἐννοήσῃ καλῶς τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους. Ἐδυσκολεύετο νὰ λαμβάνῃ μόνος ἀποφάσεις καὶ ἐπηρεάζετο πολὺ ἀπὸ τὸ περιβάλλον του.

Ἡ σύζυγός του **Μαρία Ἀντωνέττα**, θυγάτηρ τῆς αὐτοκράτειρας τῆς Αὐστρίας **Μαρίας Θηρεσίας**, ἦτο ὠραία καὶ ζωηρά, ἀλλ' εἶχε συνηθίσει εἰς τὸν ἐλαφρὸν καὶ ἀφελῆ βίον τῆς αὐλῆς τῆς Βιέννης, ὁ ὁποῖος δὲν συνεφώνει πρὸς τὰ ἥθη τῆς γαλλικῆς αὐλῆς. Ἐνδιεφέρετο περισσότερο διὰ τὰς διασκεδάσεις καὶ τὸ θέατρον παρὰ διὰ τὴν πολιτικὴν. Ἄλλ' εἰς κρίσιμους στιγμὰς ἤσκησεν ἀποφασιστικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς κυβερνήσεως. Εἰς τὴν Γαλλίαν δὲν εἶχε πολλὰς συμπαθείας καὶ ὁ λαὸς εἰς αὐτὴν ἀπέδιδε τὴν ἀντίδρασιν τοῦ βασιλέως κατὰ τῶν μεταρρυθμίσεων. Τὴν ὠνόμαζον χλευαστικῶς **Αὐστριακὴν ἢ Madame veto**.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄

Η ΜΕΓΑΛΗ ΓΑΛΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

1. ΜΟΝΑΡΧΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

Τὰ οἰκονομικά τοῦ κράτους εἶχον φθάσει εἰς ἀδιέξοδον. Αἱ μεταρρυθμιστικαὶ προσπάθειαι τῶν ὑπουργῶν **Τυργκὸ** καὶ **Νεκέρ** ἀπέτυχον ἕνεκα τῆς ἀντιδράσεως τῆς αὐλῆς καὶ τῶν εὐγενῶν. Ὁ Λουδοβίκος ΙΓ΄ πιεζόμενος ἀπὸ τὴν ἀνάγκην συνεκάλεσε τὰς Γενικὰς Τάξεις, δηλαδὴ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν τριῶν τάξεων, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶχον συγκληθῆ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ρισελιέ (1624).

Οἱ ἀντιπρόσωποι συνῆλθον τὴν 5 Μαΐου 1789 εἰς τὰς Βερσαλλίας, 600 τῆς τρίτης τάξεως, 300 εὐγενεῖς, 300 κληρικοί. Ἄλλ' εὐθὺς ἐγεννήθη σοβαρὸν ζήτημα. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς τρίτης τάξεως ἤθελον νὰ ψηφίζουσιν κατ' ἄτομον, ἐνῶ οἱ εὐγενεῖς καὶ κληρικοὶ κατὰ τάξεις. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς τρίτης τάξεως ὑπελόγιζον νὰ προσελκύσουσιν μερικοὺς ἱερεῖς μεταρρυθμιστικοὺς καὶ ἤλπιζον τοιοῦτοτρόπως, ὅτι θὰ εἶχον τὴν πλειονοψηφίαν. Ἐπειδὴ ὁμως οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ κληρικοὶ δὲν ὑπεχώρουν, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς τρίτης τάξεως ἀνεκήρυξαν ἑαυτοὺς ἀντιπροσώπους ὅλου τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους ὡς Ἐθνοσυνέλευσιν (Assemblée Nationale, 17 Ἰουνίου 1789) καὶ ὠρκίσθησαν, ὅτι δὲν θὰ ἀποχωρισθοῦν, προτοῦ δώσουν σύνταγμα εἰς τὴν Γαλλίαν. Αὕτῃ ἦτο ἡ πρώτη ἐπαναστατικὴ πράξις.

Ὁ βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου, παρουσιάσθη εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν συνεδριάσεων, ἐδήλωσε μὲ ἀπολυταρχικὸν ὕφος, ὅτι τὰ προνόμια εἶναι ἀπαραβίαστα καὶ διέταξε νὰ ψηφίζουσιν κατὰ τάξεις. Μετὰ τὸ τέλος τῆς συνεδριάσεως ἡ τρίτη τάξις ἔμεινε μόνη εἰς τὴν αἴθουσαν καὶ

ἐκήρυξε κατ' εἰσήγησιν τοῦ περιφήμου κόμητος Μιραμπώ τὰ μέλη τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ἀπαραβίαστα. Μετ' ὀλίγον ἡ πλειονότης τῶν κληρικῶν καὶ πολλοὶ εὐγενεῖς ἠνώθησαν μετὰ τῆς τρίτης τάξεως. Ὁ βασιλεὺς ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ.

ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ. ΒΑΣΤΙΛΛΗ

Ὁ βασιλεὺς ἐσκέφθη νὰ μεταχειρισθῇ βίαν κατὰ τῆς Συνελεύσεως καὶ συνεκέντρωσε περὶ τὰς Βερσαλλίας στρατόν. Ὁταν ὅμως ἔφθασεν ἡ εἶδησις, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀπέπεμψε τὸν μεταρρυθμιστικὸν ὑπουργὸν Νεκέρ, ὁ λαὸς τῶν Παρισίων κατὰ προτροπὴν τοῦ νεαροῦ δημοσιογράφου Δεμουλὲν (Desmoulin) διήρπασε τὰ ὀπλοπωλεῖα καὶ τὰς ἀποθήκας τοῦ κράτους 1789 καὶ ὥρμησε κατὰ τοῦ φρουρίου τῆς Βαστίλλης, ἡ ὁποία ἦτο διὰ τὸν λαὸν τὸ σύμβολον τῆς τυραννίας (14 Ἰουλίου). Ἡ Βαστίλλη παρεδόθη, ἡ δὲ φρουρὰ τῆς ἐσφάγη. Μὲ τὸν λαὸν ἠνώθη καὶ ἡ φρουρὰ τῶν Παρισίων. Ἀπὸ τὴν ἀναρχίαν καὶ τὴν διαρπαγὴν ἔσωσε τότε τὴν πρωτεύουσαν ἡ προχειρῶς σχηματισθεῖσα Ἐθνοφρουρὰ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ νεαροῦ μαρκησίου Λαφαγέτ (La Fayette), ὁ ὁποῖος εἶχε πολέμησει καὶ εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα τῆς Ἀμερικῆς.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Βαστίλλης ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως καὶ πολλοὶ εὐγενεῖς καὶ κληρικοὶ ἐκ φόβου ἐγκατέλειψαν τὴν Γαλλίαν, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς παρὰ τὰ γερμανικὰ σύνορα πόλεις καὶ εἰργάζοντο κατὰ τῆς Ἐπαναστάσεως. Οἱ φυγάδες αὐτοὶ ὠνομάσθησαν Μετανάσται (Émigrants).

ΤΟ ΝΕΟΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Τὴν ἐξέγερσιν τῶν Παρισίων ἠκολούθησαν στάσεις εἰς ὅλην τὴν Γαλλίαν. Οἱ χωρικοὶ διήρπασαν τοὺς πύργους καὶ τὰ κτήματα τῶν δεσποτῶν, ἐκακοποίησαν ἢ καὶ ἐφόνευσαν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν καὶ κατήργησαν βιαίως τὰ φεουδαρχικὰ δικαιώματα. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ συνέλευσις κατὰ τὴν περίφημον συνεδρίασιν τῆς 4 Αὐγούστου κατήργησεν ἐπισήμως τὰ προνόμια τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου. Οἱ εὐγενεῖς ἐν μέσῳ ἀπεριγράπτου συγκινήσεως ἐδήλωσαν, ὅτι παραιτοῦνται ἀπὸ τὰ δικαιώματά των.

Ἡ συνέλευσις ἀφήσασα τὸν σκοπὸν, διὰ τὸν ὁποῖον εἶχε

κληθῆ, νά τακτοποιήσῃ δηλαδή τὰ οἰκονομικά τοῦ κράτους, ἀνέλαβε νά συντάξῃ σύνταγμα διὰ τὴν Γαλλίαν, θεμελιώδη δηλαδή νομοθεσίαν, ἡ ὁποία νά κανονίζῃ εἰς τὸ ἔξῃς τὴν διοίκησιν τῆς χώρας. Διὰ τοῦτο ἡ πρώτη αὐτῆ Συνέλευσις ὠνομάσθη **Συντακτικὴ** (*Assemblée Constituante*). Τὸ σύνταγμα, τὸ ὁποῖον κατήρτισεν ἡ Συνέλευσις, μετέβαλε ριζικῶς τὸ πολιτικὸν καὶ κοινωνικὸν καθεστῶς τῆς Γαλλίας.

Αἱ κυριώτεραι διατάξεις αὐτοῦ εἶναι :

1) Διατηρεῖται ἡ κληρονομικὴ βασιλεία, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἔχει μόνον τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν.

2) Τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἔχουν ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους, ἐκλεγόμενοι διὰ ψηφοφορίας καὶ ἀποτελοῦντες μίαν βουλήν.

3) Τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν ἀσκοῦν οἱ δικασταί, οἱ ὁποῖοι πρέπει νά ἐκλέγωνται ὑπὸ τοῦ λαοῦ.

4) Τὰ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα, ἀξίας 3 δισεκατομμυρίων περίπου, ἐκηρύχθησαν ὡς ἔθνικά.

5) Τὰ μοναχικὰ τάγματα κατηργήθησαν, οἱ δὲ ἱερεῖς καὶ ἐπίσκοποι ἔγιναν δημόσιοι ὑπάλληλοι μισθοδοτούμενοι ὑπὸ τοῦ κράτους. Τὴν συντήρησιν τῶν ἀγαθοεργῶν ἰδρυμάτων ἀνέλαβεν ἡ πολιτεία. Οἱ ἱερεῖς ὑπεχρεώθησαν νά ὀρκισθοῦν πίστιν εἰς τὸ νέον πολίτευμα. Πολλοὶ ὅμως ἠρνήθησαν νά ὀρκισθοῦν καὶ ὠνομάσθησαν διὰ τοῦτο **ἀνώμοτοι**. Αὐτοὶ ἀντέδρων κατὰ τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ οἱ ὁπαδοὶ τοῦ παλαιοῦ καθεστῶτος εὔρον εἰς αὐτοὺς ἰσχυρὸν στήριγμα.

ΦΥΓΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

Τὴν 5ην Ὀκτωβρίου 1789 ἔνεκα ἑλλείψεως ἄρτου συνεκροτήθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν μεγάλη διαδήλωσις τοῦ λαοῦ, ἀποτελουμένη κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ γυναῖκας τῆς ἀγορᾶς, πωλητρίας καὶ ἐργάτιδας. Ἡ διαδήλωσις διηυθύνθη εἰς τὰς Βερσαλλίας καὶ συνεκρούσθη πρὸς τὴν φρουρὰν τῶν ἀνακτόρων. Ὁ βασιλεὺς κατὰ συμβουλήν τοῦ Λαφαγέτ ἐγκατέλειψε τὰς Βερσαλλίας καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ Ἐθνοσυνέλευσις μετέθεσε τὴν ἔδραν τῆς εἰς τὴν πρωτεύουσαν.

Ἀπὸ τότε ὁ βασιλεὺς ἦτο ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ λαοῦ καὶ τῆς Ἐθνοφρουρᾶς.

Τὴν 14ην Ἰουλίου 1790, τὴν ἐπέτειον τῆς ἀλώσεως τῆς Βασιλλῆς, ἔγινεν ἡ πανηγυρική ἐορτὴ τῆς συναδελφώσεως, ὁ βασιλεὺς ὠρκίσθη εἰς τὸ νέον σύνταγμα ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας τοῦ λαοῦ καὶ ἡ Ἐπανάστασις ἐφάνη, ὅτι ἔληξεν.

Ἐν τῷ μεταξὺ μεγάλην δύναμιν ἀπέκτησαν εἰς ὅλην τὴν Γαλλίαν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπαναστατικῶν σωματειῶν, τὰ ὁποῖα εἶχον ἰδρυθῆ τότε. Δύο ἐξ αὐτῶν ἦσαν τὰ σημαντικώτερα, ἡ *Λέσχη τῶν Ἰακωβίνων*, ἡ ὁποία ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν μονὴν τῶν Ἰακωβίνων, ὅπου συνεδρίαζε, καὶ ἡ *Λέσχη τῶν Κορδελιέ*, ὀνομασθεῖσα οὕτω ἀπὸ ἄλλο μοναστήριον. Τρεῖς ἄνδρες κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἤσκουν μεγάλην ἐπιρροήν, ὁ *Ροβεσπιέρ* (Robespierre), ὁ *Δαντὸν* (Danton) καὶ ὁ *Μαρά* (Marat).

Ὁ βασιλεὺς, μὴ ἀνεχόμενος τὸν περιορισμὸν τῆς ἐξουσίας του, ἀπεφάσισε νὰ πλήξῃ τὴν Ἐπανάστασιν μὲ τολμηρὸν ἐγχείρημα. Τὴν 20 Ἰουλίου 1791 ἔφυγε κρυφίως μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν πρὸς τὰ βελγικὰ σύνορα. Εἶχε σκοπὸν νὰ φθάσῃ εἰς τὸ Βέλγιον καὶ νὰ τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν φυγάδων εὐγενῶν καὶ τοῦ ξένου στρατοῦ, ὁ ὁποῖος τοὺς ὑπεστήριζεν. Ἀλλ' ἀνεγνωρίσθη καθ' ὁδόν, συνελήφθη καὶ ὠδηγήθη εἰς Παρισίους. Τότε ἡ Συνέλευσις ἀνέστειλε τὴν ἐξουσίαν του καὶ ἐξήσκησεν αὐτὴ ὅλας τὰς ἐξουσίας. Οἱ ἀντιμοναρχικοὶ προσεπάθησαν τότε νὰ ἀνατρέψουν τὴν βασιλείαν, ἀλλ' ἀπέτυχον. Ὁ βασιλεὺς μετ' ὀλίγον ἐπανάλαβε τὸν ὄρκον εἰς τὸ σύνταγμα καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Συνέλευσις ἐπεράτωσε τὸ ἔργον τῆς καὶ διελύθη τὴν 30 Σεπτεμβρίου 1791.

2. ΠΤΩΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ (1791 - 1792)

Συμφώνως πρὸς τὸ νέον σύνταγμα ἐξελέγη ἡ τακτικὴ Βουλὴ, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Νομοθετικὴ Συνέλευσις (Assemblée Législative) καὶ συνήλθε τὴν 1 Ὀκτωβρίου 1791. Ἡ πλειονότης αὐτῆς ἀπετελεῖτο ἀπὸ φιλοβασιλικούς συνταγματικούς βουλευ-

τάς, οἱ ὅποιοι ἀπήρτιζον τὴν δεξιάν, διότι ἐκάθηντο εἰς τὴν δεξιάν πτέρυγα τοῦ βουλευτηρίου. Μετ' αὐτοὺς ἤρχοντο οἱ μετριοπαθεῖς δημοκρατικοί, οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν τὴν ἀριστεράν. Οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν ἦσαν Ἰακωβῖνοι, ἐπειδὴ δὲ μερικοὶ ἀπὸ τούς διακεκριμένους ἀρχηγούς τῶν κατήγοντο ἀπὸ τὴν περιοχὴν τοῦ ποταμοῦ Ζιρόνδ (Gironde), ὠνομάσθη βραδύτερον ὅλον τὸ κόμμα Γιρονδῖνοι (Girondins). Εἰς τὴν ἄκρον ἀριστερὰν καὶ εἰς τὰ ὑψηλότερα καθίσματα τοῦ βουλευτηρίου ἐκάθηντο οἱ ὀλίγοι ἐπαναστατικοὶ καὶ ἀνατρεπτικοὶ ἄνδρες τῆς Συνελεύσεως, οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς Κορδελιέροι. Αὐτοί, λόγῳ τῆς θέσεώς τῶν εἰς τὴν βουλήν, ὠνομάσθησαν Ὁρεινοί, ἐνῶ οἱ συντηρητικοὶ ἀντιθέτως Πεδινοί.

Οἱ Γιρονδῖνοι καὶ οἱ Ὁρεινοὶ εἶχον μαζί τῶν τὸν ὄχλον τῶν Παρισίων, τὸν ὅποιον τότε ὠνόμασαν «sans culotte», διότι δὲν ἐφόρει τὴν ἀριστοκρατικὴν περισκελίδα, ἀλλὰ τὸ πανταλόνιον. Ὡστε «sans culotte» κατήντησε νὰ σημαίῃ τὸν ἄκρον ἐπαναστατικόν.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ 10 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1792

Ἡ πλειονότης τῆς Συνελεύσεως ἦτο, ὅπως εἴπομεν, φιλοβασιλικὴ καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ἡσυχία ἐφαίνετο στερεωμένη. Ἄλλ' ἔκτακτα γεγονότα ἐδημιούργησαν νέαν κρίσιν, ἡ ὁποία ἐγένεν αἰτία νὰ συντομευθῇ ἡ ζωὴ τῆς Συνελεύσεως καὶ νὰ ἀνατραπῇ ἡ βασιλεία.

Τὴν ἀνοίξιν τοῦ 1792 ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, παρακινούμενοι ἀπὸ τοὺς γάλλους μετανάστας καὶ ἀπὸ τὰς μυστικὰς ὑποκινήσεις τοῦ Λουδοβίκου καὶ τῆς Ἀντιωανέττας, ἦσαν ἔτοιμοι νὰ εἰσβάλουν εἰς τὸ γαλλικὸν ἔδαφος διὰ νὰ συντρίψουν τὴν Ἐπανάστασιν. Ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ ἠνωμένου γερμανικοῦ στρατοῦ κόμης τοῦ Μπραουνσβάϊκ ἔκαμε προκήρυξιν, ἡ ὁποία ἔλεγεν, ὅτι ὁ συμμαχικὸς γερμανικὸς στρατὸς σκοπὸν ἔχει νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν νόμιμον τάξιν εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅτι πᾶς ὁ ἀνθιστάμενος θὰ τυφεκίζεται καὶ ὅτι οἱ Παρίσιοι θὰ μετεβάλλοντο εἰς ἐρείπια ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν ἀνακτόρων τοῦ βασιλέως. Ἡ προκήρυξις ἐπροκάλεσε κολοσσιαῖον ἐρεθισμὸν εἰς τὸν λαόν.

Ἀναστασίου Λαζάρου

Ἡ Συνέλευσις ἐκήρυξε τὴν Π α τ ρ ί δ α ἐ ν κ ι ν δ ύ ν ω καὶ οἱ ἐπαναστατικοὶ σύλλογοι ἀπῆλθον τὴν ἀνατροπὴν τοῦ βασιλέως, διότι εἶχον ὑπονοίας, ὅτι συνεννοεῖτο μὲ τὸν ἐχθρόν. Ἀπὸ τότε τὰ πολεμικὰ γεγονότα ἤρχισαν νὰ ἔχουν μεγάλον ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως.

Ἡ Γαλλία ἤρχισε νὰ κινητοποιηθῆται ὄλη. Εἰς τὴν πρωτεύουσαν συνέρρευσαν ἐθελονταὶ ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα. Τὴν 30 Ἰουλίου ἔφθασαν 500 Μασσαλιῶται ψάλλοντες τὸ νέον ἐμβατήριον, τὸ ὁποῖον εἶχε συνθέσει διὰ τὸν στρατὸν τοῦ Ρήνου ὁ ἀξιωματικός τοῦ μηχανικοῦ Ρουζὲ δὲ Λίλ. Τὸ ᾄσμα αὐτὸ ὠνομάσθη Μ α σ σ α λ ι ῶ τ ι ς καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ὁ ἐθνικὸς ὕμνος τῶν Γάλλων.

Ὑπὸ τὰς περιστάσεις αὐτάς οἱ ἀνατρεπτικοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν ὁ Δαντόν, ὁ Μαρά καὶ ὁ Ροβεσπιέρ, προέβησαν εἰς πραξικόπημα. Τὴν 10 Αὐγούστου 1792, ὑποστηριζόμενοι ἀπὸ τὸν ὄχλον τῶν Παρισίων, ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Κεραμικοῦ, τῶν ἀνακτόρων τοῦ βασιλέως, τὰ ὁποῖα οἱ βασιλόφρονες εἶχον ὀχυρώσει ἀναμένοντες τὴν ἄφισιν τῶν Γερμανῶν. Ἡ Συνέλευσις τότε ἐψήφισε τὴν ἀναστολὴν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας καὶ ἀπεφάσισε τὴν σύγκλησιν νέας Συντακτικῆς Συνελεύσεως, διὰ νὰ δώσῃ νέον σύνταγμα εἰς τὴν Γαλλίαν. Συγχρόνως ἐσχηματίσθη νέα κυβέρνησις, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Δαντόν ἔγινεν ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης.

Ἡ αὐστροπρωσικὴ εἰσβολὴ τοῦ 1792 ἀπέτυχεν οἰκτρῶς, διότι πρὸ τῆς ὁρμῆς τῆς γαλλικῆς νεολαίας ὁ στρατὸς τῶν γερμανῶν ἡγεμόνων ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀφοῦ εὔρε σθεναρὰν ἀντίστασιν εἰς τὴν πόλιν Βαλμὺ (20 Σεπτεμβρίου).

3. Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΚΑΤΑΡΓΗΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ

Αἱ ἐκλογαὶ διὰ τὴν νέαν Συνέλευσιν ἔφεραν πλειονοψηφοῦντας τοὺς δημοκρατικούς, ὥστε οἱ Γιρονδῖνοι τῶρα κατεῖχον τὴν δεξιάν, ἐνῶ ἡ ἀριστερὰ ἐγέμισεν ἀπὸ Ὀρεινοῦς, δηλαδὴ ἀνατρεπτικούς.

Ὑπῆρχεν ὅμως καὶ σημαντικὸς ἀριθμὸς βασιλοφρόνων συνταγματικῶν, δηλαδὴ Πεδινῶν. Τοιοῦτοτρόπως κατηρτίσθη ἡ δευ-

τέρα Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία ὀνομάσθη Convent ἢ Convention, ἐκυβέρνησεν ἐπὶ τρία σχεδὸν ἔτη τὴν Γαλλίαν (20 Σεπτ. 1792 - 26 Ὀκτωβρ. 1795) καὶ εἶναι ἡ κυρίως ἐπαναστατικὴ Συνέλευσις. Ὁ Ροβεσπιέρ, ὁ Δαντόν καὶ ὁ Μαρά ἐξελέγησαν μεταξύ τῶν πρώτων.

Κατὰ τὴν πρώτην συνεδριάσιν τῆς ἢ Convention ἀπεφάσισεν ὁμοφώνως τὴν κατάργησιν τῆς βασιλείας, ἀνεκήρυξε τὴν δημοκρατίαν, ἤλλαξε τὴν χριστιανικὴν χρονολογίαν καὶ ἀρχὴν νέας χρονολογίας ὥρισεν τὴν ἡμέραν τῆς ἀνακηρύξεως τῆς δημοκρατίας. Ἐπίσης ἀντὶ τῆς εἰς ἑβδομάδας διαιρέσεως εἰσήχθη ἡ διαίρεσις τῶν μηνῶν εἰς δεκάδας.

ΘΑΝΑΤΩΣΙΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

Ἡ Convent εἰσήγαγεν εἰς δίκην τὸν βασιλέα. Γιρονδῖνοι καὶ Ὀρεινοὶ ἤθελον νὰ τὸν καταδικάσουν. Ἄλλ' οἱ πρῶτοι δὲν ἤθελον νὰ καταδικασθῇ εἰς θάνατον. Διὰ τοῦτο διεξήχθη σφοδρὸς ἀγὼν μεταξύ τῶν δύο μερίδων. Ὁ Λουδοβίκος κατηγορήθη ἐπὶ συνωμοσίᾳ κατὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ λαοῦ καὶ ἐπὶ ἐπιβουλῇ κατὰ τῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιστολῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπεδείκνυον, ὅτι συνεννοεῖτο μετὰ τῶν Γάλλων φυγάδων καὶ τῆς Αὐστρίας. Διὰ μικρᾶς πλειονοψηφίας ὁ βασιλεὺς κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ ἀνήλθεν εἰς τὴν λαιμητόμον τὴν 21 Ἰανουαρίου 1793.

Ἡ ἀποτυχία τῶν Γιρονδῖνων νὰ σώσουν τὸν βασιλέα ἔγινεν αἰτία ἀγρίας πάλης μεταξύ αὐτῶν καὶ τῶν Ὀρεινῶν. Τέλος οἱ Ὀρεινοὶ κατέφυγον εἰς τὴν βίαν. Περιεκύκλωσαν τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν μὲ στρατιώτας τῆς Ἐθνοφρουρᾶς καὶ ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῶν τηλεβόλων ὑπεχρέωσαν αὐτὴν νὰ ἀποφασίσῃ τὴν παράδοσιν 27 Γιρονδῖνων βουλευτῶν. Οἱ 22 ἀπ' αὐτοὺς συλληφθέντες ἀμέσως ἐκαρτομήθησαν. Οἱ ὑπόλοιποι διέφυγον καὶ ἐκίνησαν στάσεις εἰς τὰς ἐπαρχίας τῶν καὶ σχεδὸν ὅλοι εἶχον κακὸν τέλος.

Ἡ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ κατάστασις ἀπέβη κρίσιμος. Ὁ στρατὸς εἶχε σοβαρὰς ἀποτυχίας εἰς τὰ σύνορα, οἱ βασιλικοὶ ἠρέθιζον

τὸν λαὸν καὶ προεκάλουν ἐπικινδύνους ἐπαναστάσεις εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ὁ στρατηγὸς **Δυμουριέ**, ὁ νικητὴς τοῦ Βαλμύ, δυσπρηστημένος διὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως, ἠυτομόλησεν εἰς τὸ αὐστριακὸν στρατόπεδον.

Ἡ Συνέλευσις ἔλαβε μέτρα αὐστηρότατα. Κατήρτισε τὴν περίφημον Ἐπιτροπὴν τῆς Δημοσίας Σωτηρίας (Comité du Salut Public), τὴν ὁποίαν ἀπετέλεσαν ὁ Δαντὸν μὲ ἑννέα ὁπαδούς του. Εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐσχηματίσθησαν παραρτήματα τῆς Ἐπιτροπῆς, αἱ καλούμεναι Ἐπιτροπαὶ τῆς Ἐποπτείας, καὶ εἰς αὐτὰς περιῆλθεν οὐσιαστικῶς ἡ ἐξουσία. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Γαλλία ἐξουσιάζετο ἀπὸ τοὺς ἄκρους ἐπαναστατικούς, οἱ ὅποιοι ἔλαβον τὸ κοινὸν καὶ περιβόητον ὄνομα Ἰακωβῖνοι.

Κατ' εἰσήγησιν τοῦ Δαντὸν ἐσχηματίσθη Ἐκτακτὸν Ἐπαναστατικὸν Δικαστήριον καὶ ἤρχισαν καταγγελίαι κατὰ τῶν ὑπόπτων καὶ ὁμαδικαὶ θανατώσεις. Ἀντιδραστικοὶ ἱερεῖς, μετανάσται καὶ γενικῶς πᾶς ὁ ἀντιφρονῶν ἢ ἀποδοκιμάζων τὰς πράξεις τῶν κυβερνώντων συνελαμβάνετο καὶ μετὰ πρόχειρον διαδικασίαν ὠδηγεῖτο εἰς τὴν λαιμητόμον. Διὰ τοῦτο τὴν περίοδον τῶν 14 μηνῶν ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1793 μέχρι τοῦ Ἰουλίου 1794 ὠνόμασαν Τρομοκρατίαν (Terreur).

Ὁ Δαντὸν ἐθεώρει τὴν τρομοκρατίαν ὡς μέτρον προσωρινὸν πρὸς στερέωσιν τῆς δημοκρατίας. Διὰ τοῦτο, μόλις παρήλθεν ὁ ἐξωτερικὸς κίνδυνος, ἠθέλησε νὰ μετριάσῃ τὰ μέτρα. Ἄλλ' ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν μὲ τοὺς ἀδιαλλάκτους καὶ ἔπεσε θῦμα τῆς ὑπόουλου πολιτικῆς τοῦ Ροβεσπιέρ, ὁ ὁποῖος ἐφθόνηι τὴν δημοτικότητά του. Εἰσέχθη εἰς δίκην καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον μετὰ τοῦ Δεμουλέν, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν ἐφημερίδα του ἐτόλμησε νὰ κατακρίνῃ τὰ μέτρα τῆς τρομοκρατίας. Τότε ἐκυριάρχησεν ὁ Ροβεσπιέρ, ὁ ὁποῖος ἐψήφισε νόμον ἐπιτρέποντα τὴν καταδίκην ἄνευ μαρτύρων. Ἐκτοτε αἱ θανατικαὶ ἐκτελέσεις ὑπερέβησαν πᾶν ὄριον. Ἐγιναν περὶ τὰς 2.600 θανατώσεις, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ 1.376 ἐντὸς τῶν τελευταίων 39 ἡμερῶν, κατὰ τὰς ὁποίας ἐκυριάρχει ὁ Ροβεσπιέρ.

Δὲν ἤργησεν ὁμως νὰ σημάνῃ καὶ ἡ ὥρα τοῦ Ροβεσπιέρ. Ἦρχισε νὰ γίνεταί ἐπικίνδυνος καὶ εἰς τοὺς φίλους του. Ὅρει-

νοὶ καὶ Πεδινοὶ συνεννοήθησαν καὶ τὴν 27 Ἰουλίου 1794 μετὰ θυελλώδη συνεδρίασιν τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ὁ Ροβεσπιέρ συνελήφθη μετὰ τῶν ἐμπίστων του. Ὁ περιβόητος δημεγέρτης ἀνήλθεν εἰς τὴν λαϊμητόμον μὲ 104 ἐν ὄλω ὄπαδούς του.

ΤΟ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΡΙΟΝ

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ροβεσπιέρ εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν ἐπεκράτησαν οἱ συντηρητικοί, οἱ ὁποῖοι συνέταξαν νέον σύνταγμα πολὺ συντηρητικόν. Δι' αὐτοῦ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν εἶχε τὸ λεγόμενον Διευθυντήριον (Directoir) ἀπὸ πέντε ἀνδρας, τὴν δὲ νομοθετικὴν δύο σώματα, ἡ Βουλὴ τῶν Πεντακοσίων καὶ ἡ Βουλὴ τῶν Γερόντων ἐκ 250 ἀνδρῶν, ἡλικίας ἄνω τῶν τεσσαράκοντα ἐτῶν.

Ἄλλ' ἡ μοναρχικὴ μερίς, ἐνθαρρυνθεῖσα καὶ ἐνισχυθεῖσα ἐν τῷ μεταξύ, προέβη εἰς πραξικόπημα, διὰ νὰ ἀνατρέψῃ τὸ καθεστῶς. Ἡ Συνέλευσις εὐρεθεῖσα εἰς δύσκολον θέσιν ἀνέθεσε τὴν ἄμυναν εἰς τὸν νεαρὸν στρατηγὸν **Ναπολέοντα Βοναπάρτην**, ὁ ὁποῖος κατέστειλεν εὐκόλως τὸ κίνημα διὰ τοῦ πυροβολικοῦ.

4. ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1792 τῶν γερμανῶν ἡγεμόνων γαλλικὸς στρατὸς κατέλαβε τὸ Βέλγιον, ἐνῶ ἄλλος στρατὸς πρὸς νότον κατέλαβε τὴν Νικαίαν καὶ τὴν Σαβοῖαν, αἱ ὁποῖαι ἀνεκρηύχθησαν δημοκρατία ὑπὸ τὸ ὄνομα Δημοκρατίαν Ἀλλοβόγων.

Ἡ Ἀγγλία τότε, ἡ ὁποία ἦτο ἐπίσης ἐχθρὰ τῆς Ἐπαναστάσεως, συνήνωσε κατὰ τῆς Γαλλίας διὰ χρημάτων καὶ ἀπειλῶν τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, τὸν βασιλέα τῆς Πρωσίας, πολλοὺς γερμανοὺς ἡγεμόνας, τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Ὀλλανδίαν. Πρὸ τοῦ συνασπισμοῦ αὐτοῦ ἡ γαλλικὴ δημοκρατία ἐφάνη, ὅτι κινδυνεύει. Οἱ Γάλλοι ἠτήθησαν εἰς πολλὰ μέρη, ἐξέκένωσαν τὸ Βέλγιον καὶ εἰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας ἐξεργάγησαν στάσεις. Κατὰ τὰς δυσκόλους αὐτὰς στιγμὰς τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν εἰς χεῖρας τῆς ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Δημοσίας Σωτη-

ρίας, ἡ ὁποία ἔστειλεν εἰς τὰ σύνορα μεγάλας μάζας στρατοῦ διὰ τῆς ὁμαδικῆς στρατολογίας. Κατόπιν ἀποφασιστικῶν μαχῶν ἀνακατελήφθη τὸ Βέλγιον καὶ ἡ Ὀλλανδία, ἡ ὁποία μετεβλήθη εἰς δημοκρατίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Βαταβικὴ Δημοκρατία.

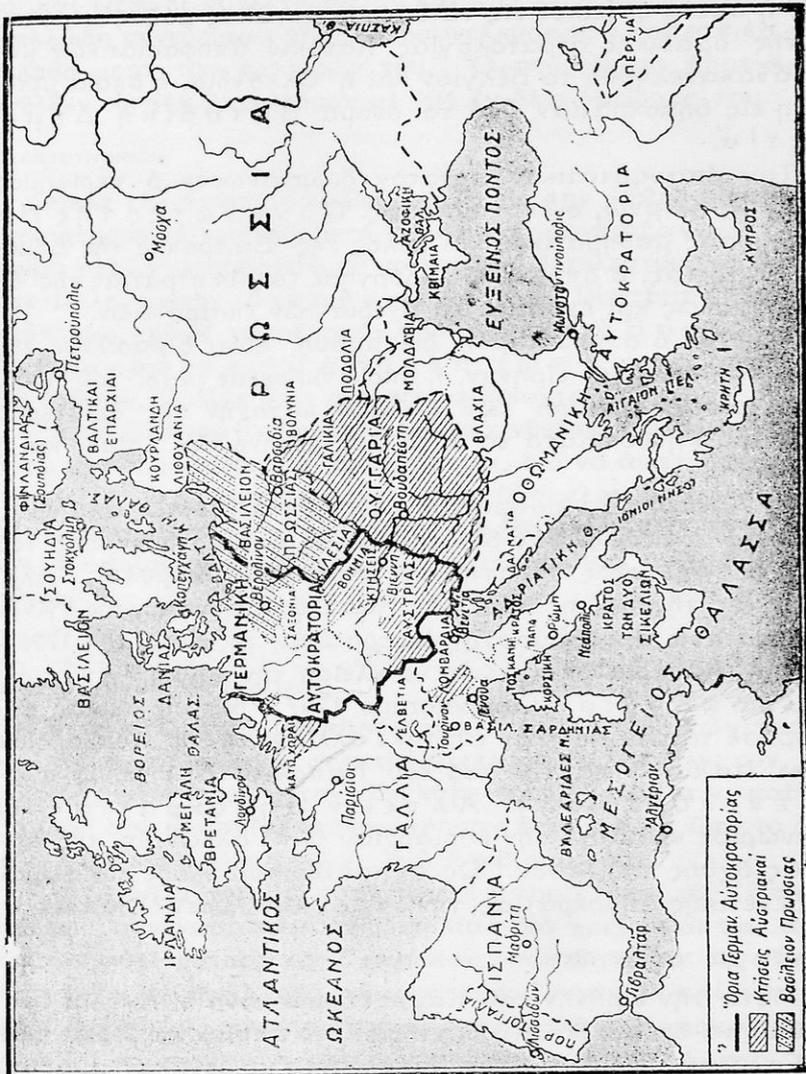
Τὸν ἐπαναστατικὸν στρατὸν διωργάνωσεν ὁ περίφημος **Λάζαρος Καρνῶ**, ὁ ἐπονομασθεὶς Ὁργανωτῆς τῆς Νίκης, σοφὸς μαθηματικὸς καὶ μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Δημοσίας Σωτηρίας, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὰς 14 στρατιάς τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἐχάραξε τὰ σχέδια τῶν ἐκστρατειῶν.

Τὸ 1795 ὁ συνασπισμὸς διεσπάσθη, διότι ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἔκλεισεν εἰρήνην, ἡ ὁποία διήρκεσε μέχρι τοῦ 1806, ἀναγνωρίσας τὴν ὑπὸ τῶν Γάλλων κατοχὴν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ρήνου. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰρήνευσεν ἐπίσης καὶ ἡ Ἰσπανία.

Ἡ Αὐστρία ἀπομονωθείσα ἠπειλήθη συγχρόνως ἀπὸ τρεῖς γαλλικὰς στρατιάς. Τὰς δύο ἀπ' αὐτὰς ἐσταμάτησεν ἐπὶ τοῦ Ρήνου ὁ ὀνομαστὸς στρατάρχης **Ἀρχιδουξ Κάρολος**. Ἄλλ' ὁ ἀρχηγὸς τῆς τρίτης στρατιάς Ναπολέων Βοναπάρτης ἔγινεν ἔνδοξος κατὰ τὴν ὀνομαστὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἰταλίας (1796). Τέλος ἡ Αὐστρία ὑπεχρεώθη νὰ κλείσῃ τὴν εἰρήνην τοῦ **Καμποφόρμιο** (Campoformio, 1797), διὰ τῆς ὁποίας παρεχώρησε τὸ μὲν Βέλγιον εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν δὲ Λομβαρδίαν (Ἄνω Ἰταλίαν) εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος δημιουργηθεῖσαν ἐντεῦθεν τῶν Ἀλπεων Δημοκρατίαν καὶ ἀνεγνώρισε καὶ αὐτὴ τὴν κυριαρχίαν τῶν Γάλλων ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ρήνου. Ὡς ἀντιστάθμισμα ἔλαβε τὴν χώραν τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας, τὴν ὁποίαν κατέλυσε ὁ Ναπολέων.

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ Εἰς τὴν Αἴγυπτον

Μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Καμποφόρμιο μόνη ἡ Ἀγγλία ἔμεινε ὑπὸ τὰ ὄπλα. Τὸ Διευθυντήριον, τὸ ὁποῖον ἐκυβέρνηα τότε τὴν Γαλλίαν, περιέβαλε τὸν Ναπολέοντα μὲ μεγάλας τιμὰς καὶ τοῦ ἀνέθεσε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Ναπολέων ἐμελέτησε κατ' ἀρχὰς νὰ κάμῃ ἀπόβασιν εἰς τὰς ἀγγλικὰς νήσους, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ πραγματοποιήσῃ

Ἡ Εὐρώπη τὸ 1789.

τὸ σχέδιόν του αὐτό. Ἐσκέφθη τότε νὰ προσβάλη τὴν βάσιν τῆς ἀγγλικῆς δυνάμεως, τὰς Ἰνδίας, καταλαμβάνων τὴν Αἴγυπτον.

Ἡ Αἴγυπτος κατ' ὄνομα μόνον ἀνήκεν εἰς τὸν Σουλτάνον τῆς Τουρκίας, διότι τὴν ἀρχὴν εἶχον οἱ Μαμελοῦκοι μπέηδες, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Μαμελούκων πολεμιστῶν. Ὁ Ναπολέων μὲ μεγάλην μυστικότητα συνεκέντρωσεν εἰς τὴν Τουλὸν ἐκλεκτὸν στρατὸν ἀπὸ 35 χιλιάδας καὶ ἔλαβε μαζί του τοὺς καλύτερους ἀξιωματικούς, οἱ ὅποιοι εἶχον διακριθῆ εἰς τὸν πόλεμον τῆς Ἰταλίας, καθὼς καὶ διαφόρους σοφοὺς, καλλιτέχνας καὶ τεχνίτας, γεωργικὰς μηχανὰς καὶ ὀλόκληρον ὑλικόν, διὰ νὰ διανοίξῃ τὸν ἰσθμὸν τοῦ Σουέζ. Ὁ ναύαρχος τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, ὁ περίφημος Νέλσων, νομίζων, ὅτι ὁ Ναπολέων ἠτοίμαζεν ἀπόβασιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἀπέκλεισε τὴν διάβασιν τοῦ Γιβραλτάρ. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ναπολέων ἔπλευσεν εἰς τὴν Αἴγυπτον χωρὶς ἐμπόδιον.

Καθ' ὁδὸν ὁ γαλλικὸς στόλος κατέλαβε τὸν περίφημον λιμένα τῆς Μάλτας καὶ ἀπέκτησεν ἰσχυρὰν ναυτικὴν βάσιν. Ἀμέσως κατόπιν ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Ἀβουκίρ, κατέλαβε τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐβάδισε κατὰ τοῦ Κάιρου. Ἄλλ' ὁ στρατὸς τοῦ Ναπολέοντος ἐδοκιμάσθη πολὺ ἀπὸ τὰς κλιματικὰς συνθήκας τῆς Αἰγύπτου. Ἡ ἔλλειψις ὕδατος καὶ ὁ φοβερὸς καύσων ἐταλαιπώρουν τὸν στρατὸν, ὁ ὅποιος ἦτο ἐνδεδυμένος μὲ χειμερινὰς στολὰς. Πολλοὶ ἠὺτοκτόνουν ἀπὸ τὴν ἀπελπισίαν.

Οἱ Μαμελοῦκοι ἰππεῖς ἐπεχείρησαν νὰ φράξουν τὴν ὁδὸν πρὸς τὸ Κάιρον, ἀλλ' ἦσαν τελείως ἀνίσχυροὶ κατὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πεζικοῦ καὶ ἰδίως τοῦ πυροβολικοῦ. Κατὰ τὴν μάχην τῶν Πυραμίδων τὸ γαλλικὸν πυροβολικὸν ἐθέρισε 2 χιλιάδας Μαμελούκους, ἐνῶ μόνον 30 Γάλλοι ἐφονεύθησαν. Τοιοῦτοτρόπως τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1798 ὅλη ἡ Αἴγυπτος εἶχε περιέλθει εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Γάλλων.

Ἐν τῷ μεταξύ ἔφθασεν ὁ Νέλσων καὶ εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Ἀβουκίρ ἔκαυσε τὸν γαλλικὸν στόλον. Ἡ Τουρκία ἐπίσης ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας. Ὁ Ναπολέων ἐστράφη τότε κατὰ τῆς Συρίας (1799). Μὲ μικρὰν δύναμιν ἐπέρασε τὴν

μεταξὺ Αἰγύπτου καὶ Συρίας ἔρημον καὶ κατέλαβε τὴν Ἰόππην. Ἄλλ' ἀπέτυχε προσβαλὼν τὴν ὀχυρὰν θέσιν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τῆς Ἀκρας. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐνίκησε τὸν τουρκικὸν στρατὸν, τὸν ὁποῖον εἶχον ἀποβιβάσει οἱ Ἄγγλοι εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Ἀβουκίρ.

Ἐν τούτοις ἡ θέσις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἦτο κρίσιμος, διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διατηρηθῇ εἰς τὴν Αἴγυπτον, οὔτε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Γαλλίαν. Κατὰ τὰς δυσκόλους αὐτὰς στιγμὰς ὁ Ναπολέων προσεκλήθη κρυφίως ἀπὸ τὸ Διευθυντήριον, διότι ἡ πολιτικὴ κατάστασις εἰς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν εἶχε περιπλακῆ. Ἀνεχώρησε κρυφίως μὲ ὀλίγους ἀφωσιωμένους στρατηγούς καὶ ἀξιωματικούς καὶ κατάρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ γαλλικὸς στρατός, τὸν ὁποῖον ἐγκατέλειπεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐσυνθηκολόγησε κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν μὲ τοὺς Ἄγγλους, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μεταφερθῇ εἰς τὴν Γαλλίαν (1801). Ὑπὸ τοὺς ἰδίους ὄρους παρεδόθη καὶ ἡ γαλλικὴ φρουρὰ τῆς Μάλτας.

Αὐτὸ ἦτο τὸ τέλος τῆς ἐκστρατείας τῆς Αἰγύπτου. Ἐξ αὐτῆς ὅμως ὠφελήθη σημαντικῶς ἡ ἐπιστήμη, διότι οἱ γάλλοι σοφοὶ ἐμελέτησαν τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν ὀργάνωσιν τῆς χώρας καθὼς καὶ τὸ ἀρδευτικὸν σύστημα τῆς κοιλάδος τοῦ Νείλου καὶ κατήρτισαν τὸ σχέδιον διώρυγος μεταξὺ Μεσογείου καὶ Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης. Τὸ Αἰγυπτιακὸν Ἰνστιτούτον, τὸ ὁποῖον ἵδρυσεν ὁ Ναπολέων, ἔκαμε πολλὰς παρατηρήσεις καὶ ἐμελέτησε μνημεῖα, ἄγνωστα μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων. Ὁ γάλλος σοφὸς Σαμπολιὸν (Champollion) κατάρθωσε νὰ ἀναγνώσῃ τὴν ἱερογλυφικὴν γραφὴν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπεκαλύφθη ἡ παλαιότητα ἱστορίας τῆς Αἰγύπτου. Τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν αὐτῶν ἐδημοσιεύθησαν εἰς μέγα σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον Αἴγυπτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΟΥ Μ. ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ

ΥΠΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

“Όταν ὁ Ναπολέων ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, εὗρε γενικὴν δυσαρέσκειαν κατὰ τοῦ Διευθυντηρίου. Διὰ τοῦ πραξικοπήματος τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1799 ἀνέτρεψεν αὐτὸ εὐκόλως καὶ προέβη εἰς σύνταξιν νέου συντάγματος. Κατὰ τὸ νέον σύνταγμα ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κράτους ἐτέθη ὁ Ναπολέων ὡς Πρῶτος Ὑπατος ἐκλεγείς διὰ δέκα ἔτη μετὰ δύο ἄλλων ὑπᾶτων, οἱ ὁποῖοι εἶχον συμβουλευτικὴν ψῆφον. Ὁ Πρῶτος Ὑπατος εἶχε τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν καὶ ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ. Διῶριζε τὰ μέλη τῆς Γερουσίας, 80 τὸν ἀριθμὸν, καὶ ἐξέλεγε τὰ μέλη τῶν δύο βουλῶν ἀπὸ τὸν κατάλογον, τὸν ὁποῖον κατήρτιζον οἱ ἐκλογεῖς. Τὰ μέλη τῆς Γερουσίας ἦσαν ἰσόβια καί, ἐπειδὴ διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, ἦσαν ἀφωσιωμένα εἰς αὐτόν. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ναπολέων ἐξουσίαζεν ὅλην τὴν κρατικὴν μηχανήν.

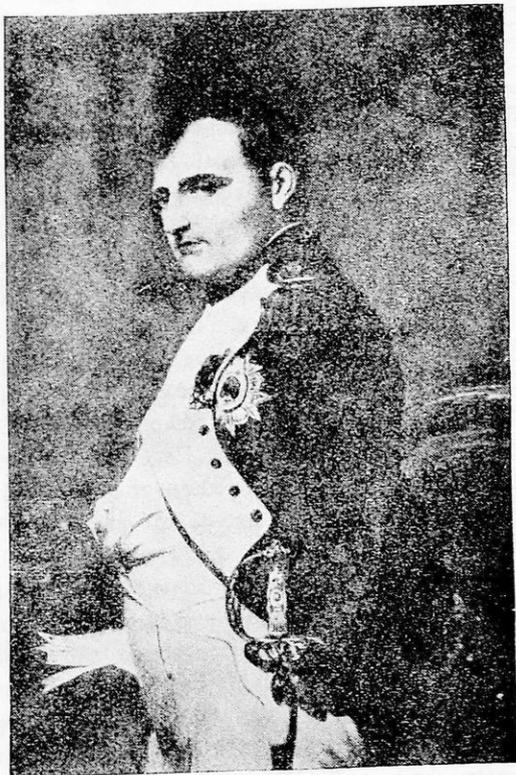
Ὁ Ναπολέων ἐπάλαισε πρὸς τοὺς δημοκρατικοὺς καὶ τοὺς ὀπαδοὺς τῶν Βουρβόνων καὶ κατῶρθωσε νὰ ὑπερισχύσῃ καὶ τῶν δύο. Τὸ 1800 μετ' ἀποτυχοῦσαν ἀπόπειραν κατὰ τῆς ζωῆς του καὶ ἐπωφελοῦμενος τὰς νίκας του ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ Ἰσοβίου Ὑπάτου. Τέλος ἔλαβε τὸν τίτλον Κληρονομικὸς Αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων καὶ τὴν 2 Δεκεμβρίου 1804 ἐστέφθη ὑπὸ τοῦ Πάπα εἰς τὸν ναὸν τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ Ναπολέοντος ἦτο ἀρκετὰ στερεά, διότι αἱ λαϊκαὶ μᾶζαι ἐθεώρουν τὸν αὐτοκράτορα ὡς σύμβολον, ὡς προσωποποίησιν τῆς δημοκρατίας, τὸν ἰσχυρὸν ἄνδρα, ὁ ὅποιος ἐπροστάτευε τὰς διὰ τῆς Ἐπαναστάσεως κηθείσας ἐλευθερίας. Ἡ ἀνωτέρα τάξις ἀφ' ἑτέρου ἔβλεπεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ

τὴν πολιτικὴν σταθερότητα, ἡ ὁποία ἠμπόδιζε τὰς αἰφνιδίαις ἀνατροπὰς καὶ ἀναστατώσεις.

ΝΑΠΟΛΕΩΝ (1769 - 1821)

Ὁ Ναπολέων ἐγεννήθη τὸ 1769 εἰς τὸ Ἀγιάσιο τῆς Κορσικῆς. Ἦτο δευτερότοκος υἱὸς τοῦ ἰταλοῦ δικηγόρου Βοναπάρτε (Βιουπαρτε).

Ναπολέων.

Ἐγγραφα ὄλων τῶν Ὑπουργείων. Ἦρκειτο ὑπὸν. Τὸ ὕψος του ἦτο ἐκφραστικὸν καὶ εἰς τὰς προκηρύξεις καὶ τὰς ἀγορεύσεις πρὸς τὸν στρατὸν ἔφθινεν εἰς ἐπιβλητικὴν εὐγλωττίαν.

Ἐσπούδασεν εἰς τὰς στρατιωτικὰς σχολὰς τῆς Βριένης καὶ τῶν Παρισίων, χωρὶς νὰ διακριθῇ ἰδιαιτέρως ὡς μαθητῆς.

Τὰ πνευματικὰ χαρίσματα τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἡ σωματικὴ ἀντοχή του ἦσαν σπάνια. Εἶχε μνήμην ἀπέραντον καὶ διορατικότητα ὀξυτάτην. Ἡ εὐκινησία τοῦ πνεύματός του ἦτο ἐξαιρετικὴ. Εἶχε τὸ χάρισμα νὰ ἀντιλαμβάνεται τὰ πράγματα μέχρι τῶν τελευταίων λεπτομερειῶν καὶ συγχρόνως νὰ συλλαμβάνη καθαρὰν εἰκόνα τοῦ ὅλου. Ἡ αὐτοπεποίθησις καὶ ἡ δύναμις τῆς θελήσεώς του εἶχον κάτι τὸ πρωτοφανές, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐγωισμὸς καὶ ἡ φιλοδοξία του δὲν εἶχον ὄρια. Ἡ δραστηριότης του ἦτο ὑπεράνθρωπος, ὑπηγόρευε συγχρόνως εἰς πολλοὺς γραμματεῖς τὰ

Ἐγγραφα ὄλων τῶν Ὑπουργείων. Ἦρκειτο ὑπὸν. Τὸ ὕψος του ἦτο ἐκφραστικὸν καὶ εἰς τὰς προκηρύξεις καὶ τὰς ἀγορεύσεις πρὸς τὸν στρατὸν ἔφθινεν εἰς ἐπιβλητικὴν εὐγλωττίαν.

Ὁ Ναπολέων ἐκυβέρνησε τὴν Γαλλίαν ἀπολυταρχικῶς. Κα-

τήργησε τὴν αὐτοδιοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐφήρμοσεν αὐστηράν συγκέντρωσιν. Ἐλάμβανε μέτρα αὐστηρότατα κατὰ τῶν ἀπειθούντων. Ἐν τούτοις ὁ γαλλικὸς λαὸς ἦτο εὐχαριστημένος, διότι τὸ κράτος ἐπανεῦρε τὴν ἡσυχίαν καὶ ἐξησφαλίσθη ἡ ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης. Ὁ Ναπολέων ἐπροστάτευσεν καὶ τὰ γράμματα. Τὸ 1804 ἐξεδόθη ὁ *Ναπολεόντειος Κώδιξ*, ὁ ὁποῖος περιελάμβανε τὸ ἐπὶ τῶν νέων ἀντιλήψεων στηριζόμενον ἀστικὸν δίκαιον καὶ εἰσήχθη εἰς πολλὰς χώρας.

Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ

Ὁ Ναπολέων ἐτελειοποίησε τὴν τακτικὴν τῶν στρατηγῶν τῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁρμάτο καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἀρχῆν, ὅτι ὁ πολυπληθέστερος στρατὸς νικᾷ πάντοτε τὸν ὀλιγαριθμότερον.

Διὰ τοῦτο προσεπάθει νὰ κρατῆ συγκεντρωμένης τὰς δυνάμεις του καὶ νὰ συντρίβῃ δι' ἀποφασιστικῆς ἐπιθέσεως τὸ κύριον σῶμα τοῦ ἐχθροῦ. Ἀνεδείχθη ἀριστοτέχνης τῆς τακτικῆς αὐτῆς. Εἶχε τὸ χάρισμα νὰ συλλαμβάνῃ ταχέως σχέδια καὶ νὰ ἐκτελῆ αὐτὰ μὲ θαυμαστὴν ἐπίσης ταχύτητα. Ὁ στρατὸς του ἦτο ἀκαταπόνητος εἰς τὰς πορείας καὶ διὰ τῆς ταχύτητος τῶν κινήσεων καὶ διὰ τῆς ἐπικαίρου συγκεντρώσεως ἐξησφάλιζε τὴν νίκην. « Μὲ τὰς κνήμας μας κερδίζει τὰς μάχας », ἔλεγον οἱ στρατιῶται. Οἱ στρατηγοὶ του τὸν ἐμιμήθησαν καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοῦς ἔγιναν ἔνδοξοι, ὅπως ὁ Νεϋ, ὁ Βερναδόττε, ὁ Μασσενὰ κλπ.

Ὁ Ναπολέων ἐσυστηματοποίησε τὴν γενικὴν στρατολογίαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀρχίσει ἡ Ἐπανάστασις, καὶ κατώρθωσε νὰ θέσῃ εἰς κίνησιν μεγάλας μάζας ἀνθρώπων. Ὁ στρατὸς του ἀπὸ τὸ 1805 ἔλαβε τὸ ὄνομα *Μεγάλη Στρατιὰ* (*Grande Armée*).

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ (1798 - 1802)

Τὸ 1798 ἐσχηματίσθη δευτέρος συνασπισμὸς κατὰ τῆς Γαλλίας, εἰς τὸν ὁποῖον ἔλαβον μέρος ἡ Ἀγγλία, ἡ Αὐστρία καὶ ὁ Τσάρος τῆς Ρωσίας Παῦλος Α', ὁ υἱὸς τῆς Αἰκατερίνης Β', ὁ ὁποῖος ἐμίσει τὴν Ἐπανάστασιν. Κατ' ἀρχὰς οἱ Γάλλοι εἶχον σημαντικὰς ἀποτυχίας. Ὁ Ἀρχιδουξ Κάρολος τῆς Αὐστρίας

ἀπώθησε τὸν γαλλικὸν στρατὸν ἐκεῖθεν τοῦ Ρήνου, ἐνῶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ διάσημος Ρῶσος στρατηλάτης **Σουβάρωφ**, ὀδηγῶν τὸν ρωσοαυστριακὸν στρατὸν, εἶχε λαμπρὰς ἐπιτυχίας.

Ἄλλ' ἡ τύχη τοῦ πολέμου ἥλλαξεν, ὅταν ὁ Ναπολέων διεβίβασε διὰ τῶν Ἄλπεων εἰς τὴν Ἰταλίαν τὴν ἐφεδρικήν στρατιάν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐτοιμάσει κρυφίως. Οἱ Αὐστριακοὶ ἐνίκηθησαν παρὰ τὸ **Μαρέγκο** καὶ ἐξεκένωσαν τὴν Ἰταλίαν (Ἰούνιος 1800). Ἀφ' ἐτέρου ὁ στρατηγὸς **Μορώ** (Moreau) ἐκέρδισε λαμπρὰν νίκην παρὰ τὸ Μόναχον καὶ ἤνοιξε τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Βιέννην. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐδέχθη νὰ εἰρηνεύσῃ. Ἡ εἰρήνη τῆς **Λιουνεβίλ** (Luneville, 1801) ἐπεκύρωσε τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης τοῦ **Καμποφόρμιο**. Τὸ ἐπόμενον ἔτος (1802) ὑπέγραψε καὶ ἡ Ἀγγλία τὴν εἰρήνην τῆς **Ἀμιέν** (Amiens), διὰ τῆς ὁποίας ὑπεχρεοῦτο νὰ ἐπιστρέψῃ τὰς γαλλικὰς ἀποικίας καὶ νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Μάλταν καὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

ΠΟΛΙΤΙΚΑΙ ΜΕΤΑΒΟΛΑΙ

Μετὰ τὴν νίκην ὁ Γάλλος δικτάτωρ διερρύθμισε τὰ πράγματα, ὅπως ἤθελε. Προσῆρτησε τὸ Πεδεμόντιον καὶ τὴν Δημοκρατίαν τῆς Γενούης. Τὴν Ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Δημοκρατίαν μετέβαλεν εἰς **Βασιλείον τῆς Ἰταλίας**, ἐστέφθη βασιλεὺς αὐτοῦ καὶ διώρισεν ἀντιβασιλέα τὸν πρόγονόν του **Εὐγένιον Μπωαρναί**.

Σημαντικωτέρα ἦτο ἡ μεταβολὴ εἰς τὴν Γερμανίαν. Ὁ Ναπολέων παρέδωκε τὰ ἐκκλησιαστικὰ κράτη καὶ τὰς ἐλευθέρους πόλεις εἰς τοὺς ἡγεμόνας, οἱ ὅποιοι εἶχον χάσει πέραν τοῦ Ρήνου χώρας προσαρτηθείσας εἰς τὴν Γαλίαν.

ΤΡΙΤΟΣ ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ (1805)

Οἱ Ἀγγλοὶ ἔμποροι δὲν ἦσαν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴν εἰρήνην, διότι διὰ τοῦ πολέμου ἐξησφάλιζον τὸ μονοπώλιον τοῦ ἀποικιακοῦ ἐμπορίου. Διὰ τοῦτο ἡ Ἀγγλία δὲν ἐξεκένωσε τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν Μάλταν καὶ τὸν Μάϊον τοῦ 1805 ἐπανελήφθησαν αἱ ἐχθροπραξίαι. Ὁ Ναπολέων συνεκέντρωσεν εἰς τὴν Βουλώνην μέγαν στρατὸν, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἐπιχειρήσῃ ἀπόβασιν εἰς τὴν **Μ. Βρεταννίαν**. Ἡ Ἀγγλία τότε συνήνωσεν

εἰς νέον συνασπισμὸν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος τὴν Αὐστρίαν, τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Σουηδίαν.

Ὁ Ναπολέων ἔστρεψε τὸν στρατὸν τῆς Βουλώνης κατὰ τῆς Αὐστρίας. Διὰ ταχυτάτης πορείας καὶ μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς ὀχυρωτάτης θέσεως Οὐλμ, ὅπου ἠχημαλώτισε 39 χιλιάδας ἄνδρας καὶ 53 τηλεβόλα, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βιέννην (Ὀκτώβριος 1805). Κατόπιν προσέβαλε τὰ αὐστρορωσικὰ στρατεύματα παρά τὸ Ἀοῦστερλιτς, βορείως τῆς Βιέννης. Ἡ περιβόητος αὐτὴ μάχη, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Μάχη τριῶν αὐτοκρατόρων, διότι πλὴν τοῦ Ναπολέοντος παρευρίσκοντο ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκος Β' καὶ ὁ Τσάρος τῆς Ρωσίας Ἀλέξανδρος Α', εἶναι ὑπόδειγμα τῆς ναπολεοντείου τακτικῆς. Οἱ σύμμαχοι ἔχασαν 15 χιλιάδας ἄνδρας εἰς νεκροὺς καὶ τραυματίας καὶ 20 χιλιάδας αἰχμαλώτους (2 Δεκεμβρίου 1805).

Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως ὁ στόλος τοῦ Ναπολέοντος, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐτοιμάσει μὲ πολλὰς θυσίας, διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἀπόβασιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἔπαθε πανωλεθρίαν. Ὁ γαλλικὸς στόλος, ἠνωμένος μὲ τὸν ἰσπανικόν, κατέφυγεν εἰς τὸν λιμένα τῶν Γαδεΐρων. Ὅταν ἐπεχείρησε νὰ ἐξέλθῃ, προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ Νέλσων, ὁ ὁποῖος κατέκαυσε καὶ ἠχημαλώτισεν αὐτὸν παρά τὸ ἀκρωτήριον Τραφαλγὰρ βορείως τῶν Γαδεΐρων. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν ἐφονεύθη ὁ ἥρωικὸς Νέλσων (21 Ὀκτωβρίου 1805).

ΔΙΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Οἱ σύμμαχοι δὲν εἶχον πλέον στρατόν. Διὰ τοῦτο ἡ Αὐστρία ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ εἰρήνην, διὰ τῆς ὁποίας παρεχώρησε τὴν Βενετίαν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἰταλίας καὶ τὸ Τυρόλον εἰς τὸν βασιλέα τῆς Βαυαρίας. Ἡ Βαυαρία καὶ ἡ Βυρτεμβέργη ἀνεκηρύχθησαν βασιλεια. Συγχρόνως ὁ Ναπολέων ἐκήρυξεν ἐκπτώτους τοὺς Βουρβόνους τῆς Νεαπόλεως καὶ παρέδωκε τὸ βασιλεῖον εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἰωσήφ. Ἡ Βαταβικὴ Δημοκρατία (Ὀλλανδία) μετεβλήθη εἰς βασιλεῖον καὶ ἐδόθη εἰς τὸν ἀδελφόν του Λουδοβίκον. Τὸ 1806 ἐδημιούργησε τὴν Ὁμοσπονδίαν τοῦ Ρήνου, ἡ ὁποία περιέλαβεν ὀλίγον

κατ' ὀλίγον ὄλα τὰ κράτη τῆς Γερμανίας, πλὴν τῆς Πρωσσίας καὶ Αὐστρίας. Ἡ ὀμοσπονδία ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ναπολέοντος, ἔκαμε συμμαχίαν μετ' αὐτοῦ καὶ ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τοῦ χορηγῆ 63 χιλιάδας στρατὸν ἐν καιρῷ πολέμου.

Τοιοιουτρόπως δὲν ὑπῆρχε πλέον Γερμανικὴ Αὐτοκρατορία. Διὰ τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκίσκος ὁ Β' ἀπέθεσε τὸ γερμανικὸν στέμμα καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας (6 Αὐγούστου 1806). Ἐπαυσε τοιοιουτρόπως νὰ ὑφίσταται τὸ Ἅγιον Ρωμαϊκὸν Κράτος τοῦ Γερμανικοῦ Ἔθνους, δηλαδὴ ἡ Γερμανικὴ Αὐτοκρατορία, ἡ ὁποία ὑφίστατο ἀπὸ τοῦ Ὄθωνος τοῦ Μεγάλου (962 μ.Χ.).

ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ. ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΩΣΣΙΑΣ (1806)

Ὁ Ναπολέων σχεδὸν ἐκυριάρχει εἰς τὴν Γερμανίαν. Αὐτὸ ἔκαμεν ἀλγεινὴν ἐντύπωσιν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ πολλοὶ ἤρχισαν νὰ ἐξεγείρωνται κατὰ τῆς ταπεινώσεως. Ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας συνεννοήθη μετὰ τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἀπήτησεν ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα νὰ ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματά του ἀπὸ τὴν Γερμανίαν. Ὁ Ναπολέων ἀντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως ἔθεσεν εἰς κίνησιν τὸν στρατὸν του.

Ὁ πρωσικὸς στρατός, ὠργανωμένος κατὰ τὸ παλαιὸν σύστημα, συνειρίβη εἰς δύο μεγάλας μάχας καὶ ὁ Ναπολέων εἰσῆλθεν ἐν θριάμβῳ εἰς τὸ Βερολίνον.

Οἱ Ρῶσοι ἐνεφανίσθησαν, ὅπως πάντοτε, βραδέως, ἀλλ' ἀντέταξαν σοβαρὰν ἀντίστασιν κατὰ τῶν Γάλλων καὶ διεξήχθη σφοδρὰ πάλη εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Πρωσσίαν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας κατέφυγεν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀνατολικὴν ἄκραν τοῦ κράτους του καὶ ὁ Τσάρος ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ.

Τότε ἔγινεν ἡ ὀνομαστὴ συνάντησις τοῦ Ναπολέοντος μετὰ τοῦ Τσάρου Ἀλεξάνδρου ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Νίεμεν, ἀπέναντι τῆς πόλεως Τίλσιτ, ἐντὸς πλωτοῦ περιπτέρου. Ὁ Τσάρος ἐγκατέλειπε τὴν Πρωσσίαν καὶ συνεμάχησε μετὰ τοῦ Ναπολέοντος, ὁ ὁποῖος προέβη κατόπιν εἰς τὸν διαμελισμὸν αὐτῆς. Ἀπέσπασε τὰς πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἑλβεκτίαις τῆς, συνήνω-

σεν αὐτάς μὲ ἄλλα κρατίδια καὶ ἐδημιούργησε τὸ Βασιλεῖον τῆς Βεσσιφαλίας, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἰερώνυμον. Ἀπέσπασε τὴν πρωσικὴν Πολωνίαν καὶ ἐδημιούργησε τὸ Μέγα Δουκάτον τῆς Βαρσοβίας, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Σαξονίας. Ἡ Πρωσσία ὑπεχρεώθη νὰ καταβάλῃ 160 ἑκατομμύρια φράγκα ὡς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ πληρώσῃ, 160 χιλιάδες γαλλικοῦ στρατοῦ ἔμενον εἰς τὴν χώραν καὶ συνετηροῦντο ἐξ αὐτῆς.

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ

Ὁ Ναπολέων εἶχε φθάσει εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς δυνάμεώς του. Ἀπὸ τὸ Βερολῖνον ἐξέδωκε διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπέβαλε τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου. Ἡ Ἀγγλία εἶχεν ἀποκλείσει ἀπὸ τοῦ 1806 τοὺς γαλλικοὺς λιμένας ἀπὸ τῆς Βρέστης μέχρι τῆς Ἀμβέρσης. Εἰς ἀπάντησιν ὁ Ναπολέων ἀπηγόρευσε τὸ ἐμπόριον μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ τὴν πώλησιν ἐμπορευμάτων ἀγγλικῶν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὰς χώρας τῶν συμμάχων τῆς. Αὐτὸ ὠνομάσθη ἡπειρωτικὸς ἀποκλεισμός (blocus continental). Ἡ Ἀγγλία ἀπέκλεισε τότε τοὺς λιμένας τῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα ἐδέχοντο τὸν ναπολεόντειον ἀποκλεισμόν. Ἡ Πρωσσία καὶ ἡ Ρωσία ἠναγκάσθησαν νὰ προσχωρήσουν εἰς τὸν ἡπειρωτικὸν ἀποκλεισμόν.

Ὁ ἀποκλεισμός ἐβλάψε περισσότερο τὴν Γαλλίαν καὶ τὰς χώρας τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης, διότι ἐπῆλθε μεγάλη ἔλλειψις ἀποικιακῶν καὶ ὑπερετιμήθησαν τὰ εἶδη πρώτης ἀνάγκης.

ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΤΗΣ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΠΑΝΙΑΣ

Ἡ Πορτογαλία δὲν ἠθέλησε νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὸν ναπολεόντειον ἀποκλεισμόν καὶ ἡ Λισσαβὼν εἶχε καταστήσῃ κέντρον λαθρεμπορίου. Διὰ τοῦτο ὁ Ναπολέων συνεννοήθη μὲ τὴν Ἰσπανίαν καὶ μὲ 25 χιλιάδας στρατὸν κατέλαβεν αἰφνιδιαστικῶς τὴν Πορτογαλίαν. Συγχρόνως ὅμως ἠθέλησε νὰ καταλάβῃ καὶ τὴν σύμμαχόν του Ἰσπανίαν, διὰ νὰ δώσῃ κίνησιν καὶ ζωὴν εἰς τὴν καθυστερημένην αὐτὴν χώραν. Ἄλλ' ὁ ἰσπανικὸς λαὸς ἀντέστη πεισιμόνως. Οἱ Ἰσπανοί, διηρημένοι εἰς μικρὰ σώματα

καὶ ὀδηγούμενοι ἀπὸ φανατικούς καλογήρους, διεξήγον ἕξαν-
τλητικὸν κλεφτοπόλεμον, ὁ ὁποῖος ἐστοίχισεν εἰς τοὺς Γάλλους
περὶ τὰς 300 χιλιάδας ἀνδρῶν.

Μετ' ὀλίγον οἱ Ἄγγλοι ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν Λισσαβῶνα
ὑπὸ τὸν περίφημον στρατηγὸν Οὐέλλιγκτον καὶ κατεσκευά-
σαν περιχαρακωμένον στρατόπεδον ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασ-
σαν. Ἐν τῷ μεταξὺ δύο Γάλλοι στρατηγοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ
συνθηκολογήσουν εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ὁ Ναπολέων ἐξεστράτευ-
σεν αὐτοπροσώπως καὶ κατέλαβε τὴν Μαδρίτην. Ἄλλὰ τὰς
ὄχυράς θέσεις τῶν Ἄγγλων περὶ τὴν Λισσαβῶνα δὲν κατῶρ-
θωσαν νὰ διασπᾶσουν οἱ Γάλλοι στρατηγοὶ παρὰ τὰς αἱματη-
ρὰς ἐπιθέσεις.

ΝΕΟΣ ΑΥΣΤΡΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1809)

Μετ' ὀλίγον ἡ Αὐστρία περιεπλάκη εἰς νέον πόλεμον πρὸς
τὸν Ναπολέοντα, ὁ ὁποῖος ἔσπευσε νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκ τῆς Ἰσπα-
νίας, ἀπώθησε τὸν αὐστριακὸν στρατὸν καὶ εἰσῆλθεν εἰς Βιέν-
νην. Μετὰ περιπετειώδεις συγκρούσεις κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ
Δουνάβεως ἐνίκησε τοὺς Αὐστριακοὺς εἰς τὴν ἀποφασιστικὴν
μάχην παρὰ τὸ Βάγκραμ.

Διὰ τῆς εἰρήνης τῆς Βιέννης (Ὀκτώβριος 1809)
ἡ Αὐστρία ὑπεχρεώθη νὰ παραχωρήσῃ τὰς Ἰλλυρικὰς ἐπαρ-
χίας εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τοιουτοτρόπως ἔστερήθη τὴν ἔξοδον
πρὸς τὴν Μεσόγειον. Ὁ Ναπολέων διεζεύχθη τὴν Ἰωσηφίνα
προφασιζόμενος, ὅτι ἦτο ἄτεκνος, καὶ τὸ 1810 συνεζεύχθη τὴν
θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκου Β' Μα-
ρίαν Λουίζαν, ἡ ὁποία ἦτο τότε 20 ἐτῶν. Ἀπὸ τὸν γάμον αὐ-
τὸν ἐγεννήθη ὁ διάδοχος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ λίκνον ἔλαβε τὸν
τίτλον Βασιλεὺς τῆς Ρώμης (Ναπολέων Β', Ἀετι-
δεύς, Aiglon).

ΕΚΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΕΙΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Τὸ 1810 ὁ Ναπολέων ἦτο εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς δόξης
του καὶ κύριος ἐκτεταμένης αὐτοκρατορίας, ἡ ὁποία περιελάμ-
βανε πλὴν τῆς Γαλλίας τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ρήνου, τὴν
Ὀλλανδίαν καὶ τὴν γερμανικὴν παραλίαν τῆς Βορείου Θαλάσ-

Ἀναστασίου Λαζάρου

σης μέχρι τῆς πόλεως Λύμπεκ. Εἰς τὴν Ἰταλίαν κατεῖχε τὸ Πεδεμόντιον, τὴν Γένουαν, τὴν Τοσκάνην καὶ τὸ Κράτος τοῦ Πάπα. Τέλος προσέθεσεν εἰς τὸ κράτος του τὰς Ἰλλυρικὰς ἐπαρχίας τῆς Αὐστρίας καὶ τὰς Ἰονίους Νήσους.

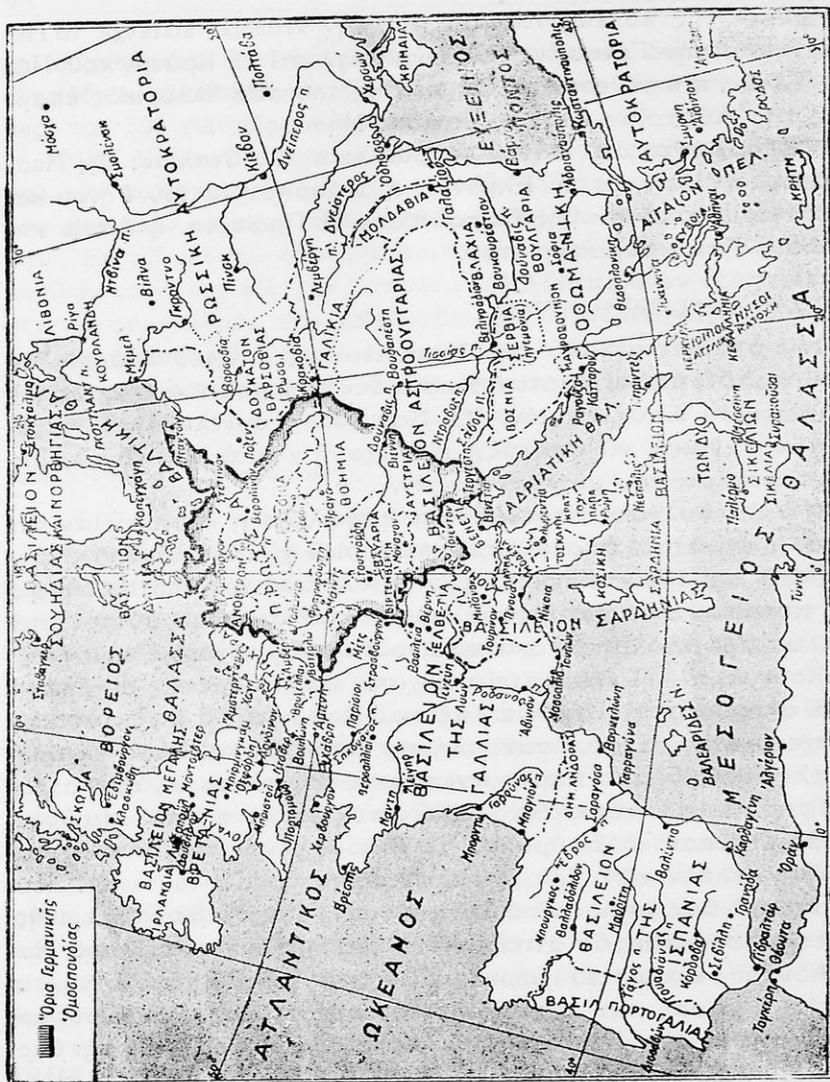
Ἐξηρτῶντο ἀπ' αὐτὸν τὰ βασίλεια τῆς Ἰταλίας, τῆς Νεαπόλεως, ἡ Ἰσπανία, ἡ Ἑλβετία, ἡ Ὁμοσπονδία τοῦ Ρήνου καὶ τὸ Μέγα Δουκάτον τῆς Βαρσοβίας. Ἡ Πρωσσία, ἡ Δανία καὶ ἡ Ρωσία ἦσαν σύμμαχοί του.

Ἡ ἘΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ (1812)

Αἱ σχέσεις μεταξύ τοῦ Ναπολέοντος καὶ τοῦ Τσάρου δὲν ἦσαν πολὺ ὀμαλαί, διότι ἡ Ρωσία δὲν ἐφήρμοζεν αὐστηρῶς τὸν ἠπειρωτικὸν ἀποκλεισμόν. Ὁ Ναπολέων συνέλαβε τὸ παράτολμον σχέδιον νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἀχανῆ χώραν καὶ νὰ περιβάλλῃ τὸ στέμμα του μὲ νέαν δόξαν.

Ὁ Ναπολέων παρεσκεύασε μεγαλειώδη ἐκστρατεῖαν. Ἡ μεγάλη στρατιά, ἀποτελουμένη ἀπὸ 440 χιλιάδας ἀνδρας, ἐβάδισε διὰ τῆς Πρωσσίας καὶ τὴν 24 - 29 Ἰουνίου τοῦ 1812 διέβη τὸν ποταμὸν Νίεμεν. Μέρος μόνον τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἦσαν Γάλλοι. Τὸ ὑπόλοιπον ἀπετελεῖτο ἀπὸ συμμάχους, Γερμανούς, Ἰταλοὺς κλπ. Ἡ ἐκστρατεία ἤρχισεν ὑπὸ δυσμενεῖς συνθήκας, διότι αἱ χῶραι τῆς Λιθουανίας καὶ Πολωνίας, διὰ τῶν ὁποίων διήρχετο ὁ στρατός, ἦσαν πλήρεις ἀπὸ ἔλη καὶ δάση, οἱ δρόμοι ἔλεινοί, ὁ ἐπισιτισμὸς ἀνεπαρκής διὰ τόσον μεγάλην στρατιάν, ἡ ὁποία ἠναγκάζετο νὰ διανυκτερεύῃ εἰς τὸ ὑπαιθρον, ἐπειδὴ ἔλειπον καταλύματα. Ὁ Τσάρος δὲν κατάρθωσε νὰ παρατάξῃ πλεον τῶν 220 χιλιάδων ἀνδρῶν. Διὰ τοῦτο οἱ Ρῶσοι στρατηγοὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐφαρμόσουν νέον σχέδιον πολεμικῆς. Ἀπέφευγον ἀποφασιστικὴν μάχην, ἀπεσύροντο πρὸ τοῦ Ναπολέοντος, ἔκαιον τὰ χωρία καὶ ἐρήμωνον τὴν χώραν.

Ὁ Τσάρος κατ' ἀπαίτησιν τοῦ στρατεύματος διώρισεν ἀρχιστράτηγον τὸν Κουτούσωφ, ὁ ὁποῖος ἐξηκολούθησε τὴν ὑποχώρησιν καὶ ἐσταμάτησε μόνον παρὰ τὸ Β ο ρ ο δ ῖ ν ο ν. Μετὰ πεισματώδη καὶ αἱματηρὰν μάχην οἱ Ρῶσοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν. Ἡ Μεγάλη Στρατιά εἶχε 30 χιλιάδας νεκροὺς καὶ τραυματίας, οἱ Ρῶσοι περὶ τὰς 60 χιλιάδας νεκροὺς, τραυμα-

Ἡ Εὐρώπη τὸ 1851.

τίας καὶ αἰχμαλώτους. Αὐτὴ εἶναι ἡ Μάχη τῆς Μόσχας (7 Σεπτεμβρίου), ὅπως ὠνόμασεν αὐτὴν ὁ Ναπολέων. Τὴν 14 Σεπτεμβρίου ὁ Ναπολέων εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μόσχαν καὶ τὴν ἐπομένην ἡ πόλις ἤρχισε νὰ καίεται. Ἡ πυρκαϊὰ διαρκέσασα τέσσαρας ἡμέρας ἀπετέφρωσε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς πόλεως καὶ 5 χιλιάδες ρῶσοι τραυματῖαι ἀπέθανον μὲ οἰκτρὸν θάνατον. Ἐν τούτοις οἱ Γάλλοι εὔρον εἰς τὴν πόλιν καταλύματα καὶ ζωοτροφίας.

Ἡ ἐκστρατεία εἶχεν ἀποτύχει, διότι ὁ Ναπολέων δὲν κατάρθωσε νὰ συντρίψῃ τὸν ρωσικὸν στρατὸν καὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ διαχειμάρῃ εἰς τὴν Ρωσίαν. Ὁ χειμὼν ἐπλησίαζε, τὰ τρόφιμα ἤρχισαν νὰ σπανίζουσιν. Ὁ Ναπολέων ἐπεχείρησε τότε νὰ διαπραγματευθῆ μὲ τὸν Τσάρον, ἀλλ' αὐτὸς ἀπέφευγε πᾶσαν συνεννόησιν. Δὲν ἔμενεν ἄλλη λύσις ἢ νὰ ὑποχωρήσῃ.

Ἡ ὑποχώρησις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἤρχισεν εἰς τὰς 19 Ὀκτωβρίου καὶ κατέληξεν εἰς πλήρη καταστροφὴν. Ὁ βαρὺς χειμὼν ἐνέσκηψε προῶρως, αἱ στερήσεις καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀποσκευῶν καὶ τῶν λαφύρων ἐδυσκόλευον τὴν πορείαν, 1812 ἐνῶ τὸ ρωσικὸν ἵππικὸν παρηκολούθει κατὰ πόδας τοὺς ὑποχωροῦντας καὶ τοὺς ἀπεδεκάτιζεν. Οἱ Γάλλοι ἐκάστην πρωίαν ἀποχωροῦντες ἀπὸ τὰς ὑπαιθρίους κατασκηνώσεις ἄφηνον νεκροὺς, ἀσθενεῖς καὶ τραυματίας. Κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ Βερεζίνα ὁ γαλλικὸς στρατὸς ὑπέστη σοβαρωτάτην ἀπώλειαν, διότι ὁ ρωσικὸς στρατὸς προελάσας ἀπὸ τὴν Πετρούπολιν κατέλαβε τὴν δυτικὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, ἐνῶ ὁ στρατὸς τοῦ Κουτούσοφ ἐπέιζεν αὐτὸν ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸν μέρος καὶ τρίτος ρωσικὸς στρατὸς ἐπειθήτο ἐκ νότου. Τὰ λείψανα τῆς Στρατιᾶς ἐν πλήρει ἀποσυνθέσει ἐζήτησαν ν' ἀνοίξουν δρόμον διὰ τῆς Πολωνίας καὶ Πρωσσίας. Ὁ ἴδιος ὁ Ναπολέων ἔφυγε κρυφίως ἐπὶ ταχυδρομικῆς ἀμάξης καὶ διὰ Βαρσοβίας καὶ Δρέσδης ἔφθασεν εἰς Παρισίους καὶ δι' ἀνακοινωθέντος ἀνήγγειλε τὴν καταστροφὴν τῆς Μεγάλης Στρατιᾶς.

Ἡ ἐκστρατεία τῆς Ρωσίας ὑπῆρξε μίᾳ ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας καταστροφὰς τῆς παγκοσμίου ἱστορίας. Ἀπὸ τοὺς Γάλλους 200 χιλιάδες ἦσαν νεκροί, τραυματῖαι ἢ ἀσθενεῖς, 130 χιλιάδες αἰχμάλωτοι καὶ 50 χιλιάδες λιποτάκται. Ἀλλὰ καὶ ὁ ρω-

σικός στρατός από 200 χιλιάδας εἶχεν ἐλαττωθῆ εἰς 40 χιλιάδας. Οἱ Πρώσοι καὶ οἱ Αὐστριακοί, οἱ ὅποιοι εἶχον ἀκολουθήσει ἀναγκαστικῶς τὴν ἐκστρατεῖαν, μόλις εἶδον τὴν καταστροφὴν, ἀπεσάτησαν καὶ ὅλη ἡ Γερμανία ἐκινεῖτο ἤδη κατὰ τοῦ Ναπολέοντος.

ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ - ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΛΕΙΨΙΑΣ (1813)

Τὴν καταστροφὴν τοῦ Ναπολέοντος ἠκολούθησεν ἐξέγερσις εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἐπὶ κεφαλῆς ἐτέθη ἡ Πρωσσία, ἡ ὁποία κατῴρθωσεν, ἐνισχυθεῖσα μὲ ἀγγλικά χρήματα, νὰ συγκεντρώσῃ 270 χιλιάδας στρατόν. Ἡ Ἀγγλία συνήνωσεν εἰς συμμαχίαν τὴν Πρωσσίαν, τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Σουηδίαν.

Κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν ὁ Ναπολέων ἔδωκε δείγματα τῆς στρατηγικῆς του μεγαλοφυΐας, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσῃ νὰ ἀποσοβῆσῃ τὸ μοιραῖον. Κατήρτισε νέον στρατόν ἀπὸ 350 χιλιάδας. Οἱ σύμμαχοι ὅμως ἀντέταξαν κατ' αὐτοῦ 500 χιλιάδας διηρημέναις εἰς τρεῖς στρατιάς. Ἡ ἀποφασιστικὴ μάχη ἐδόθη εἰς τὴν Λειψίαν (16 - 19 Ὀκτωβρίου 1813). Ὁ γαλλικός στρατός μετὰ κρατερόν ἀγῶνα ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀφοῦ οἱ σύμμαχοί του Σάξονες καὶ Βυρτεμβέργιοι προσεχώρησαν εἰς τοὺς ἐχθρούς. Αὐτὴ εἶναι ἡ μεγάλη Μάχη τῆς Λειψίας, τὴν ὁποίαν οἱ Γερμανοὶ ὠνόμασαν Μάχην τῶν Ἑθνῶν. Ὁ Ναπολέων ἠναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῆ πέραν τοῦ Ρήνου, ἡ Γερμανία ἦτο ἐλευθέρη, οἱ Γερμανοὶ ἠγεμόνες ἀπεσάτησαν καὶ ἡ περίφημος Ὀμοσπονδία τοῦ Ρήνου διελύθη.

ΕΙΣΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΑΛΛΙΑΝ (1814)

Τὴν νύκτα τῆς 1ης τοῦ νέου ἔτους τοῦ 1814 ὁ Πρώσσοις στρατηγὸς Μπλύχερ διέβη τὸν Ρήνον καὶ μετ' αὐτὸν εἰσῆλθον οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ ἐκ διαφόρων σημείων εἰς τὸ γαλλικὸν ἔδαφος. Ἡ προσπάθεια τοῦ Ναπολέοντος νὰ δημιουργήσῃ νέον στρατόν ἐναυάγησεν. Ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν περισφιγγόμενος στενώτερον ἐπάλαισεν ὡς μανιώδης λέων. Καὶ εἶχε μὲν ἐπιτυχίας ἐφαμίλλους τῶν προηγουμένων, ἀλλὰ μόνον νὰ ἐπιβραδύνη ὀλίγον τὸ μοιραῖον κατῴρθωσε. Τὴν 31ην Μαρτίου οἱ σύμμαχοι εἰσῆλθον εἰς Παρισίους. Ὁ Ναπολέων προσεπάθησε

νά σώση τὸν θρόνον ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του, ἀλλ' εἰς τὴν πρωτεύουσαν ὑπερίσχυσαν οἱ ὀπαδοὶ τῶν Βουρβόνων καὶ ἡ Γερουσία ἐκήρυξεν ἔκπτωτον τὸν Ναπολέοντα.

Οἱ σύμμαχοι ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας τὸν ἀδελφὸν τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ' Λουδοβίκον ΙΗ', ὁ ὅποιος ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ παραχωρήσῃ σύνταγμα. Μὲ αὐτὸν οἱ σύμμαχοι ἔκαμαν τὴν εἰρήνην τῶν Παρισίων, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Γαλλία ἐπανήρχετο εἰς τὰ σύνορα τοῦ 1792, ἀνέκτα σχεδὸν πάσας τὰς ἀποικίας τῆς καὶ δὲν ὑπεχρεοῦτο νὰ πληρώσῃ πολεμικὴν ἀποζημίωσιν. Ἡ Ἀγγλία ἐκράτησε τὴν Μάλταν καὶ τὴν Ἐλιγολάνδην. Σχεδὸν ὅλοι οἱ ἐκθρονισθέντες ἡγεμόνες ἐπανήλθον εἰς τοὺς θρόνους των (Παλινόρθωσις, Restoration). Εἰς τὸν Ναπολέοντα παρεχωρήθη ὡς ἡγεμονία ἡ νῆσος Ἑλβα, εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Ἰταλίας, καὶ ὑπεχρεώθη ἡ Γαλλία νὰ διδῇ εἰς αὐτὸν χρηματικὴν ἐπιχορήγησιν.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ 1814 συνήλθον ἀντιπρόσωποι τῶν συμμάχων καὶ τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν εἰς τὴν Βιέννην, ἡγεμόνες, πολιτευταὶ καὶ στρατηγοί, διὰ νὰ κανονίσουν τὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης, τὰ ὅποια εἶχε διαταράξει ἡ κατακτητικὴ πολιτικὴ τοῦ Ναπολέοντος. Ἄλλ' αἱ συνεννοήσεις δὲν εἶχον ἀκόμη καταλήξει εἰς ὀριστικὸν συμπέρασμα, ὅταν ἔφθασεν ἡ εἴδησις, ὅτι ὁ Ναπολέων ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ συνασπισμὸς τῶν κρατῶν ἀνενεώθη καὶ οἱ σύμμαχοι ἐκήρυξαν τὸν Ναπολέοντα ἔχθρον καὶ ταραξίαν τῆς εἰρήνης τοῦ κόσμου.

ΒΑΤΕΡΛΩ (1815)

Ὁ Ναπολέων εἶχεν ἀκριβεῖς πληροφορίες διὰ τὰς ἀντιθέσεις τῶν συμμάχων εἰς τὴν Βιέννην. Ἐγνώριζεν ἐπίσης καλῶς, ὅτι ὁ γαλλικὸς λαὸς δὲν ἠγάπα τὸν Λουδοβίκον. Ἀνέλαβε λοιπὸν τὴν καταπληκτικὴν ἐπιχείρησιν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν 1 Μαρτίου 1815 ἀπεβιβάσθη εἰς τὰς Κάννας μὲ 1.000 στρατιώτας. Λαὸς καὶ στρατιῶται ἐδέχθησαν αὐτὸν παντοῦ μὲ τὰς ἐπευφημίας « ζήτω ὁ Αὐτοκράτωρ ». Ὁ στρατηγὸς Νεύ, ὁ ὅποιος ἐστάλη κατ' αὐτοῦ, προσεχώρησε μὲ τὸν στρατὸν του καὶ ὅλη ἡ Γαλλία ἀνεγνώρισεν αὐτόν, ἐνῶ ὁ Λουδοβί-

κος ΙΗ΄ ἔφυγεν εἰς τὸ Βέλγιον. Τοιουτοτρόπως ἤρχισε νέα περίοδος δράσεως τοῦ Ναπολέοντος, ἡ ὁποία διήρκεσεν ὀλίγον περισσότερο ἀπὸ τρεῖς μῆνας καὶ ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν Ἑκατόν Ἡμέραι (20 Μαρτίου - 28 Ἰουνίου).

Ὁ Ναπολέων, διὰ νὰ προλάβῃ τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἐχθρῶν, προήλασε μὲ 120 χιλιάδας ἐκλεκτὸν στρατὸν εἰς τὸ Βέλγιον, μὲ σκοπὸν νὰ καταστρέψῃ τὰς δύο στρατιάς τῶν συμμάχων, τὴν πρῶσικὴν ὑπὸ τὸν Μπλύχερ καὶ τὴν ἀγγλικὴν ὑπὸ τὸν Οὐέλινκτον. Ἐνίκησε πρῶτον τοὺς Πρώσους. Ἄλλ' ὅταν προσέβαλε τοὺς Ἄγγλους παρὰ τὴν θέσιν Βατερλώ, ὑπέστη δεινὴν καταστροφὴν. Πλευροκοπηθεὶς ὑπὸ τῶν Πρώσων ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐτράπη εἰς ἀγρίαν φυγὴν καὶ τὰ συντρίμματά του διήλθον μὲ σπουδὴν τὰ βελγικὰ σύνορα. Αὐτὴ εἶναι ἡ περίφημος καταστροφὴ τοῦ Βατερλώ (18 Ἰουνίου 1815).

Ὁ Ναπολέων παρητήθη ἐκ δευτέρου καὶ κατέφυγεν ἐπὶ ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ εἰς Ροσεφόρ. Οἱ Ἄγγλοι μετεκόμισαν αὐτὸν εἰς Ἀγίαν Ἐλένην, μικρὰν νῆσον εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, ὅπου μακρὰν τῶν συγγενῶν του, χωρισμένος ἀπὸ τὸν υἱὸν του, ἀσθενὴς καὶ συντετριμμένος, ἔζησεν ἕξ ἔτη ἀκόμη καὶ ἀπέθανε τὸ 1821.

Οἱ σύμμαχοι κατέλαβον ἐκ δευτέρου τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν καὶ ἔκαμαν τὴν δευτέραν εἰρήνην τῶν Παρισίων, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Γαλλία ἐπανήρχετο εἰς τὰ πρὸ τοῦ 1790 σύνορά της καὶ ἠναγκάζετο νὰ πληρώσῃ 700 ἑκατομμύρια πολεμικὴν ἀποζημίωσιν. Ὁ Λουδοβίκος ΙΗ΄ ἐπανῆλθεν εἰς τὸν θρόνον.

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ

Μετὰ τὴν ὀριστικὴν καταστροφὴν τοῦ Ναπολέοντος τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης ἐξηκολούθησε τὰς ἐργασίας του καὶ ἐκάνοισε τὴν νέαν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς Εὐρώπης. Κατὰ τὰς ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου ἡ Ρωσία ἔλαβε μέγα μέρος τοῦ Δουκάτου τῆς Βαρσοβίας, συνήνωσεν αὐτὸ μὲ τὰς λοιπὰς πολωνικὰς ἐπαρχίας καὶ ἀπετέλεσε τὸ βασίλειον τῆς Πολωνίας, τοῦ ὁποίου βασιλεὺς ἀνεγνωρίσθη ὁ Τσάρος.

Ἡ Πρωσία ἔλαβε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ Δουκάτου τῆς Βαρ-

σοβίας καὶ τὰς γερμανικὰς ἐπαρχίας Σαξονίαν, Βεστφαλίαν καὶ περιοχὴν τοῦ Ρήνου.

Ἡ Ἀγγλία ἐκράτησε τὴν Μάλταν, τὰς Ἴονιους Νήσους, τὸ Ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, τὴν Κεϋλάνην κτλ. Τοιοῦτο-τρόπως ὁ ἀποικιακὸς ἀγὼν ἐτελείωσεν ὑπὲρ τῆς Ἀγγλίας.

Ἡ Αὐστρία ἔλαβε τὰς Ἰλλυρικὰς ἐπαρχίας, τὴν Βενετιάν καὶ Λομβαρδίαν καὶ ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Οἱ παλαιοὶ ἡγεμόνες τῆς Ἰταλίας ἐπανῆλθον εἰς τοὺς θρόνους των, ὅπως ἐπίσης καὶ ὁ Πάπας. Τὸ Βέλγιον ἠνώθη μὲ τὴν Ὀλλανδίαν εἰς ἓν κράτος ἀνεξάρτητον ὑπὸ τὸ ὄνομα Βασιλείου τῶν Ἡνωμένων Κάτω Χωρῶν καὶ ἡ Νορβηγία ἠνώθη μετὰ τῆς Σουηδίας.

ἹΕΡΑ ΣΥΜΜΑΧΙΑ (1815)

Κατ' εἰσήγησιν τοῦ θρησκομανοῦς Τσάρου Ἀλεξάνδρου οἱ σύμμαχοι βασιλεῖς τῆς Ρωσίας, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας ἔκαμαν τὴν λεγομένην Ἱερὰν Συμμαχίαν, ἡ ὁποία ἀρχικῶς σκοπὸν εἶχε τὴν διατήρησιν τῶν ὅρων τῆς συνθήκης τῆς Βιέννης.

Βραδύτερον ὅμως οἱ σύμμαχοι προέβησαν εἰς νεωτέρας συμφωνίας. Ὑπεχρεοῦντο δηλαδὴ νὰ κυβερνήσουν τὰ κράτη των κατὰ τὴν θεῖαν τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίαν. Ἀλλ' ἡ συμφωνία αὕτη δὲν εἶχεν ἄλλην σημασίαν παρὰ ὅτι θὰ κατεδίωκον πᾶσαν φιλελευθέραν κίνησιν εἰς τὰς χώρας των καὶ θὰ ὑπεστήριζον ἀλλήλους καθὼς καὶ τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας, διὰ νὰ διατηρήσουν τὸ ἀπολυταρχικὸν καθεστῶς.

Κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἡ Ἱερὰ Συμμαχία ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν εἰς τὴν Εὐρώπην. Κατεδίωξε τοὺς φιλελευθέρους καὶ κατέπνιξε πᾶσαν προοδευτικὴν ἐκδήλωσιν τῶν λαῶν πολ- λάκις μὲ βίαιαν ἐπέμβασιν. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἑλλη- νικὴ Ἐπανάστασις, οἱ ἡγεμόνες καὶ οἱ διπλωμάται τῆς Ἱε- ρᾶς Συμμαχίας ἐπολέμησαν αὐτὴν ἀμειλίκτως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣ'

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ - ΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ - ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

ΤΑ ΓΑΛΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Τὸν 18ον αἰῶνα τὰ γαλλικὰ γράμματα ἐπιβάλλονται ἀκόμη περισσότερο εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ γαλλικὴ γλῶσσα ἐμελετᾶτο εἰς ὅλας τὰς χώρας καὶ οἱ γάλλοι συγγραφεῖς ἐχρησίμευον ὡς ὑπόδειγμα. Ἐπίσης ἡ γαλλικὴ τέχνη, τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς ἐγίνοντο παντοῦ πρότυπον μιμήσεως. Διὰ τοῦτο δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι οἱ Γάλλοι ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ πνευματικῶς τὸν 18ον αἰῶνα.

Ἄλλοι σημαντικώτεροι ἐκ τῶν γάλλων συγγραφέων τοῦ 18ου αἰῶνος, ὁ Βολταῖρος, ὁ Μοντεσκιέ, ὁ Διδερό κλπ., περὶ τῶν ὁποίων ὠμιλήσαμεν προηγουμένως, δὲν εἶναι καθαροὶ λογοτέχναι, ἀλλὰ πολιτικοὶ συγγραφεῖς καὶ πραγματεύονται μᾶλλον κοινωνικὰ ζητήματα. Ἐξηκολούθησεν ὅμως παραλλήλως ἡ παράδοσις τοῦ 17ου αἰῶνος καὶ ὑπάρχουν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ καθαροὶ λογοτέχναι, οἱ ὅποιοι συνθέτουν δράματα καὶ ἄλλα λογοτεχνικὰ ἔργα κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ μεγάλου αἰῶνος.

ΑΓΓΛΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 17ου αἰῶνος ἡ πνευματικὴ κίνησις ἐξαιπλοῦται διαρκῶς βορειότερον. Ἡ Ὀλλανδία καὶ ἡ Ἀγγλία γίνονται τώρα κέντρα ζωηρᾶς πνευματικῆς ζωῆς, ἐνῶ αἱ παλαιότεραι ἐστὶναι τοῦ πολιτισμοῦ, αἱ νοτιώτεραι, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ἰσπανία, καθυστεροῦν.

Ὁ Ἄγγλος **Γίββων** (Cibbon, 1737 - 1796) διὰ τῆς εὐρυτάτης πολυμαθείας του, τῆς αὐστηρᾶς κριτικῆς τῶν κειμένων καὶ τῆς ὀξυνοίας του ἐγίνεν ὁ θεμελιωτὴς τῆς ἐπιστημονικῆς ἱστορίας διὰ τοῦ ἔργου του **Παρακμὴ καὶ πτώσις τῆς Ῥωμαϊκῆς Αυτοκρατορίας**.

ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Ἄλλ' ὁ 18ος αἰὼν εἶναι κυρίως ἡ ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς τῆς γερμανικῆς λογοτεχνίας. Ἡ γερμανικὴ λογοτεχνία ἐπὶ πολὺν καιρὸν ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῆς κλασσικῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας καὶ ἐχρειάσθη ἀγών, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν μίμησιν. Διὰ νὰ ἐπιτύχουν τοῦτο οἱ Γερμανοὶ ἐστράφησαν εἰς τὴν παράδοσιν τῆς ἀρχαίας γερμανικῆς ποιήσεως καὶ ἀνεκάλυψαν τοὺς θησαυροὺς τῆς μητρικῆς τῶν γλώσσης. Τοιοῦτοτρόπως κατὰ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος ἐφάνη ὁ πρῶτος δημιουργὸς ποιητῆς, ὁ **Φρειδερίκος Κλόπστοκ** (Klopstock, 1724-1804), ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ ἔργου του *Μεσιὰς* ἔδειξεν εἰς τοὺς συγχρόνους του τὴν λεπτότητα καὶ τὴν ἐκφραστικὴν δύναμιν τῆς γερμανικῆς γλώσσης.

Ἄλλοι λόγιοι εἰς τὴν Γερμανίαν ἐζήτησαν νὰ κατανοήσουν βαθύτερον τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα. Δύο ἐξ αὐτῶν κατέχουν πρωτεύουσαν θέσιν, ὁ **Βίνκελμαν** (Winckelmann, 1717-1768), ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ ἔργου του *Ἱστορία τῆς Τέχνης τῆς Ἀρχαιότητος* ἔδωκε νέαν ἀντίληψιν τοῦ ἀρχαίου καλοῦ, καὶ ὁ **Λέσιγγ** (Lessing, 1729-1781), ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὸ σημαντικώτερον ἔργον κριτικῆς τῶν χρόνων αὐτῶν, τὸ ὁποῖον ὠνόμασε *Λαοκόων*.

Μετὰ τὴν προπαρασκευὴν αὐτὴν ἤρχισεν ἡ ἀκμὴ τῶν γερμανικῶν γραμμάτων, ἡ ἐποχὴ τῆς *Θυέλλης* καὶ *Ὀρμῆς* (Sturm und Drang), ὅπως ὀνομάζουν αὐτὴν οἱ Γερμανοὶ.

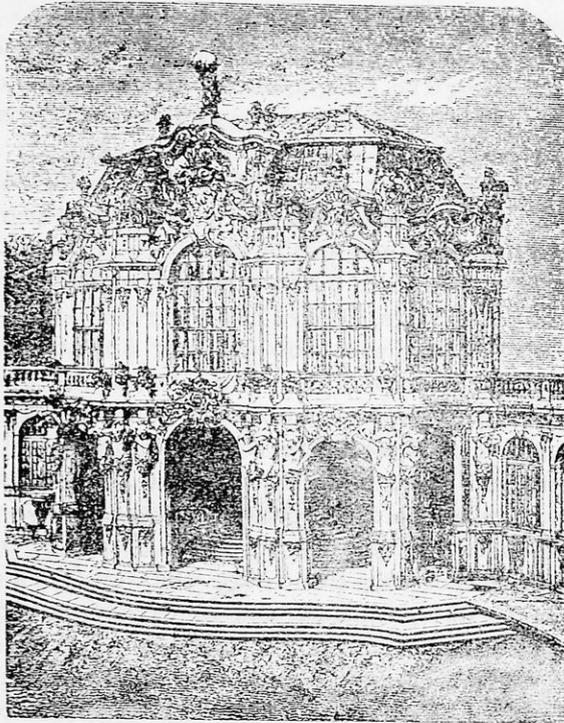
Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἀνεφάνη ὁ μεγαλύτερος τῶν γερμανῶν ποιητῶν, ὁ **Γκαίτε** (Goethe, 1749-1832), ὁ ὁποῖος ἀνεπύχθη εἰς ἀξιολογώτατον καλλιτέχνην, συνδυάζων τὴν παράδοσιν τοῦ γερμανικοῦ μεσαίωτος μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Τὸ σημαντικώτερον ἔργον του εἶναι ὁ *Φάουστ*.

Περίφημος ποιητῆς ἦτο ἐπίσης ὁ **Φρειδερίκος Σίλλερ** (Schiller, 1759-1805), στενὸς φίλος τοῦ Γκαίτε. Ἐξαιρέτα ἔργα τοῦ Σίλλερ εἶναι ὁ *Βαλλενστάϊν*, ἡ *Μαρία Στούαρτ*, ὁ *Γουλιέλμος Τὲλ κλπ.*, δράματα, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ ἐμελοποιήθησαν εἰς μελοδράματα.

ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Ἡ τέχνη τοῦ 18ου αἰῶνος μετεβλήθη ἀναλόγως πρὸς τὰς τάσεις καὶ τὰ ἦθη τῆς ἐποχῆς.

Ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ ἀκολουθεῖ νέον ρυθμόν. Ὁ παλαιότερος ρυθμὸς Μπαρόκ, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐκτίσθησαν τὰ ἀνάκτορα τῶν Βερσαλλιῶν καὶ πλεῖστα ἄλλα οἰκοδομήματα τοῦ

Περίπτερον ἐν Δρέσδῃ, Swinger.

17ου αἰῶνος, παραμελεῖται. Τὰ οἰκοδομήματα δὲν ἔχουν τώρα οὔτε τὸ μέγεθος οὔτε τὸν βαρὺν καὶ ψυχρὸν ὄγκον τοῦ Μπαρόκ. Οἱ καλλιτέχναι ἀποφεύγουν ἐπιμελῶς τὴν εὐθυγραμμίαν εἰς τὴν πρόσοψιν καὶ προτιμοῦν τὰς καμπύλας καὶ ἰδιορhythμούς γραμμᾶς. Ἐπικρατοῦν αὐθαίρετα σχέδια καὶ ἡ διακόσμησις διὰ

φανταστικῶν πτηνῶν, φυτῶν ἢ ὀστράκων. Γενικῶς οἱ τεχνῖται ἐπιδιώκουν τὸ ἐλαφρὸν, τὸ κομψὸν καὶ τὸ εὖθυμον. Τὸ ἴδιον παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διαρρύθμισιν. Ἐπιδιώκεται τὸ ἀπαλόν, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡσυχάζει τὰς αἰσθήσεις. Τὸν νέον ρυθμὸν ὠνόμασαν Ροκοκό (Rococo, ἀπὸ τὸ rocaille=ὄστρακον). Κατὰ τὸν ρυθμὸν αὐτὸν κατεσκευάσθησαν πολλὰ ἔργα εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης, ἰδίως εἰς τὴν Γερμανίαν.

Καὶ ἡ Ζωγραφικὴ ἀκολουθεῖ τὴν ἴδιαν τεχνοτροπίαν. Ἀξιόλογος ζωγράφος τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι ὁ γάλλος Βαττώ (Watteau, 1684-1721), ὁ ὁποῖος ἐζωγράφησε σκηνὰς τοῦ ἀγροτικοῦ καὶ ποιμενικοῦ βίου.

Ἀξιόλογοι ἐπίσης εἶναι οἱ ἄγγλοι ζωγράφοι τοῦ αἵωνος αὐτοῦ, οἱ ὁποῖοι διακρίνονται διὰ τὴν πιστὴν ἀπόδοσιν τῆς φύσεως καὶ τὴν περιγραφὴν τοῦ καθ' ἡμέραν βίου (ρεαλισμός). Οἱ ἐξοχώτεροι ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ Χόγκαρθ (Hogarth, 1697-1764) καὶ ὁ Ρέινολτς (Reynolds, 1723-1792).

Κατὰ τὸ τέλος ὅμως τοῦ 18ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος παρατηρεῖται ἐπιστροφή εἰς τὸν κλασσικὸν ρυθμὸν, τὴν ὁποίαν ἐνίσχυσεν ἡ ἀνακάλυψις τῶν δύο ἀρχαίων πόλεων, τῆς Πομπηίας καὶ τοῦ Ἡρακλείου. Εἰς τοὺς Παρισίους καὶ ἀλλαχοῦ ἀρχίζουσι νὰ κτίζουσι ναοὺς καὶ μέγαρα με ἀρχαίζοντα ρυθμὸν. Ὁ Ναπολέων ἵδρυσε θριαμβευτικὰς ἀψίδας καὶ στήλας, αἱ ὁποῖαι ἀπομιμοῦνται τὰς ρωμαϊκὰς ἀψίδας καὶ τὴν στήλην τοῦ Τραϊανοῦ. Ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ τὸ Μόναχον πόλιν τῶν μνημείων καὶ οἱ ἀρχιτέκτονες τοῦ κατεσκευάζουσι Στοὰς καὶ Προτύλαια ἀπομιμούμενοι τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς ὠνομάσθη Αὐτοκρατορικὸς (Empire). Κατὰ τὸν ρυθμὸν αὐτὸν ἐκτίσθησαν καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ Πανεπιστήμιον, ἡ Ἀκαδημία, ἡ Βαλλιάνειος Βιβλιοθήκη.

Ἡ Γλυπτικὴ κατ' ἀρχὰς, ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι, ἦτο κομψὴ καὶ περίτεχνος. Ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ αἵωνος παρατηρεῖται καὶ εἰς αὐτὴν ἐπιστροφή εἰς τὸν κλασσικὸν ρυθμὸν. Οἱ γλύπται φρονοῦν, ὅτι ἡ ὑψηλὴ τέχνη εἶναι τὸ ἠρωικόν, τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ γυμνοῦ κατὰ τὸ ὑπόδειγμα

τῶν ἀρχαίων, καὶ μιμοῦνται τὰ ἀρχαῖα ἀγάλματα. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 19ου αἰῶνος δύο γλύπται ἔχουν μεγάλην φήμην, ὁ Ἰταλὸς **Κανόβα** (Canova, 1757- 1822) καὶ ὁ δανὸς **Τορβάλδσεν** (Thorwaldsen, 1770 - 1844), οἱ ὅποιοι παρήγαγον πολλὰ ἔργα καὶ ἀπεμιμήθησαν τὴν κανονικότητα τῶν ἀρχαίων ἀγαλμάτων.

Ὁμοία στροφή παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν ζωγραφικὴν. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς κλασικίζουσας ζωγραφικῆς, ὁ γάλλος **Δαυῖδ** (David, 1748 - 1825), ὁ κατ' ἐξοχὴν ζωγράφος τῶν χρόνων τῆς γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ἐπιχειρεῖ νὰ ἀναγεννήσῃ τὴν ζωγραφικὴν ἀνακαλῶν εἰς τὴν ζωὴν τὰς συμμετρικὰς γραμμὰς καὶ τὴν ἀρμονίαν τῆς μουσικῆς διαπλάσεως τῶν ἀρχαίων ἀγαλμάτων. Περὶ φημι ἔργα του εἶναι ὁ **Ὀρκος τῶν Ὁρατίων**, ὁ **Λεωνίδα** **εἰς τὰς Θερμοπύλας**, **αἱ Σαβῖναι**.

Αἱ Φυσικαὶ Ἐπιστήμαι

Ἡ ζωηρὰ ἐπιστημονικὴ κίνησις τοῦ 17ου αἰῶνος ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὸν 18ον. Ἡ Γαλλία ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἀξιολόγους μαθηματικούς, ἐκ τῶν ὁποίων διασημότερος εἶναι ὁ **Λαπλάς** (Laplace, 1749 - 1827).

Ἄλλὰ σημαντικὴν κυρίως πρόοδον σημειῶνει καὶ κατὰ τὸν αἰῶνα αὐτὸν ἡ **Φυσικὴ**. Κατασκευάζουν ἀκριβέστερον ὄργανον διὰ τὴν μέτρησιν τῆς θερμότητος, τὸ **θερμόμετρον** με ὑδράργυρον (Ρεωμόρου, 1730, Κελσίου, 1742). Οἱ ἀδελφοὶ **Μογγολφιῆ** κατασκευάζουν τὸ **ἀερόστατον** (1783). Ὁ σκῶτος **Ὠάτ** (Watt) ἐτροποποίησε τὴν ἀτμομηχανήν, τῆς ὁποίας τὴν πρώτην ιδέαν εἶχε συλλάβει ὁ Γάλλος **Παπῖνος** (Papin) ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ', κατάρθωσε δι' αὐτῆς νὰ παραγάγῃ κινητήριον δύναμιν καὶ τὴν ἐχρησιμοποίησεν εἰς τὰ μεταλλεῖα καὶ τὰ ὑφαντήρια (1778). Ἦρχισεν ἐπίσης νὰ μελετᾶται κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς καὶ ὁ ἠλεκτρισμὸς καὶ ὁ Ἄμερικανὸς **Φραγκλῖνος** (Franklin) ἀνεκάλυψε τὸ **ἀλεξικέρανον**, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ πρῶτον πόρισμα τῶν μελετῶν αὐτῶν.

Ἡ **Χημεῖα** ἀνεπτύχθη εἰς ἐπιστήμην ὑπὸ τοῦ Γάλλου **Λαβοαζιῆ** (Lavoisier, 1743 - 1794).

Αἱ Φυσιολογικαὶ Ἐπιστήμαι ἐσημείωσαν ἐπί-

σης μεγάλας προόδους. Ὁ σουηδὸς **Λινναῖος** (Linné, 1707-1778) ἐμελέτησε τὸ φυτικὸν βασίλειον καὶ ἐπενόησε τὸ γενικὸν σύστημα τῆς ταξινομήσεως τῶν φυτῶν καὶ ὀνοματολογίαν, ἡ ὁποία ἔγινε δεκτὴ γενικῶς καὶ χρησιμοποιεῖται ἀκόμη σήμερον.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Ἡ Φιλοσοφία ἤκμασε πολὺ κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα. Περίφημος φιλόσοφος εἶναι ὁ Ἄγγλος **Τζὼν Λόκ**, ὁ ὁποῖος, ἀντιθέτως πρὸς τοὺς παλαιότερους φιλοσόφους, οἱ ὁποῖοι ἔδιδον μεγάλην σημασίαν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, ἐπίστευεν, ὅτι αἱ αἰσθήσεις καὶ ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος εἶναι ἡ βαθυτέρα οὐσία τοῦ παντός.

Κατὰ τῶν δύο αὐτῶν τάσεων ἠγέρθη ὁ μέγας γερμανὸς φιλόσοφος **Κάντ** (Kant, 1724-1804), ὁ ὁποῖος πιστεύει, ὅτι μὲ τὸ λογικὸν δὲν δύναται νὰ λύσῃ τὰ μεγάλα φιλοσοφικὰ προβλήματα καὶ ὅτι σκοπὸς τῆς φιλοσοφίας εἶναι ἡ ἠθικὴ. Τὸν Κάντ ἠκολούθησαν πολλοὶ γερμανοὶ φιλόσοφοι, ὅπως ὁ **Φίχτε**, ὁ **Σέλιγγ** καὶ ὁ **Χέγγελ**.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΠΛΗΡΗΣ ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΔΙΑ ΤΟΝ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΑΓΩΝΑ

(1453 - 1821)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ΄

ΜΕΓΙΣΤΗ ΙΣΧΥΣ ΤΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΜΩΑΜΕΘ Β'. ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Ἐφοῦ εἶδομεν ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην κατὰ τοὺς μετὰ τὸ 1453 χρόνους, ἐπανερχόμεθα πάλιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος μας, διὰ νὰ ἴδωμεν, ποία ἦτο ἡ ἐξέλιξις αὐτῆς ὑπὸ τὴν Τουρκοκρατίαν.

Τὸ 1453, ὅπως γνωρίζομεν, ὁ **Μωάμεθ Β΄** ἐκυρίευσεν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὴν εἶδον τοῦ μεγάλου γεγονότος, τὸ ὁποῖον κατέπληξεν ὅλην τὴν Εὐρώπην, βενετικαὶ γαλέραι διέδωκαν εὐθὺς εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὴν λοιπὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Παντοῦ φόβος ἐκυρίευσεν τοὺς Ἕλληνας καὶ πολλοὶ ἔσπευδον εἰς τὰ παράλια καὶ ἐζήτουν πλοῖα νὰ ἐπιβασθοῦν, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὸν ἐπικρεμάμενον κίνδυνον. Ὁ Μωάμεθ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πρωτεύουσος ἐξεκίνησε, διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὴν κατάκτησιν τῆς Βαλκανικῆς. Αἱ κατακτήσεις τῶν Ὀθωμανῶν ἐξηκολούθησαν καθ' ὅλον τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα. Διὰ τοῦτο ἡ ἐποχὴ αὕτη εἰς τὴν ἱστορίαν ὀνομάζεται αἰῶνες τῶν μεγάλων τουρκικῶν κατακτῆσεων.

Εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα τότε ὑφίσταντο τὰ φραγκικὰ κράτη τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Θηβῶν καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον τὸ Δεσποτᾶτον τοῦ Μωρέως. Τοῦτο ἐκυβέρνην οἱ δύο ἀδελφοί

τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος, οἱ Δεσπότες Δημήτριος καὶ Θωμάς, οἱ ὅποιοι κατ' ἀρχὰς ἐσκέφθησαν νὰ φύγουν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Συνήλθον ὅμως ἐκ τοῦ πρώτου φόβου καὶ ἀπεφάσισαν νὰ μείνουν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ νεώτερος Θωμάς δὲν συνήνεσε νὰ διαδεχθῆ τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα ὁ μεγαλύτερος, οἱ δύο ἀδελφοὶ ἐφιλονίκησαν καὶ διήρσαν τὴν Πελοπόννησον εἰς δύο ἐπικρατείας. Τὸ ἓν τμήμα μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σπάρτην ἐκράτησεν ὁ Δημήτριος, τὸ ἄλλο μὲ πρωτεύουσαν τὰς Πάτρας ὁ Θωμάς. Καὶ οἱ δύο ἔσπευσαν νὰ ἀναγνωρίσουν ὡς κυρίαρχον τὸν Μωάμεθ ἐπὶ πληρωμῇ ἑτησίου φόρου. Τοιοῦτοτρόπως διὰ τῆς προθύμου αὐτῆς ὑποταγῆς προσωρινῶς ἀπεσόβησαν τὸν κίνδυνον.

Ἄλλ' οἱ Δεσπότες δὲν ἤργησαν νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὴν βοήθειαν τοῦ Μωάμεθ. Ἐνεκα τῆς μεταξὺ των ἀντιζηλίας καὶ φιλονικίας εἶχον προσλάβει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των ἄτακτα σίφημισθοφόρων, τὰ ὅποια κατώρθωσε νὰ ἐξεγείρῃ κατὰ τῶν Δεσποτῶν κάποιος Ἐμμανουὴλ Καντακουζηνός. Γόνος τῆς οἰκογενείας τῶν Καντακουζηνῶν ὁ Ἐμμανουὴλ ἤγειρεν ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ ὑπεσχέθη εἰς τὸν Σουλτάνον νὰ πληρῶνῃ τακτικῶς τὸν ταχθέντα εἰς τοὺς Δεσπότες φόρον. Τὸ 1454 ὁ Μωάμεθ ἔστειλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον τὸν περίφημον στρατηγὸν τοῦ Τουραχάν, ὁ ὅποιος κατέπνιξε τὴν στάσιν καὶ ἠνάγκασε τὸν Ἐμμανουὴλ Καντακουζηνὸν νὰ δραπετεύσῃ. Ἡ ἡσυχία ἀποκατεστάθη πάλιν προσωρινῶς.

Οἱ δύο Δεσπότες ὅμως δὲν ἐπωφελήθησαν ἐκ τῆς εἰρήνης διὰ νὰ στερεώσουν τὴν ἐξουσίαν των, ἀλλ' ἐπεβάρυναν περισσότερο τὴν κατάστασιν τῆς χερσονήσου μὲ τὰς διαρκεῖς φιλονικίας των καὶ τὴν κακὴν των διοίκησιν. Ἰδίως ὁ Θωμάς ἦτο πολὺ φίλαρχος καὶ σκληρὸς καὶ ἐπροκάλει μὲ τὴν συμπεριφορὰν του διαρκεῖς στάσεις. Διὰ τοῦτο τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1458 ἐστράτευσεν ὁ ἴδιος ὁ Μωάμεθ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ὑπεχρέωσε τοὺς Δεσπότες νὰ παραχωρήσουν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς χερσονήσου.

Μόλις ὅμως ὁ Μωάμεθ ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, αἱ ταραχαὶ ἐπανελήφθησαν, ὁ δὲ Θωμάς ἤγειρε τὰ ὄπλα κατὰ τῶν Τούρκων, οἱ ὅποιοι ἐξεστράτευσαν ἐκ νέου κατὰ τῆς

Πελοποννήσου. Ὁ κοινὸς κίνδυνος συνήνωσε τοὺς δύο ἀδελφούς, οἱ ὅποιοι συνεφιλιώθησαν καὶ ὠρκίσθησαν ἀμοιβαίαν πίστιν. Ὁ Μωάμεθ ἐξήντησεν ὅλην τὴν ἀγριότητά του σφάζων τοὺς συλλαμβανομένους καὶ ἄλλους ὑποβάλλων εἰς φρικτὰ βασανιστήρια. Ἡ ἀντίστασις κατεστάλη παντοῦ καὶ ἡ χώρα κατεκτήθη τελειωτικῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων (1460). Ἐκ τῶν δύο Δεσποτῶν ὁ Δημήτριος, ὁ ὅποιος ἔσπευσε εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Σουλτάνου, ἔτυχε συγγνώμης διὰ τὴν πρόθυμον ὑποταγὴν του καὶ ἀπεστάλη εἰς τὴν Αἴνον τῆς Θράκης, ὅπου ἔζη διὰ σουλτανικῆς ἐπιχορηγήσεως ἀσπασθεὶς τὸν μοναχικὸν βίον. Ὁ Θωμᾶς παρέλαβεν ἀπὸ τὰς Πάϊρας τὴν ἱερὰν κάραν τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου, πολιούχου τῶν Πατρῶν, καὶ ἐπιβίβασθεὶς εἰς πλοῖον κατέφυγεν εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἐπὶ πέντε ἔτη συνετηρεῖτο διὰ τῆς ἐλεημοσύνης τοῦ Πάπα. Βραδύτερον ὁ μεγαλύτερος υἱὸς του Ἀνδρέας ἐπώλησε τὰ ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας δικαιώματά του εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Κάρολον Η΄.

ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΩΝ ΔΟΥΚΑΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΘΗΒΩΝ (1458)

Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου ὁ Μωάμεθ ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ φραγκικοῦ Δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ Δουκάτον αὐτό, τὸ ὅποιον ἰδρῦθη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων τὸ 1204, ἐκυβέρνησαν κατ' ἀρχὰς ἡγεμόνες ἐκ τοῦ γαλλικοῦ οἴκου Ντελὰ Ρός (De la Roche). Βραδύτερον Καταλανοὶ μισθοφόροι ἐσφετερίσθησαν τὴν ἀρχήν, τὸ δὲ 1386 κατέλαβον τὸ Δουκάτον οἱ Ἰταλοὶ Ἀτζαγιώλαι, τραπεζίται ἀπὸ τὴν Φλωρεντίαν. Τέλος ὁ βενετὸς δούξ τοῦ Ναυπλίου Βαρθολομαῖος Κονταρίνης, νυμφευθεὶς τὴν δούκισσαν Κλάραν καὶ σφετερισθεὶς τὰ δικαιώματα τοῦ νομίμου διαδόχου Φραγκίσκου Ἀτζαγιώλη, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Μωάμεθ νὰ ἀναμειχθῇ εἰς τὰ πράγματα τοῦ Δουκάτου.

Ὁ Μωάμεθ προσήρτησε διὰ τοῦ στρατηγοῦ του Ὁμάρ, υἱοῦ τοῦ Τουραχάν, τὰς χώρας τοῦ Δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν τὸ 1458 καὶ εἰσήλθε μεγαλοπρεπῶς εἰς τὰς Ἀθήνας «τὴν πόλιν τῶν φιλοσόφων», ὅπως ἀποκαλεῖ αὐτὰς τοῦρκος γεωγράφος.

Ὁ κατακτητὴς τόσο ἐθαύμασε τὴν τοποθεσίαν τῶν Ἀθηνῶν, τοὺς λιμένας τῆς καὶ τὰς φυσικὰς καλλονὰς τῆς καὶ τόσο ἐθαμβώθη ἀπὸ τὸ κάλλος τῶν ἀρχαίων μνημείων, ὥστε ἀνέκραξεν : «Ὁφείλομεν εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Τουραχάν Ὁμάρ διὰ τὴν λαμπρὰν κατάκτησιν». Αἱ Ἀθηναῖοι ἔλαβον τὸ προνόμιον νὰ ἀποτελέσουν ἰδιαιτέραν διοίκησιν. Ὁ Μωάμεθ μετέβαλε τὸ Ἐρεχθεῖον εἰς φρούριον, ἐπανάδωκεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Παρθενῶνος, τὴν ὁποῖαν οἱ Φράγκοι εἶχον μεταβάλει εἰς καθολικὴν, καὶ ἀνασυνέστησε τὴν ὀρθόδοξον μητρόπολιν καταλύσας τὴν καθολικὴν, ἣ ὁποία ὑφίστατο ἀπὸ τὸ 1204.

Ὀλίγον βραδύτερον ὁ Μωάμεθ διὰ τοῦ στρατηγοῦ του Σαγανὸς πασᾶ κατέλαβε τὰς Θήβας καὶ ἐξεδίωξε τοιοῦτοτρόπως τελείως τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν καὶ Βοιωτίαν, τὰς ὁποίας τὸ 1460 κατέστησεν ἐπαρχίας τουρκικὰς. Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος, ὅπως εἶδομεν, εἶχε συμπληρωθῆ καὶ ἡ κατάκτησις τῆς Πελοποννήσου.

ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

Μετὰ τὰς κατακτήσεις του αὐτὰς ὁ Μωάμεθ ἔστρεψε τὰ βλέμματά του κατὰ τοῦ μόνου ἑλληνικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ὑπελείπετο ἀπὸ τὰ συντρίμματα τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίας, τοῦ Βασιλείου τῆς Τραπεζοῦντος εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐκστρατεῖαν αὐτὴν ἔδωκαν οἱ Γενοᾶται. Οὗτοι δηλαδὴ, καθὼς γνωρίζομεν, πρὶν καταληφθῆ ἡ Κωνσταντινούπολις, ἦσαν κύριοι τοῦ προαστίου τοῦ Γαλατᾶ. Ἀπήτησαν λοιπὸν καὶ μετὰ τὴν Ἀλωσιν νὰ κρατήσουν αὐτό, ἀλλ' ὁ Μωάμεθ ἠρνήθη καὶ αὐτοὶ ἀπερισκέπτως ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον. Οἱ Τούρκοι ἀφήρσαν ἀπ' αὐτοὺς ὅλους τοὺς σπουδαιοτάτους ἐμπορικοὺς σταθμοὺς ἐντὸς τοῦ Εὐξείνου Πόντου, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν Σινώπην. Ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Γενοατῶν ἔφερε τὸν Μωάμεθ εἰς τὰ σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος.

Εἰς τὴν Τραπεζοῦντα ἀπὸ τὸ 1204 ἐβασίλευον γόνοι τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῶν Κομνηνῶν. Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς αὐτοκράτωρ ἦτο ὁ **Δαυΐδ**, δέκατος κατὰ σειρὰν ἀπὸ τὸ 1204.

Ὁ Μωάμεθ μὲ ἀξιόλογον ναυτικὴν καὶ στρατιωτικὴν δύναμιν προσέβαλε τὴν πρωτεύουσαν Τραπεζοῦντα. Τὰς ἐπιθέσεις κατὰ θάλασσαν ἀπέκρουσαν οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν τοῦ Μωάμεθ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντιμετωπίσουν. Ἦναγκάσθη λοιπὸν ὁ Δαυῖδ νὰ δεχθῆ τὰς προτάσεις τοῦ Μωάμεθ, νὰ παραδώσῃ δηλαδὴ τὸ κράτος του καὶ ὁ ἴδιος νὰ ζῆσῃ ὡς ἰδιώτης μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν.

Ἄλλ' ἢ τύχη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας τῆς Τραπεζοῦντος ἦτο πολὺ τραγικὴ. Ἐκ τῶν ὀκτῶ υἱῶν τοῦ Δαυῖδ ὁ νεώτερος, καθὼς καὶ ἡ θυγάτηρ του, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξισλαμισθοῦν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ αὐτοκράτωρ μὲ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του ἀντέστησαν ἐπιμόνως εἰς τὸν ἐξισλαμισμόν, ἐξηρεθίσθη ὁ Μωάμεθ, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι ἐξύφαινον συνωμοσίαν, διέταξε τὴν ἐξολόθρευσιν αὐτῶν. Δέκα πτώματα, ὁ αὐτοκράτωρ Δαυῖδ μετὰ τῶν ἑπτὰ υἱῶν του καὶ ὁ ἀδελφός του Ἀλέξιος μετὰ τοῦ ἀνηλικίου υἱοῦ του, ἐρρίφθησαν εἰς τινὰ ἀγρόν, διὰ νὰ γίνουσι κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀγρίου κατακτητοῦ βορὰ τῶν κυνῶν καὶ τῶν ὀρνέων. Ἐπέζησε μόνον ἡ αὐτοκράτειρα Ἑλένη, ἡ ὁποία ἀνέλαβε τὸ θλιβερὸν καθήκον μὲ τὴν σκαπάνην εἰς τὰς χεῖρας τὴν νύκτα νὰ κρύψῃ εἰς τὸν τάφον τὰ πτώματα τῶν φιλιτάτων νεκρῶν. Καμφθεῖσα ὅμως ἀπὸ τὴν θλίψιν ἠκολούθησε μετ' ὀλίγον καὶ αὐτὴ τοὺς ἰδικούς της εἰς τὸν τάφον.

ΑΛΛΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ

Τὸ 1415 οἱ Τούρκοι ἀπέσπασαν ἀπὸ τοὺς Βενετούς τὴν Εὐβοίαν καὶ τὴν Χίον, ἀπὸ τοὺς Γενοάτας τὴν Λέσβον. Τοιούτοτρόπως τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ὑπέκυψεν εἰς τοὺς Τούρκους ἤδη πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 15ου αἰῶνος. Οἱ Βενετοὶ διετήρουν ἀκόμη τὴν Κύπρον, τὴν Κρήτην καὶ τὰς Ἰονίους Νήσους καθὼς καὶ λιμένας τινὰς τῆς Πελοποννήσου, ὅπως καὶ τὴν Ναύπακτον, ἡ δὲ Ρόδος κατεῖχετο ἀπὸ τοὺς Ἰππότες τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου.

Τὸ 1456 ὁ Μωάμεθ προσέβαλε τὴν Σερβίαν, ἡ ὁποία ὑπέκυψε. Μόνον τὸ Βελιγράδιον, τὸ ὁποῖον ὑπερήσπισεν ἡρωικῶς ὁ περίφημος βοεβόδας (ἀρχηγός) τῆς Τρανσυλβανίας Ἰωάννης Οὐνιάδης, δὲν παρεδόθη εἰς τοὺς Τούρκους. Ἡ Σερβία τὸ 1459

ἔγινεν ἐπαρχία τουρκική, τὸ δὲ 1464 κατελήφθησαν ἡ Βοσνία καὶ ἡ Ἑρζεγοβίνη. Εἰς τὴν βόρειον Ἀλβανίαν ὁ περίφημος Σκεντέρβηης ἀπέκρουσε τοὺς Τούρκους, ἀλλ' ὅταν ἀπέθανε, γέρων ἤδη, ἡ χώρα περιήλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σουλτάνου (1467).

Ὅταν τὸ 1481 ἀπέθανεν ὁ Μωάμεθ, ὄλη ἡ Μ. Ἀσία καὶ ὄλη ἡ χώρα μετὰ τοῦ Σαῦου (παραποτάμου τοῦ Δουνάβεως), τοῦ Δὸν καὶ τοῦ Ταινάρου (ἐκτός τοῦ Μαυροβουνίου, τῆς Δαλματίας καὶ τοῦ Ταινάρου) εἶχον ὑποταχθῆ εἰς τοὺς Τούρκους.

ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΣΕΛΙΜ Α΄ (1512 - 1520)

Εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον ἔφθασεν ἡ δύναμις τῶν Ὀθωμανῶν ἐπὶ τῶν δύο Σουλτάνων Σελίμ Α΄ καὶ Σουλεῦμάν Β΄.

Ὁ Σελίμ Α΄ (1512 - 1520) ἦτο ἄγριος καὶ αἰμοχαρής. Κατέλαβε τὸν θρόνον διὰ στάσεως κατὰ τοῦ πατρός του Βαγιαζίτ, τὸν ὅποιον πιθανῶς ἐδολοφόνησεν, ὅπως καὶ τοὺς πλησιέστερους συγγενεῖς του.

Ὁ Σελίμ κατέκτησε τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Τὰς χώρας αὐτὰς ἐξουσίαζον μογγόλοι ἵππεις, οἱ καλούμενοι Μαμελοῦκοι (δοῦλοι), τοὺς ὁποίους οἱ Χαλίφαι τῆς Βαγδάτης εἶχον προσλάβει ὡς μισθοφόρους κατὰ τοὺς μέσους χρόνους. Ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ Σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐξουσίαζε τὴν Συρίαν. Οἱ Μαμελοῦκοι ἠττήθησαν παρὰ τὸ Χαλέπιον καί, ὅταν ὁ Σελίμ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν αὐτήν, ὁ ἱεροκῆρυξ τοῦ μεγάλου τεμένουσ προσεφώνησεν αὐτὸν «ὑπηρέτην τῶν δύο ἱερῶν πόλεων Μέκκας καὶ Μεδίνας». Τοιοῦτοτρόπως οἱ Σουλτᾶνοι τῆς Τουρκίας ἔλαβον τὸν τίτλον τοῦ Χαλίφου, δηλαδὴ τοποτηρητοῦ τοῦ Προφήτου, τὸν ὅποιον ἔφερον οἱ ἄραβες ἡγεμόνες.

ΣΟΥΛΕΪΜΑΝ Β΄ (1520 - 1566)

Ὁ Σουλεῦμάν Β΄ (1520 - 1566) εἶναι ὁ ὀνομαστότερος ἐκ τῶν τούρκων σουλτάνων, σύγχρονος τοῦ Καρόλου Ε΄, τοῦ Φραγκίσκου Α΄, τοῦ πάπα Λέοντος Ι΄ καὶ τοῦ Λουθήρου. Εὐρωπαῖοι συγγραφεῖς ἔγραψαν ἐκτενῶς περὶ αὐτοῦ, εὐρωπαῖοι ζωγράφοι ἀπεικόνισαν αὐτὸν καὶ σφύζονται μακρὰ ἐκθέσεις τῶν βε-

νετῶν πρεσβευτῶν περὶ αὐτοῦ. Οἱ Εὐρωπαῖοι ὠνόμασαν αὐτὸν *Μεγαλοπρεπῆ* (*Magnifique*) καὶ οἱ Τοῦρκοι *Γιαβούρς* (ἄξιον) καὶ *Κανουλί* (νομοθέτην). Ὁ Σουλεῦμάν διεκρίθη ὡς πολεμιστῆς, ὡς προστάτης τῶν γραμμῶν καὶ ὡς νομοθέτης.

Μόλις ἀνέλαβε τὴν βασιλείαν, κατέρριψε τὰ δύο προπύργια τοῦ χριστιανισμοῦ, τὸ *Βελιγράδιον* καὶ τὴν *Ρόδον*. Τὸ 1521 ὁ Σουλεῦμάν μετὰ πολιορκίαν ἕξ ἑβδομάδων ἔγινε κύριος τοῦ Βελιγραδίου κατόπιν πεισματώδους ἀγῶνος. Ἡ Ρόδος ἔπεσε μετὰ κρατερὰν ἀντίστασιν τῶν Ἰπποτῶν, οἱ ὅποιοι ἀπὸ τότε ἔφυγον ὑπόσπονδοι καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Μάλταν. Ἡ δύναμις τῶν Ὀθωμανῶν ἔφθασε τότε εἰς μεγάλην ἀκμὴν καὶ οἱ εὐρωπαῖοι ἠγεμόνες ἐπεζήτησαν τὴν συμμαχίαν τοῦ Σουλεῦμάν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας *Φραγκίσκος Α΄*, ἠττηθεὶς ὑπὸ τοῦ *Καρόλου Ε΄* καὶ συλληφθεὶς αἰχμάλωτος, ἔστειλεν ἀπεσταλμένον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν τοῦ ἰσχυροῦ σουλτάνου, ὅπως εἶδομεν εἰς προηγούμενον κεφάλαιον.

Ὁ Σουλτάνος προσέβαλε μετὰ ταῦτα τὴν Οὐγγαρίαν (1526). Εἰς τὴν περίφημον μάχην τοῦ *Μοχάτς* συνεντρίβη τὸ οὐγγρικὸν ἰππικόν, ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας *Λουδοβίκος* ἐφονεύθη καὶ οἱ Τοῦρκοι εἰσῆλθον εἰς τὴν *Βούδα*. Κατόπιν, κατασκευάσαντες πελωρίαν γέφυραν ἐπὶ τοῦ *Δουνάβεως*, ἔγιναν κύριοι καὶ τῆς *Πέστης*. Οἱ Οὐγγροὶ εὐγενεῖς ἔδωκαν τότε τὸ στέμμα τῆς Οὐγγαρίας εἰς τὸν ἀρχιδούκα τῆς Αὐστρίας *Φερδινάνδον*. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀρχιδούξ κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Σουλτάνου κατέλαβε τὴν Πέστην, ὁ Σουλεῦμάν παρεσκεύασε μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ προήλασε μέχρι τῶν προθύρων τῆς *Βιέννης* (1527). Μετ' ὀλίγον 250 χιλιάδες στρατοῦ μὲ 300 τηλεβόλα περιεκύκλωσαν τὴν αὐστριακὴν πρωτεύουσαν, τὴν ὁποίαν ὑπερήσπιζον 16 χιλιάδες στρατοῦ μὲ 72 τηλεβόλα. Ἄλλ' οἱ Τοῦρκοι ὑπεχώρησαν πρὸ τῆς ἀνωτέρας τακτικῆς τῶν Εὐρωπαίων.

Ἡ κατάληψις τῆς Ρόδου ἔδωκεν εἰς τοὺς Μωαμεθανοὺς τὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον. Ὁ Σουλτάνος διώρισε τότε ὄργανωτὴν καὶ διοικητὴν τοῦ στόλου τοῦ τὸν περίφη-

μον πειρατήν, ἄρχοντα τοῦ Ἀλγερίου, **Χαΐρεδιν Βαρβαρόσσαν**. Ἡ τουρκικὴ ἀρμάδα εἶδε τότε ἡμέρας δόξης καὶ οἱ ἄλγερινοὶ πειραταὶ διέσπειρον τὸν τρόμον εἰς τὴν Μεσόγειον, λεηλατοῦντες τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα καὶ ἀπάγοντες αἰχμαλώτους τοὺς ἐπιβάτας. Διὰ τοῦτο ἡ κατὰ τῆς Τύνιδος ἐκστρατεία τοῦ Καρόλου Ε΄ ἔλαβε χαρακτηῖρα σταυροφορίας.

ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ (1571)

Ἄσπιδος καὶ διάδοχος τοῦ Σουλεῦμάν **Σελίμ Β΄** (1526 - 1574) κατέλαβε τὴν Κύπρον ἐκδιώξας τοὺς Βενετούς. Ἦδη ὁ τουρκικὸς στόλος ἠπειλεῖ τὴν Κρήτην καὶ τὰ παράλια τῆς Δαλματίας. Τότε ὁ Πάπας Πίος Ε΄ ἤνωσεν εἰς ἱερὰν συμμαχίαν τὴν Βενετίαν, τὴν Ἰσπανίαν καὶ τοὺς Ἰππότες τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Ναύαρχος τοῦ ἠνωμένου χριστιανικοῦ στόλου ἦτο ὁ ἑτεροθαλῆς ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἰσπανίας Φιλίππου Β΄ **Δὸν Ἰωάννης ὁ Αὐστριακὸς** (Don Juan d' Austria), μόλις εἰκοσιδύο ἐτῶν, ἀλλ' ἦδη ἔνδοξος ἀπὸ τοὺς πολέμους κατὰ τῶν πειρατῶν τῆς Ἀφρικής.

Ὁ χριστιανικὸς στόλος προσέβαλε κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου τὸν μωαμεθανικόν, ἀποτελούμενον ἀπὸ Αἰγυπτίους, Ἀλγερινούς καὶ Τούρκους, καὶ κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ναυμαχίαν, ἡ ὁποία εἶναι μία ἐκ τῶν ἀξιολογωτάτων τῆς ἱστορίας, ὁ μωαμεθανικὸς στόλος κατεστράφη ὀλοσχερῶς. Αὕτη εἶναι ἡ ὀνομαστὴ **Ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου** (Lepanto, 1571). Ἡ ἀποτυχία τῆς Βιέννης καὶ ἡ καταστροφή εἰς τὴν Ναύπακτον ἔθεσαν φραγμὸν εἰς τὴν τουρκικὴν ἐξάπλωσιν. Τὸν 17ον αἰῶνα ἀρχίζουν ἤδη νὰ φαίνωνται τὰ πρῶτα σημεῖα τῆς ἐσωτερικῆς παραλύσεως τῶν Τούρκων.

Ὁ περιβόητος Σουλτάνος **Μουράτ Δ΄** (1623 - 1640) μὲ βία μέσα καὶ προσωρινῶς μόνον ἀνεχαίτισε τὴν διαρκῶς προχωροῦσαν ἐσωτερικὴν ἀποσύνθεσιν. Αἱ κεφαλαὶ τῶν Μεγάλων Βεζυρῶν ἐπιπτον ὡς ἐπὶ τοῦ Σελίμ τοῦ αἰμοχαροῦς καὶ πρώτην φοράν ἀπεκεφαλίσθη Σεΐχουλισλάμης. Ὁ πατριάρχης ἐπίσης **Κύριλλος Λούκαρις** ἔπεσε θῦμα τῆς θηριωδίας τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν ραδιουργιῶν τῶν Ἰησουϊτῶν τοῦ Γαλατᾶ.

ΟΙ ΚΙΟΠΡΟΥΛΗΔΕΣ (1656 - 1691)

Τὴν ἀναρχίαν ἐσταμάτησαν ἐπὶ τίνα χρόνον κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 17ου αἰῶνος οἱ ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Κιοπρουλήδων Μεγάλοι Βεζύροι. Ὁ Σουλτάνος Μωάμεθ Δ΄ (1648 - 1687) ἐκάλεσεν ὡς βεζύρην τὸν πρῶτον Κιοπρουλήν, τὸν Μεχμέτ, ὁ ὁποῖος ἵδρυσεν πραγματικὴν δυναστείαν Μεγάλων Βεζυρῶν. Οἱ Κιοπρουληδες ἦσαν μουσουλμάνοι Ἀλβανοί, ἐγκατεστημένοι εἰς Μ. Ἀσίαν.

Ὁ πρῶτος ἀπ' αὐτοὺς Μεχμέτ Κιοπρουλής, πρόφην βοη-

Ἡ Τουρκία τὸν 17ον αἰῶνα.

θός μαγεῖρου εἰς τὸ ἀνάκτορον, ἑβδομηκοντούτης ἤδη, μὴ γνωρίζων γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν, ἦτο δραστήριος μέχρις ἀγριότητος καὶ εἶχεν ἔμφυτον εὐφυΐαν, ἐπεβλήθη καὶ ἤσκησε δικτατορικὴν ἐξουσίαν. Ἀπεκεφάλισεν ἢ ἔρριπεν εἰς τὸν Βόσπορον κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἀρχῆς του 4 χιλιάδας καὶ εἰς 30 χιλιάδας ὑπολογίζονται τὰ θύματα τῆς πενταετοῦς βεζυρείας του (1656 - 1661). Μεταξὺ τῶν θυμάτων του ἦτο καὶ ὁ Πατριάρχης Παρθένιος.

ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ (1645 - 1669)

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Τριακονταετής Πόλεμος ἐμαίνετο εἰς τὴν Εὐρώπην, οἱ Τούρκοι παρεσκεύασαν μεγάλην ἐκστρατεῖαν κατὰ τῆς Κρήτης, τὴν ὁποῖαν κατεῖχον, ὅπως εἶπομεν, οἱ Βενετοί. Ἀπεβιβάσθησαν τὸ 1645 εἰς τὴν νήσον, κατέλαβον ἀμέσως τὰ Χανιά καὶ τὴν Σούδαν καὶ τὸ 1648 ἤρχισαν τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεγάλου Κάστρου, δηλαδὴ τοῦ Ἡρακλείου (Candia). Αἱ ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων ἐθραύσθησαν πρὸ τῆς ἐπιμονῆς καὶ τῆς ἀνδρείας τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ φρουρίου καὶ ἡ πολιορκία, ἣ ὁποία διήρκεσεν ἐκ διαλειμμάτων 25 ἔτη, ἔγινεν ὀνομαστή.

Ἐπὶ τῶν Κιοπρουλήδων οἱ Τούρκοι ἐνέτειναν τὰς προσπαθείας των. Τὸ 1666 ἐξεστράτευσεν αὐτοπροσώπως ὁ δεύτερος Κιοπρουλής Ἀχμέτ, υἱὸς τοῦ πρώτου, ἀνὴρ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν πατέρα του ἀνεπτυγμένος καὶ ἠπιώτερος, ἔχων μαζὶ του ὡς διερμηνέα τὸν Ἑλληνα Παναγιώτην Νικούσιον. Τὴν ἄμυναν διηύθυνεν ὁ ὀνομαστός βενετὸς στρατηγὸς Φραγκῆσκος Μοροζίνης.

Ἄλλ' εἰς τὸ φρούριον ἤρχισεν ἤδη νὰ γίνεταί αἰσθητὴ ἡ ἔλλειψις πολεμοφοδίων καὶ τροφῶν. Τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1669 ὁ Μοροζίνης ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ, ἀφοῦ εἶχεν ὑποστῆ 63 ἐπιθέσεις καὶ ἐπιχειρήσει 80 ἐφόδους. Οἱ Τούρκοι ἔχασαν 100 χιλιάδας ἀνθρώπους, οἱ δὲ Βενετοὶ 30 χιλιάδας. Εἰς τὸ Κάστρον εἶχον ἀπομείνει μόνον 4 χιλιάδες. Τὰς διαπραγματεύσεις διηύθυνεν ὁ Νικούσιος. Ἀπὸ τότε ἡ Κρήτη ὑπετάχθη εἰς τοὺς Τούρκους.

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΜΑΝΙΑΤΩΝ

Ἡ ἄλωσις τοῦ Μεγάλου Κάστρου τῆς Κρήτης ἐθεωρήθη ὡς τὸ ἐπισφράγισμα τῆς ὑποδουλώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους εἰς τοὺς Τούρκους καὶ θρίαμβος αὐτῶν εἰς ὅλας τὰς θαλάσσας τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ κατακτηταὶ ἔγιναν τολμηρότεροι καὶ εἶχον ἀπόφασιν νὰ μὴ ἀφήσουν καμμίαν γωνίαν τῆς ἑλληνικῆς γῆς ἐλευθέραν.

Οἱ Μανιάται, οἱ ὁποῖοι μέχρι τοῦδε εἶχον κατορθώσει νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ τῶν ὁποίων ἡ τόλμη καὶ ἡ πτωχεία δὲν ἐκίνουν τὴν ἐπιθυμίαν τῶν Τούρκων, τώρα προσ-

εβλήθησαν ὑπὸ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὰ ἀπρόσιτα ὄρη τῶν Κατῶρθωσαν ὅμως νὰ ἀποκρούσουν μὲ γενναιότητα ὅλας τὰς προσβολὰς τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ διατηρήσουν τὴν ἐλευθερίαν τῶν.

Τότε μερικαὶ ἐπίσημοι οἰκογένειαι μεταξὺ αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι ἔβλεπον, ὅτι ἡ ἐλευθερία τῶν ἐκινδύνευεν, ἀπεφάσισαν νὰ μετ' ἀναστεύσουν. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν μεταναστῶν Ἰωάννης Στεφανόπουλος, ὁ ὁποῖος ἔλεγεν, ὅτι κατήγето ἀπὸ τὸν οἶκον τῶν Κομνηνῶν, μετέβη εἰς τὴν Γένουσαν καὶ ἔλαβε τὴν ἄδειαν ἀπὸ τὴν Γερουσίαν νὰ κατοικήσουν οἱ μετανάσται εἰς τὴν νῆσον Κορσικὴν, τὴν ὁποίαν τότε κατεῖχον οἱ Γενοῶται. Ἐν ὄλῳ 760 Μανιάται, ἄνδρες γυναῖκες καὶ παιδιά, ἐγκατεστάθησαν κατὰ τὸ ἔτος 1673 εἰς τὴν Κορσικὴν.

Ἡ ἑλληνικὴ παροικία ἔμεινε πιστὴ εἰς τὴν γενοατικὴν κυβέρνησιν καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν καλλιέργειαν γαιῶν τῆς νήσου, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ τέχνη τῶν Ἑλλήνων ἦτο πολὺ ἀνωτέρα ἀπὸ τὴν τῶν ἐγχωρίων. Ἀκόμη καὶ σήμερον σφύζονται μερικαὶ ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι εἰς τὴν Κορσικὴν καὶ πλῆθος ἑλληνικῶν λέξεων καὶ ψάλλεται ἀκόμη τὸ ὠραῖον τραγούδι γυναικὸς τινος ἐκ Πελοποννήσου, ἡ ὁποία θρηνεῖ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ τῆς.

ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ (1683)

Ὁ νέος μέγας βεζύρης Καρὰ Μουσταφᾶς, γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῆ τοῦ Ἀχμέτ καὶ διάδοχος αὐτοῦ, ἐχρησιμοποίησε τὴν ἀναγεννηθεῖσαν δύναμιν τῆς Τουρκίας διὰ μεγάλην ἐπιχείρησιν κατὰ τῆς Εὐρώπης. Ἐφιλοδόξησε νὰ ἐπιτύχη ὅ,τι δὲν κατῶρθωσεν πρὸ ἐνός αἰῶνος ὁ Σουλεϊμάν ὁ Μεγαλοπρεπής. Ἦτο ματαιόδοξος, ἀπληστος εἰς πλοῦτον καὶ ἡ πολυτέλειά του ὑπερέβαινε τὴν σουλτανικὴν.

Ἡ Αὐστρία εὕρισκετο τότε εἰς πόλεμον κατὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ἡ δὲ Οὐγγαρία εἶχεν ἐξεγερθῆ κατὰ τοῦ Λεοπόλδου, διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὰς ἐλευθερίας τῆς. Ὁ Καρὰ Μουσταφᾶς εἰσέβαλε μὲ 200 χιλιάδας εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, δὲν συνήτησεν ἀντίστασιν καί, ὑπερήφανος διὰ τὰς ταχείας ἐπιτυχίας του, ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Βιέννης, τὴν ὁποίαν ὑπερήσπιζον 10 χιλιάδες στρατὸς καὶ ὀπλισμένοι πολῖται καὶ φοιτηταί. Ἐπὶ 60 ἡμέρας ἡ ἄμυνα ἦτο ἥρωικὴ καὶ ἡ ἐπίθεσις μανιώδης. Σχεδὸν ὅλοι

οἱ προμαχῶνες εἶχον κυριευθῆ ἢ ἀνατιναχθῆ μὲ ὑπονόμους. Ἄλλ' ὁ Μουσταφᾶς, μὴ θέλων νὰ περιέλθουν οἱ πλούσιοι θησαυροὶ τῆς αὐστριακῆς πρωτεύουσας εἰς τοὺς Γενιτσάρους, ἀνέβαλλε τὴν ἐπίθεσιν καὶ ἡ φιλαργυρία του ἐπέτρεψεν εἰς τὸν αὐστριακὸν στρατόν, ἰδίως εἰς τὸ πολωνικὸν ἱππικὸν ὑπὸ τὸν βασιλεῖα Ἰωάννην Σοβιέσκι, νὰ φθάσῃ ἐγκαίρως.

Οἱ Γενίτσαροι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ἐγκαταλείψαντες 300 τηλεβόλα. Πανικόβλητος ὁ τουρκικὸς στρατὸς ὑπεχώρησεν ἐν ἀταξίᾳ καὶ μόλις εἰς τὸ Βελιγράδιον κατῶρθωσε νὰ ἀνασυνταχθῆ. Τοιοῦτοτρόπως ἀπέτυχεν ἡ τελευταία ἀπόπειρα τῶν Ὀθωμανῶν κατὰ τῆς Εὐρώπης καὶ ὁ χριστιανικὸς κόσμος ηὐλόγησε τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάννου Σοβιέσκι, ὅπως πρὸ ἐνὸς αἰῶνος τοῦ Δὸν Ἰωάννου τοῦ Αὐστριακοῦ, τοῦ νικητοῦ τῆς Ναυπάκτου.

ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ (1684)

Μετὰ τὴν τελευταίαν ἀποτυχίαν πρὸ τῆς Βιέννης ἡ δύναμις τῶν Ὀθωμανῶν ἤρχισε νὰ καταρρέῃ. Εἶχεν ἀποδειχθῆ, ὅτι ὁ εὐρωπαϊκὸς στρατὸς ἦτο ἀνώτερος τοῦ τουρκικοῦ εἰς τὸν ἐξοπλισμόν, τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὸ ἠθικόν. Ἐνθαρρυνθέντες λοιπὸν οἱ χριστιανοὶ ἡγεμόνες, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας, ὁ Πάπας, ἡ Βενετία ὡς καὶ οἱ Ἰππῶται τῆς Μάλτας, ἐσχημάτισαν, τῇ μεσολαβῆσει τοῦ Πάπα, Ἱεράν Συμμαχίαν, ὀνομασθεῖσαν Δεκάτην Τετάρτην Σταυροφορίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβε μέρος τὸ 1686 καὶ ἡ ὀρθόδοξος Ρωσία.

Ὁ πόλεμος διήρκεσε 16 ἔτη. Οἱ Τούρκοι προσβληθέντες ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα ὑπέστησαν καταστροφάς. Ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς κατέλαβε τὴν Βούδαν, ἡ δὲ οὐγγρικὴ βουλή ἐκήρυξε τὸ οὐγγρικὸν στέμμα κληρονομικὸν τοῦ ἀψβουργικοῦ οἴκου. Μετ' ὀλίγον ἔπεσε καὶ τὸ Βελιγράδιον. Οἱ Βενετοὶ ἤρχισαν τὴν κατάκτησιν τῆς Δαλματίας.

ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ. ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΟΣ (1687)

Συγχρόνως οἱ Βενετοὶ ἀνέθεσαν εἰς τὸν γηραιὸν ἥρωα τῶν κρητικῶν πολέμων **Φραγκίσκον Μοροζίνη** ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Μοροζίνης, καίτοι γέρον, ἐδικαίωσε τὰς

ἐλπίδας, τὰς ὁποίας οἱ συμπατριῶται τοῦ ἐστήριξαν ἐπ' αὐτοῦ. Κατῶρθωσε πράγματι ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος νὰ νικήσῃ ἐπανειλημμένως τοὺς Τούρκους καὶ νὰ κατακτήσῃ ὁλόκληρον τὴν Πελοπόννησον.

Ἐφοῦ κατέλαβεν ἐξ ἐφόδου τὴν Λευκάδα καὶ τὴν Πρέβεζαν, ὁ Μοροζίνης ἀπεβίβασεν ὀκτῶ χιλιάδας ἄνδρας εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἔγινεν ἀμέσως κύριος τοῦ φρουρίου τῆς Κορώνης. Ἐντὸς ὀλίγου τὰ κυριώτερα φρούρια τῆς Πελοποννήσου, τὸ Ναυαρίνον καὶ Νεόκαστρον, ἡ Μεθώνη, τὸ Ἄργος, τὸ Ναύπλιον, ἡ Κόρινθος καὶ αἱ Πάτραι, ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Βενετῶν. Ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς μὲ ρίγη συγκινήσεως εἶδε κατόπιν πολλῶν ἐτῶν σκληρᾶς δουλείας τὴν χριστιανικὴν σημαίαν νὰ κυματίζῃ εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἀέρα καί, λησμονήσας τὰ κακὰ τῆς Βενετικῆς διοικήσεως, προσεκάλει τοὺς νέους κατακτητὰς πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν.

Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας τοῦ αὐτᾶς ὁ Μοροζίνης ἐπεχείρησε τὴν ἄλωσιν τῶν Ἀθηνῶν πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ. Ἡ τουρκικὴ φρουρὰ τῆς πόλεως παρεσκεύασε σθεναρὰν ἀντίστασιν. Τότε κατεκρημνίσθη ὁ κομψὸς ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης καὶ τὰ ὑλικά του ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν δυτικῶν τειχῶν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐπὶ πλέον οἱ Τούρκοι συνεκέντρωσαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τὰ ὄπλα, τὸ πυροβολικόν, τὰ πολεμοφόδια καὶ μετέβαλον τὸν Παρθενῶνα εἰς ἀληθῆς ὄπλοστάσιον.

Οἱ Ἕλληνες τῶν Ἀθηνῶν διαισθανόμενοι τὴν θλιβερὰν καταστροφὴν, ἡ ὁποία ἠπειλεῖ τὴν πόλιν, ἔστειλαν πρεσβείαν εἰς τοὺς Βενετοὺς μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον καὶ τὸν κληρὸν καὶ παρέδωκαν εἰς αὐτοὺς τὰς Ἀθήνας. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι εἶχον ὀχυρωθῆ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, οἱ Βενετοὶ στήσαντες τὸ πυροβολικόν εἰς τὸν λόφον τοῦ Μουσείου ἤρχισαν σφοδρὸν βομβαρδισμόν. Τὴν ἑσπέραν τῆς 25 Σεπτεμβρίου τοῦ 1687 βόμβα ἐπέτυχε τὸ θαυμάσιον μνημεῖον, τὸ ἀριστούργημα τοῦ Φειδίου, τὸ ὁποῖον εἶχον σεβασθῆ περισσότεροι ἀπὸ εἴκοσιν αἰῶνες. Ἡ βόμβα προεκάλεσε τρομερὰν ἔκρηξιν, ἡ ὁποία ἐπέφερεν ἀνεπανόρθωτον καταστροφὴν εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ μνημείου.

Οἱ πολιορκούμενοι κατενόησαν τὸ μάταιον τῆς ἀντιστά-

σεως καὶ ἐσυνθηκολόγησαν. Ὁ Μοροζίνης καὶ ἡ ἀκολουθία του εἶδον μὲ εἰλικρινῆ θλίψιν τὴν καταστροφὴν καὶ τόσον τὸ μέγεθος αὐτῆς ἐπίεσε τὴν συνείδησίν των, ὥστε ὅλοι ἐφρόντισαν νὰ ἀποσείσουν τὴν εὐθύνην. Ὅλοι ἠσθάνθησαν ρίγος, ὅταν ἀντίκρυσαν μεταξύ τῶν ἐρειπίων τὰ ἐξαίρετα τεμάχια τοῦ θριγκοῦ, τῶν μετοπῶν καὶ τῆς ζωφόρου. Τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς ἐξέφρασε μία γυνὴ ἐκ τῆς ἀκολουθίας τοῦ Μοροζίνη, ἡ ὁποία εἶπε χαρακτηριστικώτατα : «Ποτὲ εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν δὲν θ' ἀναπληρωθῆ ὁ νὰός τῆς Ἀθηνᾶς».

ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΡΛΟΒΙΤΣ ΚΑΙ ΠΑΣΣΑΡΟΒΙΤΣ

Τὸ 1697 οἱ σύμμαχοι κατέφεραν ἀποφασιστικὸν κτύπημα κατὰ τῶν Τούρκων. Ὁ διάσημος στρατηγὸς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Εὐγένιος τῆς Σαβοΐας ἐνίκησεν εἰς τὴν Ζέ ν - τ α ν τοὺς Τούρκους εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην. Ἐφονεύθησαν 20 χιλιάδες καὶ 10 χιλιάδες ἐπνίγησαν εἰς τὸν παραπόταμον τοῦ Δουνάβεως Τάις. Ἐξηντημένη ἡ Πύλη ἐδέχθη τὴν μεσολάβησιν τῆς Ἀγγλίας. Τὴν 27 Ἰανουαρίου 1699 ὑπεγράφη ἡ εἰρήνη τοῦ Κάρλοβιτς, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Τουρκία ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ εἰς τὴν Αὐστρίαν τὴν κατοχὴν τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Τρανσυλβανίας καὶ εἰς τὴν Βενετιαν τῆς Δαλματίας καὶ τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ εἰρήνη αὐτή, ἡ ὁποία συμπίπτει μὲ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰῶνος, ἐσημείωσε τὴν ὀριστικὴν ἀπόκρουσιν τῶν Τούρκων, οἱ ὅποιοι περιορίσθησαν πρὸς βορρᾶν εἰς τὰς Βαλκανικὰς χώρας χωρὶς ἐλπίδας πλέον νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην.

Ἄλλ' ἡ εἰρήνη τοῦ Κάρλοβιτς δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 18ου αἰῶνος αἱ ἐχθροπραξίαι ἐπανελήφθησαν. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, ἀπαλλαγείς τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' διὰ τῆς εἰρήνης τῆς Οὐτρέχτης, ἔστειλε τὸν Εὐγένιον τῆς Σαβοΐας κατὰ τῶν Τούρκων. Ὁ Μέγας Βεζύρης, ὁ ὁποῖος ἦτο ἕτοιμος νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῆς Κερκύρας, ἐστράφη κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, διέβη τὸν Σαῦον, ἀλλ' αἱ δυνάμεις του συνετρίβησαν εἰς τὰ τείχη τοῦ Πετροβαρδαίνου ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως (1716) καὶ ὁ πολιορκῶν τὴν Κέρκυραν τουρ-

κικός στρατός ἀπεύρθη ἐν ἀταξίᾳ. Ὁ Εὐγένιος μετὰ νέαν νίκην κατέλαβε τὸ Βελιγράδιον (1717). Οἱ Αὐστριακοὶ εἰσέδυσαν εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ ὁ Εὐγένιος ὠνειρεύθη νὰ προελάσῃ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ εἰρήνη τοῦ Πασσάροβιτς (1718, νῦν σερβικῆς πόλεως) ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν πόλεμον μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Τουρκίας. Ἡ Αὐστρία ἔλαβε τὸ Βανᾶτον, τὴν βόρειον Σερβίαν μετὰ τοῦ Βελιγραδίου, μέρος τῆς Βοσνίας καὶ τὴν δυτικὴν Βλαχίαν. Ἡ Βενετία ἐκράτησε τὴν Δαλματίαν, ἡ Πελοπόννησος ὅμως ἐπεστράφη εἰς τὴν Τουρκίαν. Βραδύτερον οἱ Τούρκοι κατῶρθωσαν νὰ ἀνακτήσουν τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Βλαχίαν (Σ υ ν - θ ἡ κ ῆ Β ε λ ι γ ρ α δ ί ο υ , 1730).

Τοιοῦτοτρόπως ἐσταμάτησεν ἡ αὐστριακὴ ἐξάπλωσις, εἰς τὴν Αὐστρίαν δὲ ἀπέμεινεν ἡ τιμὴ, ὅτι πρώτη συνέτριψε τὴν ὀρμὴν τῶν Τούρκων. Ἀπὸ τοῦ 18ου αἰῶνος παρεμβαίνει ἡ Ρωσία, ἡ ὁποία ἐπὶ δύο αἰῶνας διεξήγαγεν ἐξοντωτικὸν πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων. Εἶχε γίνει ὅμως φανερόν, ὅτι ἡ Τουρκία δὲν ἀπετέλει πλέον κίνδυνον κατὰ τῆς Εὐρώπης καὶ ἦτο προφανὴς ἡ κατάρρευσις τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίας, τὸ δὲ ζήτημα τῆς κληρονομίας τῶν χωρῶν τῆς ἀρχίζει νὰ δημιουργῇ πρόβλημα, τοῦ ὁποίου τὴν λύσιν κατὰ διαφόρους τρόπους ἐζητήσαν αἱ εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις.

ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΜΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Ὁ κυριώτερος λόγος τῆς παρακμῆς τῶν Τούρκων ἦτο, ὅτι δὲν εἶχον τὴν ἰκανότητα νὰ παρακολουθήσουν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Εὐρώπης. Ἰδίως δὲν κατῶρθωσαν νὰ προσοικειωθοῦν τὰς δύο μεγάλας δυνάμεις τοῦ νεωτέρου ἀνθρώπου, τὴν τέχνην καὶ τὴν ἐπιστήμην, διότι ἀπηγόρευε τοῦτο τὸ Κοράνιον, τὸ ὁποῖον τὰς ἐθεώρει ἔργα τῶν ἀπίστων Χριστιανῶν.

Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἄλλοι λόγοι τῆς τουρκικῆς παρακμῆς.

1) Ἡ δύναμις τοῦ Σουλτάνου ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν κατακτήσεων καὶ τὸ ταμεῖον αὐτοῦ ἐπληροῦτο διὰ τῶν λαφύρων τῶν νέων χωρῶν. Ὄταν λοιπὸν ἔπαυσαν αἱ κατακτήσεις, ἤρχισεν ἀμέσως νὰ κλονίζεται τὸ κράτος, διότι ὁ Σουλτάνος δὲν εἶχε χρήματα.

2) Ὄταν ἔπαυσαν αἱ κατακτήσεις, ἐξέπνευσεν ἡ ὀρμητικότης τῶν Τούρκων καὶ κατέπεσε τὸ ἀγέρωχον φρόνημα. Ὁ Σουλτάνος δὲν ἦτο πλέον ὁ καρτερός ἀρχηγὸς τῶν πολεμιστῶν, ἀλλ' ἀπὸ πολλοῦ χρόνου εἶχε γίνεи ἀθέατος, ἐγκεκλεισμένος εἰς τὰ ἀνάκτορά του. Ἄφηνε συνήθως τὴν διοίκησιν εἰς τοὺς βεζύρας καὶ εἰς τὰς γυναῖκας τοῦ χαρεμίου. Ἐπίσης κατέπεσε καὶ ἡ πολεμικότης τοῦ στρατοῦ. Οἱ Γενίτσαροι, κακῶς διοικούμενοι, εἶχον παραλύσει τελείως.

3) Τὸ τουρκικὸν κράτος διετήρησε τὸν μεσαιωνικὸν φεουδαρχικὸν χαρακτήρα. Οἱ ἄρχοντες τῶν ἐπαρχιῶν εἶχον ἀποβῆ τυραννίσκοι ἐκβιάζοντες τοὺς κατοίκους. Εἰς πολλὰ μέρη πολλοὶ πασάδες ἔγιναν σχεδὸν ἀνεξάρτητοι, ὅπως ὁ Ἄλῃ Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὁ Πεσβάνογλου τοῦ Βιδινίου.

4) Αἱ διοικητικαὶ καὶ δικαστικαὶ θέσεις ἐλαμβάνοντο διὰ δωροδοκίας. Θέσεις διοικητικαὶ ἐπωλοῦντο μὲ ὄρισμένον τιμολόγιον καὶ οἱ ἀγοράζοντες τὰς θέσεις πασάδες ἐξεβίαζον τοὺς κατοίκους τῶν ἐπαρχιῶν, διὰ νὰ καλύψουν τὸ τίμημα. Ἐπίσης ἐπωλοῦντο αἱ θέσεις τῶν δικαστῶν. Αἱ καταχρήσεις εἰς βᾶρος τοῦ δημοσίου κατήντησαν παροιμιώδεις.

5) Οἱ κυρίως Τούρκοι ἀπετέλουν μειονοψηφίαν εἰς τὸ κράτος, ἐνῶ οἱ χριστιανοὶ ὑπήκοοι τοῦ Σουλτάνου, οἱ ὅποιοι ἦσαν πολυάριθμοι, πλούσιοι καὶ ἀνεπτυγμένοι, ἐθεώρουν τὴν αὐτοκρατορίαν ὡς ἐχθρικήν καὶ ἐζήτουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ἦσαν δηλαδὴ στοιχεῖα διαλυτικὰ καὶ εἰργάζοντο διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ κράτους.

οὐκ ὀρθοῦν μέχρι ἐξέως
 22-1-40

Από εδω συνεχισ οη

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'

Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Αρ. φύλ. 1412

ΤΑ ΑΡΜΑΤΩΛΙΚΑ ΤΑΓΜΑΤΑ

Ἐφοῦ, καθὼς εἶδομεν, ὁ ἑλληνισμὸς ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ὠργανώθη ἐκκλησιαστικῶς καὶ κοινοτικῶς, ἤρχισεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ διοργανῶνῃ καὶ τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐχρησίμευον μιαν ἡμέραν διὰ τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ κατακτητοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας. Αἱ πρῶται στρατιωτικαὶ δυνάμεις τοῦ ὑποδούλου ἔθνους ἐσηματίσθησαν ἀπὸ τοὺς Ἀρματωλοὺς καὶ τοὺς Κλέφτας.

Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς ἤδη χρόνους εἶχον σχηματισθῆ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος στρατιωτικὰ σώματα, διὰ νὰ ἀναχαιτίσουν τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Σέρβων καὶ τῶν Φράγκων. Οἱ Βενετοὶ εἰς πολλὰς ἑλληνικὰς χώρας, τὰς ὁποίας εἶχον καταλάβει, προσέλαβον τὰ σώματα αὐτὰ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πολιτείας μὲ μισθόν. Τὸ ἴδιον ἔκαμαν βραδύτερον καὶ οἱ Τοῦρκοι. Ἐπειδὴ σοβαρὸς ἐξωτερικὸς κίνδυνος δὲν ἠπέλει τὸ κράτος εἰς τὰς πρὸς νότον ὀρεινὰς καὶ δυσπροσίτους ἐσχατίας τῆς αυτοκρατορίας, ἡ Πύλη δὲν ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ διατηρῇ στρατὸν οὔτε νὰ ἐξεδπλίζῃ τὰ φρουρία. Ἡρκέετο νὰ λαμβάνῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς τὰ στρατιωτικὰ αὐτὰ τάγματα διὰ τὴν ἀστυνομικὴν ἐποπτεῖαν τῶν διαμερισμάτων αὐτῶν. Τὰ σώματα αὐτὰ ὠνομάσθησαν Ἀρματωλοὶ, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ τῶν Καπεταννοὶ καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν ἐποπτευόμενα διαμερίσματα Ἀρματωλικὰ.

Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ὑπῆρχον 17 ἐν ὄλῳ ἀρματωλικά, 3 εἰς τὴν Μακεδονίαν, 10 εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ 4 εἰς τὴν Ἠπειρον, Αἰτωλίαν καὶ Ἀκαρνανίαν. Εἰς τὴν Πελοπόννησον οὐδέποτε οἱ Τοῦρκοι ἐχρησιμοποίησαν ἀρματωλοὺς, διότι ἡ χώρα αὕτη εὗρισκετο ὑπὸ τὴν ἀμεσώτεραν ἀπειλὴν τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν,

Ιδίως τῶν Βενετῶν. Τὰ καπετανᾶτα ἦσαν πολλάκις κληρονομικά καὶ περιήρχοντο εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν καπεταναίων.

ΟΙ ΚΛΕΦΤΑΙ

Ἄλλὰ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἡμέρας τῆς Ἀλώσεως πολλοὶ φιλελεύθεροι Ἕλληνες μὴ ἀνεχόμενοι τὸν τουρκικὸν ζυγὸν ἀπῆλθον μὲ τὰ ὄπλα των εἰς τὰ ὄρη καὶ ἐξηκολούθησαν ἀπὸ τὰ δυσπρόσιτα καταφύγια των νὰ πολεμοῦν τὸν κατακτητὴν. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ περίφημοι Κ λ έ φ τ α ι, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μὲ τὸ ὄνομα ληστής, διότι κλέφτης ἐσήμαινε τὸν φιλελεύθερον Ἕλληνα, ὁ ὁποῖος ἄφηνε τὰς ἀναπαύσεις τῆς εἰρηνικῆς ζωῆς τῆς πόλεως ἢ τοῦ χωρίου, ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῆ τὸν δουρικὸν ζυγόν. Ἐκτεταμένα διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδος εἶχον γεμίσει ἀπὸ κλέφτας, τὰ Ἄγραφα, τὸ Ξηρόμερον, τὸ Πήλιον, ὁ Ὀλυμπος, ἡ Πίνδος κτλ. Ἐκεῖ εἶχον τὰ καταφύγια των, τὰ ὁποῖα ὠνόμαζον λ η μ έ ρ ι α.

Οἱ κλέφται ἔζων ἐξ ἀνάγκης ἀπὸ τὴν ληστείαν. Συνήθως ἐπέπιπτον κατὰ τῶν Τούρκων, ἤρπαζον τὰ ποίμνια τοῦ Πασᾶ, εἰσέβαλλον ἀπροσδοκῆτως εἰς τὰ χωρία τῶν ἀγάδων καὶ τῶν μπέηδων καὶ πολλάκις ἀπῆγον εἰς αἰχμαλωσίαν καὶ τοὺς ἰδίους καὶ τοὺς ἀπληυθέρωνον μόνον κατόπιν ἀδρῶν λύτρων. Διὰ τοῦτο ἡ ἑλληνικὴ χώρα κατὰ τὸ πλεῖστον εὐρίσκετο εἰς ἀναστάτῳσιν.

Ἡ Πύλη δὲν ἔδιδε σημασίαν εἰς τὰς μεμονωμένας ἀνταρσίας, περιωρίζετο δὲ μόνον νὰ τιμωρῆ ἀγρίως τοὺς συλλαμβανομένους καὶ ἀνέθετε τὴν καταδίωξιν αὐτῶν εἰς τοὺς ἀρματωλοὺς. Ἀλλὰ μεταξὺ φρουροῦ καὶ ἀντάρτου ἡ ἀπόστασις δὲν ἦτο μεγάλη. Πολλοὶ ἀρματωλοὶ καθιστάμενοι ὑποπτοὶ εἰς τοὺς Τούρκους ἠναγκάζοντο νὰ καταφύγουν εἰς τὰ κλέφτικα λημέρια καὶ ἀντιθέτως πολλοὶ κλέφται βαρυνόμενοι τὴν ζωὴν τοῦ βουνοῦ ἀνελάμβανον ὑπηρεσίαν εἰς τὰ ἀρματωλικά τάγματα. Καὶ γενικῶς ὑπῆρχε βαθυτέρα συμπάθεια μεταξὺ ἀρματωλῶν καὶ κλεφτῶν, τοὺς ὁποίους ἤγωνε τὸ κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν μῖσος. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἔθνικὴ συνείδησις ἐξύψωσεν ἀμφοτέρους εἰς ἥρωας. Καὶ τὰ ὀνόματα ἀρματωλῶς καὶ κλέφτης κατήντησαν συνώνυμα.

Ο ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΚΛΕΦΤΩΝ

Οἱ κλέφται εἶχον καὶ τὰς ὥρας τῆς ἀνάσεως. Ὅταν δὲν εἶχον πόλεμον, εἰς τὰ λημέρια τῶν ἔσθλων ἀρνιά, ἔπινον γλυκὸ κρασί, ἐχόρευον, ἐτραγουδοῦσαν καὶ κυρίως ἠσκούοντο εἰς διάφορα γυμνάσια, χρήσιμα διὰ τὸ ἐπάγγελμά των. Ἐρριπτον τὸ λιθάρι, ἐπήδων, ἠγωνίζοντο εἰς τὸ δρόμον καὶ πρὸ πάντων ἐγυμνάζοντο εἰς τὴν σκοποβολὴν, ἔρριπτον εἰς τὸ σημάδι, ὅπως ἔλεγον. Διὰ τὴν ἐπιδεξιότητα μερικῶν εἰς τὰ γυμνάσια αὐτὰ διηγούνται ἀπίστευτα πράγματα. Ὁ Νικοσάρας π.χ., περίφημος ἀρματωλός, ἤμποροῦσεν εἰς τὸν δρόμον νὰ ξεπεράσῃ ἵππον καὶ μὲ ἓν πήδημα νὰ πηδήσῃ 7 ἵππους παρατεταγμένους εἰς γραμμὴν. Ὅταν ἔτρεχεν ὁ Ζαχαρίας, ἔλεγον, ὅτι αἱ πτέρναι του ἠγυγίζον εἰς τὰ νῶτα του. Πολλοὶ εἰς τὴν σκοποβολὴν εἶχον τὴν ἰκανότητα νὰ περάσουν τὴν σφαῖραν ἀπὸ δακτυλίδι.

Ἡ καρτερία τῶν κλεφτῶν εἰς τὴν πεῖναν, τὴν δίψαν καὶ τὰς ἄλλας στερήσεις ἦτο παροιμιώδης. Πολλάκις ἐμάχοντο συνεχῶς ἐπὶ τρία ἡμερονύκτια νηστικοὶ καὶ ἄγρυπνοι καὶ τέλος μὲ ὀρμὴν ἀκατάσχετον διέσχιζον τὰ ἐχθρικά χαρακώματα καὶ διεσκόρπιζον τοὺς ἐχθρούς. Τοὺς πόνους ὑπέφερον μὲ μεγάλην καρτερίαν. Οἱ Τούρκοι ὑπέβαλλον εἰς φρικτὰ βασανιστήρια τοὺς κλέφτας, τοὺς ὁποίους συνελάμβανον εἰς τὰς μάχας. Ἐνῶ ἐσφυροκοποῦντο, ἐσουβλίζοντο, ἐζεματίζοντο μὲ ἔλαιον καὶ ὑφίσταντο τὰς φοβερωτέρας στρεβλώσεις, δὲν ἐξέφερον πολ- λάκις οὔτε ἓνα ἀναστεναγμόν, δὲν ἐπρόφερον μίαν λέξιν, παρὰ μόνον διὰ νὰ ὑβρίσουν τοὺς δημίους των. Διὰ τοῦτο μί- ἀπὸ τὰς συνηθεστέρας των εὐχὰς κατὰ τὰ συμπόσια ἦτο «κα- λὸ βόλι ἢ καλὸ μολύβι».

Οἱ κλέφται ἠθέλον νὰ συνεχίσουν τὴν πάλην πρὸς τὸν τύραννον καὶ μετὰ θάνατον. Διὰ τοῦτο παρεκάλουν τοὺς συντρόφους των νὰ τοὺς θάψουν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ φαίνονται, ὅτι ἐξακολουθοῦν νὰ ἀγωνίζονται κατὰ τῶν Τούρκων.

Εἰς τὴν ἀγρίαν τῶν ζωῶν οἱ κλέφται δὲν παρημέλουν τὰ θρησκευτικὰ των καθήκοντα. Ὅσάκις ἐδίδοτο εὐκαιρία, ἤκουον μὲ εὐλάβειαν τὴν θεῖαν λειτουργίαν εἰς τὰ ἐρημοκκλήσια καὶ ἔκοινωνουν τῶν ἀχράντων μυστηρίων, κατὰ δὲ τὰς μεγάλας ἑορτὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ, Χριστοῦγεννα καὶ Πάσχα, ποτὲ δὲν

παρέλειπον νὰ ἐορτάσουν τὰς μεγάλας αὐτὰς χριστιανικὰς ἡμέρας εἰς τὰ δάση, τὰ σπήλαια ἢ εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὑψηλοτάτων ὄρέων. Οὐδέποτε οἱ κλέφται ἔθιξαν τὰ ἱερὰ κειμήλια καὶ τὰ κοσμήματα τῶν ἐκκλησιῶν ἢ τῶν μοναστηρίων ἢ συμπεριφέρθησαν ἀσεβῶς πρὸς ἱερωμένους.

Οἱ κλέφται καὶ οἱ ἄρματωλοὶ μὲ τὸ πολεμικὸν πνεῦμα καὶ μὲ τὸ μῖσος ἐναντίον τῶν Τούρκων ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος θὰ ἀντέτασσε κατὰ τοῦ κατακτητοῦ, ὅταν θὰ ἤρχετο ἡ ἡμέρα τῆς ἐξεγέρσεως. ✕

ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

Μερικὰ τμήματα τῆς Ἑλλάδος ἔχουν ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς τὴν στρατιωτικὴν ζωὴν αὐτῆς, διότι ἐχρησίμευσαν ὡς πολεμικὰ κέντρα καὶ πλούσια φυτώρια εἰς πολεμιστάς. Αἱ τέσσαρες ὄρειαι καὶ ἀπρόσιτοι περιοχαὶ τῆς ἑλληνικῆς γῆς, ἡ Μάνη, τὸ Σοῦλι, ἡ Χιμάρα καὶ τὰ Σφακιά τῆς Κρήτης, ἐπειδὴ οὐδέποτε ὑπετάχθησαν οὐσιαστικῶς εἰς τοὺς Τούρκους, ὑπῆρξαν ἀνεκάθεν τὰ ἀσφαλέστερα καταφύγια τῶν ἐνόπλων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον σχεδὸν διαρκῆ πόλεμον κατὰ τοῦ κατακτητοῦ. Πολλοὶ ἐκ τῶν κορυφαίων ἀρχηγῶν καὶ χιλιάδες ἐκλεκτῶν πολεμιστῶν τοῦ ἔθνους κατὰ τοὺς διαφόρους ἀγῶνας ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας προήλθον ἀπὸ τὰ διαμερίσματα ἐκεῖνα.

Σημαντικώτατον ἐπίσης πολεμικὸν κέντρον τοῦ ὑποδοῦλου ἑλληνισμοῦ ὑπῆρξαν ἀνεκάθεν αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους, ἡ λεγομένη Ἐπτάνησος. Ἐκεῖ κατέφυγον κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς τουρκικῆς κατακτίσεως χιλιάδες Ἑλλήνων πολεμιστῶν. Ἄπ' ἐκεῖ ἐπρομηθεύοντο ἀργότερα τὰ ὅπλα τῶν οἱ κλέφται τῆς Πελοποννήσου, τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Ἠπείρου, ἐκεῖ κατέφευγον οὗτοι, ὡσάκις κατεδιώκοντο ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, καὶ ἀπ' ἐκεῖ πάλιν ἐπέστρεφον εἰς τὰ βουνὰ τῶν ἰσχυρότεροι καὶ ἀκμαιότεροι. Ἐπίσης ἐκεῖ ἐξησφάλιζον ἐν ἀνάγκῃ καὶ τὰς οἰκογενείας τῶν, ἐναντίον τῶν ὁποίων πολλὰκις ἐστρέφετο ἡ ὀργὴ τῶν Τούρκων.

Ἡ Ἐπτάνησος ὁμῶς προσέφερεν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας καὶ ὡς βᾶσις στρατιωτικῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑλλήνων ἀγῶ-

νιστῶν. Ὑπῆρχεν ἐκεῖ μέγα καὶ τακτικὸν ἑλληνικὸν στρατόπεδον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξεπαιδεύθησαν χιλιάδες Ἐπτανησίων καὶ ἄλλων Ἑλλήνων καὶ πλείστοι ἐπιφανεῖς ἀρχηγοί, οἱ ὁποῖοι ἔλαβον μέρος εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας τοῦ ἔθνους μας, ὅπως ὁ Κολοκοτρῶνης, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, πολλοὶ ἐκ τῆς οἰκογενείας Τζαβέλλα κ. ἄ. Ὑπὸ τὴν ρωσικὴν κατοχὴν τῶν Νήσων κατὰ τὰ ἔτη 1799 - 1807 ἡ Ἐπτανησιακὴ Πολιτεία ὠργάνωσε συστηματικῶς καθαρῶς ἑλληνικὸν στρατόν, τοῦ ὁποῦ ἡ δύναμις ἔφθανε πολλακίς τὰς 4 χιλιάδας ἀνδρῶν περίπου. Ἀλλὰ καὶ ὅταν βραδύτερον (1809) οἱ Ἄγγλοι κατέλαβον τὴν Ἐπτάνησον, ὄχι μόνον διετήρησαν τὴν ἑλληνικὴν αὐτὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνίσχυσαν ποικιλοτρόπως.

Οἱ ἄνδρες τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἐφόρουσαν φουστανέλλαν, τουσλούκια, ἔρυθρὸν ἀμπέχονον καὶ περικεφαλαίαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἰκονίζετο σταυρὸς μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Εἴθε». Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρῶνης, ὁ ὁποῖος ἐχρημάτισε λοχαγὸς καὶ κατόπιν ταγματάρχης τοῦ στρατοῦ ἐκείνου, διετήρησε τὴν στολὴν καθὼς καὶ τὴν περικεφαλαίαν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821.

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ

Ἡ καταστροφὴ τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν παρακμὴν τοῦ ἐμπορικοῦ τῆς ναυτικοῦ καὶ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς εἰς τὰ παράλια. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας τῶν ἰταλικῶν πόλεων Βενετίας, Γενούης, Πίσσης κλπ. καὶ ἡ κατάληψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204) ἔπληξαν καιρίως τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον, τὴν δὲ καταστροφὴν συνεπλήρωσεν ἡ τουρκικὴ κατάκτησις. Διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ γίνῃ σπουδαῖος λόγος περὶ ναυτιλίας καὶ ἐμπορίου τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ τὴν Ἀλωσιν χρόνους.

Ἀλλ' ὅταν διὰ τῆς κατακτῆσεως τῶν Τούρκων ἐδημιουργήθη νέα κατάστασις πραγμάτων, οἱ Ἕλληνες ἔλαβον ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς χεῖρας τῶν τὸ ἐμπόριον. Εἰς ὅλην τὴν Τουρκίαν οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἔμποροι, ἐξήσκουν δηλαδὴ κατ' ἀρχὰς κυρίως μικρεμπόριον καὶ ἀργότερα ἔγιναν ἀπαραίτητοι μεσίται καὶ πράκτορες τῶν μεγάλων ἐμπορικῶν καὶ ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων τῶν Εὐρωπαίων. Κατὰ τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα, ὅποτε ἤκμαζε

τὸ γαλλικὸν ἐμπόριον εἰς τὴν Ἀνατολήν, οἱ Ἕλληνες ἐπλούτησαν ὡς πράκτορες τῶν Γάλλων. Ἰδίως εἰς τὴν Σμύρνην ἀνεπτύχθησαν πλούσιοι ἐμπορικοὶ οἴκοι.

ΤΑ ΝΑΥΤΙΚΑ ΝΗΣΙΑ

Σπουδαιότατον ὄμως γεγονός διὰ τὸν τουρκοκρατούμενον ἑλληνισμόν ἦτο ἡ δημιουργία τοῦ ναυτικοῦ τῶν νήσων. Ἡ Ὑδρα πρώτη ἀπέκτησε ναυτικόν. Εἰς τὴν νήσον, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος εἶχε κατοικηθῆ ἀπὸ ποιμένας καὶ ἀλιεῖς, κατέφυγον κατὰ καιροὺς ἔνεκα τῶν τουρκικῶν διωγμῶν καὶ ἄλλων ἀναστατώσεων πολλοὶ πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὅποιοι ἐπεδόθησαν εἰς τὸ ἐμπόριον μὲ μικρὰ πλοῖα, καΐκια ἢ τρεχαντήρια. Ὅταν ὄμως ἐνισχύθησαν οἰκονομικῶς, κατεσκεύασαν μεγαλύτερα πλοῖα καὶ ἤρχισαν νὰ πλέουν μέχρι Τεργέστης καὶ Βενετίας. Τὸ παράδειγμα τῆς Ὑδρας ἐμιμήθησαν ἄλλαι νῆσοι, αἱ Σπέτσαι, τὰ Ψαρά, ἡ Μύκονος κλπ.

Τὸν 18ον αἰῶνα οἱ Ἕλληνες εἶχον ἀξιόλογον ναυτιλίαν. Μὲ τὰ ἱστιοφόρα των, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ διεκρίνοντο διὰ τὴν κομψότητα καὶ ταχύτητα, μετεκόμιζον σῖτον ἀπὸ τὴν Ρωσίαν ἢ ἐγχώρια προϊόντα εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ παρελάμβανον ἀπ' ἐκεῖ ἀποικιακά, ὑφάσματα καὶ ἄλλα βιομηχανικὰ εἶδη. Ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία ὠφελήθη πολὺ ἀπὸ τὴν συνθήκην τοῦ 1774 μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας, ἡ ὁποία ἐπέτρεπεν εἰς τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ πλέουν ὑπὸ ρωσικὴν σημαίαν. Ἐπίσης κατὰ τοὺς πολέμους τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὸν ναπολεόντειον ἀποκλεισμόν οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἐπλούτησαν διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ ἰδίως τοῦ λαθρεμπορίου. Τολμηροὶ θαλασσινοὶ περιφρονῶντες τοὺς κινδύνους τοῦ ἀποκλεισμοῦ μετέφερον εἰς τοὺς ἐμπορικοὺς λιμένας ἐμπορεύματα, τῶν ὁποίων αἱ τιμαὶ εἶχον φθάσει εἰς μεγάλα ὕψη.

Εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ συνετέλεσε προσέτι τὸ σύστημα τοῦ συνεταιρισμοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχον ἐφαρμόσει αἱ ναυτικαὶ νῆσοι καὶ πόλεις. Οἱ ναῦται δηλαδὴ δὲν ἦσαν ἀπλοῖ ὑπηρεταὶ τῶν «νοικοκυραίων», ὅπως ἀπεκάλουν οἱ νησιῶται τοὺς ἐφοπλιστάς, ἀλλ' ἀπέναντι τῆς προσωπικῆς των ἐργασίας

μετεῖχον καί εἰς τὰ κέρδη τῶν ἐπιχειρήσεων. Διὰ τοῦτο οἱ ναῦται ἀνέπτυσσον μεγαλυτέραν δραστηριότητα καί περισσότερον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἐπιχειρήσεων.

Δὲν ἔχομεν ἀκριβεῖς πληροφορίες περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἑλληνικῶν πλοίων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Τὸ ἔτος 1813 εἶναι πιθανόν, ὅτι οἱ Ἕλληνες διέθετον ἐν ὄλῳ 615 σκάφη χωρητικότητος 153 χιλιάδων τόννων καί 17 χιλιάδας πληρώματα. Ἡ Ὑδρα μόνη ἠρίθμει 120 μεγάλα πλοῖα μὲ 2½ χιλιάδας πυροβόλα.

Ὅπως εἰς τὴν ξηράν, τοιουτοτρόπως καί εἰς τὴν θάλασσαν προητοιμάζετο σιωπηλῶς σπουδαιότατον ὄπλον διὰ τὸ ἔθνος, τὸ ναυτικόν. Τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τῶν χρόνων αὐτῶν ἦσαν ὠπλισμένα καί οἱ ναῦται του ἐξησκημένοι εἰς τὸν ναυτικὸν πόλεμον, διότι ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ μάχωνται πρὸς τοὺς Ἀλγερινοὺς πειρατάς, οἱ ὅποιοι ἐμάστιζον τὴν Μεσόγειον. Ἦτο λοιπὸν εὐκόλον τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα νὰ μεταβληθοῦν εἰς πολεμικά.

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΠΑΡΟΙΚΙΑΙ

Ἄλλὰ καί μετὰ τὸ τέλος τῶν πολέμων τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασεως ἐξηκολούθησε νὰ προοδεύῃ ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία καί τὸ ἐμπόριον. Ἡ ἀντοχή, ἡ ἐπιμέλεια καί ἰδίως ἡ λιτότης τῶν Ἑλλήνων κατέστησαν αὐτοὺς ἀκαταγωνίστους εἰς πολλὰ εἶδη ἐπιχειρήσεων. Ἀποτέλεσμα αὐτοῦ ἦτο, ὅτι εἰς τὴν Βιέννην, τὴν Μασσαλίαν, τὴν Γένουαν, τὴν Βενετίαν, τὴν Ἀμβέρσαν, εἰς τὸ Λονδίνον καί τοὺς Παρισίους καί εἰς ἄλλα μεγάλα κέντρα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐμπορίου ἐδημιουργήθησαν Παροικίαι ἑλλήνων ἐμπόρων.

Ἡ διασπορὰ αὕτῃ ὠφέλησε τὸ ἔθνος, διότι οἱ Ἕλληνες ἐγνώρισαν κόσμον ἀνώτερον καί τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι τῶν Εὐρωπαίων καί ἔμαθον πολὺ καλὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν πολιτικὴν. Βλέποντες ἐξ ἀποστάσεως τὰ πράγματα κατενόησαν, ὅτι ἡ Τουρκία εἶναι κράτος καταρρέον καὶ ὄχι ὁ τρομερὸς καὶ ἀκαταμάχητος κατακτητὴς, ὅπως ἠσθάνοντο αὐτὴν, ἐφ' ὅσον διετέλουν ὑπὸ τὸ πέλαμα τῆς.

ΠΑΡΟΙΚΙΑΙ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΙΑΣ - BIENNEH

Ἡ Αὐστρία ἀκόμη ἀπὸ τοὺς μέσους χρόνους, ἰδίως ἀπὸ τὸν 14ον καὶ 15ον αἰῶνα, εὐρίσκετο εἰς στενὴν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν Ἀνατολήν. Διὰ τοῦτο ὑπῆρξεν ἓν ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων κέντρων ἐλλήνων ἐμπόρων, οἱ ὅποιοι ἐσχημάτισαν παροικίας εἰς διαφόρους πόλεις αὐτῆς.

Τὸ σπουδαιότερον κέντρον τοῦ ἐν Αὐστρία παροικοῦντος ἑλληνισμοῦ ἦτο ἡ πρωτεύουσα αὐτῆς Βιέννη. Ἡ σύμπτυξις τῆς ἑλληνικῆς παροικίας τῆς Βιέννης χρονολογεῖται κυρίως ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 17ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος. Οἱ πάροικοι τῆς Βιέννης προήρχοντο ἰδίως ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν. Τὸ 1814 ἡ παροικία ἠρίθμει περίπου 4 χιλιάδας μέλη, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ ἐτιμήθησαν διὰ τὰς ἐξαιρετικὰς τῶν ὑπηρεσίας πρὸς τὴν δευτέραν πατρίδα των διὰ τίτλου εὐγενείας, ὅπως ἦσαν οἱ γνωστοὶ μεγάλοι εὐεργεταὶ βαρῶνος Σίνας, βαρῶνος Βέλλιος καὶ βαρῶνος Δούμπας.

Ἡ παροικία διετήρει δύο ναοὺς καὶ περίφημον σχολεῖον, εἰς τὸ ὅποιον ἐδίδαξαν ὁ ἐκ Σιατίστης τῆς Μακεδονίας διακεκριμένος διδάσκαλος Μιχαὴλ Παπαγεωργίου, μαθητὴς τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως, ὁ Ἄνθιμος Γαζῆς καὶ ὁ ἔξοχος ἑλληνιστὴς Νεόφυτος Δούκας. Τὴν ἀκμὴν τῆς κοινότητος τῆς Βιέννης μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἴδρυσις ἑλληνικοῦ τυπογραφείου, εἰς τὸ ὅποιον ἐτυπώθησαν πολυάριθμα βιβλία, ἑφημερίδες καὶ περιοδικά, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ «Ἐφημερίς», ἡ πρώτη ἑλληνικὴ ἑφημερίς, τὸ περιοδικὸν «Ἐρμῆς ὁ Λόγιος» κ. ἄ. Ἡ κοινότης τῆς Βιέννης ὑφίσταται μέχρι σήμερον καὶ εἶναι ἕδρα Ἐξάρχου Μητροπολίτου, ὁ ὁποῖος ἔχει ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν του τὰς ὀρθοδόξους παροικίας τῆς Αὐστρίας, Οὐγγαρίας καὶ Ἰταλίας.

ΠΑΡΟΙΚΙΑΙ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ - VENETIA, TERGESTH

Ἡ Ἰταλία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑπῆρξε διὰ τοὺς Ἕλληνας τόπος προσφιλέστατος πρὸς ἀποικισμόν. Ὄταν οἱ Τούρκοι κατέλυσαν τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ Βυζαντίου, κῦμα Ἑλλήνων μεταναστῶν ἐτράπη πρὸς τὰς μεγάλας ἰδίως Ἰταλικὰς πόλεις Ρώμην, Βενετίαν, Λιβόρνον, Φλωρεντίαν, Πίσσαν, Γένουαν κλπ., ὅπου ἐσχημάτισαν ἀνθούσας παροικίας.

Ἡ σημαντικωτάτη ἐκ τῶν ἑλληνικῶν παροικιῶν τῆς Ἰταλίας εἶναι ἡ τῆς **Βενετίας**. Ἡ πόλις αὐτὴ ἔνεκα τοῦ πλούτου καὶ τῶν στενῶν ἐμπορικῶν σχέσεων μετὰ τοῦ Βυζαντίου προσεῖλκυσε περισσότερον τοὺς Ἕλληνας. Ἡ παροικία ἠρίθμει 4 χιλιάδας μέλη, ἐμπόρους, ναυτικούς καὶ λογίους, ἔκτισε θαυμάσιον διὰ τὸ ἀρχιτεκτονικόν του κάλλος ναὸν καὶ συνετήρει σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδίδαξαν οἱ ἐπιφανέστεροι ἐκ τῶν λογίων τῶν καταφυγόντων εἰς τὴν Ἰταλίαν. Εἰς τὴν Βενετίαν ἐπίσης ἤκμασαν πολλὰ ἑλληνικὰ τυπογραφεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξετυπώθησαν πολλοὶ ἀρχαῖοι ἑλληνες συγγραφεῖς καὶ λειτουργικὰ βιβλία. Εἰς τὴν Βενετίαν ἔγιναν αἱ πρῶται ἐκδόσεις τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ὑπὸ τοῦ Ἄλδου Μανουτίου δι' Ἑλλήνων στοιχειοθετῶν καὶ διορθωτῶν. Σήμερον ἡ ἑλληνικὴ κοινότης ἔχει ὀλίγα μόνον μέλη.

Ἡ παροικία τῆς **Τεργέστης** ὑπῆρξεν ἡ σημαντικωτάτη ἐκ τῶν ἑλληνικῶν παροικιῶν τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης. Οἱ Ἕλληνες τῆς Τεργέστης ἠσχολοῦντο κυρίως εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἴδρυσαν πολλὰ ἀριστοκρατικὰ καφενεῖα, τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν ἀξιόλογα κέντρα ἐθνικῆς δράσεως. Ἐξαιρετικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἐκπαιδευτικὴ δράσις τῆς κοινότητος τῆς Τεργέστης. Αἱ σχολαὶ τῆς, σχολεῖον ἀρρένων, δύο ἰδιωτικὰ σχολεῖα θηλέων καὶ ἓν κοινοτικόν, κατέστησαν περίφημοι εἰς ὀλόκληρον τὸν ἑλληνισμόν, ἐδίδαξαν δὲ εἰς αὐτάς ἀξιολογώτατοι διδάσκαλοι τοῦ γένους, ὁ Κων. Ἀσώπιος, ὁ Νεόφυτος Δούκας, ὁ Δημ. Σεμιτέλος, ὁ Κων. Κούμας, ὁ Διονύσιος Θερειανὸς κ.ἄ. Ὀλόκληρον τμῆμα τῆς πόλεως κατελάμβανον ὁ ναός, αἱ σχολαὶ καὶ τὰ ἄλλα κοινοτικὰ καταστήματα, καθὼς καὶ τὸ περίφημον διὰ τὰ καλλιμάριμα μνημεῖα νεκροταφεῖον τῆς παροικίας.

Ἀξιολογωτάτη ἐπίσης ὑπῆρξεν ἡ ἐθνικὴ δράσις τῆς παροικίας τῆς Τεργέστης ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Λάμπρου Κατσώνη μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἡ Τεργέστη κατέστη τὸ σπουδαιότερον καταφύγιον τῶν ἐκ τῆς Ἑλλάδος φυγάδων. Ὑπὲρ τὰς 3 χιλιάδας πρόσφυγας ἐκ διαφόρων μερῶν ἐφιλοξένησε κατὰ τὴν μεγάλην Ἐπανάστασιν, ὑπῆρξε δὲ πάντοτε τὸ κυριώτερον κέντρον ἐφοδιασμοῦ τοῦ ἀγωνιζομένου ἔθνους.

ΠΑΡΟΙΚΙΑ ΤΗΣ ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗΣ

Σημαντική επίσης ἦτο ἡ παροικία τῆς **Βουδαπέστης** εἰς τὴν Οὐγγαρίαν. Συνετήρει μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ σχολεῖον μὲ πλουσιωτάτην ἐξ ἐντύπων καὶ χειρογράφων βιβλιοθήκην, ἡ ὁποία ἐσχηματίσθη κυρίως ἀπὸ μεγάλης δωρεᾶν τοῦ ἐπιφανοῦς ἐκ Σιατίστης λογίου καὶ συγγραφέως Γεωργίου Ζαβίρα. Ὁ πληθυσμὸς τῆς κοινότητος αὐτῆς ἠύξήθη πολὺ τὸ 1769 μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς μακεδονικῆς Μοσχοπόλεως, τῆς ὁποίας σχεδὸν ὀλόκληρος ὁ πληθυσμὸς κατέφυγεν ἐκεῖ. Ἐπιφανέστατον μέλος τῆς κοινότητος τῆς Βουδαπέστης ἦτο ὁ μέγας εὐεργέτης Παῦλος Χαρίσης, ὁ ὁποῖος ἀφῆκε τὴν κολοσσιαίαν περιουσίαν του εἰς τὴν πατρίδα του Κοζάνην, διὰ νὰ ἰδρυθῇ γεωργικὴ καὶ βιομηχανικὴ σχολή.

ΠΑΡΟΙΚ ΤΗΣ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ - ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΝ

Ἀξιολογώτατον κέντρον ἑλληνικῶν παροικιῶν ὑπῆρξεν ἡ Ρουμανία. Αἱ δύο ἡγεμονίαι, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπετελέσθη αὕτη, ἡ Βλαχία καὶ ἡ Μολδαβία, ἐκυβερνῶντο, καθὼς γνωρίζομεν, ὑπὸ ἑλλήνων ἡγεμόνων διοριζομένων ὑπὸ τῆς Πύλης. Ὅλαι σχεδὸν αἱ πόλεις τῆς Ρουμανίας εἶχον ἑλληνικὰς παροικίας, τῶν ὁποίων τὰ μέλη διεκρίνοντο ἀπὸ τοὺς ἀμορφώτους ἐντοπίους διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀνάπτυξιν.

Οἱ Ἕλληνες ἡγεμόνες εἰργάσθησαν διὰ τὴν προαγωγὴν τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Ρουμανίας καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀρχῆς τῶν αἰ δύο ἡγεμονίαι ἐφαίνοντο χῶραι καθαρῶς ἑλληνικαί. Πλήθος σχολείων καὶ ναῶν ἰδρύθησαν εἰς τὸ Βουκουρέστιον, τὸ Ἰάσιον, τὴν Βραϊλαν, τὸ Γαλάζιον, τὴν Κραϊόβαν, τὸ Πλοέστι, τὴν Κωνσταντζαν καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ μεγαλύτερα ἐκ τῶν ἑλληνικῶν παροικιῶν τῆς Ρουμανίας ἦτο ἡ τοῦ **Βουκουρεστίου**, ἡ ὁποία καὶ σήμερον ἀριθμεῖ 8 χιλιάδας μέλη, ἔχει ναοὺς, σχολεῖα, νοσοκομεῖον κτλ.

Εἶναι ἀμέτρητον τὸ πλῆθος τῶν μεγάλων εὐεργετῶν, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν εἰς τὴν Ρουμανίαν καὶ ἀφῆκαν τὰς τεραστίας περιουσίας των εἰς τὸ Ἔθνος μας διὰ διαφόρους φιλανθρωπικούς καὶ κοινωνικούς σκοπούς. Μεταξὺ αὐτῶν ἐξέχουσαν θέ-

σιν κατέχουν οἱ ἀδελφοὶ Ζάππα καὶ ὁ Ἀρσάκης, ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Ἀρσακείου.

ΠΑΡΟΙΚΙΑΙ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ - ΟΔΗΣΣΟΥ

Μεγάλη ἔξοδος Ἑλλήνων ἔγινεν εἰς τὴν Ρωσίαν, ἰδίως ἐκ τοῦ Πόντου, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων ἐλληνικῶν κέντρων. Δὲν θὰ εἶναι ὑπερβολὴ νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ ἐμπορικὴ, ἡ ἐκκλησιαστικὴ, ἡ ναυτικὴ, ἡ γεωργικὴ κτλ. ὀργάνωσις τῆς Ρωσίας ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὸ δαιμόνιον ἐλληνικὸν πνεῦμα. Ἑλληνες κληρικοὶ ὀργάνωσαν τὴν ρωσικὴν Ἐκκλησίαν. Καθ' ὄλον τὸν 19ον αἰῶνα τὸ σιτεμπόριον τῆς Νοτίου Ρωσίας εὐρίσκετο εἰς χεῖρας μεγαλεμπόρων Ἑλλήνων, τὸν δὲ πυρῆνα τῆς πρώτης ρωσικῆς ἀτμοπλοῦας καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον τῆς αὐτοκρατορίας διωργάνωσαν Ἕλληνες ἔμποροι, οἱ ὅποιοι ἤνοιξαν τὰς μετὰ τῆς Ρωσίας διεθνεῖς ἐμπορικὰς σχέσεις. Ἐξέχουσαν θέσιν μετὰ τῶν Ἑλλήνων αὐτῶν κατέχουν οἱ ἐκ Κεφαλληνίας ἀδελφοὶ Βαλλιᾶνοι, ὁ Γρηγόριος Μαρασλῆς ἐκ Θράκης καὶ ὁ περίφημος ἔμπορος τοῦ χαβιαρίου Ἰωάννης Βαρβάκης, ὁ ὅποιος ἐμονοπώλησε τὸ ἐμπόριον αὐτὸ καὶ ὀργάνωσεν εἰς τὸ Ἀστραχάν καὶ τὸ Ταϊγάνιον οἶκον διεθνοῦς φήμης. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες ἔμποροι ἀπέκτησαν μεγάλας περιουσίας εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ ἔγιναν μεγάλοι ἐθνικοὶ εὐεργέται, ἀφήσαντες τὸν πλοῦτον των διὰ διαφόρους ἐθνικοὺς καὶ κοινωνικοὺς σκοποὺς εἰς τὸ Ἔθνος.

Σημαντικώτερα ἐκ τῶν ρωσικῶν παροικιῶν ἦτο ἡ τῆς Ὀδησοῦ. Ἡ πόλις αὕτῃ ἰδρύθη τὸ 1794 ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ἦτο κατ' ἀρχὰς καθαρῶς ἐλληνικὴ πόλις, μέχρις ἐσχάτων δὲ ἐξηκολούθει νὰ ἔχη πυκνότετον ἐλληνικὸν πληθυσμὸν καὶ συνετήρει σχολεῖα, μετὰ τῶν ὁποίων διεκρίνοντο ἡ Ἑλληνοεμπορικὴ Σχολὴ τῆς Ὀδησοῦ, τὸ Ροδοκανάκειον Παρθεναγωγεῖον καὶ τὸ Λύκειον Ρισελιέ, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀπεφοίτησεν ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου μας Κωνστ. Παπαρρηγόπουλος, ὁ συγγραφεὺς τοῦ μνημειώδους ἔργου Ἰστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνου, ὁ Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς, ὁ Γρηγόριος Καμπούρογλους κ. ἄ. Ἡ κοινότης τῆς Ὀδησοῦ συνετήρει ἐπίσης γηροκομεῖον καὶ λέσχην. Εἰς τὴν πόλιν αὕτην, ὅπως θὰ

ἴδωμεν, ἰδρῦθη ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία, ἡ ὁποία παρεσκεύασε τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν.

ΠΑΡΟΙΚΙΑΙ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

Πυκνότατος τέλος ἑλληνικὸς πληθυσμὸς εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ὅπου ἐσχημάτισεν ἀνθούσας κοινότητας καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὸν ἐκπολιτισμὸν τῶν Βουλγάρων, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἀνέκαθεν γεωργικὸς λαὸς καὶ δὲν εἶχον προοδεύσει εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Αἱ πόλεις Ἀγχιάλος, Μεσημβρία καὶ Σωζόπολις ἦσαν καθαρῶς ἑλληνικά κέντρα μὲ ἀκμαιότατον ἑλληνισμόν, μὲ ἐκκλησίας καὶ σχολεῖα καὶ ἄλλα κοινοτικά καταστήματα. Ἄλλὰ καὶ εἰς τὸν Πύργον, τὴν Βάρναν, τὴν Στενήμαχον, τὴν Φιλιππούπολιν καὶ εἰς ἄλλα μεγάλα κέντρα αἱ ἑλληνικαὶ παροικίαι ἦσαν πολυπληθεῖς καὶ πλούσιαι. Ὀλόκληρον δὲ τὸ νότιον τμήμα τῆς σημερινῆς Βουλγαρίας ἦτο καθαρῶς ἑλληνικόν, ἀποτελοῦν ἐπαρχίαν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα Ἀνατολικὴ Ρωμυλία.

Ἐξ αἰτίας ὅμως τοῦ Μακεδονικοῦ Ζητήματος, ὅπως θὰ μάθωμεν ἄλλοτε, οἱ Βούλγαροι ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Βουλγαρίας. Ἐκτὸς τούτου ἐφθόνουν καὶ ἐμίσουν τὸν ἑλληνισμόν τῆς χώρας τῶν διὰ τὴν πρόοδον καὶ τὴν ἀνωτερότητά του. Αἱ παροικίαι ὑπέστησαν ἀπηνεῖς διωγμοὺς καὶ οἱ πάροικοι ἠναγκάσθησαν νὰ μεταναστεύσουν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἔκτισαν νέας ὁμωνύμους πόλεις (Νέα Ἀγχιάλος, Νέα Φιλιππούπολις κτλ.).

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Ἀφ' ὅτου οἱ τελευταῖοι Ἕλληνες λόγιοι, ὁ Πλήθων, ὁ Βησσαρίων, ὁ Γεώργιος Τραπεζοῦντιος καὶ ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος, φεύγοντες τὴν προσεγγίζουσαν τουρκικὴν λαίλαπα μετηνάστευσαν εἰς τὴν Δύσιν, σκότος πυκνὸν ἐκάλυψε τὴν ἀτυχῆ Ἀνατολήν.

Ἄλλὰ καὶ κατὰ τοὺς σκοτεινότερους χρόνους τῆς δουλείας δὲν ἔλειψαν ἀμυδρὰ φῶτα: εἰς διάφορα σημεῖα τῆς ἑλληνικῆς χώρας. Ἰδίως κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἔζησαν μερικοὶ λόγιοι, οἱ ὅποιοι ἐκαλλιέργησαν μὲ ζῆλον τὰ ἑλληνικά γράμματα. Ὁ Κύ-

ρίλλος Λούκαρις (1572-1638), ὁ ὁποῖος ἐπανειλημμένως ἔγινε Πατριάρχης, εἰς τὰ συγγράμματά του εἶχε δύναμιν καὶ βαθύτητα ἄγνωστον ἕως τότε. Ἄλλ' οἱ ἀντίπαλοί του τὸν ἐσυκοφάντησαν διὰ τὰ φιλελεύθερα θρησκευτικὰ του φρονήματα καὶ οὕτω καθηρέθη, ἐξωρίσθη καὶ ὑπέστη ταπεινωτικὸν θάνατον.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ 17ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος ἔζησαν οἱ δύο Μαυροκορδάτοι. Ὁ **Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος**, ὁ ὁποῖος ἐσπούδασεν εἰς τὴν Πάδουαν τῆς Ἰταλίας καὶ ἐξέδωκεν ἀξιόλογον διατριβὴν λατινιστὶ περὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Ἰατρικῆς καὶ ἐτιμήθη πολὺ ὑπὸ τοῦ Κιοπρουλῆ Ἀχμέτ πασᾶ. Διορισθεὶς Μέγας Διερμηνεὺς ἔδειξεν ἐξαιρετον διπλωματικὴν ἱκανότητα κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης τοῦ Κάρλοβιτς (1699). Διὰ τοῦτο εἶχε μεγάλην ἰσχὺν πλησίον τῶν Ὁθωμανῶν καὶ ὁ πιεζόμενος ἑλληνικὸς λαὸς προσέβλεπεν εἰς αὐτὸν ὡς πρὸς πατέρα. Ἐγραψε πολυάριθμα συγγράμματα, τὴν Ρητορικὴν, τὴν Γραμματικὴν, τὴν Ἰουδαϊκὴν καὶ Ρωμαϊκὴν Ἱστορίαν, τὰ ὁποῖα ἐθεωρήθησαν ἔργα ἀξιόλογα διὰ τὴν ἐποχὴν των.

Ὁ υἱὸς αὐτοῦ **Νικόλαος Μαυροκορδάτος**, ὁ πρῶτος ἑλληγὴν ἡγεμῶν τῆς Βλαχίας, ἔδωκε τὴν πρώτην σπουδαίαν ὠθησιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀνάπτυξιν εἰς τὰς Παραδουναβείους ἡγεμονίας ἰδρύσας τυπογραφεῖον καὶ σχολὴν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἐδιδάσκοντο ἢ ἑλληνικῇ καὶ ἢ λατινικῇ. Ἀπὸ τοῦ χρόνου ἐκείνου μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως ἢ Βλαχία καὶ ἢ Μολδαβία ἔγιναν κέντρον ἑλληνικῆς παιδείας, λόγοι δὲ καὶ διδάσκαλοι εὕρισκον περιποίησιν καὶ τιμὴν εἰς τὰς αὐλὰς τῶν ἑλλήνων ἡγεμόνων.

Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΤΟΝ 18ΟΝ ΑΙΩΝΑ

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ μετὰ τὴν Ἀλωσιν οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ λειτουργῇ τὸ ἑλληνικὸν Πατριαρχικὸν σχολεῖον, ἢ Πατριαρχικὴ Ἀκαδημία, ὅπως ὠνομάζετο, ἢ ὁποῖα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς συνέχεια τοῦ Πανδιδακτηρίου καὶ τοῦ περιφήμου Πανεπιστημίου τῆς Μαγναύρας. Ἄλλ' εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο δὲν εἰσέδυσεν τὸ φῶς τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ πολὺ ἔμεινε καθυστερημένον, διότι δὲν κα-

τῶρθωσε νὰ παρακολουθήσῃ τὴν κίνησιν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ἢ ὅποια κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἶχεν ἀναπτυχθῆ πολὺ εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας. Ἡ παιδεία ἀφ' ἑτέρου περιωρίσθη μόνον εἰς τὸν κληρὸν καὶ τὰ ἐκκλησιαστικά γράμματα, σχολεῖα δὲ ἐκτὸς τῆς Ἀκαδημίας διετηροῦντο μόνον μακρὰν τοῦ βλέμματος τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς, εἰς μοναστήρια ἢ εἰς τοὺς νάρθηκας τῶν ἐκκλησιῶν. Αὐτὰ εἶναι τὰ περίφημα κρυφὰ σχολεῖα, τὰ ὅποια δὲν διεκρίθησαν βεβαίως διὰ τὸν πλοῦτον τῶν γνώσεων, ἀλλὰ ἐξυπηρέτησαν ἀξιόλογα τὸ ἔθνος, διότι διετήρησαν ἄσβεστον τὸ μῖσος κατὰ τοῦ τυράννου, ἐδίδαξαν εἰς τοὺς μικροὺς ἑλληνοπαῖδας τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν ἱστορίαν των καὶ ἐθέρμαναν τὸν πόθον πρὸς τὴν ἐλευθερίαν.

Πραγματικὴ πρόοδος τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ἔγινε κυρίως τὸν 18ον αἰῶνα. Κατ' αὐτὸν ἡ παιδεία ἤρχισε νὰ γίνεται κοσμητικότερα, δηλαδὴ νὰ περιλαμβάνῃ χρησίμους διὰ τὴν ζωὴν γνώσεις, διότι ἡ τάξις τῶν ἐμπόρων ἐζήτει πρακτικώτεραν μόρφωσιν. Διὰ τοῦτο ἐδημιουργήθησαν σχολεῖα εἰς πολλὰ μέρη. Περί τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰῶνος ἀνεκαινίσθη ἡ Πατριαρχικὴ Σχολὴ τοῦ Φαναρίου, ἢ ὅποια διατελοῦσα ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ κληρῶν, ἀπέκτησε μεγάλην ὑπόληψιν καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα αὐτῆς ἰδρύθησαν τὸν 18ον αἰῶνα σχολεῖα εἰς Πάτμον, Ἰωάννινα, Λάρισαν, Θεσσαλονίκην, Τύρναβον, Ἀδριανούπολιν καὶ ἄλλαχοῦ.

Ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτέρους λογίους τοῦ 18ου αἰῶνος εἶναι ὁ ἐκ Κεφαλληνίας **Ἡλίας Μηνιάτης** (1669 - 1714), ἐξαιρετος ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ, ὁ ὅποιος, διὰ νὰ πλησιάσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ, μετεχειρίζετο ἀπλούστερον τύπον γλώσσης, αἱ δὲ πλήρεις ζωῆς ὀμιλῆαι του ἀναγινώσκονται μὲ εὐχαρίστησιν ἀκόμη καὶ σήμερον.

Ἄλλ' οἱ κορυφαῖοι τῶν λογίων τοῦ 18ου αἰῶνος εἶναι δύο Κερκυραῖοι, ὁ **Εὐγένιος Βούλγαρις** (1716 · 1806) καὶ ὁ **Νικηφόρος Θεοτόκης** (1736 - 1800). Ὁ Βούλγαρις εἶχε φιλοσοφικὴν μόρφωσιν καὶ ἔγραψε φιλοσοφικά συγγράμματα, **Λογικὴν** καὶ **Μεταφυσικὴν**, τὰ ὅποια εἶναι ἀπὸ τὰ ἀξιόλογα ἔργα τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Ὁ Θεοτόκης ἠγάπησε περισσότερο τὰ μαθηματικά καὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ διε-

κρίθη πολὺ ὡς θεολόγος ἱεροκῆρυξ. Τὰ Κυριακοδρομιά του, ἤτοι ἐρμηνεῖαι τῶν κατὰ τὰς Κυριακὰς ἀναγινωσκομένων Εὐαγγελίων, χρησιμεύουν ἀκόμη καὶ σήμερον ὡς βοήθημα εἰς τοὺς ἱεροκῆρυκας. Καὶ οἱ δύο ἦσαν ἱερωμένοι καὶ ἐδίδαξαν εἰς διαφόρους σχολάς, ἀλλὰ περιήλθον εἰς προστριβὰς πρὸς ἀρχιερεῖς καὶ προκρίτους. Διὰ τοῦτο ἐγκατέλειψαν τὴν Ἑλλάδα καὶ κατέφυγον εἰς τὴν Ρωσίαν, ὅπου ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη Β' ἐτίμησεν αὐτούς. Καὶ οἱ δύο ἔγιναν ἀρχιεπίσκοποι.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ (1748 - 1833)

Ἄλλὰ πάντας τούτους ὑπερέβη κατὰ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν φήμην ὁ Ἄδαμάντιος Κοραῆς (1748 - 1833), διότι εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τὸ ἔθνος εὐρῆκε τὸν κατ' ἐξοχὴν σοφὸν ἐρμηνευτὴν τῶν προγονικῶν συγγραμμάτων καὶ τὸν φωτεινὸν σύμβουλον.

Ὁ Κοραῆς ἦτο ἐπιμελέστατος καὶ βαθὺς μελετητὴς, ἔγραψε πολλὰ καὶ ποικίλου περιεχομένου συγγράμματα καὶ ἐξέδωκεν, ἐσχολίασεν καὶ ἐξελαΐκευσεν ἀρχαίους ἑλληνας συγγραφεῖς, τὸν Ξενοφῶντα, τὸν Πλάτωνα, τὸν Ἰπποκράτην, τὸν Θεόφραστον, τὸν Πλούταρχον (Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη, 1807 - 1825). Εἶναι ἀπὸ τοὺς ὀλίγους Ἑλληνας, οἱ ὁποῖοι ἐξετιμήθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ διὰ τοῦτο ἐπροτάθη ἐπανειλημμένως ὡς μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Γραμμάτων.

Πρὸ παντὸς ὄμως ἦτο φύσις εὐγενής, ἠγάπα μὲ πάθος τὴν πατρίδα του καὶ παντοιοτρόπως ἐργάσθη διὰ τὴν πνευματικὴν μόρφωσιν καὶ ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς. Ἐγκατεστημένος εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Γαλλίας ἔγινε «μέγα κέντρον ἑθνικῶν ὑποθέσεων καὶ ἑλληνικῆς παιδείας». Εἰς τὰ Ἄτακτα (1826 - 1833) καὶ τὰ Πάρεργα του (1809 - 1827) καὶ τοὺς Ἀutoσχεδίους Στοχασμούς, μὲ τοὺς ὁποίους ἐπρολόγιζε τὰς ἐκδόσεις τῶν ἑλλήνων συγγραφέων, προσπαθεῖ νὰ ἀφυπνίσῃ τὴν συνείδησιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ διὰ τὴν καταγωγὴν του. Ὑπῆρξεν εἷς ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτας τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, διότι μὲ τὰ ἐνθουσιώδη συγγράμματά του ὑπεξέκαυσε τὴν φιλομάθειαν τῶν ὑποδοῦλων, ἐτόνωσε τὸ ἔθνικόν των φρόνημα καὶ ἐνίσχυσε τὴν πίστιν των εἰς τὴν ἀξίαν τῆς ἐλευθερίας.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΗΣΙΣ

Οἱ συγγραφεῖς, τοὺς ὁποίους ἀνεφέραμεν εἰς τὰ προηγούμενα κεφάλαια, ἔγραψαν εἰς γλώσσαν λογίαν, ἀποτελοῦν δηλαδὴ τὴν λεγομένην λογίαν λογοτεχνίαν, τὴν ὁποίαν μόνον οἱ ὀλίγοι, οἱ ἐγγράμματοι, ἀνεγίνωκον. Ἄλλ' ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶχε δημιουργήσει κατὰ τοὺς μέσους χρόνους δημῶδη ποίησιν εἰς τὴν κοινῶς ὀμιλουμένην διάλεκτον. Κατ' ἀρχὰς ἡ δημῶδης ποίησις εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἀφανῶς μεταξὺ τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὰ σκώμματα τῶν ἵπποδρομιῶν. Ἀπέκτησεν ὁμῶς μεγάλην λαμπρότητα εἰς τὰ Ἀκριτικά ποιήματα τῆς Μ. Ἀσίας, τὰ ὁποῖα ἔψαλλον τὰ ἐπικά κατορθώματα τῶν παραμεθωρίων φρουρῶν, τῶν καλουμένων Ἀκριτῶν, εἰς τοὺς διαρκεῖς πολέμους πρὸς τοὺς Ἀραβας.

Βραδύτερον ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐθρήνησε τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Τουρκοκρατίας ἔψαλλε τὰ δεινοπαθήματα καὶ τοὺς πόθους του, τὰς χαρὰς καὶ τὰς λύπας του, τὰ κατορθώματα τῶν ἀρματωλῶν καὶ κλεφτῶν, τοὺς πολέμους των, τὰ βασανιστήριά των κτλ. Τοιούτοτρόπως προήλθον τὰ δημῶδη ἔσματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Πολλὰ ἀπὸ τὰ ποιήματα αὐτὰ εἶναι ἀριστουργήματα διὰ τὴν ἐκφραστικὴν δύναμιν καὶ τὴν τελειότητα τῆς μορφῆς. Συνήθως ψάλλουν τὰ ἀπλᾶ καὶ ἰσχυρὰ συναισθήματα τοῦ ἀνθρώπου, τὴν λύπην, τὸν ἔρωτα, τὴν θλίψιν τοῦ θανάτου. Ἄλλα πάλιν ὕμνουσιν τὸν ἡρωισμόν τῶν ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπολέμουν τοὺς Τούρκους ἢ ἔπεσαν θύματα τῆς ἀγριότητός των, ἰδίως τοὺς ἀρματωλοὺς καὶ τοὺς κλέφτας. Τὰ διακρίνει θερμὴ ἀγάπη πρὸς τὴν φύσιν, τὰ ὑψηλὰ βουνά, τὸν Ὀλυμπον καὶ τὸν Κίσσαβον, πρὸς τὰ μεγάλα πτηνά, τὰ ὁποῖα ζοῦν εἰς τὴν ἔρημιαν τῶν ὀρέων. Ἐκδηλώνουν τὸ ἀνήσυχον ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς πολεμιστάς, οἱ ὁποῖοι ἀφήνουν τὴν ἐστίαν των καὶ φεύγουν εἰς τὰ ὄρη. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ἀναμφιβόλως ἐποιήθησαν ἀπὸ γυναῖκας, ἀπὸ συζύγους καὶ μητέρας ἢ τὰς ἀδελφὰς τῶν πολεμιστῶν. Τὰ δημῶδη ἔσματα ἐξύψωσαν τὸ φρόνημα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ εἶναι τὰ γνησιώτερα δείγματα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς διανοητικῆς καταστάσεως αὐτοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

Ἐξιδόλογος ἐπίσης ποιήσεις εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν ἀνεπτύχθη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας εἰς τὴν Κρήτην. Ἡ ποιητικὴ φύσις τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἀργότερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἐγνώρισε τὸν τουρκικὸν ζυγόν, εὐρῆκεν εὐκαιρίαν νὰ ἐκδηλωθῆ μὲ περισσοτέραν εὐκολίαν. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν μάλιστα τῆς εὐρωπαϊκῆς λογοτεχνίας, ἡ ὁποία ἤρχισε τότε νὰ ἀναπτύσσεται εἰς τὴν Δ. Εὐρώπην, ἡ κρητικὴ ποίησις παρουσιάζεται ἀρτιωτέρα ἀπὸ τεχνικῆς κατασκευῆς καὶ ἐδημιούργησε ποιήματα ἐκτενέστερα, ἔπη, δράματα κτλ., ὅπως ὁ Ἐρωτόκριτος, ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ, ἡ Ἐρωφίλη. Περὶφημος κρῆς ποιητῆς ἦτο ὁ Βιτσέντος Κορνάρος, ὁ ποιητῆς τοῦ Ἐρωτοκρίτου καὶ Ἰσως καὶ τῆς Ἐρωφίλης, καίτοι τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον φέρεται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Χορτάτζη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ

ΤΑ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Τὰ διάφορα διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδος ἕνεκα λόγων γεωγραφικῶν καὶ κλιματικῶν, ἕνεκα τῶν διαφόρων συνηθειῶν καὶ τοῦ διαφορετικοῦ τρόπου τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων, παρουσιάζουν μεταξύ των διαφορὰς, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐπίδρασιν σημαντικὴν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης. Ἡ ἑλληνικὴ λοιπὸν λαϊκὴ τέχνη εἶναι μίᾳ ἀπεικόνισις τῶν διαφορετικῶν γνωρισμάτων ἐκάστης περιοχῆς καὶ τοῦ βίου τῶν κατοίκων καὶ δὲν εἶναι ὁμοία εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς περιφερείας, ἀλλὰ πολλακίς καταπληκτικῶς διαφορετικὴ.

Ὅλα τὰ ἔργα τῆς λαϊκῆς τέχνης διαφυλάττουν μὲ μεγάλην αὐστηρότητα τὰ σχήματα τὰ παραδεδωμένα ἀπὸ τὰς προγενεστέρως γενεάς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον εἶναι ἀδιάσπαστος. Τὰ περισσότερα ἐξ αὐτῶν ἔχουν στενὸν σύνδεσμον καὶ πηγάζουν ἀπὸ παλαιότητας συνηθείας καὶ πίστεως.

Σπουδαῖα ἐπίσης γνωρίσματα τῆς ἑλληνικῆς λαϊκῆς τέχνης γενικῶς εἶναι ἡ ἀπλότης τῶν γραμμῶν καὶ ἡ ζωηρὰ τάσις πρὸς διακόσμησιν.

Εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς λαϊκῆς τέχνης πολλακίς ἀπαντῶμεν καὶ ξενικὴν ἐπίδρασιν. Ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς Ἑλλάδος δύο εἶναι αἱ κυριώτεραι ξενικαὶ ἐπιδράσεις, τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Ἡ ἀνατολικὴ ἐπίδρασις ὑπάρχει ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται καὶ σήμερον. Τὴν δυτικὴν ἤρchiσε νὰ δέχεται ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς Φραγκοκρατίας, ἰδίως εἰς τὰς νήσους, ὅπου ὑπῆρχον φραγκικαὶ παροικίαι καὶ μοναστήρια.

Αἱ κυριώτεραι ἐκδηλώσεις τῆς ἑλληνικῆς λαϊκῆς τέχνης εἶναι κυρίως ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἡ Χειροτεχνία. Ὁταν δὲ λέγωμεν Χειροτεχνίαν, ἐννοοῦμεν τὴν Ὑφαντικὴν, τὴν Κεντητικὴν, τὴν Ξυλουργίαν καὶ Ξυλογλυπτικὴν, τὴν Μεταλλουργίαν καὶ τὴν Ἀργυροχοΐαν.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΙΑ

Ἡ λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι συνέχεια τῆς βυζαντινῆς καὶ ἀντιπροσωπεύεται κυρίως εἰς τὴν οἰκίαν. Ἐνεκα τῆς διαφορᾶς τοῦ κλίματος καὶ τῶν συνηθειῶν εἰς τὰς διαφόρους ἑλληνικὰς περιφερείας παρατηρεῖται κάποια διαφορὰ εἰς τὸν τύπον τῆς οἰκίας. Παντοῦ ὅμως διακρίνομεν τόσα πολλὰ κοινὰ γνωρίσματα, ὥστε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ τύπος τοῦ ἑλληνικοῦ σπιτιοῦ εἶναι ὁ ἴδιος παντοῦ. Δυνάμεθα νὰ χωρίσωμεν τὴν ἑλληνικὴν οἰκίαν εἰς δύο τύπους, τὸν χωρικὸν καὶ τὸν ἀρχοντικόν. Ὁ πρῶτος εὐρίσκεται εἰς τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα καὶ μάλιστα εἰς τὰς νήσους, ὁ δεύτερος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐξέλιξις καὶ ἐπέκτασις τοῦ πρώτου, εἰς τὴν βορειοτέραν (Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν, Ἡπειρον).

Ὁ χωρικὸς τύπος εἶναι χώρος διαιρούμενος εἰς τὸ βάθος ἢ εἰς τὰ πλάγια εἰς διαμερίσματα, ἔχει αὐλὴν εἰς τὴν κυρίαν ὄψιν καὶ ἐνθυμίζει τὴν παλαιοτάτην ἑλληνικὴν κατοικίαν, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι ἡ ἐστία (τὸ τζάκι) δὲν κατέχει πλέον τὸ κέντρον τῆς οἰκίας (ἐκτὸς σπανιωτάτων ἐξαίρεσεων), ἀλλὰ διὰ τὸ πρακτικώτερον μετετοπίσθη εἰς τὸν τοῖχον καὶ ἐτοποθετήθη καὶ καπνοδόχος. Ὁ ἀπλούστατος αὐτὸς τύπος, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται καὶ μ ο ν ὀ σ π ι τ ο, εἶναι ὁ συνηθέστερος. Εὐρίσκομεν ὅμως οἰκίας καὶ μὲ δύο πατώματα (άνωγι, κατώγι), τὰ ὁποῖα συγκοινωνοῦν κατὰ κανόνα μόνον ἐξωτερικῶς μὲ λιθίνην κλίμακα. Ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τῶν οἰκιῶν εἶναι ἀπλῆ, συνήθως χρισμένη μὲ ἄσβεστον, δὲν ἔχει πολλὰ παράθυρα καὶ ἡ στέγη τῆς εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δῶμα, δηλαδὴ ταράτσα, καὶ πολὺ σπανίως θολωτὴ (Ἀνάφη, Σαντορίνη).

Ἡ ἐσωτερικὴ διαρρύθμισις τῆς οἰκίας παρουσιάζει τὸ ἐξῆς κύριον γνώρισμα ὄλων σχεδὸν τῶν ἑλληνικῶν κατοικιῶν : Τὸ κύριον διαμέρισμα τῆς οἰκίας εἶναι ὁ πλατὺς χώρος, τοῦ ὁποῖου

τὸ δάπεδον εἶναι κατὰ ἓνα μέρος ὑψηλότερον τοῦ ὑπολοίπου (ἀπὸ 0,30 μ. μέχρι 2 μ.). Τὸ ὑψηλότερον μέρος χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὸν ὕπνον καὶ κατὰ τὸς ἑξῆς ἔχει διάφορα ὀνόματα, κ ρ έ β α τ ο ς, σ ο φ ᾶ ς κτλ. Χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι τὰ κινητὰ ἔπιπλα περιορίζονται εἰς ἐλάχιστα, τὰ κιβώτια διὰ τὰ ἐνδύματα, τὰ ὀλίγα καθίσματα καὶ τὰ ὀλίγα τραπέζια. Ὅλα αὐτὰ τοποθετοῦνται μὲ πολλὴν καλαισθησίαν, ὅπως ἐπίσης μὲ πολλὴν προσοχὴν καὶ τέχνην κατασκευάζονται τὰ ράφια, τὸ εἰκονοστάσιον καὶ οἱ μ ι σ ᾶ ν δ ρ ε ς, μεγάλα δηλαδὴ κτιστὰ καὶ χωστὰ ἐρμάρια, εἰς τὰ ὁποῖα φυλάττουν τὰ κλινοσκεπάσματα, τοὺς τάπητας κτλ.

Ὁ ἀρχοντικὸς τύπος, ὁ ὁποῖος, ὅπως εἶπομεν, διατηρεῖ τὰ βασικὰ στοιχεῖα τοῦ χωρικοῦ τύπου, εἶναι συνήθως τριώροφος. Τὸ κάτω πάτωμα, τὸ κατώγι, χρησιμεύει ὡς ἀποθήκη τροφίμων καὶ σκευῶν, τὸ μεσαῖον εἶναι ἡ κατοικία τῆς οἰκογενείας καὶ τὸ τρίτον πάτωμα χρησιμεύει διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν ξένων. Τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ἀρχοντικοῦ σπιτιοῦ παρουσιάζει σημαντικὰς διαφορὰς ἀπὸ τὸν χωρικὸν τύπον. Συνήθως ἡ στέγη του προεξέχει. Εἰς τὸν ἄνω ὄροφον, ἐκτὸς τῶν κοινῶν παραθύρων καὶ ἄνωθεν ἀκριβῶς αὐτῶν, ὑπάρχει δευτέρα σειρὰ μικροτέρων παραθύρων ὑαλωτῶν καὶ πολυχρῶμων, τὰ ὁποῖα κατασκευάζονται ἀπὸ πολυχρῶμους ὑάλους συγκεκολλημένας μὲ γύψον καὶ ἔχουν ἀπλῶς διακοσμητικὸν σκοπὸν, διότι δὲν ἀνοίγουν ποτέ. Τὸ χαρακτηριστικώτερον ὅμως γνώρισμα τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ ἀρχοντικοῦ σπιτιοῦ εἶναι οἱ κλειστοὶ ἐξῶσται, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀρχαιοτάτην προέλευσιν καὶ δὲν εἶναι μίμησις τουρκικῆ, ὅπως νομίζουν μερικοί.

Τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ἀρχοντικῶν οἰκιῶν εἶναι εἰς πολλὰς ἰδίως οἰκίας τῆς Μακεδονίας (Σιάτιστα, Κοζάνη) θαυμάσια ἀρχιτεκτονικῆς λεπτότητος καὶ καλαισθησίας. Ἡ ὄροφή, τὰ παράθυρα, αἱ θύραι τῶν δωματίων, εἶναι κατεσκευασμένα μὲ μεγάλην τέχνην ἀπὸ ξυλόγλυπτα, οἱ δὲ τοῖχοι εἶναι πλουσιώτατα διακοσμημένοι μὲ ζωγραφικὴν, ἢ ὁποῖα κινεῖ τὸν θαυμασμὸν διὰ τὴν ποικιλίαν τῶν θεμάτων καὶ τὴν ζωηρότητα τῶν χρωμάτων. Ἡ διαρρύθμισις τῶν διαφόρων δωματίων καὶ διαμερισμάτων εἶναι πραγματικῶς σοφὴ καὶ τόσοσὺν πρακτικῆ, ὥστε νὰ χρησι-

μεύη ὡς ὑπόδειγμα εἰς τοὺς ἀρχιτέκτονας, διὰ νὰ δημιουργήσουν ἕνα συγχρονισμένον ἑλληνικόν τύπον οἰκίας.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ

Μεγάλην ποικιλίαν παρουσιάζει ἡ ἑλληνικὴ ἐνδυμασία, πρὸ πάντων ἡ γυναικεία. Γενικὸν στοιχεῖον τῆς ἑλληνικῆς ἐνδυμασίας, καὶ τῆς ἀνδρικήσ καὶ τῆς γυναικείας, εἶναι σχεδὸν μόνον τὸ ὑ π ο κ ά μ ι σ ο ν, ὁ ἀρχαῖος χιτῶν. Ἐπ' αὐτοῦ ἐπιτίθενται τόσα πολλὰ καὶ ποικίλα ἐνδύματα, ὥστε ἐδημιουργήθησαν τύποι ἐνδυμασιῶν, ἀνδρικῶν καὶ γυναικειῶν, ἀναριθμητοὶ εἰς τὰς διαφόρους ἑλληνικὰς περιοχάς. Γενικὸν χαρακτηριστικὸν τῶν ἑλληνικῶν ἐνδυμασιῶν καὶ ἰδίως τῶν γυναικειῶν εἶναι τὸ πλῆθος τῶν ἐνδυμάτων καὶ ὁ ἄφθονος ἐπ' αὐτῶν διάκοσμος, ὁ ὁποῖος ὅμως ἔχει τὸ μειονέκτημα εἰς τὰς περισσοτέρας ἐνδυμασίας νὰ μὴ ἀφήνῃ νὰ διαφαίνωνται αἱ γραμμαὶ τοῦ σώματος ὅπως εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐνδυμασίαν.

Αἱ συνηθέστεραι καὶ ὠραιότεραι ἀνδρική ἐνδυμασίαι εἶναι ἡ φ ο υ σ τ α ν ἔ λ λ α εἰς τὰ βορειότερα διαμερίσματα καὶ εἰς τὰ μεσόγεια τῆς χώρας καὶ ἡ β ρ ά κ α εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια. Τὰ ὑφάσματα, ἐκ τῶν ὁποῖων κατεσκευάζοντο, κατ' ἀρχάς ἦσαν προϊόντα τῆς οἰκιακῆς βιοτεχνίας, βραδύτερον ὅμως ἐδημιουργήθησαν ἰδιαιτέρα ἐργαστήρια, τὰ ὁποῖα κατεσκευάζον τὰ ἀναγκαιοῦντα ὑφάσματα. Πολλοὶ ἀπὸ τὰς ἀνδρικήσ ἐνδυμασίας ἔφερον πλοῦσια κεντήματα καὶ πολυτίμους ἐπενδύτας διακοσμημένους μὲ χρυσοποικίλτα κεντήματα ἀπὸ μεταξωτὰ κορδόνια ἢ χρυσᾶ νήματα καὶ σύρματα.

Πολὺ ποικιλωτέρα καὶ γραφικωτέρα εἶναι ἡ γυναικεία ἐνδυμασία. Ἡ ποικιλία εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀπαριθμήσῃ τις τὸν τύπον τῶν γυναικειῶν ἐνδυμασιῶν. Κάθε πόλις, κάθε χωρίον, κάθε νησί ἔχει τὸν ἰδιαιτερόν του τύπον. Τὰ ἐγγώρια ὑφάσματα, τὰ ἀπειράριθμα κεντήματα μὲ τὴν ἀνεξάντλητον ποικιλίαν διακοσμητικῶν σχεδίων, τὰ διάφορα χρώματα, τὰ περίεργα καλύμματα τῆς κεφαλῆς, οἱ διάφοροι τρόποι τοῦ δεσίματος τῶν κεφαλοδέσμων, τὰ ποικιλωτάτα καὶ ἰδιόρρυθμα ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ κοσμήματα, μᾶς δίδουν μίαν ἰδέαν ὄχι μόνον τῆς ἑλληνικῆς ἐνδυμασίας, ἀλλὰ καὶ ὀλοκλή-

ρου τῆς λαϊκῆς τέχνης. Περιφημοὶ γυναικεῖται ἐνδυμασίαι εἶναι τῆς Πελοποννήσου (Ἰμαλίας), τῆς Μακεδονίας, τῆς Σκιάθου, τῆς Κερκύρας, τῆς Θεσσαλίας κ.ἄ.

ΥΦΑΝΤΙΚΗ

Σπουδαιωτάτην θέσιν εἰς τὴν λαϊκὴν χειροτεχνίαν κατέχει ἡ ὑφαντικὴ, τῆς ὁποίας τὸ ὄργανον, ὁ ἀργαλειός, ἀποτελεῖ ἐν ἀπὸ τὰ πλέον ἀπαρχίτητα καὶ πολύτιμα ἔπιπλα πάσης ἑλληνικῆς οἰκίας.

Μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἀπασχολήσεις τῆς γυναικὸς εἰς τὴν οἰκίαν εἶναι ὁ ἀργαλειός, διότι δι' αὐτοῦ παρασκευάζει τὰ ἐνδύματα τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν, τὰ προικιά, τὰ κοσμήματα τῆς οἰκίας. Διὰ τοῦ ἀργαλειοῦ ὑφαίνουσι τὰ λινὰ καὶ μεταξωτὰ ὑφάσματα, τὰ βαμβάκερά καὶ βαμβάκομέταξα, ὅπως ἐπίσης καὶ τὰ χονδρὰ μάλλινα, τὰ προωρισμένα διὰ τὴν κατασκευὴν ἀνδρικῶν καὶ γυναικῶν φορεμάτων, τὰ καλύμματα, ὅπως οἱ μπατανίες, οἱ βελέντζες, τὰ κιλίμια, οἱ φλοκάτες, τὰ χράμια, τὰ σαμαροσκοῦτια κτλ.

Τὰ ὠραιότερα καὶ καλλιτεχνικώτερα, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὰ δυσκολώτερα προϊόντα τοῦ ἀργαλειοῦ, εἶναι τὰ κεντητά. Μὲ αὐτὰ κατασκευάζονται ἐνδυμασίαι, ἀλλὰ προπάντων ὑποκάμισα, ζωνάρια, ποδιές καὶ τὰ προικιά, μαξιλάρια, πεσκίρια, ταβλομάντηλα, ταγάρια, σεντόνια κτλ. Πολλὰ ἐπίσης ὑφαντὰ κεντητὰ χρησιμεύουσι διὰ τὴν διακόσμησιν τῆς οἰκίας.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας καὶ ἡ εἰσαγωγή ξένων ὑφασμάτων περιώρισε πολὺ τὴν χρῆσιν τοῦ ἀργαλειοῦ πρὸς μεγάλην ὑλικὴν ἀλλὰ καὶ καλλιτεχνικὴν ζημίαν τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, ὁ ὁποῖος ἔπαυσε νὰ παράγῃ ὑφαντὰ. Τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη ἤρchiσε μία κίνησις σημαντικὴ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς καλλιτεχνικῆς καὶ ἐπικερδοῦς αὐτῆς βιοτεχνίας. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἰδρύθησαν ἐργαστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα γυναῖκες τοῦ λαοῦ μανθάνουσι τὴν χρῆσιν τοῦ ἀργαλειοῦ καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν ὠραίων ἑλληνικῶν ὑφαντῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι πολὺ καλλιτεχνικώτερα καὶ εὐθηνότερα ἀπὸ τὰ εὐρωπαϊκὰ ὑφάσματα. Τὸ πρῶτον ἐργαστήριον ἴδρυσεν τὸ 1872 εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ βασίλισσα Ὀλγα καὶ ὠνόμασεν αὐτὸ Ἐργαστήριον

Ἐπιπέδων Γυναικῶν. Εἰς τὴν ταπητουργίαν σπουδαίαν ὤθησιν ἔδωκεν ὁ Ταπητουργικὸς Ὄργανισμός, ὁ ὁποῖος φροντίζει διὰ τὴν διάδοσιν τῶν φημισμένων ἐλληνικῶν ταπήτων.

ΚΕΝΤΗΜΑΤΑ

Τὸ κέντημα ἐκαλλιεργήθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα μὲ μεγάλην ἐπιτυχίαν καὶ καλαισθησίαν, κυρίως ὡς οἰκιακὴ τέχνη δι' ἀτομικὴν χρῆσιν καὶ ὀλιγώτερον δι' ἐμπορίαν. Τὸ κέντημα εἶναι ἴσως ὁ χαρακτηριστικώτερος καὶ πλουσιώτερος κλάδος τῆς ἐλληνικῆς χειροτεχνίας. Εἰς τὰ πολύμορφα καὶ ἀπειρα στολίδια του, εἰς τὰ σχέδια καὶ εἰς τὰ χρώματα, ἐκδηλοῦνται ὅλαι αἱ διαφοραὶ καὶ ἰδιορρυθμίαι τῶν διαφόρων διαμερισμάτων τῆς ἐλληνικῆς γῆς καὶ τῆς ζωῆς αὐτῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἄλλοτε βλέπομεν νὰ ἀποδίδεται εἰς τὸ κέντημα ὁ τραχὺς καὶ σοβαρὸς χαρακτήρ τῶν βορειοτέρων Ἑλλήνων, ἄλλοτε πάλιν ὁ μαλακὸς καὶ εὐθυμὸς τῶν νησιωτῶν. Ὅχι σπανίως ἔχομεν συνδυασμὸν τῶν δύο χαρακτήρων εἰς ἓν σύνολον ἄρμονικόν.

Τὰ ἐλληνικὰ κεντήματα ἔχουν πολὺ μεγάλην ποικιλίαν εἰς τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς καὶ εἰς τὰ σχέδια. Τὰ κεντήματα διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας : 1) κεντήματα ἐνδυμασίας καὶ 2) κεντήματα κατοικίας. Τὰ κεντήματα τῆς ἐνδυμασίας κυρίως χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸ ὑποκάμισον καὶ κεντῶνται εἰς μὲν τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἐπὶ χονδροῦ βαμβακεροῦ ὑφάσματος μὲ πολύχρωμον μέταξαν ἢ κλωστήν, εἰς δὲ τὰ νησιά ἐπὶ λεπτοτέρων καὶ πολυτελεστέρων ὑφασμάτων μὲ μέταξαν εἰς λεπτοτάτας ἀποχρώσεις. Τὰ κεντήματα τῆς κατοικίας χρησιμεύουν διὰ τὸν στολισμὸν αὐτῆς καὶ γίνονται ἐπάνω εἰς λεπτὰ βαμβακερά, λινᾶ ἢ μεταξωτὰ ὑφάσματα, μὲ πολύχρωμον μέταξαν ἢ καὶ μὲ ἀνάμεικτα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νήματα.

Ἐπειδὴ καὶ ἡ χειροτεχνία αὐτὴ ἐκινδύνευε νὰ παραμεληθῆ, κατεβλήθη προσπάθεια ἀπὸ τοῦ 1855, ὅτε ἰδρύθη τὸ Ἑλληνικὸν Ὄργανισμὸν Ὁρφανοτροφείων ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας, νὰ ἀναζωογονηθῆ. Σήμερον διάφορα γυναικεῖα σωματεῖα καλλιεργοῦν καὶ διαδίδουν τὸ ἐλληνικὸν κέντημα, τὸ ὁποῖον εἶναι καθαρὸν ἐλληνικὸν δημιούργημα.

ΕΥΛΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΞΥΛΟΓΛΥΠΤΙΚΗ

Τὰς δύο αὐτὰς τέχναις, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία εἶναι συμπληρωσις τῆς ἄλλης, δυνάμεθα νὰ μελετήσωμεν εἰς τὰ ἔπιπλα τῆς οἰκίας καὶ εἰς τὰς θύρας, τὰ τέμπλα καὶ τὰ ἄλλα ἔπιπλα τοῦ ναοῦ. Ἄλλὰ τὰ πολλὰ κινητὰ ἔπιπλα δὲν ἔναρμονίζονται μὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ ἑλληνικοῦ σπιτιοῦ καὶ διὰ τοῦτο τὴν ξυλουργίαν καὶ ξυλογλυπτικὴν εὐρίσκομεν κυρίως εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ σοφρᾶ (τραπέζης) καὶ τῶν μικρῶν καθισμάτων, τῆς κασέλας (κιβωτίου πρὸς φύλαξιν τοῦ ἱματισμοῦ) καὶ εἰς τὴν ἐπένδυσιν τῶν τοίχων διὰ ξυλογλύπτων, εἰς τὰ ἐρμάρια, εἰς τὴν μισάνδραν, εἰς τὰ ράφια, τοὺς πάγκους κτλ. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπίπλων τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὰ εἰκονοστάσια, ὁ ἄμβων, τὸ τέμπλον, τὰ μανουάλια κτλ.

Οἱ ξυλουργοί, ὀνομαζόμενοι *ταγιαδόροι*, πρὶν ἀρχίσουσαν τὴν κατεργασίαν τοῦ ξύλου, ἔβραζον αὐτὸ εἰς ὕδωρ καὶ κατόπιν τὸ ἐνεβάπτιζον ἐντὸς λινελαίου (μπιζιρόλαδο), διὰ νὰ γίνεταί μαλακώτερον εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν. Τὰ κυριώτερα δὲ ἐργαλεῖα τῶν ἦσαν σκεπαρνάκια εἰς διάφορα σχήματα καὶ μεγέθη καὶ τὸ ἀπαραίτητον *κεντηστήρι*, εἶδος σουγιά.

Μεταξὺ τῶν ἐπίπλων ἰδιαιτέραν θέσιν κατέχουν αἱ ξυλόγλυπτοι *κασέλαι*, τῶν ὁποίων ἡ ἐμπροσθία ὄψις καὶ πολλὰκις αἱ δύο πλάγαι ἦσαν γλυμμέναι μὲ διαφόρους παραστάσεις ἐκ τοῦ ζωικοῦ καὶ φυτικοῦ κόσμου. Πολλοὶ ἀπ' αὐτὰς εἶναι κοσμημέναι καὶ μὲ πλάκας ἐξ ὀστράκου ἢ σιντεφιοῦ.

Ἀπὸ τὰ καθίσματα εἶναι περίφημα διὰ τὴν κομψότητα καὶ τὰ ἰδιόρρυθμα σχήματα, διὰ τὰ ποικίλα διακοσμητικὰ θέματα καὶ τὰ γλυπτὰ, αἱ *καρέκλαι* τῆς Κρήτης καὶ τὰ *σκαμνάκια* τῆς Σκύρου (σκυριανά).

Εἰς τὰ ἄλλα οἰκιακὰ ἔπιπλα, τὴν μισάνδραν, τὰ ράφια, τὰ ἐρμάρια κτλ., ἐκτὸς τῆς ξυλογλυπτικῆς ἐργασίας, ἀξιόλογος εἶναι καὶ ἡ ζωγραφικὴ διακόσμησις. Ἡ ἀπλοϊκότης τῆς συνθέσεως καὶ ὁ χρωματισμὸς δίδουν εἰς αὐτὰ μεγάλην ἀξίαν καὶ τὰ καθιστοῦν τὰ γνησιώτερα δείγματα τῆς μεταβυζαντινῆς ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς. Μερικὰ ἐκ τῶν ἀρχοντικῶν σπιτιῶν τῆς Μακεδονίας (ἰδίως τῆς Σιατίστης) εἶναι τόσον πλούσια εἰς ξυ-

λογλυπτικήν καὶ ζωγραφικήν διακόσμησιν, ὥστε ἀποτελοῦν ἀληθινὰ μουσεῖα τῆς λαϊκῆς τέχνης.

Εἰς πολλὰς τέλους ἐκκλησίας τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας ὑπάρχουν τέμπλα, ἄμβωνες καὶ εἰκονοστάσια, τῶν ὁποίων ἡ ξυλογλυπτικὴ εἶναι πραγματικῶς ἀριστούργημα συνθέσεως καὶ τεχνικῆς ἐπεξεργασίας, ὥστε νὰ ἀποτελοῦν πραγματικὰ κειμήλια καὶ δείγματα τῆς λαϊκῆς καλαισθησίας καὶ λεπτότητος.

ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΑ

Ἡ τέχνη αὐτὴ συνίσταται εἰς τὴν κατασκευὴν ὀρειχαλκίων, χαλκίων καὶ κασσιτερίνων ἀντικειμένων, οἱ δὲ κατασκευασταὶ αὐτῶν ὀνομάζονται εἰς τὴν ὀμιλουμένην μὲ διάφορα ὀνόματα, κ α ζ α ν τ ζ ἦ δ ε ς, μ π α κ ι ρ τ ζ ἦ δ ε ς, χ α λ κ ω μ α τ ἄ δ ε ς κτλ.

Τὰ μεταλλικὰ ἀντικείμενα εἶναι ἢ σφυρήλατα ἢ χυτά, καὶ φέρουν διάκοσμον χαρακτόν, σπανιώτερον δὲ ἀνάγλυφον ἢ τρυπητόν. Τὰ διακοσμητικὰ τῶν θέματα ἐνθυμίζουσι βυζαντινὰ ἢ ἀνατολικὰ πρότυπα, ρόδια, κυπαρίσσια, κλωνάρια καὶ λουλούδια, φανταστικὰ κτίρια, τὰ ὁποῖα παριστάνουσι ἐκκλησίας καὶ μοναστήρια, παραστάσεις ἀγίων, συνήθως τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, δικεφάλους ἀετοὺς κτλ.

Τὰ ἀντικείμενα τῆς τέχνης αὐτῆς εἶναι πολλὰ καὶ ποικίλα, πιάτα, ταψιά, γαβάθες, μπρίκια, γκιούμια (μεγάλα δοχεῖα ὕδατος), σαχάνια, καζάνια, χαρανιά, παγούρια κτλ. Μεταξὺ αὐτῶν ἐξέχουσι δύο ἰδίως ἀντικείμενα, τὸ λεγενομπρικο καὶ τὸ σινι.

Τὸ λεγενομπρικο (λεγένη·μπρίκι), γνωστότατον ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, εἶναι ἀπὸ τὰ ὠραιότερα μεταλλουργικὰ σκευή καὶ προορίζεται διὰ τὸ νίψιμον τῶν χειρῶν. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ λεγένι (λεκάνη) καὶ τὸ μπρίκι. Τὸ λεγένι καλύπτεται μὲ τὸ καφάσι, τὸ ὁποῖον εἶναι τρυπητόν μὲ σχέδια καὶ χρησιμεύει διὰ τὴν τοποθέτησιν τοῦ σάπωνος.

Τὰ σινιὰ εἶναι μεγάλοι χάλκινοι καὶ στρογγύλοι δίσκοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουσι κυρτὸν τὸν γῦρον πρὸς τὰ ἔσω εἰς ὕψος ἐνὸς ἑκατοστοῦ καὶ χρησιμεύουσι κυρίως διὰ τὸ ψήσιμον τῆς πίττας. Τὰ καλὰ σινιὰ ἔχουσι πλούσια χαρακτὰ ποικίλα,

κρέμονται εἰς τὸν τοῖχον τῆς οἰκίας πρὸς διάκοσμον καὶ πολ-
 λά ἀπ' αὐτὰ χρησιμεύουν διὰ νὰ μεταφέρουν, ἰδίως κατὰ τοὺς
 γάμους, πολύτιμα προικῶα ἀντικείμενα. Τὰ μεγαλύτερα ἐξ αὐ-
 τῶν (διαμέτρου 1.50 μ.) τὰ μεταχειρίζονται κατὰ τὰς ἐπιση-
 μους ἡμέρας καὶ ὡς τραπέζας φαγητοῦ καὶ τὰ τοποθετοῦν ἐπὶ
 ξυλίνου τρίποδος. Τὰ σινιά εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον χαρακτηριστι-
 κά καὶ ἰδιότυπα σκεύη τῆς νεοελληνικῆς οἰκίας.

ΑΡΓΥΡΟΧΟΪΑ ΚΑΙ ΧΡΥΣΟΧΟΪΑ

Ἡ τέχνη τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ ἀργύρου καὶ ὀλιγώτερον
 τοῦ χρυσοῦ εἶναι μία ἀπὸ τὰς παλαιστάτας τέχνας μὲ μακρὰν
 παράδοσιν καὶ τεχνικὴν. Ἦκμασε πολὺ ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν
 χρόνων ἀπὸ τοῦ 9ου μέχρι τοῦ 12ου αἰῶνος καὶ ἐσυνεχίσθη
 κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας. Οἱ ἀσκοῦντες τὴν τέ-
 χνην αὐτὴν τεχνῖται ὀνομάζονται χρυσοῖ, ἀσημιτζή-
 δες ἢ κοϊμτζήδεσ.

Τὸ σημαντικώτερον κέντρον ἀναπτύξεως τῆς τέχνης αὐτῆς
 ἦσαν τὰ Καλάρρυτα τῆς Ἡπείρου, οἱ δὲ καλαρρυτινοὶ χρυσο-
 χόοι ἠύδοκίμησαν τόσον, ὥστε ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ κο-
 σμικὰ χρυσοχοϊκὰ καὶ ἀργυροχοϊκὰ εἶδη νὰ εἶναι ἔργα τῶν
 χειρῶν των καὶ ἀπ' αὐτοῦ νὰ κατάγονται οἱ περισσότεροι ἐκ
 τῶν συγχρόνων τεχνιτῶν τῆς ἀργυροχοΐας, οἱ ὅποιοι εὐρίσκον-
 ται εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ χρυσοῖ αὐτοὶ κατεργάζονται μὲ θαυμαστὴν ἐπιτυχίαν
 ἰδίως τὸν ἄργυρον εἰς διαφόρους τεχνοτροπίας, κατὰ διαφό-
 ρους δηλαδὴ τρόπους, οἱ ὅποιοι ἀνεπτύχθησαν εἰς μέγαν βα-
 θμὸν τελειότητος. Ὁ ἀπλούστερος τρόπος ἦτο νὰ χαράσσων-
 ται ἐπάνω εἰς τὸ μέταλλον σχέδια μὲ τὸ καλέμι. Κατ' ἄλλον
 τρόπον τὸ μέταλλον μετεβάλλετο εἰς λεπτὰ ἐλάσματα καὶ διὰ
 τοῦ κτυπήματος κατόπιν ἐχαράσσοντο ἐπ' αὐτοῦ διάφορα σχέ-
 δια ἔκτυπα ἢ ἀνάγλυφα. Αὐτὸς ὁ τρόπος ὀνομάζεται κτυπη-
 τὸς ἢ φούσκωμα. Τελειότερος ὁμοίως καὶ πολὺ ὠραιότερος
 ἦτο ὁ λεγόμενος τρόπος τῶν συρματερῶν. Ὁ ἄργυρος δηλα-
 δὴ μετεβάλλετο εἰς λεπτότατα ἀργυρᾶ νήματα καὶ κατόπιν κα-
 ταλλήλως περιστρεφόμενος καὶ συγκολλούμενος ἀπετέλει διάφο-
 ρα σχέδια. Εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου οἱ

τεχνῖται μετεχειρίσθησαν καὶ τὸ σμάλτον καὶ κατῶρθωσαν νὰ παραγάγουν σμαλτουργήματα ἐφάμιλλα πρὸς τὰ βυζαντινά.

Τὰ εἶδη τῶν τεχνῶν αὐτῶν ἐχρησιμοποιήθησαν δι' ἐκκλησιαστικὰς καὶ κοσμικὰς ἀνάγκας, αἱ δὲ συνηθέστεραι διακοσμήσεις τῶν εἶναι διάφορα σχήματα γεωμετρικά, ἕλικες, ρόδακες, φύλλα καὶ ἄνθη, πτηνά, δικάφαλοι ἀετοί, ζῶα, θηρία, ἄνδρες, γυναῖκες, παραστάσεις προφητῶν, ἁγίων, ἀποστόλων, ἀγγέλων κτλ. Ἀπὸ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀργυροχοϊκὰ εἶδη συνηθέστερα εἶναι τὰ ἐπικαλύμματα εὐαγγελίων, αἱ ἐπενδύσεις εἰκόνων καὶ ξυλογλύπτων σταυρῶν, σταυροὶ ἐσμαλτωμένοι, δισκοπότηρα, ἕξαπτέρυγα, θυμιατήρια, κανδήλια, πολυέλαιοι κτλ. Ἀπὸ τὰ κοσμικὰ εἶναι διάφορα εἶδη ποτηρίων, δίσκοι, κυτία, πιάτα, τασάκια, κουτάλια, πηρούνια κτλ. Πολλὰ ἀπὸ τὰ εἶδη τῆς ἀργυροχοΐας χρησιμεύουν διὰ προσωπικὴν χρῆσιν τῶν ἀνδρῶν ἢ τῶν γυναικῶν καὶ εἶναι διαφορετικὰ ἀναλόγως πρὸς τὴν τοπικὴν παράδοσιν καὶ τὰς συνηθείας. Τοιαῦτα εἶναι τὰ κοσμήματα τῶν ἀνδρικῶν ἐνδυμασιῶν, τὰ τσαπράζια, τὰ γιαταγάνια, τὰ κουμπούρια, τὰ ἀσημένια θηκάρια, καθὼς καὶ τὰ γυναικεῖα βραχιόλια, σκουλαρίκια, κλειδώματα (ζῶναι), σταυροί, χαίμαλιά κτλ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

Η ΠΙΣΤΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΝ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Ο υπόδουλος έλληνισμός, καθώς είδομεν, είχε μεγάλα στηρίγματα κοινωνικά και ήθικά, τήν εκκλησίαν και τόν κληρον, τήν κοινοτικήν αυτοδιοίκησιν και τήν ένοπλον αντίστασιν, όπου ήτο δυνατόν, πρός τούτοις τò εμπόριον και τήν ναυτιλίαν και τήν διανοητικήν ανάπτυξιν. Άλλ' οί Έλληνες από τας πρώτας ημέρας τής καταστροφής έπίστευσαν, ότι ή τουρκική κυριαρχία θά είναι παροδική. Κατά τούς πρώτους δμως μετά τήν Άλωσιν αιώνας, παρά τας σποραδικάς κατά τόπους έξεγέρσεις, ή απέλευθέρωσις έμεινεν άπλοϋς πόθος, διότι ή αυτοκρατορία των Όθωμανών ήτο πανίσχυρος και πρό αύτής έτρεμον και οί Εύρωπαίοι. Μόλις βραδύτερον, όταν ήρχισε νά καταρρέη ή δύναμις του Σουλτάνου, ό πόθος τής ανεξαρτησίας έγινεν έντονώτερος και ή έλπίς δι' αύτήν μετεβλήθη εις άληθινήν πίστιν.

Κατά τόν 15ον, 16ον και 17ον αιώνα, έφ' όσον ή Τουρκία ήτο ισχυρά, μόνον οί βασιλείς τής Δύσεως ήδύναντο νά δώσουν χείρα βοηθείας εις τούς Χριστιανούς τής Άνατολής. Άλλ' ό έλληνικός λαός καθώς και οί πνευματικοί άρχοντές του δέν ήθελον τήν έκ μέρος των Δυτικών σταυροφορίαν. Αί μεγάλαι αύστριακαί νίκαι του τέλους του 17ου και των άρχων του 18ου αιώνας δέν είχον ένθουσιάσει πολύ τούς Έλληνας. Όταν δμως κατά τόν 18ον αιώνα ή όμόδοξος Ρωσία ήρχισε τόν άγώνα κατά των έχθρων τής πίστεως, κληρος και λαός ώραματίσθη εις τò πρόσωπον του Τσάρου τόν θεόπεμπτον έκδικητήν και λυτρωτήν και όλοι έφαντάζοντο, ότι έπλησίασεν ή ώρα τής έξεγέρσεως και ότι έπρεπε νά συνενώσουν τας προσπάθειας των μετὰ του ρώσου βασιλέως.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΡΩΣΙΑΝ ΤΟΝ 18ον ΑΙΩΝΑ

Ἡ ἐξακολουθοῦσα παρακμὴ τοῦ τουρκικοῦ κράτους ἔκαμε τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς πολιτικούς τῆς Ρωσίας νὰ πιστεύσουν, ὅτι ἦτο εὐκόλον νὰ διαδεχθοῦν τοὺς Τούρκους εἰς τὴν κληρονομίαν τοῦ Βυζαντίου καὶ ὡς φυσικούς συμμάχους των εἰς τὸν κατὰ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ἀγῶνα ἐθεώρησαν τοὺς χριστιανοὺς ὑπηκόους τοῦ Σουλτάνου. Κυρίως ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν των εἰς τὸ πολυπληθέστερον χριστιανικὸν στοιχεῖον τῆς Τουρκίας, τοὺς Ἑλληνας.

Διὰ τοῦτο οἱ Ρῶσοι δὲν ἔπαυσαν πρὸς ἰδίους σκοποὺς νὰ ὑποθάλλουν διὰ παντὸς τρόπου τὸν ἱερὸν πόθον τῶν Ἑλλήνων, ὅπως ἀποτινάξουν τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Ὅσοι Ἑλληνες ἐπηγαινόντο εἰς τὴν Πετροῦπολιν ἀπέκτων ἀμέσως τὴν ρωσικὴν ἰθαγένειαν, ἐγίνοντο δεκτοὶ εἰς τὸν στρατὸν καὶ προήγοντο εἰς ἀξιώματα. Ἀφ' ἐτέρου ὁ κλῆρος τῆς Μόσχας εὐρίσκετο εἰς συνεχῆ ἀλληλογραφίαν μετὰ τὰς τεθλιμμένας ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἔστελλεν εἰς τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὅρους διάφορα δῶρα, ἄμφια, σκευὴ πολύτιμα, εἰκόνας, σταυροὺς κτλ. Ἡ συνθήκη τοῦ Καίναρτζῆ ἀνεγνώριζεν εἰς τὴν Ρωσίαν τὸ δικαίωμα νὰ προστατεύῃ τοὺς ὀρθοδόξους τῆς Τουρκίας. Ὅλα αὐτὰ καὶ πρὸς τούτοις πολλὰι δημῶδεις προφητεῖαι ἦσαν πτόν πόθον τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔκαμνον αὐτοὺς προθύμους νὰ προσέχουν εἰς τὰς ρωσικὰς ὑποσχέσεις. Διὰ τοῦτο μὲ τοὺς πολέμους τῆς Ρωσίας κατὰ τοῦ Σουλτάνου συνεδέθησαν κινήματα τῶν Ἑλλήνων, τὰ ὁποῖα εἶναι οἱ πρῶτοι πραγματικοὶ ἀγῶνες αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1769

Μόλις ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ἡ Αἰκατερίνη Β', ὁ εὐνοούμενος αὐτῆς Γρηγόριος Ὁρλώφ ἔστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Γεώργιον Παπάζωλην, ἕλληνα ἀξιωματικὸν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, διὰ νὰ προετοιμάσῃ ἐξέγερσιν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν μελετώμενον ρωσοτουρκικὸν πόλεμον. Ὁ Παπάζωλης διέσχισε τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς Ἡπείρου μέχρι τῆς Μάνης καὶ παντοῦ συνεννοήθη μετὰ προύχοντας, μετὰ ἀρχιερεῖς καὶ μετὰ ἀρματωλοὺς. Αἱ προτάσεις του ἐγένοντο μετ' ἐνθουσιασμὸν δεκταί. Ἀλλ' ὁ

ήγεμών της Μάνης Ἰωάννης Μαυρομιχάλης καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχηγοί, ἔχοντες πείραν ἀπὸ προηγουμένης ἐπαναστάσεως, κατὰ τὰς ὁποίας ἐγκατελείφθησαν ἀπὸ τὴν Ρωσίαν, δὲν ἐδείχθησαν πολὺ πρόθυμοι νὰ ἀκούσουν τὰς ὑποσχέσεις τοῦ ρώσου πράκτορος. Μόνον ὁ ἰσχυρὸς πρόκριτος τῶν Καλαμῶν Μπενάκης κατόπιν γενικῆς συνελεύσεως τῶν προκριτῶν ὑπεσχέθη, ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ ἐξεγερθοῦν, εὐθύς μόνις ἐμφανισθοῦν εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου ρωσικὰ πλοῖα καὶ παραχωρηθοῦν δπλα καὶ ἐφόδια. Ἐφ' ἑτέρου φῆμαι καὶ διαδόσεις καταλλήλως διασπειρόμεναι ὑπὸ ρώσων πρακτόρων ἐξῆπτον τὴν φαντασίαν τοῦ λαοῦ. Παντοῦ ἐπιστεύετο, ὅτι ἡ Ἑλλάς ἐμελλε νὰ ἀπελευθερωθῆ ὑπὸ τῆς Ρωσίας. Ἐψιθυρίζετο, ὅτι ἀκτινοβόλος σταυρὸς ἐπεφάνη εἰς τὸν τροῦλλον τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅτι ματαίως οἱ Τοῦρκοι προσεπάθουν νὰ ἀποδιώξουν τὸ θαυμάσιον σημεῖον καὶ εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὄρη ἀντήχησε τὸ δημῶδες ἄσμα :

*Ἀκόμη τοῦτ' τὴν ἄνοιξη ραγιάδες, ραγιάδες,
τοῦτο τὸ καλοκαίρι, ὅσο νᾶρθῆ ὁ Μόσκοβος
νὰ φέρῃ τὸ σεφέρι, Μωριά καὶ Ρούμελη.*

Διὰ τοῦτο ὅταν τὴν 17 Φεβρουαρίου 1770 ἐνεφανίσθη εἰς τὰ ὕδατα τῆς Πελοποννήσου μοῖρα ρωσικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Ὀρλώφ, ἡ Πελοπόννησος καὶ μέγα μέρος τῆς Στερεᾶς ἐπανεστάτησαν.

ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

Ὁ Θεόδωρος Ὀρλώφ ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν λιμένα τῆς Μάνης Οἴτυλον καὶ ἀμέσως ὤρκισεν ἐπ' ὀνόματι τῆς αὐτοκρατείας τὸ τάγμα τοῦ Μπενάκη καὶ τῶν Μανιατῶν. Ὁ στρατὸς τῶν ἐπαναστατῶν μετὰ τῶν ὀλίγων Ρώσων, 400 περίπου, ἀπέτελεσε δύο λεγεῶνας, τὴν Ἀνατολικὴν, τὴν ὁποίαν ἐκυβέρνα ὁ ἐκ Μυκόνου Ἀντώνιος Ψαρὸς, καὶ τὴν Δυτικὴν, τῆς ὁποίας τὴν διοίκησιν εἶχεν ὁ Ὀρλώφ. Ὁ Ὀρλώφ κατέλαβε κατ' ἀρχὰς τὰς Καλάμας καὶ κατόπιν προέβη εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Κορώνης. Ἡ Ἀνατολικὴ λεγεὼν κατέλαβε τὸν Μιστράν καὶ ἠύξθη εἰς πολλὰς χιλιάδας ἀνδρῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι ἦσαν Μανιάται.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὴν 23 Ἀπριλίου ἔφθασε καὶ ἄλλη μοῖρα ρωσικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Ἀλέξιον Ὀρλώφ, ἡ ὁποία ὁμως δὲν ἔφερον ἐπαρκεῖς δυνάμεις διὰ τόσον μεγάλην ἐπιχείρησιν. Ὁ Θεόδωρος Ὀρλώφ, ἀφοῦ ὑπέστη μεγάλην φθοράν κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κορώνης, ἐπετέθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ἐκυρίευσε τὴν Πύλον, ἐπεχείρησε δὲ μετὰ τοῦτο τὴν πολιορκίαν τῆς Μεθώνης, ἐνῶ τὸν Ψαρὸν διέταξε νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Τριπολιτσᾶς, πρωτευούσης τῆς χερσονήσου. Ἀλλ' ἡ ἐπιχείρησις κατὰ τῆς Τριπολιτσᾶς ἀπέτυχεν οἰκτρῶς, ὁ Ψαρὸς ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐκδικούμενοι ἔσφαξαν 3 χιλιάδας κατοίκους τῆς πόλεως μαζί μὲ τὸν Ἐπίσκοπον καὶ πέντε ἄλλους κληρικούς.

Οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἐνεργῆσαι μὲ μεγάλην δραστηριότητα καὶ ἔστειλαν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀλβανικὰς ὀρδὰς. Οἱ Ἀλβανοὶ, ἀφοῦ κατέστειλαν εἰς τὴν Στερεάν τὴν ἐπανάστασιν, εἰσέβαλον εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Ἀλέξιος Ὀρλώφ ἐπολιορκεῖ ἀκόμη τὴν Μεθώνην. Οἱ Τοῦρκοι, ἀφοῦ κατέκοψαν πλησίον τῆς Κορώνης 400 Μανιάτας καὶ συνέλαβον αἰχμάλωτον τὸν ἀρχηγὸν τῶν Ἰωάννην Μαυρομιχάλην, ἐβάδισαν κατὰ τῆς Μεθώνης. Ὁ Ὀρλώφ ἀπεσύρθη τότε εἰς Ναυαρίνον, ὁπότεν ἔβλεπε ψυχρῶς τὸ χυνόμενον αἷμα τῶν συμμάχων του, καὶ τέλος ἀπελπισθεὶς ἀπέπλευσεν ἐγκαταλείψας τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν τύχην των.

Τὸ κίνημα τῆς Πελοποννήσου ἐπνίγη εἰς τὸ αἷμα καὶ ἡ χώρα ἐληλατήθη φοβερὰ ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν. Μεγάλαι σφαγαὶ Χριστιανῶν ἔγιναν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Τουρκίας. Τότε ἐγεννήθη εἰς τὸ Διβάνιον ἡ σκέψις νὰ ἐξολοθρεύσουν ἐντελῶς τοὺς Ἕλληνας τῆς Πελοποννήσου διὰ τῶν Ἀλβανῶν. Ἀλλ' εἰς τὸ σχέδιον αὐτὸ ἀντεστάθη ὁ Καπετὰν πασᾶς Χασάν, τὸν ὁποῖον ἡ Πύλη ἔστειλε διὰ νὰ εἰρηνεύσῃ τὴν Πελοπόννησον, διότι οὕτω τὸ Κράτος θὰ ἔστερεῖτο τοῦ φόρου καὶ ἡ χώρα ἐργατικῶν χειρῶν. Ἀντιθέτως μάλιστα ὁ Καπετὰν πασᾶς, θέλων νὰ ἐξολοθρεύσῃ τοὺς Ἀλβανούς, οἱ ὁποῖοι ἀπέβησαν πληγὴ εἰς τὴν χώραν, ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων ὀπλαρχηγῶν, χορηγήσας εἰς αὐτοὺς ὄπλα καὶ πολεμοφόδια καὶ ὑποσχεθεὶς ἀμνηστίαν. Κατῶρθωσε τοιοῦτοτρόπως νὰ καταστρέψῃ τοὺς Ἀλβα-

νοὺς παρά τὴν Τρίπολιν (1779) καὶ ἔστησε τρόπαιον ἀπὸ 4 χιλιάδας κεφαλᾶς. Ἀλλὰ κατόπιν προσέβαλε κατὰ τὴν τουρκικὴν συνήθειαν καὶ τοὺς συμμάχους τοῦ Ἑλλήνας. Τότε θύμα τῆς ἀπιστίας τῶν Τούρκων ἔπεσεν ὁ ἐκ Γορτυνίας ἀρχηγὸς Κωνσταντῖνος Κολοκοτρῶνης, πατὴρ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρῶνη. Ἡ Μάνη ὑπεχρεώθη νὰ πληρώνη περισσότερο φόνρον εἰς τὴν Πύλην καὶ ἡ ἐκλογή τοῦ ἡγεμόνος τῆς (μπέη) ἔπρεπε τοῦ λοιποῦ νὰ ἐγκρίνεται ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου. Τοιοῦτοτρόπως διεψεύσθησαν οἰκτρῶς αἱ ὑποσχέσεις τῆς Αἰκατερίνης καὶ εἰς τὴν καρδίαν τῶν Ἑλλήνων ἀπέμεινε δικαιολογημένη πικρία καὶ δυσπιστία πρὸς τοὺς ἀπὸ βορρᾶ ἔλευθερωτάς.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ ΕΙΣ ΤΣΕΣΜΕΝ

Αἱ δύο μοῖραι τοῦ ρωσικοῦ στόλου ὑπὸ τοὺς ἀδελφοὺς Γρηγόριον καὶ Ἀλέξιον Ὀρλώφ ἐνωθεῖσαι μετὰ τρίτης μοίρας, ἡ ὁποία ἐν τῷ μεταξύ εἶχε σταλῆ πρὸς ἐνίσχυσιν, ἀφοῦ ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὰ αἱματοβαφέντα ὕδατα τῆς νοτίου Πελοποννήσου, διηυθύνθησαν πρὸς συνάντησιν τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος ἐκπλεύσας ἐκ τῶν στενῶν εὐρίσκετο εἰς τὸ μεταξύ Χίου καὶ Μ. Ἀσίας πέλαγος. Ὁ τουρκικὸς στόλος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 3 φρεγάτας, 22 δίκροτα καὶ πολλὰς γαλέρας καὶ βρῖκια. Ὁ ρωσικὸς στόλος ἦτο πολὺ ἀσθενέστερος καὶ περιελάμβανε μόνον ὀλίγας φρεγάτας καὶ 7 δίκροτα, ἀλλ' ὑπερεῖχεν εἰς πολεμικὴν τέχνην, διὰ τῆς ὁποίας ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπερισχύσῃ τῆς τουρκικῆς ἀπειρίας.

Μετὰ τὴν πρώτην ναυμαχίαν τὰ τουρκικὰ πλοῖα ὑπεχώρησαν καὶ συνεσωρεύθησαν εἰς τὸν στενὸν κόλπον τοῦ Τσεσμέ ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς. Κατὰ διαταγὴν τοῦ Καπετὰν πασᾶ ὠχυρώθη διὰ πυροβολικοῦ ἢ γλῶσσα τῆς γῆς, ἡ ὁποία κλείει τὸν λιμένα, καὶ οἱ περιβάλλοντες τὴν παραλλίαν χαμηλοὶ βράχοι. Τὴν νύκτα ὄμως τῆς 8 Ἰουλίου τοῦ 1769 ὁ ρωσικὸς στόλος ἤρχισε τὴν ἐπίθεσιν. Ἐξαπέστειλε δύο πυρπολικά, τὰ ὁποῖα διηύθυνον ἄγγλοι ἀξιωματικοί, ἀλλὰ τὸ πλήρωμά των ἀπετελεῖτο ἀπὸ Ἑλλήνας ναύτας τοῦ Αἰγαίου. Τὸ πρῶτον ἀπέτυχεν, ἀλλὰ τὸ δεύτερον εἰσέδυσεν εἰς τὸν κόλπον καὶ μετέδωκε τὸ πῦρ εἰς τουρκικὸν δίκροτον. Ἡ καταστροφὴ τοῦ τουρκικοῦ στό-

λου, ὁ ὁποῖος εἶχε συνωστισθῆ εἰς τόσον στενὸν χώρον, ἦτο ἀναπόφευκτος. Τὸ πῦρ μετεδόθη ἀπὸ τὸ πυρποληθὲν δίκροτον εἰς τὰ ἄλλα καὶ ἐντὸς ὀλίγου ὀλόκληρος ὁ τουρκικὸς στόλος ἐφαίνετο ὡς καιόμενον δάσος. Τὴν καταστροφὴν συνεπλήρωσεν ὁ ρωσικὸς στόλος διὰ τοῦ πυροβολικοῦ. Αἱ ἐκπυρσοκροτήσεις 30 πολεμικῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα ἔφερον περισσότερα ἀπὸ 1500 τηλεβόλα, διεδέχοντο ἢ μία τὴν ἄλλην καὶ ἀνήγγειλαν πολὺ μακρὰν τὴν καταστροφὴν αὐτὴν, ἢ ὁποῖα εἶναι μία ἀπὸ τὰς πλέον ἀξιωμανημονεύτους τῆς ἱστορίας. Ἡ Σμύρνη ἠσθάνθη τὴν καταστροφὴν ὡς σφοδρότατον σεισμόν. Ἡ Χίος ἐνόμισεν, ὅτι ἔφθασεν ἡ στιγμή τοῦ καταποντισμοῦ της, ἐνῶ ἡ ἐπανειλημμένη ἀντήχησις μέχρι Ὑμηττοῦ καὶ Πεντέλης ἀνήγγειλε τὸ τρομερὸν συμβάν καὶ εἰς αὐτὰς τὰς Ἀθήνας.

Οἱ Ρῶσοι ὅμως δὲν ἐπωφελήθησαν τὴν νίκην καταλλήλως. Οἱ ἄγγλοι ἀξιωματικοὶ ἐπέμενον νὰ παραβιάσουν τὸν Ἑλλησποντον, νὰ ἐμφανισθοῦν πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ δι' ἐνὸς τελειωτικοῦ κτυπήματος νὰ θέσουν τέρμα εἰς τὸν πόλεμον. Οἱ Ὁρλώφ ὅμως ἐξ ἀντιζηλίας πρὸς τοὺς Ἄγγλους δὲν ἐδέχθησαν τοῦτο. Ὁλίγον βραδύτερον μικρὰ μοῖρα τοῦ ρωσικοῦ στόλου, ἐπειδὴ διεδόθη, ὅτι νέος τουρκικὸς στόλος ἐξέρχεται ἐκ τῶν Στενῶν, ἔσπευσεν εἰς τὸν Ἑλλησποντον καὶ κατῴρθωσε νὰ εἰσχωρήσῃ βαθύτατα ἐντὸς αὐτοῦ καὶ νὰ ἐκμηδενίσῃ τὰς ἐκατέρωθεν τρομερὰς ὀχυρώσεις χωρὶς νὰ ὑποστῆ καμμίαν ζημίαν. Ἡ ἐπιχείρησις αὐτὴ ἀπέδειξε τὴν ἀδυναμίαν τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀδεξιότητα τῶν Ρώσων νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τοὺς καρποὺς τῆς νίκης των.

ΤΟ ΡΩΣΙΚΟΝ ΣΧΕΔΙΟΝ ΠΕΡΙ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1787-1791 εὗρηκε τοὺς Ἑλληνας ὀλιγώτερον προθύμους μετὰ τὸ πάθημα τοῦ 1770. Ἄλλ' ἢ Αἰκατερίνη ἐπέμενε εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τοῦ ἐλληνικοῦ, ὅπως ἔλεγε, σχεδίου της. Ἐσκέπτετο τώρα νὰ ἀνορθώσῃ τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου καὶ νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς αὐτὸν τὸν ἕγγονόν της Κωνσταντῖνον. Πρὸς τοῦτο κατῴρθωσε νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τὸν ἰδεολόγον καὶ ἀπόνηρον αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας Ἰωσήφ Β' καὶ τὸ 1781 ὑπεγράφη μετὰ τῶν δύο

ἡγεμόνων συνθήκη περί διαμελισμοῦ τῆς Τουρκίας. Τὴν 10 Σεπτεμβρίου 1782 ἔγραψεν ἡ Αἰκατερίνη πρὸς τὸν ἰσχυρὸν σύμμαχον καὶ γείτονα αὐτοκράτορα :

« Ἐχω πεποιθήσιν, ὡς ἐκ τῆς ἀπεριορίστου ἐμπιστοσύνης, τὴν ὁποῖαν τρέφω πρὸς ὑμᾶς, ὅτι, ἐὰν αἱ ἐπιτυχίαι μας κατὰ τὸν τουρκικὸν πόλεμον μᾶς ἐπιτρέψουν νὰ ἀπαλλάξωμεν τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ χριστιανικοῦ ὀνόματος καὶ νὰ ἐκδιώξωμεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης δὲν θὰ μοῦ ἀρνηθῆ τὴν συνδρομὴν τῆς πρὸς ἀνδρῶσιν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μοναρχίας ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ὀσμανικῆς κυβερνήσεως, ὑπὸ τὸν ρητὸν ἐκ μέρους μου ὅρον νὰ διατηρήσω τὴν μοναρχίαν αὐτὴν ἐντελῶς ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μου, ἀναβιβάζουσα εἰς τὸν ἀνεγερθησόμενον θρόνον τὸν νεώτερον ἐκ τῶν ἐγγονῶν μου, τὸν μέγαν δοῦκα Κωνσταντῖνον. Ὁ νέος μονάρχης θὰ παραιτηθῆ συγχρόνως ἀπὸ πᾶσαν ἀξίωσιν ἐπὶ τῆς ρωσικῆς μοναρχίας, διότι τὰ δύο στέμματα δὲν εἶναι δυνατὸν καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐνωθοῦν ποτὲ ἐπὶ τῆς αὐτῆς κεφαλῆς. Σύντορα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους θὰ εἶναι πρὸς τὴν Ρωσίαν ὁ Εὐξείνους, πρὸς τὴν Αὐστρίαν αἱ κτήσεις, τὰς ὁποίας θὰ προσαρτήσῃ ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Τουρκίας, καὶ πρὸς τὴν Ρουμανίαν ὁ Δούναβις. Αἱ νῆσοι τοῦ Ἀρχιπελάγους θὰ τεθοῦν ἐπίσης ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀνεγερθησομένου κράτους».

Νέοι πράκτορες τῆς Ρωσίας ἐνεφανίσθησαν τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα προσπαθοῦντες νὰ ἐμπνεύσουν εἰς τοὺς ὑποδούλους τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ Αἰκατερίνη σκέπτεται νὰ ἀνασυστήσῃ τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Αἱ καρδίαι τῶν Ἑλλήνων ἤρχισαν καὶ πάλιν νὰ κτυποῦν βιαίως, μόλις ἐξερράγη ὁ ρωσοαυστριακὸς κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμος, καὶ ἡ συγκίνησις μετεδίδοτο ἀπὸ τοῦ Ταινάρου μέχρι τῶν ὀρέων τοῦ Σουλίου. Ἐξεγέρσεις ὅμως δὲν ἔγιναν.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΚΑΤΣΩΝΗΣ

Ἄλλὰ τὸ 1788 ὁ Λάμπρος Κατσώνης, ἕλλην λοχαγὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ρωσίας, κατῆλθεν εἰς Τεργέστην καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐκ τριῶν πλοίων καταρτισθέντος ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων στολίσκου. Τὸ ἐν ἐκ τῶν πλοίων αὐτῶν ἐχρησίμευσεν ὡς ναυαρχίς καὶ ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Λάμπρου Ἄθηνα τῆς Ἀρκτοῦ. Μὲ τὸν στολίσκον αὐτὸν ὁ Λάμ-